

BIBLIOTECA NAZ.

Vittorio Emanuele III

XLIX

B

62

NAPOLI

XLIX

15

62

Handwritten: P. Gabriel Daniel Lee. Jesu —

Handwritten: P. G. Daniel Lee.

Back

CLEANDER

ET

EUDOXUS,

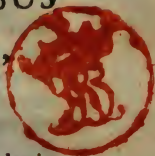
SEU

DE PROVINCIALIBUS

Quas vocant, Litteris,

DIALOGI

*E' Gallico exemplari, edito Colonia
Agrippinae typis Petri Marteau 1694.*

*Pro Biblioth.
Collegij*

*Rubra
Negotiorum V. J.
1699*

PUTEOLIS MDCXCV.

Typis Jacobi Raillard)(Superiorum Permissu.

I N T E R P R E S

LECTORI

EX omnibus libellis quos adversus Jesuitas inimicorum procudit malevolentia, vix ullus est qui majorem ipsis conflarit invidiam quam qui Litteræ Provinciales inscribitur. Is, licet contextatur totus è locis aut falso aut inscitè prolatis, licet atroces calumnias & propudiosa mendacia totidem prope pagellis contineat, ut è sequentibus Dialogis abundè patebit; habet nescio quid tamen, quo placeat, & fidem imprudentibus incautisque faciat. Hanc illi dotem conciliant potissimum duo.

Primum veteratoria jecandi ratio, qua inducitur in hanc Litterarum scenam personatus actor, qui maligno percunctatori fingitur ineptissimè respondere, & quicquid illi obtruditur affirmare pueriliter, aut negare. Movet risum hominis simplicitas misera; & quamvis eadem ejus sermoni apud prudentes & cor-

datos derogat fidem, nihilominus ita ferè sit ut
ridiculas personas non inviti audiamus, cerna-
musve. Quis enim ridere non amet? Unde
etiam accidit ut in laxatos risu & delibutos
joco animos calumnia & falsitas pedetentim
obrepant.

Alterum quo libellus hic famosus placet, ac
veri colorem quendam obtinet, est procax & cō-
fidens ejus Auctoris audacia: qui res dubias
affirmat, falsas quasi divina testatas fide re-
fert: sive id malitiosè fecerit, cum fraudis pro-
bè sibi esset conscius; sive, ut verosimilius est, in
errorem inductus ab amicis, ea sumpserit pro
veris, quæ per se cognoscere ipse non potuerit, ho-
mo in Theologicis, ut fatetur, tyro ac rudis: si-
ve demum ea non admodum pernoscere cura-
verit, id unum spectans ut gratificaretur suis, &
famam Scriptoris ingeniosi lepidique colligeret.

Non defuere qui Litteras istas Provincia-
les & Latinis Opusculis & Gallicis confusa-
rent: satis illi quidem acriter & eruditè: ve-
rum inamæno ac spinoso plerumque sermone,
qui legentes absterret potius ac retardaret,
quàm alliceret; adeo ut triumphare visi dudum
sint Jesuitarum adversarii, perinde quasi ca-
lumniis istis responsum non foret; quia quod
responsum erat parum legebatur. Desidera-
bant hætenus aliquid probi omnes in eo gene-
re quod & Lectores delectaret pariter & doce-
ret.

ret. Repertum denique est. Prodiit libellus
ejusmodi a Gallo Theologo nuper editus, in quo
rationum solidavis, ac sacra doctrina scientia,
cum pari venustate sermonis & lepore jungi-
tur: de quo pronunciare licet multo verius
quàm de Litteris Provincialibus nescio quis
jactavit, omnem Dialogi artem, leges omnes
ac numeros in eo elucere.

Id opus incredibili hominum studio excep-
tum in Gallia frementibus adversariis, & ad
inopinam lucem discussa nocte veluti perstri-
ctis. Cum vero in id incubuerint a multis
annis ut Litteras istas Latino sermone dona-
tas usque in ultimos Europa fines deportandas
curarent, visum est mihi Gallicum istud anti-
dotum in Latinum sermonem summa fide con-
vertere, quò & suus esset veritati locus, & ob-
strueretur os loquentium iniqua. Fruere,
Lector, & quis sit Provincialium Litterarum
liber, kodie demum cognosce.

Provinciales latino sermone donavit, ut ne-
mo nescit, Wendrokius; id enim sibi nominis
Auctor adscivit. Ab ejus interpretatione,
cum citandus Paschalis fuit, quibusdam in
locis consultò discessimus, ubi vel obscura vel
mendosa videbatur; & ut Paschalem ipsum,
non ejus interpretem, agnosceres, efficere cona-
ti sumus.

Unum est, antequam desinam, de quo moni-

tos Lectores velim. Cum hujus libri Auctor, cujus sinceritatem tantum laudare jure possum, quantum fidei male in Jesuitarum adversariis agnoscitur, intellexisset in eo elaborare me ut suum opus latino sermone donarem; ipse mecum egit ut duo quedam, in quibus peccavit imprudens, emendarem, vel plane tollerem. Primum habetur pagina Gallica 137. ubi inter damnatas ab Innocentio XI. propositiones hanc recenset: Licitum esse in praxi sequi opinionem probabiliter tantum probabilem. Hanc sane propositionem, pro eo quem legentibus objicit sensu, falsissimam esse arbitratur: at eandem inter damnatas numerari falsum est.

Alicum extat pag. 161. ubi scribit librum Baunii ab Cleri Gallicani Comitibus censura non fuisse iniustum, perinde atque ab Censoribus Romanis notatum constat. At rem ita se habere postea comperit. Minimè tamen fuit ab Episcopis opus Baunii censura confixum ob eam propositionem, de qua hic agitur; verùm alias ob causas, propter quas defendendum sibi Baunium Auctor noster non putat. Ex duobus istis prius sustuli, quia mature monitus sum: alterum reliqui, quia tardius. Deletum puta, humane Lector, quod & ego, & Libri Auctor omisum vellemus.

Illustris. ac Reverendis. Domine.

Iussu Dominationis Tuz Illustris. ac Reverendis. perlegi librum, cui titulus, *Entretiens de Clean- dre, & D'Endosse sur les Lettres au Provincial*, è Gallico in Italicum, ac Latinum idioma diligentissime traductum. In eo non solum nil contrà fidem, aut bonos mores: verum etiam miram veritatis elucidationem, ex occasione calumnias rejiciendi, & non inutilem Theologicarum opinionum explanationem deprehendi. ideo dignum, qui typis mandetur, existimo. Neapoli ex nostra Domo Sanctæ Mariæ Angelorum die 28. Octobris 1695.

Dominationis Tuz Illustris. ac Reverendis.

*Addictissimus Famulus
Franciscus Maria Muscettula C.R.*

Stante superscripta approbatione quod possit imprimi, licentiam concedimus, ut imprimatur. Datum Puteolis die 4. Novembris anni 1695.

Fr. Iosephus Episc. Puteolanus.

Eccellentissimo Signore.

Giacomo Raillard supplicando espone à V.E. come desidera fare stampare li Ragionamenti di Cleandro, e d'Eudosso tradotti in Italiano, e Latino dal Francese, supplica perciò V. E. per la solita revisione, e l'haverà à gratia, ut Deus.

Rev. Abbas D. Franciscus Ridolfi vident, & in scriptis referat.

Soria Reg. Miroballus Reg.
Gascon Reg. Andreas Reg.

Provisum per S.E. Neap. 21. Octobris 1695.

Maffellonus.

Eccellentissime Domine.

DE mandato E.V. Opus, cui titulus, *Cleander, & Eudoxus, Dialogi, &c.* diligentissime perlegi, & in eo nihil omnino reperi, quod bonis moribus, seu Regiæ Jurisdictioni adversetur, ideo illud typis dignissimum existimo. In quorum fidem *Franciscus Ridolfi* M. P. Neapoli 30. Octobris 1695.

Visa supradicta relatione imprimatur, & in publicatione servetur Regia Pragmatica.

Soria Reg. Miroballus Reg.
Gascon Reg. Andreas Reg.

Provisum per S.E. Neap. 3. Novembris 1695.

Maffellonus.

CLEAN.

EPISTOLA
S. FRANCISCI SALESII

AD R. P. LEONARDUM LESSIUM,

*Cujus autographum in theca argentea as-
servatur Antuerpia in Domo
Professa Societatis Jesu.*

Admodum Reverende in Christo Pater.

A Trulit mihi Paternitatis Vestrae litteras di-
lectissimas nobis Magister Gabriel, quæ ut
perhonorificæ, ita & jucundissimæ mihi fuerunt:
Amabam jam pridem, imò etiam venerabar te,
nomenque tuum, mi Pater, non solum quia soleo
quidquid ex vestra illa Societate procedit, ma-
gni facere; sed etiã quia singillatim de vestra Re-
verentia multa audivi præclara primum, dein-
de vidi, inspexi; & suspexi. Vidi namque ab-
te aliquot annos opus illud utilissimum de Ju-
stitia & Jure, in quo & breviter simul, & lucu-
lenter difficultates illius partis Theologiæ, præ-
ceteris Authoribus, quos viderim, egregiè sol-
vis. Vidi postea Consilium, quod a magno Consi-
lii Angelo per te mortalibus datum est, de vera
Religione eligenda; ac demum obiter vidi in
Bibliotheca Collegii Lugdunensis Tractatum de
Prædestinatione; quamvis non nisi sparsim, ut sit,
oculos in eum injicere contigerit; cognovi ta-
men, Paternitatem Vestram, sententiam illam
antiquitate, suavitate, ac Scripturarum nativa

authoritate nobilissimam de prædestinatione ad
gloriam post prævisa opera amplecti, ac tueri:
quod sanè mihi gratissimum fuit, qui nimirum
eam semper, ut Dei misericordiæ, ac gratiæ ma-
gis consentaneam, veriore, ac amabiliorem
existimavi: quod etiam tantisper in libello de
Amore Dei indicavi. Cum igitur ita erga Pater-
nitatis Vestræ merita, quam dudum laudaverant
apud me opera ejus, affectus essem, mirificè pro-
fectò gavisus sum, me tibi vicissim utcumque
etiam charum esse: quod ut semper contingat, &
dictum Magistrum Gabrielem commendatissi-
mum habebo, & si quid unquam potero, quod
tibi placere cognoscam, id exequar quàm im-
pensissimè. Valeat interim Reverenda Paternitas
Tua, & te Deus usque in senectam & senium
nunquam derelinquat, sed canos tuos benedi-
ctionibus cæli ornet, & compleat. Annessi Ge-
bennensium 27. Augusti 1618.

Adm. Rev. P. V.

Humilis & addictus Frater ac Servus in Christo

FRANCISCUS Episcopus Gebennensis.

FERIA 5. DIE 6. SEPTEMBRIS 1657.

*In Congregatione Generali Sanctæ
Romana, & Universalis Inqui-
sitionis habita, &c.*

SANCTISS. D. N. Alexander Papa VII. præsentî
Decreto prohibet, & damnat libros infra-
scriptos, eosque pro damnatis, & prohibitis ha-
beri voluit, sub pœnis & censuris in Sacro Con-
cilio Tridentino, & in Indice librorum prohibi-
torum contentis, aliisque arbitrio Sanctitatis
Sue infligendis.

Elenchus Librorum.

Decem & octo Epistolæ Gallico idiomate cõ-
scriptæ, quarum prior inscribitur: *Lettre escrite a
un Provincial par un de ses amis sur le sujet des
disputes presentes de la Sorbonne, de Paris ce 23.
Janvier 1556.* Incipit: *Monsieur, nous estions
biens abusez.*

(Tum pergit enumerare singillatim Provinciales litteras,
pluresque Arnaldi libellos. postremo hac addit)

Præterea Epistolas, libellos, ac libros alios
quoscumque, in quibus doctrina Cornelii Janse-
nii Episcopi Iprensis, in quinque propositioni-
bus per Constitutiones Innocentii prædecesso-
ris, & Sanctitatis Sue damnata, asseritur, aut quo-
modolibet approbatur, vel defenditur, tam im-
pressos, quam imprimendos quocumque idio-
mate, vel quomodolibet etiam in scriptis evul-
gatos, vel in futurum evulgandos, Sanctitas Sua
omnino damnat, & prohibet, ac dānatos & pro-

hibitos esse voluit, mandans, ut nemo, cuiuscumque gradus & conditionis existat, etiam speciali, seu specialissima nota dignus libros prædictos, aut aliquem ex illis apud se retinere, legere, aut imprimere, aut imprimi curare audeat, sub pœnis & censuris contra huiusmodi delinquentes statutis; sed statim quicumque illos habent, vel in futurum quomodocumque habebunt, locorum Ordinariis, seu Inquisitoribus sub iisdem pœnis exhibere teneantur &c.

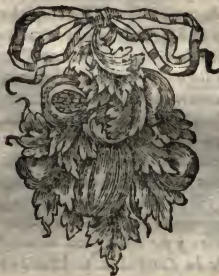
INTERDICTUM

Adversus Provinciales Litteras à
Sancta Inquisitione Hispaniensi
promulgatum Nonis Iunii
anno 1693.

SANCTA Hispaniensis INQUISITIO, edito, quod nonis Jun. an. 1693. Madriti edit, in vetitorum indicem libros aliquot rejecit, eosque inter, Litteras Provinciales Montaltii, de quibus hæc habet: *Prohibe un libro en quarto, cuyo titulo es, Cartas Provinciales, escritas por Luis de Montalzio à un Provincial traducidas de Frances en Español, con el nombre, al parecer, supuesto de Gracian Cordero, Canonico de Burgos, y Tuena impresso en Colonia por Guillermo Meterninch, año de 1684. Por tener proposiciones hereticas, erroneas, sediciosas, escandalosas; y ser dicho libro un defensorio de la doctrina de Jansenio condenada por la Iglesia; con burla, e irrision de los que siguen la dos Escuelas de Tomistas, y Jesuitas; en grave offensa de Santo Tomas, queriendo persuadir que siente lo mismo que Jansenio; y ser assi mismo injuriosissimo a la Religion de la Compania de JESVS en todas las opiniones morales.*

Prohibemus (sunt ipsa editi verba) librum in quarto, cui titulus, *Litteræ Provinciales, à Ludovico Montaltio ad Provincialem scripta, è Gallico in Hispanum sermonem conversa à Gratiano Cordero* (fictum videtur hoc nomen) Ca-

*nonico Burgensi, qua impressa feruntur Colonia
apud Guilielmum Meternich anno 1684. Quod
is liber contineat propositiones hæreticas, erro-
neas, seditiosas, scandalosas: Quod sit apolo-
gia doctrinæ jansenii ab Ecclesia proscriptæ;
non sine ludibrio, atque irrisione eorum, qui
geminam Scholam Thomistarum, Jesuitarum-
que sectantur; ad insignem Divi Thomæ inju-
riam, quem persuadere conatur unum atque
idem cum Jansenio sentire: Quod denique, dum
agit de moralibus opinionibus, in Societatem
JESU contumeliosus in primis sit.*

APPROBATIO

Illustrissimi Archiepiscopi Mechliniensis.

QUamquam ea sit fueritque semper in Ecclesia Catholica apud summos infimosque de probitate vitæ ac doctrinæ Societatis JESU opinio & æstimatio, quæ ad refringendas calumnias, quibus hoc tempore ejusdem doctrina Moralis per Litteras vulgò dictas Provinciales tantopere impetitur, ipsa per sese apud sapientes & cordatos videatur sufficere: tamen, quia diutina Societatis ejusdem patientia & silentio calumniatores multo insolentiores redditi, pusillis multis nimium credulis non leve scandalum ingenerant; justum & æquum censemus, ut pro communi ejusdem Ordinis fama tuenda, & gravioribus animarum damnis avertendis, in unum collecta imprimantur Opuscula Apologetica, a quibusdam ex eadem Societate Theologis adversus injurias illas Litteras antehac alibi separatim edita, videlicet: *Premiere response aux Lettres, &c. par un Pere de la Compagnie de JESUS. Impostures Provinciales du Sieur de Montalte Secrétaire du Porro-Royal, decouvertes & refutées par un Pere de la Compagnie de JESUS. Response d'un Theologien aux propositions extraites des Lettres &c. Response aux plaintes &c. par le Pere François Annat. Response a la seizieme Lettre &c.* quæ responsio antehac non fuit edita. *Et Response a la dix septieme*

Lettre, par le R. P. François Annat, de la Compagnie de JESVS. In quibus cum malevolorum fraudes & imposturæ detegantur, & solidè refutentur, fructum, quem optamus, ex eorundem impressione secuturum confidimus. Datum Bruxellis die 13. mensis Julii, anno 1657.

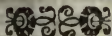
ANDREAS Archiepiscopus Mechliniensis.

DE-

DECRETUM

Sanctioris Consilii Regis
Christianissimi

De Libro, qui inscribitur, *Ludovici
Montaltii Litteræ Provinciales*
&c. lacerando, & comburen-
do per carnificem :

*Nec non sententia, & iudicium Prae-
sulum, aliorumque Doctorem Sa-
cræ Facultatis Theologicæ Pa-
risiensis, qui memoratum li-
brum examinerunt.*

R Ege in Consilio sedente, recitatum est De-
cretum in eodem Consilio Regio die 12.
mensis Augusti proxime elapsi editum super va-
riis querelis ad eum idcirco delatis, quod licet
Constitutiones Summorum Pontificum Inno-
centii X. & Alexandri VII. doctrinam Jansenii
Iprensis Episcopi in libro, cui titulus est *Augu-
sti-*

stinus, contentā proſcribant; & iſtæ Conſtitutio-
nes à Generalibus Gallicani Cleri Comitibus re-
ceptæ fuerint, promulgatæ ab Episcopis in ſuis
Diœceſibus, ab Academiis uſu receptæ, ipsis
etiam Regis declarationibus in Senatus acta re-
latis confirmatæ; nihilominus exirent in publi-
cum quotidie nova ſcripta, doctrinam hancce
condemnatam adſtruere nitentium; atque unum
in primis, cui præfixus titulus, *Ludovici Montal-
tii Littera Provinciales &c.* quod præter propo-
ſitiones hæreticas, quas continet, nomini etiam
Ludovici XIII. glorioſæ memoriæ, maculam &
labem inurit, nec non eorum famæ qui cum eſ-
ſent primarii ejus adminiſtri, commiſſa ſibi ab
eodem negotia tractabant. Eo Decreto Rex, ut
malo glifcenti quantocyus occurreret, edixit ut
idem iſte liber inſcriptus, *Ludovici Montaltii
Littera Provinciales &c.* traderetur D. Balda-
zar, delegato ad eam rem cognitori, legendus &
examinandus; itemque ut exquireret ſententiam
Antiſtitum Rhedonensis, Rutenensis, Ambia-
nensis, & Sueſſionensis; nec non virorum doctri-
na & pietate præſtantium, DD. Grandin, Le-
ſtoeq, Morel, Bail, Chapelas, Chamillard, Sauſ-
ſoy, & Patrum Nicolai, & Gangy Theologorum,
ac Doctorum Sorbonicorum; quibus id negotiū
datum à Rege, ut ſententiam ea de re ſuam dice-
rent; atque omnia rite expenſa, & perſcripta ei-
dem Regi deferrentur, qui de re tota poſtmo-
dum ſtatueret.

Leſta ſunt in eodem Regio. Conſilio perſeri-
pta rei geſtæ acta, & cognitio per eos inſtituta,
quibus id provinciæ demandatum erat, die ſep-
tima hujus menſis Septembris. Illi in iſis actis,
poſt hunc librum accurate examinatum, decla-
rant,

rant, Janſenianas hæreſes ab Eccleſia condemnatas propugnari, ac deſendi tum in dictis Ludovici Montaltii Litteris, tum Willelmi Wendrokii Notis, tum adjunctis Pauli Irenæi Diſquiſitionibus; atque id ita eſſe manifeſtum, ut, ſi quis neget, neceſſe ſit vel non legiſſe librum hunc, vel non intellexiſſe, vel certè, quod pejus eſt, non putare id hæreticum eſſe, quod à Summis Pontificibus, & ab Eccleſia Gallicana, & à Sacra Facultate Theologiæ Pariſienſi damnatur ut hæreticum. Teſtantur inſuper, maledicentiam, & petulantiam tribus illis authoribus adeo eſſe familiarem, ut nulli hominum conditioni parcant, non Summo Pontifici, non Episcopis, non Regibus, non præcipuis Regni adminiſtris, non ſacræ Facultati Pariſienſi, non Religioſis familiis; ideoque hunc librum eſſe dignum pœna libellis famoſis & hæreticis à jure conſtituta.

Audita, ut per D. Baltazar expoſita fuit, cauſa, diligenterque perpenſa, Rex in Conſilio ſedens decernit, præcipitque, ut ejuſmodi liber inſcriptus, *Ludovici Montaltii Litteræ Provinciales &c.* tradatur D. Aubray rerum civilium Regio Judici in Caſtellana Pariſiorum Curia, qui eum, Regio Procuratore adnitente, lacerandum & comburendum in eo Urbis loco, qui Crux Tioria vulgo dicitur, curet per carnificem; & Regem poſt octiduum de peracta re certioſorem faciat. Simul interdicit, ac omnino prohibet, ne quis Typographus, Bibliopola, Inſtitutor, vel quiſpiam alius cujuſcumque Ordinis ac loci, excudat, vendat, diſtrahat, ac ne domi quidem retineat hunc librum, ſive cum Notis, ſive abſque Notis, Additionibus, Diſquiſitionibus dictorum Wendrokii, & Pauli Irenæi. Si quis contra faxit,

xit ; juxta severitatis exemplum in ipso statuendum decrevit . Atque huic Decreto exequendo nullam afferri moram placuit per ulla intercessionem, aut provocationes, quæ si oboriantur, eorum sibi cognitionem reservavit Rex , & aliis quibuslibet Judicibus ademit. Actum in Regio sanctiore Consilio , præsentem ipso Rege . Parisiis, die 23. Septembris anni 1660.

Obsignatum . *PHELIPPEAUX.*

J U D I C I U M

Episcoporum, Doctorum,

Et Professorum Sacrae Facultatis Parisiensis.

NOs infra scripti Regis decreto selecti ad ferendum iudicium de libro, cui titulus est, *Ludovici Montaltii Littera Provinciales &c.* præmissis ejusdem libri diligenti examine, testamur Jansenianas hæreses ab Ecclesia damnatas in eo propugnari, atque defendi, tum in dictis Litteris Ludovici Montaltii, tum in Notis Wilhelmi Wendrokii, tum in adjunctis Disquisitionibus Pauli Irenæi, atque id esse ita manifestum, ut si quis neget, necesse sit, vel non legisse librum hunc, vel non intellexisse, vel certe, quod pejus est, non putare id hæreticum esse, quod à Summis Pontificibus, & ab Ecclesia Gallicana, & à Sacra Facultate Theologiæ Parisiensis damnatur ut hæreticum. Testamur insuper maledicentiam & petulantiam tribus illis authoribus adeo esse familiarem, ut nulli hominum conditioni parcant, exceptis Jansenistis, non Summo Pontifici, non Episcopis, non Regi, non præcipuis Regni Administris, non Sacrae Facultati Parisiensi, non Religiosis familiis; ideoque librum esse dignum pœna libellis famosis & hæreticis à
ju-

juré constituta. Actum Parisiis die 7. Septem-
bris ann. Dom. 1660.

HENRICUS DE LA MOTHE E. Rhedo-
nensis. HARDUINUS E. Ruthenensis.
FRANCISCUS E. Ambianensis. CAROLUS E.
Suessionensis.
CHAPELAS Cur. S. Jacobi. C. MOREL. L.
BAIL. FR. JO: NICOLAI Prædicator. M.
GRANDIN. SAUSSOY. F. MATTHÆUS DE
GANGY Carmelita. CHAMILLARD. G. DE
LESTOCQ.

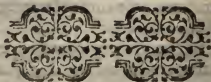
Excerptum è Tabulario Senatus Aquensis in Provincia .

Cum significaverit Regis Procurator Generalis traditas sibi fuisse Litteras decem & septem, editas nullo vel authoris, vel typographi nomine, refertas calumniis, mendaciis, & erroribus, maledictis & rebus confictis ac falsò attributis Sorbonicæ Facultati, sacre Dominicanorum Familiæ, ac Societati Jesuitarum, ut iis ignominia & invidia quærat, simulque perturbetur publica tranquillitas, cum gravi proborum offensione: cumque idem Procurator flagitaverit, ut huic malo quamprimum occurratur, indicta iis epistolis pœna, quæ famosis libellis irrogari solet, nempe ut in ignem tortoris manu publicè conjiciantur: simul ut omnibus typographis interdiciatur, ne illas aut divendant aut spargant in vulgus, constituta, si secus faxint, pœna ut ad triremes damnentur: item ut omnibus prohibeatur, ne quis eas penes se domi habeat, asservetque, sed ad urbanum tabularium æterna sepeliendas oblivione deferat: denique ut inquiratur, num quis contra Decretum suo rogatu edendum deliquerit.

SENATUS, auditis cognitoribus, quibus negotium datum erat, ut memoratas epistolas perlegerent, & expenderent; hisdemque Litteris perceptis, illas declaravit, & declarat famosas, calumniarum plenas, & publicæ rei perniciosas. Quæ cum ita sint, decernit ut in carnificis tradan-

dantur manus igni per eum dedendæ in destinā-
ta plectendis fontibus area, quæ est ad plateam à
Prædicatoribus dictam in hac Urbe Aquensi. In-
terdixit, interdicitque typographis omnibus, ne
illas prælo iterum subjiciant, aut alias generis
ejusdem: Bibliopolis omnibus, aut aliis quibus-
libet civibus cujuscumque conditionis & ordi-
nis, ne easdem domi retineant, vendant ac di-
strabant, constituta quam corpore luant pœna:
præcipit iisdem ut illas quam mox ad publicum
tabularium deferant, ibi tenebris & merita obli-
vione premendas, eadem irrogata delinquenti-
bus pœna. Idem edicit ut in eos qui non pa-
xuerint, inquiratur per primarium Judicem Re-
gium aut Senatus Accensum: ac merita de ipsis,
post quæstionem habitam & cognitionem, suma-
tur pœna quæ superius est exposita. Atque ut
omnibus res innotescat, Decretum hoc legi per
præconem ac publicè per vicos & compita hujus
Urbis Aquensis pronunciari voluit. Actum in
Senatu Provinciæ, Aquis sextiis, & in ipsius Cu-
riæ repagulo promulgatum die nona Februarii
anno Domini 1657.

Cum ipso archetypo collatum.
Obsignatum. *STEPHANVS.*

CLEANDER,
ET
EUDOXUS,
SEU
DE LITTERIS
PROVINCIALIBUS
DIALOGI.

I. DIALOGUS.

EOrum, quos hic loquentes facimus, in-
doles & quasi character, licet artis om-
nis & fuci expertus, non adeò tamen hac
nostra ætate frequens, & usitatus est.

Amici duo sunt ab omni studio par-
tium in ea controversia, quæ tot animorum dis-
sidia peperit, prorsus alieni. Hoc laborant unum,

I.

*Quam per-
sona loquen-
tes inducan-
tur in his Dia-
logis.*

I. DIAL. ne qua opinione præjudicata in hanc potius quam in illam partem se abduci patiantur: atque hunc animi quasi situm & æquilibrium retinent, donec perpētus synceri iudicii, & sagacis intelligentiæ trutina factis, quæ rem continent ac decidunt, uno rationis pōdere abrepti ad complectendam veritatem ferantur.

II.

*Libri totius
argumentum
& scopus.*

Id agitur, quid sentiendum de Litteris, quæ ad Provincialem inscribuntur: de libro isto sermonibus hominum tantopere celebrato, tam dubie hætenus & ancipitis famæ; quem alii miris ornant laudibus, alii probris ac diris onerant; quem rei Christianæ utilissimum aliqui distitant, nonnulli perniciosum & pestiferum esse contendunt. Dignum profecto argumentum, quod nequaquam perfunctoriè tractetur: dignum quod & Jesuitæ & eorum adversarii, quique alterutris favent, disceptari nunc tandem sedulo gaudeant, ac lucem huic negotio hætenus expetitam afferri.

III.

*Cur ficta per-
sona inducā-
tur loquen-
tes.*

Cum de iisdem rebus, quas in his Dialogis agitamus, crebros inter se ab aliquot annis sermones contulerint in congressu familiari, & quotidiano viri clarissimi & nobilissimi; potueram, salva veritate & verisimilitudine, colloquentes personas ipsas inducere, & nominibus uti non minus notis, quam magnis. Verum quia id ætatis nostræ consuetudo respuit, in eo plane abhorrens ab veteribus tum Romanis, tum Græcis, apud quos Crassi, Cottæ, Socrates, ipsi librorum auctores suis nominibus in isto lucubrationum genere colloquebantur; aliam rationem inire sum coactus. Itaque licet clarissimorum virorum N. N. N. sententias, animadversiones,

argumenta proferamus, Cleandri tamen & Eudoxi colloquentium nomina tantum audientur.

Cleander igitur, & Eudoxus primum inter se de Litteris Provincialibus colloquendi occasionem à libro quodam nacti sunt, qui ab annis tribus, aut quatuor est editus, quique * *Comparatio veterum & recentiorum inscribitur*. Quominus eum, statim atque exiit, lectitarent, longum extra Galliam iter prohibuerat. In patriam reversi eundem unà ferè integrum perlegerant, multa que inter legendum annotaverant (sic enim solent, si quis recens liber editur, quem quidem legere operæ pretium sit) cùm Cleander Eudoxo locum revocavit in memoriam, qui ipsos percusserat; & quem post cetera perpensa, reservaverant excutiendum, quòd longioris operæ id examen foret, eamque rem ad plenum denique exquirere, & cognoscere statuissent. Exerat hic locus in secundo tomo, ubi mentio fit de Litteris Provincialibus, & ubi quæ inducuntur colloquentes personæ, cerratim conspirant ad istas Litteras cumulandas ejusmodi laudibus, quæ, haud scio, an fuerint unquam ullum in librum congestæ, aut congeri aliquando possint. Ipsissima, quæ illis personis affingit * Perraltus, verba refero.

PRÆSES.

Fateris igitur Lucianum & Ciceronem in arte Dialogi summos esse. Age quosnam hujus ævi Scriptores comparandos illis putas?

ABBAS.

Ego vero possem illis opponere non paucos

A 2.

qui

IV.
*Occasio Dia-
logorū Clean-
dri & Eudo-
xi.*

* *Parallele
des anciens &
des Modernes.
Tome II.*

I. DIALE.
V.
Ferraltisē-
sentia de
Provincia-
libus Lit-
teris,

qui primas in hoc scribendi genere nunc fe-
runt. Unus mihi omnium instar fuerit Illu-
strissimus Paschalis, cum decem & octo Litte-
ris suis Provincialibus. Ex hominum decies
centenis, à quibus fuerunt perlectæ, millibus,
affirmari potest, neminem unum esse, cui le-
genti vel levissimum tædium obrepserit.

EQUES.

Illas plus decies perlegi; & quamvis natura
sim impatiens moræ, atque omnia depropera-
re amem, ut quæque Litterarum illarum lon-
gissima est, ita mihi accidit jucundissima.

ABBAS.

Enimvero in iis ubique spirat integritas pu-
ri sermonis; elucet sublimis sententiarum di-
gnitas, solida rationum vis, argutissimus in jo-
cundo lepos; ubique demum venustas quædam
& gratia, quam alibi uspiam haud facilè repe-
rias.

PRÆSES.

Istas quidem Litteras amœnitatis & venu-
statis plenas esse non inficio: sed, amabo, tunc
decem & octo chartulas conferre ausis cum
Platonis, Luciani, Ciceronis Dialogis, qui plu-
rima conficiunt majora volumina?

ABBAS.

Voluminum numerus, & moles ad rem ni-
hil pertinet. Si plus ingenui salis est in istis
octodecim Litteris, quàm in omnibus Platonis
Dialogis; plus argutæ & delicatæ dicacitatis,
quàm in Luciani; dicacitatis autem semper
candidæ, ac honesto & liberali ingenio dignæ:
si plus inest roboris atque artificii in istis ra-
tionibus, quàm in Ciceronianis: denique si ars

Dialogi conficiendi tota in illis cernitur, non- „ I. DIAL.
ne voluminis exiguitas laudi potius, quam vi- „
tio verti debet? Dicamus id quod res est: ni- „
hil habemus in hoc scribendi genere perfectius. „
Legistin earum interpretationem latinam? „

PRÆSES.

Legi, & visa mihi est longè pulcherrima. „

EQUES.

Num tibi æque atque ipsum archetypum ar- „
riscit? „

PRÆSES.

Æquè omnino. „

EQUES.

Gaudeo. Videntur tibi Luciani Dialogi, si „
leguntur Græcè, miros quosdam habere sales: „
iidem si Gallicè leguntur in Ablancurtio, in- „
fusi & languidi. Nunc vero ad Litteras Pro- „
vinciales quod spectat, Latinis juxta delectari „
te affirmas atque Gallicis. Fatère demum te „
in flagranti anticipatæ opinionis delicto esse „
deprehensum. „

Aut istud Litterarum Provincialium præco- „
nium, excepit Eudoxus, oppidò nimium est, aut „
hic Libellus humani ingenii specimen est, & „
opus omnibus numeris absolutum. Non tantum „
in illo relucet sermo purus, sententiæ sunt gra- „
ves, rationes solidæ, arguti joci; verum etiam „
nihil nisi integritas est, nitor, dignitas, splendor, „
soliditas, argutiæ meræ ac Venetæ. Artificium „
Dialogi totum ibi apparet atque extat. Quid „
inesse, quæso, vitii potest huic libro, si res ita se „
habet; quid abesse laudis & ornamentis? Et est „
ille quidem Perralti Abbas in quibusdam non „
nimis hebes ac tardus. Unum, hujus & Paschalis

I. DIAL. causa, vereor, ne nimia peccetur hyperbolè. Istam quidem, reposuit Cleander, qua utitur, cum ait, ab hominibus decies centenis millibus lectas fuisse Provinciales, patitur sermonis vernaculi consuetudo. Neque enim Grammatici tam sunt in putandis numeris & rationibus religiosi & accurati, quàm institores ac mensarii. Quod vero subdit, in hoc infinito legentium numero neminem repertum fuisse, quem istæ Litteræ tædio affecerint, certè Jesuitas exceptos oportebat; quos, opinor, ista lectio non magno pere delectavit.

Ain' tu vero? retulit Eudoxus. Ego complures eorum vidi, qui se hoc libro vehementer oblectatos esse dicerent, & quibus per jucundus esse videretur. Non quod vera censerent esse, quæ istis in Litteris disputantur; omnino enim illos semper candidos & liberales jocos, quales Peraltus appellat, immanes ac putidas esse calumnias contendunt: sed, ut homines ingeniosi solent, pigmenta orationis & flosculos ab iis, quibus pungebantur, aculeis norant secernere.

Næ illis gratulor, subjecit Cleander, qui, dum de ipsius narratur fabula, commodum duxerint ridere cum ceteris. Ita Socratem ferunt, cum illuderetur palam in Aristophanis comœdiis, sese ridentibus & plaudentibus adjunxisse. Ceterum si alio nullo, quam Societatis suffragio & approbatione Litteræ Paschalis niteretur, periculū esset ingens, ut opinor, ne plurimum de sua fama & exultatione perderent. Itaque faciendum nobis arbitror, ut aliis judicandi regulis nunc utamur; imò nihil fieri posse à nobis consultius puto, quam ut in examinandis universum hinc

VI.
Summa difficultas statuendi de ista controversia,
& Libro Provincialium.

Pa-

Paschalis & ejus amicorum, inde Jesuitarum libris, neutros admodum audiamus. Habent utriusque nimirum, cur se invicem judices recusent ac rejiciant, causas non leves; ac multò etiam graviores in eo, quo de agitur, negotio. Hæc una scilicet ex earum genere litium est, quæ cum sponte sua sint implicatæ, alternis tamen ultrò citròque criminandi, respondendi, explicandi-que vicibus & ambagibus implicantur magis & obscurantur, adeo ut nihil dispicere quisquam possit. Nunquam in varias partes tam distractæ fuerunt mentes hominum, ac sententiæ. Sunt qui reos laxioris morum doctrinæ Jesuitas pronunciant: sunt qui Jansenistas meros obrectatores esse ac sycophantas arbitrentur, quòd Societatem alicujus in Christiana republica numeri ac pretii, falsis criminationibus idèò vexent, quia operam in ipsorum novis opinionibus & erroribus oppugnandis strenuè collocaverit. Qui nihil aliud nisi Provinciales legerunt, priorem sententiam amplectuntur; qui responsiones dumtaxat Jesuitarum, posteriorem. Ego qui utraq; legi, hæreo anceps adhuc & incertus. Hinc, si lubet, ordiamur: quippe præcipuum est, atque adeo unicum fermè caput, de quo inter nos quærendum hodie sit. Quod enim ad concinnitatem, elegantiam, lepores & munditias sermonis attinet, ambo, ut reor, Perralto assentiemur.

Assentiemur autem? interpellavit non sine stomacho Eudoxus: planè in hoc te non fero. Quid? Cum maxime docere nos vidèris, quàm diligenter omnis præcepta opinio fugienda sit, ad hunc scopulum adhærescis; ac sine ulla dubitatione calculum tuum & suffragium panegy-

VII.
De stylo &
concinnitate
Libri Provincialium.

I. DIAL. rico adscribis, qualem hactenus nulli vernaculo scripto tributum fuisse crediderim. Quò elogium istud est splendidius, & magnificentius, quò modum ac limites magis egreditur, eò majori apud nos suspicione laborare debet: ac (fatebor ingenuè) per mihi gratum foret, si quas possem in eo Sole maculas deprehendere, quem ut nitidissimum sydus ostentare nobis amant.

Cum opinio præjudicata, retulit Cleander, est ejusmodi, ut communi hominum sententia comprobetur, præjudicii nomen exuit, saltem invidiosum & malè ominatum. Habet id veritas una, & quidem perspicua, ut omnium favorem extorquere possit. Atque hoc tute confiteris, vel ipsos Jesuitas debitā Paschali laudem in ea re, de qua te mihi volebam assentiri, tribuere.

Ut concedam tibi, respondit Eudoxus, quod tanquam universè notum ac verum sumis; haud tamen citra exceptionem, præsertim cum agitur de ingenii fœtibus, affirmari potest. Fateor librum, nisi qui sit præclare scriptus, publica omnium approbatione commendari non posse. Idem ferè libris usuvenit, atque sacris Oratoribus, qui Lutetiæ, vel in aula concionantur. Pone Oratorem esse mediocri & vulgari facultate dicendi præditum; quantumcumque sudent amici ad conciliandam homini frequentiam & plausum, seriùs ocyùs concidet. Contra, si cui non modo non minuitur, sed accrescit in dies numerus auditorum & plausus, hunc in dicendo jure dixeris magnum. Verum, ut sunt quidam ad summum excellentiæ apicem quasi gradus, id contendo, si semel opus re ipsa excellens hanc famam excellentiæ fuerit adeptum, posse studio

& cupiditate hominum illi pertinaciter favent. I. DIAL.
tium haberi postea excellentissimum, admirabile, cum alio nullo comparandum.

Quis auctores antiquos enumeret, quorum vitia in pretio & honore sunt habita? quos vel dormitantes & negligentius scribentes, admirata posteritas est, nemine auso criticum in eos acumen & stylum exerere? Nonne hoc ipsum noster ille auctor *Comparisonis veterum cum recentioribus*, & quidam Critici ceteris audaciores observarunt? Quid si hæc eadem fors Provincialium litterarum fuit? Quid si, postquam initio persuasum est, Paschalem in iis loqui emendatè, totum opus molliter & affabrefusum, multum esse in eo salis ac lepòris, ea postmodum insedit hominibus opinio; nihil in eo esse nisi meram sermonis integritatem, splendorem sententiarum, jocorum argutias; ubique *Veneres & amœnitates*, quas alibi nusquam deprehendas; *artem Dialogi totam ibi extare*; nihil in eo demum genere pulcrius inveniri ac perfectius? Equidem non id mihi sumam, ut singulis in paginis aliquid notem vitii, aut pravarum locutionum indicem tam longum texam, quam texuit auctor Dialogorum Aristi & Eugenii earum, quæ in libello vernaculo *Imitationis Christi* deprehenduntur, quod item opusculum quasi specimen artis, & puri incorruptique sermonis exemplum ubique venditabant. Verum, aliud agendo, fortasse reperirem satis multas, ut tibi nonnihil de hac præclara, quam vel in hoc ipso genere de Litteris istis imbibisti, opinionem adimerem.

Mihi vero nihil feceris gratius, reponiti

Clean.

I. DIAL. Cleander. Neque diffiteor a me modò peccatum fuisse contra effatum illud primum, quod à nobis positum est principio, meque (sic enim loquitur auctor *Comparisonis* eo quem proximè legimus loco) in *flagranti delicto* esse deprehensum.

Tum Eudoxus: sic sumus, inquit, omnes; opinionis æstu & consuetudinis abripimur. Neque aliter quam seria & frequenti rerum ipsarum consideratione mentem nostram, ad temerè judicandum sua sponte pronam, inhibemus. Amat illa naturali quodam impetu dicere sententiam de omnibus; simulque contentionem ac diligentiam, qua id fieri possit rectè, fugit: sic veri studiosa, ut vel ipsam veri speciem ac inane simulacrum cupidè amplectatur. Ceterum sic habeto, nullo in loco plures nobis insidias fuisse compositas quàm in isto, nullibi datam impensus operam, ut in paratos casses incauti duceremur. Utrinque clamitant: Cavete, ne quid anticipare opinionis sequamini: germana ratio, mera rerum expositio, experientia sola totius arbitra controversiæ sit.

Purum & integrum ad eas legendas accedere te volo (inquit Wendrokus in ea præfatione quam latinæ Provincialium interpretationi præfixit) ac tuo magis quam alieno lumine de illis statuere. Unum monebo, si modo sparse ab Jesuitis adversus has litteras vucula animum tuum occuparunt, aqutatis esse, ut ante omnia ad illam te redigas, qua lectores decet, præjudiciorum vacuitatem.

Inde vero Jesuitarum defensor in apologia sua lectoris aurem alteram his vocibus perfonat:

nac: Cave sis, Lector candide, ne tibi litterarum istarum scriptor imponat; aut, si jam imposuit, ne tua deinceps ad credendum facilitate abutatur. Id te monitum etiam atque etiam volo. I. DIAL.

Quid id est? ait Cleander: nisi, nos admonendo ut à præsumptis temere opinionibus caveamus, faciunt utrinque, ut iisdem impleamur toti & occupemur. dum videntur antidotum offerre, virus ipsum propinant.

Rectè narras, retulit Eudoxus; tumque id ferme accidit, ut pars utraque voti compos fiat, si, alterà inaudità, alteram audias.

Atenim, inquit Cleander, ut negotium hoc totum ea, quam postulas, æquitate ac diligentia disceptemus, video nobis plus una opus bibliotheca fore. Nec enim est in mea, neque, opinor, in tua Escobarius, Fagundes, Delacruz, Veracruz, alique complures; quorum vel ipsa nomina sic Montalium perterruerunt, vix ut eos Christianos esse crederet.

Non deerit ista nobis librorum facultas, inquit Eudoxus. Jansenista quodam utor valde familiariter, qui Theologos morales Societatis habet omnes domi, quique nobis eorum copiam libentissime faciet. Nihil esse tamen censeo, quod hinc initium disputandi & investigandi faciamus. Antequam petitos è Jesuitarum Theologis locos recognoscamus, capita sunt quædam generalia, quæ sine bibliothecæ præsidio expendere possumus. Ejus generis est Systema politicæ Jesuitarum astutiæ ad redigendas, ut jactat Paschalis, populorum conscientias in ditionem suam ac potestatem, idque ad majorem Societatis, non Dei ipsius gloriam. Latissi-

VIII.
Proponitur
primum capi-
tus expendē-
dum.

I. DIAZ. me caput hoc patet, ex eoque multa sunt apta & suspensa. Datur opera sedulò in litteris ad Provinciale, ne Lectoribus excidat ejus rei memoria: imò, si Wendrokio credimus, in hoc uno Litterarum istarum cardo & causa omnis vertitur. Sic enim Latinam interpretationem suam inscripsit: *Ludovici Montaltii * litteræ Provinciales, de morali & politica Jesuitarum disciplina.* Legamus, amabo, diligenter hac hebdomada & Provinciales & Jesuitarum Responsiones, & quicquid ad hoc pertinet caput; quodque venerit nobis in mentem, alter alteri communicemus, & in medium conferamus. Deinde ad reliqua minutatim cognoscenda descendemus, & quid nobis denique sequendum sit, statuemus.

Quidquid est in me diligentiae, ac laboris, totum id, ait Cleander, polliceor tibi ac spondeo.

Hic Eudoxus: Mirum profecto quantam Jesuitarum existimationi ac famae labem inusserint hæ Litteræ, quàm multos ab eorum amicitia Lutetiae, in Aula, in Provinciis dimoverint. Nihil æque ad ipsorum adversarios & numero & viribus augendos valuit: nunquam quicquam inventum fuit ab hoste ullo commodius & felicius ad hostiles copias & impetus aliò divertendos. Ab hoc uno libro plures sunt Jansenistæ procreati, quàm ab ipso Jansenii Augustino, quàm ab Arnaldi scriptis in unum collectis.

Hoc amplius, addidit Cleander: idem iste li-

* *Montaltius est ipse Paschalis, qui sibi id nominis indidit in litteris provincialibus,*

liber tertiam quasi factionem & sectam in Gallia edidit, quam mihi certum est amplecti, si modo Montaltius vera de Jesuitis commemorat. hæc factio eorum est, qui novitatem fugitantes in disputationibus de Gratia, & ceteris, quæ veniunt in controversiam, argumentis, Ecclesiæ auctoritati ex animo se subjiciunt, neque, ut eam cavillando subterfugiant, adhibent parum synceras juris & facti distinctiones: neque tamen solutam illam & laxiorem morum doctrinam ferre possunt, quæ Jesuitis objicitur. hæc partes, mihi crede, nihilo minus quam priores duz, frequentes ac numerosæ sunt.

Et oportet esse procul dubio numerosas, inquit Eudoxus: videnturque mihi partibus illis esse non absumiles, quæ in Gallia tum coaluerunt, cum regnum auspicatus est Henricus IV. nondum Catholicus. Hinc avitæ Religionis amor, inde iniqua fœderatorum studia homines quam plurimos tenebant velut neutri addictos parti; ut neque fœderatis palam & aperte faverent, neque Regi, donec majorum suorum religionem esset amplexus. Sed vereor ut Jesuitis sententiam mutantibus res tam feliciter cederet, quam Regi Religionem mutanti tunc cessit; utque illorum innocentia palam agnita factionem hanc totam ad ipsorum partes traderet. Medii homines & nullam in partem propensi, itemque alii candidi & minimè malevoli, se illis præberent non iniquos. at quantus eorum numerus est qui tertiam illam factionem sequuntur, partim quia præteriti fuerunt & neglecti à Jansenistis pariter ac Jesuitis; partim quia in Religione anxii ac diligentes, non ita sunt.

L. DIAL. sunt de Caritate solliciti? Quam multos esse putas, qui cum eam sedulitatem, quam adhibere constituimus, non afferant ad investigandam criminum, quæ Jesuitis obijciuntur, veritatem, de illorum doctrina pejorem in partem existiment, nulla ratione alia & argumento nixi, quam Provincialium auctoritate, aut certorum hominum, qui ut rescirent verum, nihilo plus quam illi laborarunt? Quotus quisque vulgo est, qui ne deciperetur, providerit, aut legendis Jesuitarum responsis, quæ ne inspexit quidem; aut comparandis cum autographo Scriptorum locis, quos isti Patres depravatos ab adversariis, detruncatos, trajectos fuisse pugnant; aut etiam secum reputando nonnulla, quæ sponte se offerunt, eamque vim habere deberent, ut ne quis præproperè, ac parum consideratè de rebus tanti momenti judicaret? Crede mihi, qui simillima obeunt munia & officia, in quibus æmulationi est locus; qui contrarias in Scholis tuentur opiniones; qui cooptati sunt in Congregationem hominum aliquam & Sodalitatem, cujus fama ipsi cordi & curæ sit, & quam aliis antecellere cupiant; proclive est, ut perperam ac temerè de rebus eorum judicent, qui gloriæ ipsorum officere possunt: neque tunc ad normam prudentiæ ac disciplinæ morum severioris omnia exiguntur. Ut ut est, vulnus hoc à Jansenismo impostum dolebit Jesuitis diu.

Plane isti Porturegienses * Doctores, subjecit Cleander, artis politicæ, ac solertiæ specimen ea in re ediderunt. Actum de illis erat.

Jansen-

* Ita dicti à solitudine Portu-regiensi prope Parisios. Le Port-Royal,

Jansenii doctrina damnata Romæ fuerat: cal-
culo suo & obsequentissima voluntate non tan-
tum Gallia, sed Ecclesia etiam universa Roma-
nam sententiam probaverat: eam Rex edicto
peculiari ad omnes regni Præsules misso, pro-
mulgari & vim obtinere suam jusserat: Pontifi-
ciaria Constitutionem Parisiensibus Theologis
miserat, mandatumque perscriptum, quod Illu-
strissimus Ecclesiæ Princeps * Morhodancur-
tius, Rhedonum tunc Episcopus, detulit, quo
jubebantur in posterum videre diligenter, ne
quid aut in thesibus aut in prælectionibus ex-
cideret Professoribus Baccalaureisve, quod ab
hac fidei regula vel tantillum dissideret. Huic
mandato ut mos gereretur, sancitum Decreto
fuerat, nequis Doctor aut Baccalaureus doce-
ret propugnaretve ullam è condemnatis propo-
sitionibus; eà pœnà, si quis secus fecisset, consti-
tutà, ut sacro Theologorum collegio excluderetur.

I. DIAL.

IX.

*Cōsiliū Jan-
senistarum in
edendis Pro-
vincialibus.*

* Dela Mot-
the Houdan-
court.

Gallicani Cleri solennis Conventus, qui tunc
Parisius habebatur, suis ad Innocentium X. lit-
teris eidem & gratulabatur & gratias agebat pro
negotio tanti momenti profligato & ad exitum
adducto: erantque litteris subscripta Cardina-
lis Mazatini, ac ceterorum deinceps præsulum
nomina. Distinctionem juris & facti, quod unum
partibus restare per fugium videbatur, execra-
tus quoque fuerat haud ita multo post alter Cle-
ri Conventus, tanquam inane diverticulum, &
inventum calliditatis plenum ac periculi, quod
ad restituendum sensim errorem Portus-Regius
inducebat. Nihil ad disturbanda factionis con-
silia opportunius fieri poterat, quàm Epistola

I. Dial. encyclica hoc de argumento à Præsulibus, qui
Conventui aderant, ad omnes alios regni Anti-
stites scripta; nec non alia, quam continuo mise-
runt ad Pontificem, ut eum de novo isto com-
mento facerent certiore.

Arnaldi propositio, *Ostendi nobis ab Evan-
gelio, in persona Petri, justum, cui gratia defue-
rit ibi, ubi eum peccasse nemo negat*; * post mul-
tas in Sorbona deliberationes damnata fuerat
tanquam temeraria, impia, blasphemata, jam ana-
themate percussa, & hæretica: ipse turpiter Sor-
bona eiectus; ejus nomen expunctum è Docto-
rum albo; eodem decreto jussi omnes, qui obti-
nere aliquem in Facultatis cœtibus locum vel-
lent, omnesque Baccalaurei, qui Theologicas
propugnare theses cuperent, huic censuræ con-
demnationique subscribere. Quid plura? nulla
factio vexata gravius unquam & agitata, nulla
certioribus tum Præsulum, tum Principum te-
lis fuerat appetita: cum de repente scenam in-
verterunt isti actores egregii: cumque maximè
illos alii miserabantur, alii vituperabant, in-
sultabant nonnulli, comœdiam occeperunt, quæ
superioris tragœdiæ memoriâ omnem specta-
toribus excussit. Homines fraudis ignaros ac
propèmodum imprudentes ab eo, quod ageba-
tur, negotio, aliò abduxerunt, ipsos etiam Jesui-
tas; in quos impetum deinde fecerunt ex impro-
viso, licet initio velle sibi rem esse cum Sorbo-
na simulassent. Ita illos, à quibus antea oppu-
gnabantur, lacessere sunt aggressi, & undique
ram

* *Que l'Evangile nous montre un juste en la personne de
S. Pierre à qui la grace a manqué dans une occasion, ou l'on
ne peut pas dire qu'il n'ait point peché.*

tam acriter, tam callidè urgere, ut plerique ipsi
 jam plauderent, qui aversebantur prius & ode-
 rant; plurimi qui eos tanquam fidei corruptores
 aliquandiu habuerant, demum assueverint eos-
 dem paulatim ut Evangelicæ morum doctrinæ
 defensores ac disciplinæ Ecclesiasticæ instaura-
 tores intueri.

Ut video, inquit Eudoxus, historiam hanc te-
 nes bellissimè.

Cui Cleander: Lutetiæ degebam illo anno,
 ubi finem perdiscendi juris faciebam: multique
 mihi erant in utrisque partibus amicitia con-
 juncti, quos, ut sum cupidior cognoscendi quæ-
 cumque ad ejusmodi controversias attinent, co-
 colebam impensius. utriusque partis consilia &
 machinationes magnam partem cognitæ ha-
 bebam; historiamque Jansenismi tunc mirificè
 conscripsissem.

Siquidem ita se res habet, reponit Eudoxus,
 fac, amabo te, ut memoria repetas saltem quæ
 ad Litteras Provinciales pertinent, & cunctas
 mihi singillatim atque ordine persequaris; hi-
 storiam peculiarem Provincialium, ejusque cir-
 cumstantias omnes mihi pertexe. Non erit hoc
 nullius momenti ad instruendam litem, quæ no-
 bis in manibus est. Ego vero ac lubens, respon-
 dit Cleander: hæret mihi res adhuc in recentî
 memoria: eam tibi repræsentò.

Intellexit Arnaldus, quascumque pro sua vel
 Jansenii causa defensiones graviter ac serio
 scriberet, serios quoque ac meditados Judices
 habituras. Vidit etiam, quantumvis præclare
 de se ipso & commodè existimaret, stare se diu
 non posse, adversantibus Pontifice, Rege, Fran-

I. DIA.

X.

*Historia Lit-
 terarum Pro-
 vincialium.*

I. DIAL. *cix* Cancellario, Cleri Gallicani conventibus, Sorbona, omnibus Academiis & Sodalitatibus; ubique enim Jansenismus diro anathemate feriebatur. Difficile est tot pati accusatores, tot judices rejicere, tot in subselliis & curiis causam perdere; & eam nihilominus diu populo persuadere bonam esse. Cum igitur feralis instaret dies, quo plagam illam insanabilem, ac ceteris, quibus hactenus petitus fuisset, acerbiorum erat accepturus, ut videlicet Sorbonam pelleretur, additis & iniustis ad turpitudinem foedissimis notis & titulis, perturbatoris, pertinacis, & hæretici; faciendum sibi duxit, non ut vulnus hoc declinaret, quod fieri nullatenus posse intelligebat, verum ut jocando cum amicis, elevarer illud ac mitigaret, populoque risum daret: ea scilicet spe, fore ut idem ille populus spinosis, quæ Sorbonam tandiu occupatam tenuerant, quæstionibus defatigatus, ridendi quoque oblatam occasionem fortasse non respiceret, atque ita recēs mimus tragœdiam veterem oblitteraret, ac seria opportuno ludo verterentur. Nec diu distulit, quin cogitata perficeret: apparuit confestim prima ad Provinciale epistola. Neque vero ille Provincialis ficta, ut multi putant, persona fuit. Erat ille Pererius * quidam, Senator in suprema rei tributariæ Curia, Claramontii Arvernorum.

* *Monsieur
Périer.*

XI.
Unde Provincialis nomen.

Quis esset, novi, ait Eudoxus. Idem ille est auctor celebris experimenti de hydrargyro, in Podio Domensi, * quod rogatu Paschalis, cuius sororem duxerat, fecit.

Is ipse, subjecit Cleander. At quamvis decem
& octo

* *Le puy de Dome en Auvergne.*

& octo litteræ extent, *ad Provinciale* inscriptæ, quæ hodie sub nomine Paschalis circumferuntur, non omnes tamen ad Provinciale sunt scriptæ. Quidquod ne illud quidem satis constat, si nonnullos audimus, utrum omnes à Paschali sint elaboratæ. Meminisse potes decem priores dumtaxat *ad Provinciale* inscribi. Quæ sequuntur sex, *ad RR. Patres Jesuitas* scriptæ sunt; postremæ duæ ad *Patrem Annatum*.

I. DIAL.
XII.
Auctor eas
vixit.

Neque hoc me fugiebat, inquit Eudoxus: illud demiror, quod modo dixisti, non satis constare, an omnes illæ decem & octo epistolæ à Paschali fuerint lucubratæ. Atqui omnes ad unam Paschali tribuit Perraultus in eo suorum Dialogorum loco, ubi mentionem ipsarum facit. *Illustrissimus*, inquit, *Paschalis*, cum suis decem & octo *Provincialibus litteris*. Præterea qui decimam septimam conscripsit, aliarum sexdecim prius editarum auctorem se profiteatur. Wendrokius in sua interpretatione latina id videtur ubique pro certo ponere, omnes ab eodem scriptore exaratas fuisse. Quis igitur tibi esse dubitandi locus potest?

In commentariis quibusdam manuscriptis legi, inquit Cleander, tres priores litteras ab Arnaldo fuisse confectas; ibidemque subditur missas ab eo Doctore ad Paschalem, licet aliquæ inter se tunc similitudine dissiderent: Paschali satius visum esse, ut ne præterea tractarentur falsæ ac festivæ res tam graves ab intelligentia vulgari disjunctæ, quales in hisce litteris agitantur. Objiciendum aliud quidpiam populo, quod in sensus ac mentes facilius incurreret, quo ille teneretur aut pasceretur: Theologorum

I. DIAL. moralium decisiones campum esse longe amē-
norem, in quo hæc jocularis facundia posset
exspatiari, neque tam operosum fore in eo ver-
sari feliciter & excurrere. Ipse nihil cunctatus
totius operis formam quandam rudi pigmento
adumbratam eidem proposuit; quæ Arnaldo sic
arrisit universoque Regio-Portui, ut sua omnia,
operisque totius administrationem confectio-
nemque Paschali permiserint. Itaque post pau-
lò, id est Februario exeunte anni 1656. prodiit
quarta ad Provinciale epistola, quæ prima
Paschalis fuit; si vera sunt quæ jam retuli, quo-
rum fidem usquequaque præstare nolim, ob ea
quæ protulisti Perralti, Wendrokii, hoc est Ni-
colii, * & epistolæ decimæ septimæ testimo-
nia: facit etiam ipse trium istarum litterarum
stylus, ut à communi sententia non abeam. Ea-
rum festivitas & lepos Arnaldum non olet, ne-
que satis est in iisdem fellis meri, ut ab hujus
Doctoris calamo fluxisse videantur.

* *Monsieur
Nicole.*

* *Le Cheva-
lier de Moré.*

Ut ut hæc sunt, fertur præterea * Mercur
eques, quantumvis secundo plausu quartam
hanc Epistolam vulgus excepisset, auctor fuisse
tamen Paschali, ut abditas de Gratiâ disputa-
tiones, in quibus adhuc illa versabatur, penitus
omitteret, ac latiore sibi campum aperiret.
Paruit, grandi Jesuitarum malo, quorum in ca-
put, quicquid contra opponerent, tela recide-
runt, quæ in Morales Theologos dicacior sary-
ra intorquebat: perinde quasi omnium ineptia-
rum, quæ in morum doctrina odiosè finguntur
& absurdè, onus & invidiam subire debuissent.

XIII.

*Successus &
progresus Pro-
vincialium.*

Sunt ista, quæ singillatim recensuisti; exqui-
sita sane, reposuit Eudoxus, nec ita multis nota.

Re-

Restant, perrexit Cleander, alia quæ dicam, I. DIAR
& exploratoria & reconditura. Nosti, comœ-
diarum scriptores quid agant solenni more, an-
tequam suas fabulas in vulgus edant. Fauto-
res nimirum suos & præcones habent, in quibus
ferè matrona quæpiam nobilis, genere & inge-
nio spectata, fabulæ natalibus & fato præsidet;
eventumque omnem in se suscipiens, notat suis
eos locos, ubi exclamandum, ubi plaudendum
sit. Uti placuit hoc innocenti dolo ad promo-
vendam rem Provincialium Litterarum & fa-
mam. Nivernensis * Basilica, hodie Contio-
rum domus dicta, habebatur quasi domicilium
venustatis & ingenii, quò solebat convenire
quantum erat Parisiis hominum politiorum.

*L'Hôtel de
Conti.*

Eos alliciebat urbanitas summa, elegancia &
splendor lectissimæ scæminæ Plessæ-Guene-
galdæ, cujus vir à secretioribus epistolis Regi
fuit. Ad eam Portus-Regius, ubi non erat igno-
ta, oculos adjecit, ut famam Provincialibus,
etiam priusquam in publicum prodirent, confi-
ceret. Ad ipsam itabant frequentius Abbas N.
cujus ingenium & præclaræ dotes jam tum eni-
tebant, sed qui librum *de Officiis vita Monasti-
cæ* condere nondum meditabatur: Vir Clarissi-
mus N. itemque alius N. ambo subinde Regi à
secretioribus Consiliis, & gestis insignibus tum
præfecturis tum legationibus celeberrimi. Do-
minus N. imbutus adhuc hæreticorum errori-
bus, & apud Fucquetium summum rei æraræ
Tribunum in primis gratosus, alii que nonnulli.
Iis ipsa recitavit sextam epistolam, quam manu
exaratam acceperat; nihilque prætermisit quo

*Madame
du Plessis
Guenegaud,
femme du Se-
cretaire d'E-
stat.*

*Monsieur le
Surintendant
Fouquet.*

I. DIAL. lepores omnes & amœnitates à se deprehensas
iisdem velut indice digito commonstraret.

Satis intelligis illam auditores habuisse bene-
volos & ad erogandum suum prolixè suffra-
gium paratissimos, neque cujusquam studium, &
officium desideratum fuisse. Itaque laudibus,
quas ubique plenà manu congerebant in Epi-
stolam sibi recitatam, accensì sunt cæteri
omnes, ut egregium illud opus vehementer ex-
peterent, quod paucis post diebus apparuit, &
confestim à Lutetia in reliquas provincias dis-
sipatum incredibili cum fragore fuit, attonitis
consternatisque Patribus Societatis. Nulla in-
re majorem quæstum veredariorum præfecti
fecerunt, interpellavit Eudoxus. Missa in omnes
regni urbes Epistolæ exempla: & quamvis non
magnus mihi cum Portu. Regio usus ac neces-
situs intercederet, fasciculus eorum non levis,
in oppidum Britanniarum Arémoricæ, ubi tunc
versabar, ad me perlatus est gratis, & pretio ve-
cturæ persoluto: quem communicavi cum ami-
cis, Epistolamque non sine voluptate perlegi-
mus.

Quod spectat Epistolas deinceps consecutas,
eadem fermè ratio inita est, subjecit Cleander.
Septima pervenit ad Cardinalem usque Maza-
rinum: risit affatim ut cæteri. Octava post elap-
sum dumtaxat mensem exiit; credo ut cupidius
exposceretur. Apparebat enim omnia consul-
to ac dedita opera fieri. Pauci unde manarent
istæ litteræ norant; reliqui omnes divinabant.
Jactatus est eorum auctor esse Gombervillæus,
sparsusque Lutetia tota rumor. Pernegavit ipse,
scriptis ea de re ad Patrem Castillonium Colle-
gii

gii Societatis tunc Rectorem, cui erat amicissimus, litteris. I. DIA.

Ceterum tam secunda Provincialium fortuna nequaquam efficere poterat, quominus plurimi, postquam riserant, secum rem totam considerarent attentius, graviterque offenderentur, quòd verborum atrocibus contumeliis laceraretur fama ejus Societatis, cujus integræ non tantum vitæ hætenus tributa laus fuerat, sed etiam doctrinæ. Marchionissa Sablæa, quæ *La Marquise de Sable.* Portui-Regio cum primis tunc favebat, temperare ipsa sibi non potuit, quin aliquando sciscitaretur à Paschali, utrum quæcunque affirmabat in suis litteris, haberet probè perspecta & explorata. Si enim istis, inquit, omnibus non constat fides ac veritas, qui tandem, citra gravem noxam, posses ea pervulgare, & Corpori Jesuitarum haud sane ignobili tam insignem maculam inurere? cui Paschalis: Enimvero istud viderint, qui materiam mihi litterarum subministrant: mea quidem certè cautio hæc non est, qui duntaxat illi materiæ ordinem suum & structuram addo.

Ego vero, adjecit Cleander, hoc nominatim audiavi ex viris duobus gravissimis, & dignissimis quibus fides habeatur, qui hoc idem non semel de Marchionissa eadem Sablæa, postremis quos vixit annis, audierant.

Mihi sane, subjecit Eudoxus, videtur Paschalis fecisse parum congruenter effatis istius doctrinæ morum severioris: ac vereor ut inter placita hujus, ut ipse vocat, laxioris & solutioris, reperiret ullum, per quod ipsi fas esset in ejusmodi negotiis alienæ fidelitati tam oscitanter

I. DIAL. fidere: præsertim cum non nesciret, eos, quibus operam suam & calamum addixerat, inimicitias cum Jesuitis apertas exercere.

Porro, inquit Cleander, ex litteræ, quæ decimam sunt consecutæ, non amplius in laceffendo & oppugnando versatæ sunt. Nam coactus ipse Paschalis fuit ad resistendum se accingere, instantibus Jesuitis, & contendentibus Regii-Portus alumnos complurium fallaciarum & mendaciorum à se fuisse convictos: de quibus omnino conticescere nihilque reponere honestum Paschali ac decorum non fuisset.

XIV.

*Interpretatio
& appendix
Provincialiū.
Quis VVendrokius.*

Nicolius haud ita multo post sub Wendrokii nomine suppetias advenit; vel potius à suis est immissus, ut bellum adversus Jesuitas inchoatum profigaret. Egit atrociter & contenta voce in iis, quos suæ Provincialium interpretationi attexuit, commentariis, ubi Jesuitas, tanquam despicatissima capita, insectatur & vexat. Spem adversariorum ac vota successus vincit. hæc de historia Provincialium comperi.

Hic finem colloquendi fecerunt. Cleander Eudoxum valere iussit, neque se ad institutum de provincialibus sermonem, nisi post aliquot dies, retulerunt, quemadmodum inter ipsos convenerat, ut esset otium relegendi quæ de morali Jesuitarum doctrina utrinque fuerant conscripta.

II. DIALOGUS.

CUM venisset ad Eudoxum Cleander, ut cum eo sermonem de re nuper proposita conferret, commodum in Musæo reperit volentem varios libros adversus Jesuitas aut pro ipsis editos, in quibus multa ipse annotaverat, quosque collectos super mensa & paratos habebat. Agendum, inquit, pedem in Musæum inferens, quid tandem censes de politica Jesuitarum arte, & Paschalis in eam animadversionibus? num veram esse comperisti partem primam illius præconii, quod Epistolis Provincialibus tribuitur à Perralto, *nihil esse non firmum in rationibus, ac solidum*? Enimvero hic ratiocinandum fuit, & acutum profecto, ac sagacem oportuit esse Paschalem, qui abdita penitus ante hanc diem mysteria detexit: neque exigua viri laus est, qui homines in tanta re tandiu cæcutire passus non sit.

I.
Ingressus in Colloquium.

Mihi quidem, respondit Eudoxus, Systema politicæ Jesuitarum calliditatis à Paschali excogitatum satis verisimile videtur. De illius tamen veritate nondum quidquam pronuncio: libet antea audire te eo de argumento disserentem.

Mihi vero, excepit Cleander, Systema illud valde suspectum sit pluribus de causis. Systema est, sicut ipse omnino rectè nominasti: videntum proinde, utrum ea, ex quibus est constructum, satis habeant firmitatis ac roboris; an non potius mera sit hypothesis, quæ quidem initio plau-

II.
Systema Paschalis de politica Jesuitarum astringit.

II. DIAL. plausibilem in modum cum exponitur, cò Lectorem prima specie inducit, ut dicat id quidem ita se habere posse: deinde autem ad extremum usque pari artificio pertexta, & concinnata, sic afficit legentis animum, ut sibi denique persuadeat, haud dubiè rem ita se habere.

Hoc ipsum est, inquit Eudoxus, hujus nostræ disceptationis caput, hæc summa: neque potuit id de quo quæstionem instituimus, præcisè magis ac liquidò proponi. Sed ipsum Paschalis librum inspiciamus. Cedo Epistolam quintam; ibi enim ipso exordio Paschalis politicas artes, & mysteria Jesuitarum exponit. Hæc igitur à Cleandro recitari est cœpta.

III.

*Locus è quinta Provincia-
li ad verbum
expressus.*

„ Quod eram pollicitus, exolvo: en tibi prima
„ lineamenta moralis illius doctrinæ, quam boni
„ Jesuitæ tradunt, Illi scientia, & prudentia præ-
„ stantes viri, quos omnes divina regit sapientia,
„ humana philosophia dux longè certior, longè se-
„ curior. Jocari me fortasse credis: at ego prorsus
„ seriò loquor; vel potius ipsi sic loquuntur in li-
„ bro illo videlicet suo, qui inscriptus est, *Imago*
„ *primi seculi*. Eorum ipsissima, ut in reliquis hu-
„ jus elogii partibus, exscribo verba. *Societas est*
„ *hominum, seu potius Angelorum, quam sic præ-*
„ *nunciavit Isaias: Ite Angeli veloces. Pote-*
„ *ratne ipsos clarius Propheta designare? Aquila*
„ *sunt ingenio. Turbam Phœnicum verè dixeris:*
„ *plures enim esse Phœnices quidam Scriptor nuper*
„ *ostendit. Denique Christiani orbis faciem immu-*
„ *tarunt.* Quid credere dubites ipsis de se affir-
„ mantibus? Et porro ita esse intelliges ex hac
„ Epistola, quæ ipsorum tibi effata exponet. Ea di-
„ ligenter pernoscere studui. Non satis habui, quæ

me amicus noster docuerat, cognovisse; nec illo „ II. DIA.
auctore ac fidejussore uno fui contentus. Jesui- „
tas ipsos adire, & inspicere volui. Nihil ab ami- „
co nisi verissimè dictum fuisse comperi. Equi- „
dem ipsum nunquam mentiri existimo: scies „
ubi hæc perlegeris. „

In eo quem habui cum illo sermone, adeo „
inaudita, & immania narravit mihi, ut ægrè ad „
modum fidem adjungerem. Verùm ea ipsa mihi „
in Jesuitarum libris ostendit, ut ad ipsorum de- „
fensionem nihil reliquum fuerit, quod dicerem, „
nisi plures quidem ex ipsis ita sensitse; non ta- „
men propterea æquum esse, ut illæ opiniones, & „
privatæ sententiæ Societati universæ tribueren- „
tur. Et verò nosse me ex ipsis aliquos affirma- „
vi, qui non minùs rigidi, ac severi essent, quam „
erant ii, quos citabat, indulgentes & soluti. Hic „
enimvero mihi aperuit Societatis ingenium, & „
arcanam mentem haud sane omnibus notam. „
hanc tibi explicari non molestè, credo, feres. Sic „
igitur ille exorsus est. „

Magnum quidpiam ad Jesuitarum defensio- „
nem, & patrocinium attulisse te arbitraris, dum „
aliquos ex eorum sodalitate cum Evangelicis „
decretis non minus consentire affirmas, quam „
alii quidam dissentiunt; atque adeo pertendis „
molliores opiniones toti tribuendas Societati „
non esse. Fateor istud quidem. Alioqui enim „
locum apud ipsos reperire non possent opinio- „
nes aliæ, illis laxioribus, & mollioribus adeo „
contrariæ, ac repugnantes. Sed profecto cum „
inter ipsos nonnulli sint auctores, ac defensores „
doctrinæ adeo dissolutæ, inde istud vicissim col- „
ligas, Societatis ingenium à severitate Christia- „

II. DIAL. „ na esse diversum; quo enim pacto opiniones ab
 „ ea severitate tam alienas ferrent?

„ Tum ego : quænam igitur est totius corporis
 „ mens, quod consilium? Nempe apud ipsos ni-
 „ hil est fortasse ratum, ac fixum in commune, sed
 „ singulis quod libet, effutire licet. Minime gen-
 „ tium, inquit. Tam latè diffusum corpus con-
 „ stare, & administrari, nisi certo consilio regere-
 „ tur, haud posset. In sit spiritus necesse est, à quo
 „ agatur intus, & ratis motibus cieatur. Quid quòd
 „ inter ipsorum leges ea numeratur, nihil ut li-
 „ brorum edant in lucem absque Præpositorum
 „ nutu. At enim, inquit, fieri quì potest, ut isti
 „ Præpositi Societatis, & Præsides tam pugnan-
 „ bus placitis subscribant? Audies, inquit. Sic
 „ igitur habeto, propositum ipsis finem hunc non
 „ esse ut mores corrumpant: sed nec illum etiam,
 „ ut eos ad pristinam severitatem, probitatemque
 „ revocent. vetat enim id politica calliditas. Hæc
 „ mens illorum & ratio. Sat magnificè de se exi-
 „ stimant, ut Religioni utile, ac prope necessarium
 „ arbitrentur Societatis suæ magnam apud om-
 „ nes gratiam, magnam esse auctoritatem; se con-
 „ scientiarum omnium esse moderatores, & arbi-
 „ tros. Porro quia Evangelica effara & severio-
 „ ra certis hominibus regendis idonea sunt, tunc
 „ illa usurpant in loco: at quia longe plurimis ea-
 „ dem effara non attrident, eadè missa faciunt, quã-
 „ do rem cum ejusmodi habent hominibus; ut hoc
 „ pacto satis omnibus facere, ac omnibus omnia
 „ fieri possint. Hinc adeo necesse est, ut in tanta
 „ conditionum, nationum, personarum, quæ ipsis
 „ tractandæ sunt, varietate, dissimilibusque stu-
 „ diis, habeant morum Doctores ad istam varietatem

tem accommodatos, & versatiles. Hinc etiam „II. DIAL.
 facilè intelligis, si dumtaxat Magistros morum „
 benignos haberent, ac remissos, futurum ut „
 princeps illud suum & primarium consilium, „
 nempe devinciendi omnes, & colligandi sibi, „
 pessundarent: siquidem severiore disciplina „
 regi omnes pii volunt. Verùm cum sint isti non „
 valde multi, severis Doctoribus minimè multis „
 ad regendos illos egent. paucis pauci sufficiunt. „
 at promiscuæ multitudini laxiorem viam se- „
 ctanti, ultro se offert moralium Theologorum „
 molliorem doctrinam profitentium multitudo. „
Hac tam comi, ut loquitur Petavius, *& flexibili* „
ratione omnes amplectuntur, omnes sublevant. „
 Occurrat enim quispiam cui deliberatum sit „
 malè parata restituere: non committent, mihi „
 crede, ut hominem à proposito deterreant. Lau- „
 dabunt potius mentem sanctè, pieque suscep- „
 tam, & confirmabunt. Alter contra prodeat, qui „
 absolvi petat, nulla restitutione facta; rem oport- „
 tebit valde esse arduam, ac difficilem, nisi ejus „
 expediendæ vias molles aperiant, quarum peri- „
 culum, & aleam omnem in se ipsi recipiant. Ita „
 retinent amicos; contra inimicos se tutantur. „
 Solutam scèdè ac remissam doctrinam objicis? „
 Continuo propalam ostentant austeros illos „
 Doctores suos, cum libellis quibusdam de seve- „
 ritate legis Christianæ conscriptis; eoque pacto „
 imperitis, ac simplicibus, itemque aliis minimè „
 res ipsas introsipientibus, satisfaciunt. „

Sic idoneos cui libet hominum generi Docto- „
 res in promptu habent; atque ita solerter, & ac- „
 commodatè, prout quisque illos consulit, re- „
 spondent, ut iis in regionibus, ubi Deus Cruti „
 af-

II. DIAL. „ affixus stultitia est, ibi scandalum Crucis silen-
 „ tio premant, & Christi Majestatem gloriamque,
 „ cruciatus nequaquam aut mortem prædicent: id
 „ quod in Indiis, & Sinensi Regno præstiterunt,
 „ ubi fictorum etiam numinum simulacra colere,
 „ fas Christianis esse voluerunt hoc subtili artifi-
 „ cio: docent illos videlicet abditam sub veste
 „ imaginem Christi gerere, ad quam tacita cogi-
 „ tatione referant adorationem, quam falso pa-
 „ tris numini Chacim-Choan, & Doctori Keum-
 „ fucum palam exhibent. Hoc Jesuitis Gravina
 „ Dominicanus exprobrat. Testatur hoc ipsum
 „ commentarius Hispanus, Regi Catholico Phi-
 „ lippo IV. à Franciscanis Insularum Philippina-
 „ rum oblatus, quem recitat Hurradus in suo li-
 „ bro, qui *de Fidei Martyrio* inscribitur, pagina
 „ 427. Quæ res in causa fuit, cur Cardinalium *de*
 „ *propaganda Fide* Congregatio coacta fuerit Je-
 „ suitis interdicare nominatim, proposita pœna
 „ excommunicationis, ne adorari fictorum numi-
 „ num simulacra quocunque nomine permitte-
 „ rent; neve Crucis mysterium iis, quos erudirent
 „ de Religione, occultarent: imo ne quem sacro
 „ Baptismi fonte, nisi prius ea de re admonitum
 „ doctumque, abluerent. Tum etiam ut in suis
 „ ædibus sacris Christi è Cruce pendentis imagi-
 „ nem publicè proponerent, edixit. Quæ fufius
 „ explicat Decretum eiusdem Cōgregationis da-
 „ tum die nona Julii anni MDCLVI. & à Cardi-
 „ nali Caponi obfignatum. En quo modo se in
 „ Orbem universum infuderunt ope, ac beneficio
 „ doctrinæ de opinionibus probabilibus, unde
 „ hæc labes omnis tanquam è fonte profluxit, &
 „ quo uno maximè fundamento cetera illorum
 „ doctrina stat.

His perfectis Eudoxus repente in has erupit voces : Bellè profecto , eleganter , festivè ! ut scitè *Imago primi seculi* profertur ! ut ex eo libro defectæ particulæ inferuntur aptè , ac suis locis includuntur ! Stylus ille simplex , & concisus , quem initio adhibet ; jocosæ sententiolæ , quas more parenthesis interponit , ad ea , quæ dixit breviter respectans : *Poteratne ipsos Prophetæ clarius designare ? Mentiri hominem nusquam puto* : hæc arrigunt animos pariter & oblectant. Narrationis candor ingenuus : ars præcipua qua Lectorem conciliat , cavetque diligenter ne quid obftet quominus benignè rem totam audiat . Vocula est hic nulla , quæ non collimet , quæ tela non præripiat Jesuitis , & eos inermes ante ipsum certamen hosti non objiciat . Quod nominatim de Sinensi idololatria , velut ex ipsa re natum , & minimè accersitum , injicit cursim expositum , nulla prætermissa tamen circumstantia , quæ valere possit ad fidem ipsa rei narratione faciendam .

Prorsus , inquit Cleander , amicum interpellans , nisi Jesuitæ non modo rem ipsam factam esse pernegarent , verum etiam quàm esset turpiter conficta , quàm perspicuè falsa , demonstratum à se fuisse contenderent .

IV.

Quid in hoc loco Paschalis velit .

Nihil refert , subjecit Eudoxus : sentio me ad credendum rapi ferè invitum , & multis intelligo , perinde ac mihi , hoc idem persuasum esse debuisse . At enim observa , quemadmodum Paschalis complexus sit his paucissimis verbis ac struxerit , quicquid erat opus ad eam rem , quam præcipue spectabat : nempe ut in Jesuitarum corpus universum conferret allucinationes omnes

II. DIAL. nes & errata, quæ cunctis ipsorum Scriptoribus excidere potuerunt. Quidlibet opponas licet: hæc Epistolæ particula tanti fieri, quanti est, nequit. Cæterum, subdidit, cave propterea de me quidpiam deterius suspiceris. Video enim nihil propius esse, quam ut me vicissim accuses quasi præpostero in Paschalem favore occupatum. Id unum volo; hunc locum solerter, & per quàm affabrè tractatum esse; nihil ad persuadendum, certè ad imponendum, dici potuisse commodius.

Non me fallis, reposuit Cleander; nec facies hodie, ut iniquiorem te Jesuitis esse non persentiscam. Quin vidèris mihi paratus hunc deosculari locum, & in illo acquiescere, nisi cum tibi de manibus excussum, ac probe refutatum cernas.

Ego vero te oro etiam atque etiam, respondit Eudoxus, ne veniat in dubium tibi æquitas mea. Iterum spondeo, ac sanctissime contestor me neutri addictum parti, eundem semper, & æquum utrique fore: neque oculos quicquam meos ita stringere potest, ut transfuga veritatis, & prævaricator fiam.

Plane is ego etiam sum, inquit Cleander. Itaque eadem æquitate animi & candore, omisissis verborum phaleris & fuco, quid pro Societate dici possit, exponam.

V.
In quo ar-
tem Jesuita-
rum politicā
Paschalis po-
suerit.

Politica Jesuitarum ars, inquit, ac scopus est, ut conscientias omnes in suam potestatem ditionemque redigant. Cum vero duo sint Christianorum genera, alterum illorum, qui vera pietatis cupidi, tutos fidosque duces expeant, eorum in gratiam, dederunt operam Jesuita, ut morum

Doctores

Doctores aliquot severiores haberent, sed paucos paucis: cum contra Doctorum solutionum agmen ultrò se offerat majori turba laxiorum viam sectantium. Sic totum in orbem, ajunt, sese Societas infudit probabilium opinionum ope, unde tanquam è vitiato fonte cetera doctrina flagitia fluxerunt.

Adderes, inquit Eudoxus, intentionis directionem, cum doctrina vocum ambiguarum. Sunt enim hæc etiam, Paschale teste, Jesuiticæ morum doctrinæ capita præcipua.

Sic est, reposuit Cleander: sed quamvis ea sint præcipua, poterunt à nobis tamen separatim, ut propria quædam, ac peculiaria, quæ rem universè non spectant, capita, examinari per otium. In Jesuitarum arte politica nunc hæcamus; in conspirante ad unum, eundemque finem omnium ingenio; in consentientibus ad Societatis gloriam, & amplitudinem peræquè omnium studiis; in doctrina hinc mitiore, inde asperiore; inter ipsorum Doctores tam præclare divisa; aliis hanc partem, aliis illam promoventibus, & eandem ad metam per iter tam diversum contendentibus, ope ac præsidio probabilium opinionum. Hoc aperuisse, est, si Paschalem audimus, ingenium Societatis, per paucis cognitum, aperuisse. Sanè operæ pretium est hoc unum indagare curiosius. Nam si doctrinæ ista divisio verè probatur esse deprehensa, si non est ficta fabula, si denique hoc unum caput liquidò constat, fidem apud me facile inveniet quicquid in Jesuitas conjicitur. Nihil irascar Wendrokio illos insectanti, & diris conviciisque procaciter obruenti. Sed vix capio, seriòque in animum

II. DIAL. vix induco, id consilii potuisse informari, ac tandem perducere, hoc est, usque ad Paschalis tempora, aut certe usque ad Jansenismi natales, nemine sentiente, atque animadvertente: tot in bellis, quæ cum Ecclesiæ Romanæ Doctoribus Calvinistæ gesserunt, in quibus primi semper Jesuitæ oppugnabantur, neminem ex illis pervicacissimis hostibus extitisse, qui eos hoc telo peteret: tot inter homines, qui studium in hoc suum, laborem, meditationesque contulerunt, ut ipsorum instituta, leges, & artes, ut isti vocant, politicas cognoscerent, carperent, probris, maledictisq; vexarent, arcanum hoc abditum, & ignotum fuisse. Id meo judicio fidem nullam habet,

VI.

*Arx Jesuitica
calliditatis à Pascha-
le extructa,
an satis firma
sit.*

Age enim rem ipsam quæso suis expendamus momentis, & in istam, si fas est, calliditatis Jesuiticæ artem ingrediamur. Quis hujusce consilii tam insolentis artifex? Ignatiusne Societatis conditor? Quænam operis ejusmodi extat in Societatis Constitutionibus, non dico descriptio, sed linea, & adumbratio? Quæ decreta in ipsorum Congregationibus Generalibus edita, huc spectant? Num quis ex eorum Præpositis Generalibus ab Ignatio ad hanc diem produci potest, qui hanc exitialem Evangelio, & integerrimæ Christi de moribus doctrinæ pestiferam conspirationem fuerit machinatus? Caraffa, credo, vir, omnium consensu, inter homines, qui sanctitatis laude nostra memoria floruerunt, numerandus, quique post gubernatam annis aliquot Societatem, vix à vita cesserat, cum Paschalis hæc præclara de Jesuitis est commentus. Omnino enim ut gubernetur ejusmodi consilium, ac negotium ita constitutum delibera-

tum -

rumque, ut Paschalis narrat, ad cujus effectio-
nem conspirare aut universum corpus, aut è sin-
gulis certè membris plurima in unam coeuntia
mentem, ac sententiam debent; opus est dux, &
qui molem totam intus agat, spiritus, ex quo
membra hæc omnia apta sint, & suspensa. Cum
Titus Oates, & Bedlous Anglicanam illam, qua
periere Staffordius, Colmanus, & quinque pri-
marii ejus regni Jesuitæ, conjurationem confin-
xere, hanc similitudinem veri, & colorem suis
nefariis consiliis obducere diligenter labora-
runt. Societatis Præpositus Generalis, annuen-
te summo Pontifice, omnia dabat, quæ ad bel-
lum administrandum opus forent, mandata;
omnia Regni Anglicani munia, Magistratusque
pro Imperio donabat. Affirmabant testes con-
spectum à se diplòma sigillo Societatis obli-
gnatum, quo Arondelius Angliæ major Cancel-
larius dicebatur. Altero Powisius supremus
Ærarii Præfectus creabatur. Tertio Bellassius
copiis contra Regem scribendis præficiēbatur.
Peterius in eodem exercitu Belassii Legatus
nominabatur. Omnia obsignaverat Societatis
sigillo, Joannes Paulus Oliva ejus Præpositus
Generalis. Ita res videlicet definiuntur, & de-
signantur singillatim: Dux, conjurati appel-
lantur. Itaque plebs Anglicana auribus totis, &
animis fabulam hauit, & in artes Jesuitarum
politicas debacchata nimirum est. Quis igitur
ad hunc ferè modum hæc altera, quæ illis obji-
citur, conjuratio informata proponitur? Præfer-
tim quum admoneamur, ut in quinta Provin-
ciali sit, hanc Evangelicæ morum disciplinæ la-
bem, & pestem, non casu, temeritate, levitate, sed

II. DIAŁ. certo consilio invec̃tam fuisse: id quidem Jesuitis unum, aut præcipuum, quò perveniant, non esse propositum: viam tamen hanc in commune ipsis constitutam esse, ac fixam, quam viam singuli quotidie, ut cuique commodum est, sine ulla dubitatione, ac deliberatione ineant, ac persequantur.

Vah! lepidam comparationem hanc tuam, excepit Eudoxus: Titus Oates, & Bedlous cum Paschale componuntur! Illi veteratores, quorum consilia dementia plena non minus quam sceleris usque eò bilem Arnaldo moverunt, ut se tenere non potuerit, quin eos furciferos in sua Catholicorum Apologia nominaret. Cæterum ipse Paschalis, si hæc eadem ab illo quævisisses, haud scio an non hævisset, incertus quid responsum tibi daret. Quamquam in eo, quem modò legimus, loco videtur nodum hunc vidisse, ac solvere voluisse. Cum enim hoc probare, ac stabilire nitatur, quod in ipsius litteris tam latè patet, nempe varietatem istam, quæ inter morum Magistros, alios molliores, rigidiores alios intercedit in Societate, ut ipse quidem sentit, non à casu, aut singulorum in eligendis, quas sequantur, opinionibus arbitrio proficisci, hæc habet.

„ Quænam igitur, inquam, totius corporis
 „ mens, quod consilium? Nullum fortasse cer-
 „ tum, ac stabile, sed singulis, quod libet, effutire
 „ licet. Hoc vero esse nequit, respondit alter:
 „ constare tantum corpus, & contineri non posset,
 „ si cæco impetu, non ab una mente motus ejus-
 „ dem omnes moderante regeretur. Præterquam-
 „ quod lege apud ipsos cautum est nominatim, ne
 „ quid librorum in vulgus edant, Præpositorum
 in jussu.

Cognit.
Tom. I. pag.
292.

injussu. Quid illi Præpositi, quo pacto tandem „ II. DEAL.
possunt illis opinionibus subscribere? hoc jam „
ex me audies. Sic igitur habeto &c. „

Istud ipsum in Provinciali nona, ut res mo-
menti longe gravissimi, repetitur. Quid ais? „
(inquit Jesuita, qui loquens hoc loco inducitur) „
an ignoras Societatem nostram suorum om- „
nium libros præstare, & eorum aleam in se di- „
scrimenque suscipere. Te vero id rescire operę „
pretium est. Hoc igitur ex me cognosce, cau- „
rum esse in Societate nostra, & vetitum ne Ty- „
pographi, ac Bibliopolæ quilibet opus ullum à „
nostris elucubratum divendant, sine Theologo- „
rum nostrorum approbatione, ac Præpositorum „
injussu. Itaque toti Corpori præstandi sunt sin- „
gulorum libri. Hinc fit, nullum ut à nobis opus „
exeat, quod imbutum Societatis ingenio non sit. „
Hoc te doceri ad rem attinuit. „

VII.

*Jesuitarum
Regula, qua
vetantur li-
bros edere in-
jussis Præpo-
siti Generalis
Societatis.*

Hinc vides, inquit Eudoxus, id velle Pascha-
lem, ut ars hæc politica sit penès Præpositos So-
cietatis, quibuscum cæteri communi consensu
ad finem toti propositum corpori assequendum
conspirent. Neque id vult solum, sed etiam
probat hoc argumento, quòd lege apud ipsos
nominatim cautum sit, uti revera est, ne quid in
vulgus edant Præpositorum injussu.

Tum vero Cleander; en illæ, quas modo di-
cebas, ex intimo artificio depromptæ voces, quę
velut obiter, & cursim jaciuntur, sine arte, & fu-
co; quę tamen Lectorum animos vehementius
feriunt. Quàm sæpè, quàm procaciter Jesuita-
rum adversarii, arrepta ex editis in eorum gra-
tiam defensionibus occasione, decantaverunt
hanc privatam ipsorum legem, quā vetantur li-

II. DIAL. brosullos pervulgare, sine venia Præpositi totius Societatis? Ego vero cum hac hebdomada mecum hæc tacitus agitare, incensus sum cupiditate penitus eam rem præ cæteris cognoscendi. Itaque conveni nudius tertius Jesuitam, quicum vetus mihi usus intercedit, hominem ingeniosum, & spectatæ inter sub eruditionis, ac famæ: statimque in hunc sermonem ingressus, Scin', mi Pater, inquit, legem istam, quam in regulis haberi vestris constat, ne opus ullum absque Præpositi vestri facultate in vulgus exire patiamini, ab adversariis vestris tanquam gravissimum in vos telum adhiberi; eaque fieri, ut quicquid peccatur privatim à singulis, id universo corpori tribuatur.

Næ tu, reposuit ille, vir bonus es; qui tam facile te in fraudem induci patiaris. Ita scilicet os tibi sublinitur? Legem hanc nobis peculiarem, ac privatim latam dicis, quasi nobis non esset communis cum universis ferè Sodalitatibus, & Corporibus, quorum partes ordine aliquo sunt nexæ, vinculisque regularum. Sed unis videlicet nobis ea lex, ut fraudi sit, laboratur. Cognosce quo res tota geratur pacto: quam nullius roboris sit quidquid indè consequi volunt adversarii, facile perspicias. Nefas nobis sine Præpositi Generalis nostri nutu librum quenquam in lucem edere. Quid id est? hocine, ut Præpositus Generalis libros omnes, quicumque ex officina Jesuitarum exeunt orbe toto, legat, recenscat, & digni sint necne qui edantur in lucem, per se ipse statuatur? Id vero muneris, operisque si illi imponatur, abundè illi negotii fuerit legendis dumtaxat libris; otii satis nunquam erit.

est. Fuit enim, quo Societatem gubernante, tot II. Dial.
edita sunt de controversiis solummodò Catholico-
cos inter, & hæreticos quæstionibus volumina,
in Germania, Flandria, Francia, & Anglia, ut il-
lud omne, quod exegit in Societate admini-
stranda, tempus perangustum iis evolvendis fu-
turum fuisset. Id ergo sic fermè peragitur.

Præpositus Generalis eam Provinciarum Præ-
fectis potestatem facit, ut conscriptos ibi, ubi
præsumt, libros approbent. Cave autem putes
istos etiam ab ipsiſ Provincialibus perlegi li-
bros. Iis per occupationes varias nō vacat. Desi-
gnantigitur, ac præficiūt huic muneri tres, quo-
rum è suffragio probant ipsi librum, vel impro-
bant. Porro illi tres delecti ad hoc munus, hanc
servant præcipuam in judicando regulam, ut ex
arbitrio, & mente sua nihil statuunt, aut è priva-
tis opinionibus, ac judiciis; sed (præsertim in re-
bus Theologicis) sententias in Catholicis Aca-
demiis, & Scholis vulgò receptas sequantur. Ad
hanc fermè regulam, quæ alias plerasque lon-
gè optimas conjunctas habet, sua suffragia diri-
gunt. Habes quomodo res tota peragatur: ne-
que vero confici aliter potest. Ita vix quidquam
esse discriminis vides inter librum tribus Sor-
bonicis Doctõribus approbantibus editum, si
spectes totam domum Sorbonicam; & librum
tribus itidem Theologis Jesuitis approbantibus
vulgatum, si totam Jesuitarum Societatem spe-
ctes. Nec magis Jesuitæ cujuscpiam opus uni-
versæ Societati, quam Doctõris unius Sorbonici
librum Sorbonæ toti esse tribuendum.

Ita mecum ille: rededitque mihi tum in me-
moriâ quemadmodum vexata Societas fuisset

II. DIAL. Patris Cotonii temporibus, itemque quando in Galliam primum est inducta; cum libris ex Italia, & aliunde accersitis Jesuitæ Galli perduellionis rei, aut jurium, ac libertatum Ecclesiæ Gallicanæ hostes traducebantur: & quemadmodum Aula pariter & Parisiensis Senatus temporibus illis, tametsi alienas quasdam, & acerbæ de Societate opiniones imbibissent, & injectis assidue suspicionibus atrocibus adversus eandem incenderentur, sese nihilominus in ista causa candidos illi iudices, & æquissimos cognitores præbuisent.

Siquidem est ita, Cleander addidit, si aliter esse nequit; quid censes de politica Jesuitarum arte, & systemate à Paschale composito? Quam tibi stabile videtur, ac firmum, quod fundamento tam infirmo, & vitioso nititur? Nec nimis igitur absurda forrasse fuerit ea, quæ sum usus, comparatio, etsi tibi parum commoda, mihi non usquequaq; integra, & absoluta videbatur. Quæ, malum, isthæc ratiocinatio est? Hispanæ Jesuitarum Provinciæ Præpositus calculum suum ascribit suffragio trium à Societate Hispanorum aliquem librum approbantium. Ergo liber, utpotè ab isto Præposito Hispaniensi approbatus, universæ Societatis ingenio est imbutus. Ergo, cum iisdem de rebus aliud alii Jesuitæ sentiant. in suis libris, hæc diversitas, quæ cæteros inter Theologos quotidie reperitur, partus erit artis politicæ Præpositi Generalis, omnia gubernantis, idque providentis in rem Societatis, & gloriæ, ut hanc sententiarum partitionem conficiat, ac foveat; quantumvis hinc certissimum Ecclesiæ exitium, quamvis morum, ac disciplinæ

VIII.
Bella Paschalis ratiocinatio.

labes,perniciēs Evangelii ac ruina Orbī Chri- II. DIALO
stiano impendeat! Pudeat fabulæ, si quis hanc
paulum modò apud se reputet.

Eudoxus, cui pergratum acciderat ista ex
Cleandro audivisse, sic est subsecutus. Rem
ipsam attigisti:eam exposuisse,Paschalem exar-
massē est, ejusque litterarum inanitatem & im-
becillitatem patefecisse. Noli tamen ea de re
nimium placere tibi. Ita tibi concedo hujus sy-
stematis labefactari laudem, ut nonnihil etiam
de illo suspicatum esse me confitear ultro &
prædicem; et si perfida luce oculos intuentium
perstringat. aut enim constat, aut nititur qui-
busdam paradoxis parum probabilibus, & ab
vulgari hominum opinione sensuque omnino
disjunctis. nam si vera sunt, quæ de Societatis
gubernatione Paschalis docet, planè oportet
eos omnes, ad quos ista gubernatio pertinet,
scientiæ politicæ miros quosdam magistros ef-
se. Atqui novi profecto complures ex illis in
hac arte non peritissimos. Imo esse conscclera-
tos oportet, ac pietatis professos hostes & Reli-
gionis. Age enim, Paschalem iterum appello.
Quid agunt illi, quid moliuntur, quid cogitant?
Quid? nisi Evangelium convellere, nisi morum
disciplinam carni sensibusque amicam, pro cæ-
lesti doctrina Christi substituere, nisi Religio-
nis mysteria sanctissima temerare; idque scien-
tes ac volentes, ex compacto, via certa & ratio-
ne, collatis inter se capitibus & consiliis, suis
cuique in tam detestabili coitione partibus at-
tributis; imposita his atroci & rigida persona,
illis blanda & indulgente. Ita non modo ipso-
rum. Præpositi, sed omnes eorum Theologi,

II. DIAL. Confessarii, Rectores animarum, tam diræ conjunctionis confcii erunt ac participes, hoc est, tanti Corporis pars longè maxima ac præcipua, exceptis enim junioribus, qui sacris Ordinibus nondum sunt initiati, plerique omnes, plus minus, ad animarum regimen adhibentur. hoc vero ipse confirmo, ac in me recipio, nec mihi, nec tibi, nec Parisiis cuiquam aut è Gallia reliqua, ac ne ulli quidem ex iis, quos vocant, Jansenistis venisse in mentem, ut in aliquem Jesuitam privatim sibi notum, & usu aliquo ac familiaritate conjunctum, hæc scelerum monstræ cadere putarent posse. Neminem adhuc audivi, qui de aliquo illorum nominatim diceret: hic Jesuita mihi notus, homo est nequam, dissolutus, atheus; qui nihil religioni habet; qui animam suam æternis oppignerare suppliciis pro Societatis suæ gloria commodisque non dubitet. Quidquod illis universè virtutum certarum gloria conceditur, quas retinere sine studio religionis ac Numinis timore haud facilius quisquam possit, quam ipsam religionem & Numinis metum cum istius infandæ politicæ legibus effatisque conciliare? Legisti aliquando in Jansenistarum libris communes quosdam, in gratiam suarum partium & commendationem, locos? Eos quandoque arripere sibi ac in rem suam transferre integros, ut sunt, Jesuitæ possent. En tibi unum ex iis locis: illum excerpti è libello cui titulum fecere, *Pater Buharsius calumnia convictus*. * Eo utamur licet tanquam epiphonemate & clausula eorum quæ modo sunt à me dicta. Verba ipsa recēseo.

Næ

* Le Pere Bonhours convaincu de calomnie.

IX.
Jesuitarum
mores calum-
nias adversa-
riorum refel-
lunt.

Næ illum esse animo pravo & perquam cor- „ II. DIALE
rupto necesse est, qui tantam pravitatem animo „
cujusquam inesse suspicetur. Nemo plane, nisi „
popularis auræ captator perditissimus, putet „
alios dedita operâ fidem ac salutem suam pro „
inani gloriola aut insulsa benè vel malè audien- „
di voluptate, pacisci velle. „

Mitto quærere, inquit Eudoxus, quam istud
verè fuerit ab iis pronunciatum. Valeat sane in
hominis alicujus privati causa: sed quantò va-
lere debet magis, si agatur de Præpositis Socie-
tatis de Confessariis, de animarum rectoribus,
de Evangelii apud exteras gentes præconibus,
universè ac simul sumptis? Vin'dicam quod sen-
tio? Minoris portenti loeb ducerem unum aut
alterum è doctoribus Jansenistis existere in-
tus impium ac flagitiosum, speciosum for-
is larva & simulatione virtutis; quàm totum
illum Jesuitarum gregem esse fidei, Numinis,
religionis expertem.

Quid dico autem Præpositos, animarum rec-
tores, præcones Evangelii? Ex quo Paschalis ar-
cana hæc mysteria retexit, ut quidem gloriatur,
atque in Jesuitarum omnium manibus Provincia-
les litteræ venerunt; ex quo istarum fide ac fidu-
cia litterarum tam multi sibi fas putant esse, So-
cietatis doctrinam de moribus, ut fractam tur-
piter & remissam, agitare; nonne juniores illi
Jesuitæ, ordinis mysteria celati hæcenus, so-
lertes iidem ut plurimum & ingeniosi, oculis
aperuissent, & in corpore tam corrupto præte-
rea censeriperhorruissent? Quam multos de-
sertores ac transfugas hæc tam justa in spe-
ciem, tam probabilis causa facere debuissent?

II. DIAL. Neque enim est istius Ordinis eadem ac ceterorum ratio & conditio. Patet semper ad exitum porta, aut iis certè, quibus exire certum est, patefcit. Quis prætexendæ illorum aut inertię, aut inconstantię speciosior color? Quod vero ad illos spectat, qui nonnunquam è Societate propter mores minus compositos dimittuntur, eequam ultionis viam possent nancisci faciliorem ac tutiorem, quàm si hæc myſteria retererent? an Præpositi Societatis, præter suam illam politicam artem, eam quoque vim & potestatem habent, ut fascinent homines, ut puncto temporis atheos efficiant tam multos, qui ea tantum mente in religiosam se familiam receperunt, ut corruptelam sæculi & contagia devitarent? Occulta igitur esse inter ipsos Jesuitas illa politica fraus & calliditas nequit. Quod si non latet, si palam est; nonne portenti simile prorsus ac monstri foret, si nemo illorum tam diras artes graviter & indignè ferret, nemo ad eas in lucem publicam emittendas prorumperet?

X.

*Quam sit incredibile
Taschalis com-
mentum.*

Tum Cleander: Illud vero monstri similis foret, homines ita comparatos, uti nobis aliquando Jesuitæ describuntur, vias ad Societatis suæ gloriam amplificandam, uno consensu iniire & persequi tam dissidentes ac diversas, quam discrepantia sunt ejusdem Societatis munia & officia. Ex iis quidam in aula versantur fama pollentes, auctoritate, gratià apud Principes; in ore hominum & honore sunt: interim dum alii Canadensibus in sylvis errant, inedia & frigore confecti: alii graviore & æstuoso cælo Insularum Australis Americæ valetudinem debilitatum cunt, nulla spe illius in posterum recrean-
dæ;

dæ; siquidem vix trigessimus quisque illorum, qui in eas oras commigrant, vincere istius gravitatem cæli potest. Mitto dicere de Anglicanis patibulis, de ignibus & scrobibus Japonum, quibus extincti plerique præcones illorum Evangelici. Sic enim fertur, sic scriptis publicè libris affirmatur, Jesuitas qui degunt in exteris istis regionibus, nihilo esse his nostratibus meliores. Faciant illic mercaturam, si Superis placet, idque ipsis usque usque oggeratur; & magnas colligant opes: levis hercle quæstus foret pro tantis impendiis. Ac vereor ut institores benè multi mercaturam ea conditione facere ament.

Moralis præctica tom. 2. in præfatione.

Convolabunt videlicet ad Iroquæos boni Jesuitæ, ut Barbarorum ingluviem & avidas cruoris humani fauces suis carnibus elixis, tostis, vivi ac videntes expleant: exigent asperas hyemes in desertis nemoribus cum fera & immani gente, nullo alio domicilio, quam contexta ex arborum corticibus casa, ubi lenire frigoris vim ad malignum focum tentantibus fumus præcludit spiritum, oculosque urit. Quo tandem consilio? ut glorientur & gaudeant in sinu molliorem disciplinam morum ubique operà suà sparsam; ut propagent nomen Societatis; ut concionis pars aliqua sint, in qua orator, ut fit, rogatus verba facere ad populum de Sancto Ignatio, gratulabitur Patribus Parisinis, eosque fratrum suorum piis, & Apostolicis laboribus commendare gestiet. hoc si cuiquam probabile sit, coalescet olim, spero, societas aliqua prædonum, qui arctissimo fœdere ad furta facienda, populationes, cædes, incendia devincti, sic inter sese pacifcentur ac transigent, ut nonnulli

II. DIAL.

ex ipsis fruantur pacatè raptò, & sociorum laboribus gaudeant, immunes ipsimet alca & periculi; alii vero, post abactas undecumque nullo suo emolumento prædas, rotas & cruces deposcant ultro sibi, ac supplicia excipiant acerbissima, ut gratificentur sociis, eorumque incolumitatem ac securitatem suo periculo exitioque redimant.

Sic profecto sunt homines, retulit Eudoxus, amant ipsi se impensius, quam ut publicæ utilitati, sua spreta, totos se devovere velint. Mihi crede, homo sic factus fictusque, ut rei suæ prorsus oblitus, uni publicæ studeat, ut suam oblectationem, commodam, quietem, vitam præ commodis & gloria ejus corporis in quod est cooptatus, penû nihil habeat, si mores hominum, ut sunt, æstimas, somnium est. Ego vero hunc hominem eique consimiles iisdem verbis possem affari, quibus Jesuitam navigantem in Sinas hæreticus Minister ante aliquot annos compellavit. Quæsitivit ex eo, qua mercede ipsum induxisset Papa, ut iter hoc susceperet longum, difficile, periculosum. Cui Pater, nullà. Ehò! subjecit Minister Batavus vernacula sua latinitate, *Benè stulti estis vos.*

*Epist. Patris
Verbeest.*

Et facerent stultè profecto, reposuit Cleander, si totè periculis tam inanem gloriolæ caperent fructum ambitiosè. Subtilior hæc & parum usitata laudis aviditas est. Quos enim dabis mihi homines duos eadem vitæ conditione, ætate, ingenio, facultate prope pares, qui ubique consentiant inter se, nunquam dissideant, nunquam alter alteri, occasione datà, noceant; si modo sint honoris amantiore, & eorum ani-

mis ea cupido infederit? Idem tu nihilominus II. DIA.
 existere affirmabis hominum complura millia,
 qui (si credimus architecto illius, quod excuti-
 mus nunc, systematis) sint incensi omnes incre-
 dibili cupiditate gloriæ, qui sint iidem eruditi
 magnam partem & ingeniosi, quos eorumdem
 officiorum ambitus & æmulatio deberet sua
 sponte inter se committere & componere: eos,
 inquam, affirmabis, æquissimo animo, citra que-
 relam omnem & contentionem, tam inæqua-
 lia obtinere loca & munia; in quibus tantum
 est discrimen, dissimilitudo tanta, si vitæ quoti-
 dianæ opportunitates, domos, alimenta spectes;
 si usum & consuetudinem cum aliis hominibus,
 occupationes, animi tranquillitatem, in qua na-
 tura & sensus acquiescunt; quanta inter pulcher-
 rimas maximasque Galliarum urbes, & America-
 nas ac Monomotapenses solitudines intercedit.
 Planè si hoc ambitione & inanis gloriæ studio
 efficitur, si artis politicæ opus est, nihil ætas ulla
 parturiit in hoc genere magis eximium ac sin-
 gulare.

Quocirca (pace illius dixerim qui *Compa-
 rationem veterum & recentium scriptorum* edi-
 dit) ex iis quibus Provinciales litteras exorna-
 vit laudibus, eximam *rationum firmitatem*, sal-
 tem quod attinet ad primarium ac præcipuum
 illud caput: idque unum tribuere Paschali vi-
 deor posse, ut ejus industriam comparem cum
 artificio eruditorum pictorum, qui longos in-
 tabulis prospectus exhibent Opticæ beneficio,
 quique innumera objiciunt oculis miracula
 quibus jucundissimè falluntur, in quibus tamen
 dijudicandis ratio & mora brevi corrigit judi-
 cium

II. DIAL. cium sensuum fallax & præproperum.

Amo te, inquit Eudoxus, de ista comparatione: nihil dici potuit similis, nihil ad rem accommodatius.

Atqui, Cleander adjecit, est aliquid præterea quod dicam longè validius, quodque per se ita occurrit Provinciales legentibus, sed attentè legentibus & omni præjudicata opinione amota, ut in mentem venisse quoque tibi nullus dubitem.

XI.

Inepta Paschalis ratio ad probandam Jesuitarum Politicam caliditatem.

Paschalis omnino promissis non stat. Id receperat se facturum ut veram ac germanam artis Jesuitarum politicæ imaginem nobis ob oculos poneret: artis autem ejusmodi, nihil ut in rerum humanarum tractandarum scientia subtilius quidquam ab quoquam excogitari potuerit. Illius technas ac præstigias omnes à se detectum iri pollicetur. Quo tandem id pacto præstat, quam initiam, ut eò quo volunt Jesuitæ perveniant? eam rem ab illis adhiberi fingit, quæ ipsis cum aliis omnibus religiosis Ordinibus, cum cæteris Sodalitatibus, cum Academiis universis planè communis est; ex qua proinde non possit effici Jesuitas esse astutiores cæteris, aut appareat certe alios nihil de calliditate illis concedere.

Quærebat nimirum, quomodo fidem aliquam & auctoritatem faceret illi varietati, quam affirmat apud Jesuitas inter morum & animarum privatos rectores intercedere, quorum alii molles & benigni sunt, alii austeri & duri. Quid ait? vult à Jesuitis inventam esse in Theologia doctrinam opinionum probabilium; cujus cavis & facultas est, inquit, ut è contrariis Docto-

rum

rum sententiis utramlibet eligere non modo fas, verum etiam utile ac necessarium sit. H. DIAŁ.

Satis commodè hoc à Paschale excogitatum, excepit Eudoxus: & ista diversitas quam reperire est in rectoribus animarum, quorum hi severe decidunt, illi indulgenter & benignè, utcumque sit verisimilis & probabilis, posita opinionum probabilitate, quæ reipsa in causa est cur aliter alii pronuncient.

Rectè narras, inquit Cleander. Verùm hoc Paschali perincommodè accidit, quod nemo nesciat hanc doctrinam Jesuitis antiquiorem, imò adeo non peculiarem ipsis, ac propriam esse, ut antequàm tam atris coloribus descripta populo proponeretur, hoc est, ante annos triginta vel quadraginta, ubique trita in Scholis & pervulgata foret. Itaque Jesuitæ sui purgandi causa, & hanc a se culpam suspensionemque amovendi, demonstrarunt edito in eam rem libro, hanc sententiam doctrinamque probabilitatis opinionum, qualiscunque demum illa sit, suæ magis Societatis non esse quàm Sorbonæ, quàm Lovaniensium Theologorum, quam Dominicanorum, Franciscanorum, aliorumque omnium: illudque pugnaverunt, ac, meo quidem judicio, vicerunt, se nihil ea in re docuisse quod non præcipui ac ferè omnes istarum Scholarum tam inter se pugnantium Magistri docuissent. Fiet à me tibi hujus libri copia cum libebit: nam hujus rei, ceterà exploratissimæ, probatio nos aliò longius abduceret. Hoc unum interim ex eo nunc effici volo; si opinionum probabilitium doctrina politicæ Jesuitarum caliditatis summa & caput est, Dominicanos,

Questio facta.

II. DIAL. Franciscanos, Augustinianos, Sorbonam, Lovaniensem Academiam, cæterasq; omnes nihilo esse in hac arte Jesuitis inferiores. simul colligo, hinc quidem honorem haberi Jesuitis, quem non merentur, nec verò postulant, ut celeberrimis tot Societatibus ingenio & solertia præstare dicantur: inde vero agi cum iisdem iniquissimè, dum isto nomine eorum in caput conferuntur omnia quæ in corruptam morum doctrinam, verè an falsò, jactantur.

Hoc amplius. In his omnibus, siue Familiis religiosis, siue Academiis, non solum reperies hoc politica Jesuitarum artis principium admirabile ac fundamentum, videlicet opinionum probabilium doctrinam, verum etiam omnia quæ huic adjuncta sunt & nexa capiti, quæque huic fundamento astruuntur: eodemque filo & ductu orationis, quo telam hanc Provincialium adversus Jesuitas Paschalis non minus subtilitè quàm benevolè contexuit, dabo tibi & ostendam in Sorbona, in Academia Lovanienfi, in Dominicana cæterisque religiosis Familiis, istos duplicis generis & coloris moderatores animarum, severos & commodos: ac mutato duntaxat nomine Jesuitarum in alicujus illarum Familiarum & Academiarum nomen, existet illarum tibi panegyricus extemporalis, huic simillimus quo Jesuitas in quinta Provincialium Paschalis commendavit. Tollam ex illo fortasse historiolum Joannis Albani, itemque fabellam probabilis alapæ Compendiensis, pigmenta quædam ex *Imagine Primi Seculi* hausta: quorum in locum, si mea scripta paulisper excussero, non sufficiam tantum paria

paria complura & reponam, verum etiam auctarium largè dabo. Ibi tum ut triumphabo! ut me jactabo! ut Paschalis more cavillabor & ludos faciam, contextis & arbitrato meo dispositis, quos è variis auctoribus confarcinaverim, locis, eadem ac ille concludens, easdem nunc comparationes accersens, nunc insectationes ingerens, nunc apostrophas adhibens! ad extremum Dominicanos compellabo graviter, aut alios quospiam, quo ferè modo Paschalis sub finem Epistolæ decimæ tertiæ, Jesuitas est adortus. Quando igitur, inquit, Opinionum „ ista probabilitas id præstat, ut quæ sunt à quibusdam „ Scriptoribus vestris bene & laudabiliter scripta, ea Ecclesiæ inutilia, utilia vestræ „ tantum politicæ calliditati fiant; quid aliud inde concluditur, nisi ex illa sententiarum discrepantia „ duplicem animum vestrum planè cognosci? quem utique palàm detexistis, cum hinc „ è vobis alios contra homicidium, alios, nec ignobiles „ Scriptores, bene multos pro homicidio stare declarastis; ut sic duplicem hominibus „ aperiretis viam, profligata & everfa simplicitate „ divini Spiritus, qui ambiguos illos & ancipitem „ insistentes viam execeratur his verbis: „ *Va duplici corde & ingredienti duabus viis.* „

Neque hoc ipsum, Eudoxus ait, Jesuitæ pridem suis in Apologiis non observarunt. Quod si ita est, hinc prorsus arguitur quod volebas, nempe rationes a Paschale allatas ad probandum, nequaquam solidas ac firmas esse, si soliditatem rationum ac firmitatem interpreteris, ut interpretandas monet vulgaris notio his vocibus subjecta. Sed easdem, credo, paulo benig-

II. DIAL. gnus & laxius Comparationis Auctor interpretabatur. Academicus est: juris nonnihil in significationem vocum habet. Parùm solidæ sunt Paschalis rationes ipsæ per se sc: at solidas ingenium Auctoris, unde sunt natæ, fecit. Quid

XII.
*Laus Paschalis, ejusd. a-
 fluria,*

enim tu solidum aliud in cogitando, in scribendo firmum reris, nisi scopum ictu certo petere, eò lectores dirigere, facere, ut eadem tecum & sentiant & velint, ut litem & causam ei quem legunt scriptori adjudicent, abjudicent adversariis? An hoc Paschalem consecutum negas? Teritur omnium manibus: illi creditur a multis: ferè ab universis, tanquam vera aut simillima veris dicenti, plauditur. Exactam illam & rigidam veritatem, ut normam, secutus non est, certe in iis, de quibus modo agimus, litteris: passa detrimenti quoque nonnihil fuit Christiana caritas, ejus nomen adeo percrebuit è libris Portu-regiensibus: severiorem morum doctrinam in ea re non usquequaque audivit: cæterum voti compos denique factus est. Hoc qui faciat, cum ego vel ob id unum, ut Perralto gratificer, solide ratiocinari dicam. Tum autem, an putas id spectasse Paschalem, ut verus ubique censeretur? Inire gratiam ab amicis voluit, famam colligere, sibi aliisque risum excutere voluit. ...

Hic interfatus Cleander: Erras, Eudoxe, Paschalis mentem non assequeris. Audi Wendrokium. Nec mora extremam partem Notæ in undecimam Epistolam primæ sic legit: *Male & injuste de iis sentit qui Montaltium putat id unum studio habuisse, ut risus de Jesuitis excitaret, & populorum animos ingeniosis descriptionibus deliniret. Gravius omnino sanctiusque ejus consilium,*

lium, Jesuitarum & Ecclesie utilitatem unice II. DIA:
spectans.

Hic arridens Eudoxus, Lepidè dictum, inquit.
Hic Wendrokium agnosco & ejus gregales. Sic
est, hoc unum viri boni studuerunt ut Jesuitis
amicam rem & perutilem facerent, cum Pro-
vinciales conscripsère; cum easdem ubique dis-
sipant; cum suis candidatis & asseclis eas, ut
quintum Evangelium, tradunt; cum religiosi
Ordinis, cujus nomen consulto reticeo, alumni
ipsis non infensi, illas publicè in triclinio suis
Convictoribus prælegi ante biennium volue-
runt; cum editi sunt in lucem sex septemve To-
mi *Moralis Præctica*, qui in Seminario Diocæsis
N. olim dabantur promovendis ad sacros Or-
dines, instar pii libri, statis horis lectitandi; cum
accerfuntur è Japonia, è Sinenfi Regno, è Phi-
lippinis Insulis, è Paraquaria, libelli omne ge-
nus in Societatem scripti: cum *Theatro Jesuiti-
co*, quod opus perhibetur ab maledicentissimo
& ineptissimo scriptore fuisse confutum, præfi-
xum est nomen optimi & illustrissimi Hispa-
niæ Episcopi; cum in circulis, in lucubrationi-
bus, & libris, virus omne obrectationis & ca-
lumnix in Societatem effunditur. Divus certe
Paulus recensens caritatis dotes, & ejusdem ef-
fectus Corinthiis exponens, istos omisit. Mihi
vero sapius venit in mentem dubitare, num ca-
ritas Janseniana ejusdem esset cum Christiana
speciei. Nullum vidi monstrum ex tam pugnan-
tibus contrariisque partibus conflatum, ne di-
cam majori impietate & sacrilegio imbutum,
quàm illud ex caritate a divino afflata Spiritu
concretum, & ex eo felle ac malevolentia, quæ

XIII.
Caritas & be-
nevolentia
Montaltii
ejusque gre-
galium ergà
Jesuitas.

ubique prorumpit atque extat, quam afflare omnibus, clam, palam, privatim ac publicè, molliuntur. Hac sola cogitatione instructum nullæ me fraudes, nullæ fallaciæ in partes istorum pertraxissent: ac vehementer miror sperasse homines non ineptos, se posse per diu hac arte fucum facere mortalibus; qui, etsi corrupti ac depravati, non usque cotamen cæcutiunt, ut quæ a Deo, quæ a cupiditate ac libidine sunt orta, non videant.

Molier.

Equidem, addidit Cleander, nunquam risum tenere potui, quotiescumque vidi (vidi autem millies) usurpari ab Arnaldo & ejus amicis artem illam admirabilem & arcanam pie, sancteque adhibendi maledicta & obrectationes vel atrocissimas. Molierus alterum Tartuffum in scenam si induxisset, aut fallor, aut hanc illi personam & characterem affinxisset; nec minorem iste risum dedisset hominibus, quàm hic prior, sua impietate famosus. Nos verò, inquit, eandem in sententiam de Systemate, quod Paschalis ad exhibendam Jesuitarum artem politicam excogitavit, satis, ut video, convenimus. Ignoscis Perralto, qui solidum illud & firmum appellet, quia scriptor rectè collimat ad scopum, idque perficit subtiliter & apposite ad destinatum finem, ut verisimilitudinem ubique aspergat orationi, simulque amœnitate styli & festivitate sic lectorem teneat, illi ut non vacet attendere quàm vana sit fallaxque totius operis compages & structura. Hoc tibi do sanè ac remitto.

Sed illud etiam concedis mihi, hanc politicam artem Jesuitarum præclaram atque mirabi-

bilem, nec minùs execrandam, rem propiùs in-
tuenti meram apparere fabulam, quæ, si secer-
nas fucum veteratorii sermonis, ne probabili-
tatem quidem habeat, sed nec habere possit
ullam, nisi in Anglia & Hollandia, ubi Judice
populo, Jesuitam inter & magum interest prorsùs nihil.

Sic planè sentio, retulit Eudoxus. Quid igitur
vetat, quominùs imitati Marchionissam Sa-
blæam, de qua in priore Colloquio mentio est
a te facta, quæramus a Paschale, quo tandem
pacto, salvis conscientiæ morumque regulis, ri-
sum movere sibi ac populo potuerit conficta fa-
bula & veri simulacro, quod etsi vacuum & ina-
ne sit, ac tale introspicientibus appareat, tetram
tamen atque horridam imaginem imprimit in
lectorum animis complurium? Quam fidem bo-
nam, quam caritatis legem secutus laboraverit
sedulò in litteris consequentibus, ut hanc ima-
ginem adornaret pigmentis vividioribus, eique
oculos hominum assuefaceret: mox, quasi de
illius veritate constaret, eandem ad inurendam
nomini Societatis non obscuræ notam fœdissi-
mam adhibuerit? Ut enim rectè annotasti mo-
dò, illi Paschalis joci non continuerunt se se in-
tra eos limites & cancellos, quibus multi conti-
nendos putabant: vim opinione majorem &
successum habuerunt. Ipse joculariam hanc
hyporhesim de conspiratione Jesuitarum ad
Societatis suæ amplitudinem, cui omnia vel
sanctissima illos posthabere ac devovere vult,
quasi pro suo jure usurpat in rem suam: hac uti-
tur machina, ut eandem Societatem tanquam
Ecclesiæ pestem proponat; ut quidquid ab ea

proficiscitur, in odiū, invidiamque vocet. Hinc si qua de moribus quæstio perperam fuerit, aut videatur perperam ab Societatis Theologo fuisse decisa; non jam id humani ingenii imbecillitati, ut in aliis Theologis usūvenit, ascribitur: scelus est consultò admissum; facinus est ad profligandam Christi doctrinam meditatum atque cogitatum. Frustrà proferuntur è primariis Societatis Theologis viginti, qui contrariā tueantur opinionem, ac doceant; valet hoc còdumtaxat, ut commentum de partitione Doctorum in rigidos, mollesque statuatur magis, & confirmetur. Quamcumque defensionem opponant Jesuitæ, patet hic Paschali semper ad eos oppugnandos locus.

Nimirum hoc dicis, exceptit Cleander, falsum illud, & commentitium systema, quod tanquam verum ubique sumitur, & ex quo vim suam, ac robur habent quæcumque in Provincialibus proferuntur, immanem esse calumniam, fallaciam capitalem, à summo ad imum eodem tenore contextam.

XIV.

Erratum Jesuitarū grave.

Quin dedocebant igitur populum Jesuitæ? inquit Eudoxus: quin arcem hanc evertebant statim? Imago fallax, quæ cum est aspecta curiosius, inanis apparet, ac vacua, detractis pigmentis, & fucis, evanuisse: risissent homines, & pugilem hunc pro severiore morum doctrina immissum in arenam, ac lanistas imperitos sibilis explosissent; retortisque in ipsos, ut par est, severioris doctrinæ legibus, & effatis, suo illos, ut dicitur, gladio jugulassent. Omittendæ Jesuitis erant illæ undetriginta imposturæ singulares, quarum reos peragere adversarios propalam

Iam sunt conati; ab hac generali, & principe fallacia ducendum initium pugnae fuit: hac detecta in lucemque protracta (& eam detegere proclive, ac promptum erat) præparati ad rejiciendas alias animi hominum accessissent: excussæ hoc pacto fuissent, ac debilitatæ protinus Paschalis responsiones: quæ, non secus, ac primæ illius criminationes, in hoc uno stant omnes, ac volvuntur cardine. Non est discussum, ac disjectum à Jesuitis sat maturè spectrum illud: effulsi aliquandiù suis fucatum coloribus, ac pro terribulo circumferri cœpit, quo ab eorum partibus advocati plerique, & fugati sunt. De me ipse confitebor, hoc si mihi fuisset à Paschale persuasum, quod multis fuit, non meliores Magistros morum, & Rectores animarum Jesuitas, quàm Antichristum ipsum, putavissem. Quin mihi videntur, qui hoc Paschali crediderunt, egisse cum illis benigniùs. Reos impiæ in Christi doctrinam conjurationis Jesuitas, ac tanti sceleris convictos in profluentem abjici, rapi in malam crucem oportuit, & eodem exemplo, atque Judæos à Sacræ Fidei Quæstoribus in Hispania convictos pertinacesque, mactari. Tam immane scelus exploratum, & compertum, non leviori luendum pœna quam igne fuit.

Atrox edictum, & immane, inquit Cleander subridens! Malè profecto cum Jesuitis ageretur, si res illis foret cum Jansenista bonæ fidei, qui esset ita, uti es, comparatus. Actum de illis, & conclamatum extemplo foret. Non eos comprehendinares: pulchrumque tibi duceres imitari virum illum bonum religiosæ in Hispaniæ Familæ alumnum, qui, etiamnum vivente S.

Ignatius

II. DIAL.
In Vita S.
Ignatii.

XV.

Quæ mens
Paschalis
fuerit, cū Pro-
vinciales cō-
scripsit.

Ignatio, candidè, ac seriò affirmabat, *Jesuitas omnes, à Perpiniano Hispalim usque, esse con-cremandos*. Non tam atrociter Paschàlis edixisset. Ipse quidem clarè, ac sine circuitione dicitabat *Jesuitas, conspirantibus animis, & consiliis, de profliganda doctrina morum tvan-gelica inter se constituisse, ut sua sacra Pœni-tentiæ tribunalia, ædesque sacras populo fre-quenti complerent: deliberatum hoc illis, & certum esse; attributas ipsorum Doctoribus, & Rectoribus animarum suas cuique in hoc nego-tio procurando, promovendoque partes. Vide-bat ipse nihilominus fidem sibi affirmanti non sic habitum iri, ut ad extrema statim devenire-tur: imò non dubitabat multos fore, qui non perinde in ipsius, atque in Evangelii, jurarent verba. Satis hoc illi erat ad eam rem quam mo-liebatur, ut huic fabulæ speciem, ac tectorium probabilitatis induceret. Dubitatio mera, vel suspicio eam vim, quam sperabat, apud plerosq; viros probos, & integros erat habitura; ut nimi-rum diffiderent Jesuitis, alienarentur, abscede-rent. Satis superque hoc futurum erat ad pluri-mos, qui non nimis sunt ipsis amici, & benevo-li, stimulandos, ut occiperent declamitare palā, ingemiscere clam in aurem amicorum, fractos, & solutos Societatis mores, doctrinamque de-plorare. Istæ querelæ jactatæ in populum, isti gemitus arte simulationis eruditi, commovent homines, & imis audientium sensibus defigun-tur. Atque hunc in modum nata est opinio præ-judicata quam dicimus. En Paschalis, aut Factio, quæ Paschalem huic operi præfecerat, voti cō-pos. Prodiit subindè Wendrokus ille, non*

jam

jam Paschalis ritu joculari amans, sed convicia in Jesuitas plenis buccis ingerens, & fidem, ipsa scribendi confidentia, extorquens. Vidi ipse Parisiis non unam Sodalitatem, virum in Aula Principem nonneminem vidi, excellenti pietate præditum, à quibus poneretur hoc tanquam certum, de quo nullus esset ambigendi locus, Doctrinam de moribus tradi à Jesuitis solitam, esse omninò corruptam, ac dissolutam. Quid ita? Docebit unus, inquiebant, Wendrokius: dicent Provinciales Litteræ. Religiosus vir N. in reconditiore scientia pietatis apprime versatus, ad eundem modum de illorum doctrinâ semper mecum est locutus: me Sacerdos virtute, ac sanctimonia præstans, ut genus hoc hominum diligenter fugerem, nec mihi quidquam rei cum illis unquam esse vellem, admonuit.....

Quid ex istis omnibus efficitur, interpellavit subtomachans Eudoxus, nisi Paschalem subtilissimum, & unum ex omnibus maximè malitiosum, atque exitialem impostorem esse, qui cum Jesuitis crimen imponeret tam atrox, quàm commentitium, imò, si ex hominum communi more, ac sensu res penditur, prorsus incredibile, satis habuerit ingenii, ut fidem, & plausum tam inepræ calumniæ conciliaret: ac proinde illum meritò culpam sustinere judiciorum omnium, quæ falso, ac temere super ea re facta sunt olim, ac porro nunc fiunt.

Nec tibi non assentior, ait Cleander; nec tamen adeò syncere, præfractèque loqui velim. *Paschalis impostor*, inusitata vox est, in communi sermone peregrina, & insolens. Diceres *Paschalem illustrissimum; admirabilem* cum plerisque omnibus appellares.

II. DIAL. Audio, retulit Eudoxus: attamen idem ille tuus *illustis*, & *admirandus* Paschalis, quem appellare planum, & impostorem religioni habes, is, inquam, Judicum sententia ita tractatus est, ut ii solent, quibus hæc nota, hoc nomen imponitur. Ejus Litteræ Provinciales publicè ad ignominiam fuerunt concrematae ex Edicto Senatus Aquisgranensis anno 1657. *ut plena calumniarum, mendaciorum, obreſſationum, ac rerum falsò suppositarum.* Sunt ipsius Edicti concepta verba. Legas licet: en illud tibi ad calcem Responsionum à Jesuitis tunc adversus Provinciales editarum. Quo etiam in libello extremo, post Edictum Senatus Aquisgranensis recognoscens, cū libuerit, *elogia*, quibus Episcopus Mechliniensis * easdem Provinciales prosequitur: quas appellat *contumeliosas, scandalosas, fraudulentas, ac veteratorias*; earumque Auctores vocat *protervos calumniatores*.

XVI.
Litteræ Provinciales cre-
matae publicè
&c.

* De Mali-
nes.

Commemini, addidit Eudoxus, mihi nuper in scriniis meis nescio quid quæritanti obsoletas inter chartas incidisse in manus unum ejus generis elogium: illud seposui, & in hoc plutei mei loculamentum conjeci. Videſis. Judicium est, ac censura de Provincialibus, & Wendrokii in hæc Litteras Notis, à quibusdam Galliae Episcopis, & Theologiae Parisiensis Doctoribus, quos iisdem examinâdis Rex præfecerat, edita.

XVII. „ Nos infrascripti Regis Decreto selecti ad fe-
Judiciū E- „ rendum judicium de libro, cui titulus est: *Ludo-*
piscoporum „ *vici Montaltii Littera Provinciales &c.* præ-
Gallia, & „ misſo ejusdem Libri diligenti examine, testa-
Difforū de „ mur Jansenianas hæreses ab Ecclesia damnatas
Provin- „ in eo propugnari, atque defendi, tum in dictis
cialibus.

Lit-

Litteris Ludovici Montaltii, tum in *Notis Wil-* „ II. DIAL.
elmi Wendroki, tum in adjunctis *Disquisitionibus* „
Pauli Irenai: atque id ita esse manife- „
 stum, ut si quis neget, necesse sit vel non legisse „
 librum hunc, vel non intellexisse; vel certe, quod „
 pejus est, non putare id hæreticum esse, quod à „
 Summis Pontificibus, & ab Ecclesia Gallicana, & „
 à Sacra Facultate Theologiæ Parisiensis dam- „
 natur, ut hæreticum. Testamur insuper male- „
 dicentiam, & petulantiam tribus illis Auctori- „
 bus adeò esse familiarem, ut nulli hominum cõ- „
 ditioni parcant; non Summo Pontifici, non „
 Episcopis, non Regi, non præcipuis Regni Ad- „
 ministris, non Sacræ Facultati Parisiensi, non „
 Religiosis Familiis: Ideòque librum esse dignum „
 pœna libellis famosis, & hæreticis à jure consti- „
 tuta. Actum Parisiis die 7. Septembris anni „
 1660. HENRICVS DELA MOTTE Episcopus „
 Redonensis. HARDVINVS Episcopus Ruthe- „
 nensis. FRANCISCVS Episcopus Ambianensis. „
 CAROLVS Episcopus Suessionensis. CHAPE- „
 LAS Cur. S. Jacobi. L. MOREL. L. BAIL. „
 JOANNES NICOLAI. M. GRANDIN. SAVS- „
 SOIS. DE GANCY. CHAMILLARD. DE „
 LESTOCQ.

Quid animi nunc tibi est? perrexit Eudoxus.
 Certè nisi tales erga se, tamque studiosos sui
 amicos nactus Paschalis fuisset, qualem se in
 eorum causa præbuerat, ea vox, *Paschalis impo-*
stor, non esset locutio tam nova, tam inusitata.
 Næ isti Jesuitæ viri sunt minimè mali, qui om-
 nium istorum memoriam non refricent homi-
 nibus identidem, qui eam oblivione deleri pa-
 tiantur.

II. DIAL. Habent Paschalis fautores, inquit Cleander, quod respondeant; nimirum istas omnes Censuras, Edicta omnia, & Decreta per gratiam, auctoritatem, versutasque Jesuitarum artes esse confecta.

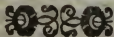
Quid enim aliud respondeant? subiecit Eudoxus. Extremum hoc illis & facile perfugium est. At nos illis perinde accredemus? Finge nihil quidquam esse falsi in omnibus Provincialibus, nisi hoc unum, de politica Jesuitarum arte, princeps, & palmarium caput, quod sua ruit sponte; tamen Decreto Sanctioris Consilii, Senatus Aquisgranensis Edicto, Censuris Mechliniensibus æquitas summa, & ratio constaret. Grave profecto præjudicium, omen ingens, ex quo liceat conjicere, quid de cæteris capitibus existimandum sit.

Valeant, quæso, præjudicia, interpellat Cleander. Paulum interquiesce; mihi videris commotior. Judicem adhuc rationem unam secuti sumus; hanc audire pergamus. Docuit illa nos hætenus, arcanum illud percelebre Jesuitarum, merum esse somnium: compactum à Paschale systema nulla verisimilitudine colorari: si morum doctrinam Jesuitæ labefactarunt, id nequaquam ab illis factum consilio, & communi consensu: Jansenistam inductum à Paschale in quinta Provinciali facere imprudenter, cum tam aperte, ac vehementer explodit, quod ipsi respondebatur, varietatem, & discrepantiam Jesuitarum in solvendis quæstionibus ad mores pertinentibus, non tam ab aliqua conspiratione proficisci, quam à nimia dicendi, quodcumque venisset in mentem, facilitate, ac licentia. Effugium

gium hoc reservare, ac seponere, usurpandum II. DIAL.
cum res posceret, debuit. Huc enim, velit nolit, recidat oportet, ac revolvatur. Age igitur, expendamus, sodes, num sit verior in cæteris, & candidior: num reliqua sint Jesuitis ad defendendum æque, ac istud primum, prona, & expedita. Respuamus, ac pendamus pro nihilo quæcunque Paschalis imponit huic vitioso fundamento de duobus generibus eorum, qui animabus dirigendis navant operam. Leviculum est, ac puerile mentis vanas procudentis imagines inventum; jocus omni specie veritatis vacuus.

Neque verò nos ludificentur magis hæc, ad quæ tanquam ad intercalarem clausulam identidem redit malignè, ac procaciter, sed inaniter, ac putidè: *En vobis aliud politica vestra disciplina arcanum; en quo vestra iterum perniciofa consilia perducunt: & alia id genus sexcenta,* quæ declamitandi causa jactat. Verba hæc sunt.

Cum primū conveniemus, de opinione probabili, totius politicæ Jesuitarum artis primario fundamento, si videtur, disseremus. Perplacet, inquit Eudoxus: abdita, & ad investigandum præclara materies, nec sanè perfacilis: ac vereor ut eam explicare sine adjutore, subsidioque possimus.

III. DIALOGUS.

I.
*Abbatis, quē
 Cleāder apud
 Eudoxum of-
 fendit, indo-
 les, & judi-
 cium de Pro-
 vincialibus.*

Condicta rursus ad colloquium Eudo-
 xi domus fuerat. Eò Cleander adve-
 niens offendit Abbatem N... Is ad
 Eudoxum forte visendi causa & salu-
 tandi accesserat; homo doctus ille,
 quidem, & apertus, & veri tenax rectique, etiam
 fere plus justo: qui post annos quinquaginta,
 quàm natus erat, nondum consuescere potue-
 rat, æquo ut animo videret homini ab homine
 fraudem & fucum fieri. Neque verò satis intel-
 ligebat qui posset aliquis haud syncerè agere:
 cumque alia omnia ignosceret facile, tum si
 quid fide non bona geri cerneret, stomachari,
 obstupescere, velle, similiter atque Molieri Mi-
 santhropus, ab hominibus demigrare, ne quem
 (ita enim dictitabat aliquando) cogeretur men-
 dacem intueri vel planum, cui, cum veritatis
 damno atque injuria, plauderetur. Habebat
 hunc Paschali honorem, ut illum in hoc fallaci-
 um hominum numero collocaret. Acumen
 ingenii, concinnitas sermonis, jocorum argu-
 tiæ, quarum habebat gustum non vulgarem,
 cum ipsum satis delectarent in aliis scriptis, ne-
 quaquam in Provincialibus itidem litteris ar-
 ridebant. Eas laudari non ferebat, illudque di-
 cere erat solitus, hanc unam earum Auctori lau-
 dem concedi posse, quæ venefico cuiquam tri-
 bueretur, ob toxicum ita scitè conditum ac pa-
 ratum, ut ejus mortifera suavitate nemo non
 caperetur.

Eu-

Eudoxus, qui hac Abbatis indole, & studio III. Dial.
 sinceritatis interdum se oblectabat, hominem,
 cum Cleander advēnit, irritare, & commovere
 occipiebat; eique commodum in manus dederat
Tomum alterum Comparationis veterum
Scriptorum cum recentioribus, &, num legisset,
 sciscitabatur.

Abbas libri titulum intuitus, cum illum aper-
 uisset certo in loco, cui apposita fuerat ab Eu-
 doxo nota, incidit in Provincialium Panegyri-
 cum: at cum vix delibaverat perlectis versicu-
 lis tribus quatuorve, cum librum in mensam
 projiciens, Neque dum legi, neque porro legam,
 inquit. Nemōne, adjecit indignabundus, re-
 mōne existet naus, qui Sorbonam nostram, qui
 Religionem, ejusque defensores vindicet ab
 istarum Litterarum petulantia? Non erit, ut
 conticescant aliquando, qui librum istum à sa-
 cris pariter, & profanis Judicibus aut detesta-
 rum, aut flammis damnatum, laudibus ad fasti-
 dium exquisitis palam extollere non dubitant?

Risum Cleandro movit stomachus Abbatis:
 &, Magnam igitur gratiam, inquit, nobis habi-
 turus es, cum scies nos id agere modò, ut ejus, in
 quem adeò concitatus vidēris, causam cogno-
 scamus? Ades opportunè, subjecit Eudoxus. Tuū
 erit, si videbitur, cognitionem hanc nostram, &
 disceptationem adjuvare pro virili. Tam impe-
 dita, difficilisque causa solertiam hominis eru-
 diti, scientiamque desiderat. Verū amamus
 omnia expendere æqua, & sedata mente, ac suis
 momentis æstimare. Quocirca, si nos audis,
 æstum hunc animi paulisper comprimēs.

Vos vērò cur hæc de me cura sollicitat? ex-

III. DIAZ, cepit Abbas duriuscule. Deceat hæc Judices lenitas, & moderatio, quales vos in hac esse causa libenter patior. At ego jam habeo constitutum quas partes agam. Mihi pridem, quid sit de libro, ejusque auctore sentiendum, liquet: jam nunc me utriusque accusatorem profiteor; dumque has partes sustineo, aliquanto vehementius agere, opinor, minime dedecet.

Laudo, inquit Cleander: nos vero, addidit Eudoxum respiciens, advigilemus; caveamusque ne, dum Abbati optimo gratificari volumus, nos æquiores Jesuitis, iniquiores Paschali præbeamus.

Tum Abbas, plurimi Jesuitas facio, inquit; non tamen me illorum res, & causa nunc movet: movet amor oppressæ veritatis: movet hominum præcepta, & suscepta temere opinio de hoc libro, & existimatio, quam confirmare indies, & augere nonnulli satagunt in complurium animis, qui eam cōtinuò deponerent haud dubiè, si modo ad causas, quæ insigne hoc specimen, & exemplum calumniæ pepererunt, aliquantisper animum attenderent.

II.

Cur Provinciales editi fuerint.

Constat inter omnes hunc librum ab suis auctoribus eo dumtaxat editum fuisse consilio, ut objecta sibi crimina ulciscerentur, ac vicissim accusatores suos per fas, & nefas criminarentur. Inusta fuerat Jansenistis, Ecclesiæ Decreto, hæreseos nota. Quid restabat, nisi ut ipsorum adversarii morales saltem Doctrinæ corruptores essent? At enim in tam patenti campo quousque demum progressi estis? Semel dumtaxat eadere inter nos egimus, inquit Eudoxus. Jam tamen unum gravioris momenti caput sic discep-

ravi-

tavimus, ut sententiam secundum Jesuitas tulerimus adversus Paschalem, & systema de politica Jesuitarum arte ab illo per jocularem licentiam fabricatum.

III.

Quid sentiendum de Paschalis systemate.

Hujus systematis quasi solum, & fundamentum est, quædam conjuratio quam Theologi Societatis, moderatoresque conscientiarum finguntur cum suis Præpositis adversus Evangelium, & Evangelicam morum doctrinam iniisse. Scopus autem conjurationis, amplitudo, & gloria Societatis; merces, ac fructus, ipsorum exitium, simulque hominum innumerabilium perniciēs æterna. Credant hoc Paschali, qui volent. Ego, itemque Cleander, confirmamus hoc tibi, nequaquam nos esse tam obsecratis, id ut illi assentiamur, quod utrique nostrum non modo veritatem, sed ne speciem quidem veritatis visum est obtinere.

Hem! Paschalis ipse utrum id unquam credit? exclamavit Abbas. creditne Arnaldus? quamvis mira quadam credulitate ductus, conspiracyonem illam, hoc est rem omnium maxime incredibilem, quasi veram, exploratam, contestatamque, suis passim in scriptis statueret videatur.

IV.

Argumentum, & materia tertii Dialogi.

Excutiendum hodie nobis est, perrexit Eudoxus, caput de Opinionum Probabilitate, quo tanquam fundamento niti Politicam Jesuitarum machinam Paschalis contendit, quodque morallis ipsorum doctrinæ primum elementum vocat. Hoc fucō nimirum colorare studet lepidam illam partitionem, quam inter conscientiarum rectores instituit, alios faciles, & cōmodos, alios severos, & immites; de qua inter ipsos Jesuitas,

III. DIAL. ut affirmat, convenit. Nihil æque crebris sermonibus nunc usurpatur, atque Opinionū Probabilitas: hoc argumentum quotidie illis, qui pietatem palam profitentur, itemque flagitiosis, & improbis in ore est. Hanc alii execrantur: cavillantur alii, ac derident: propugnare audent pauci. Quin ipse pagi mei Parochus, cum nuper Dominica die, post Missæ solennis Evangelium, turbam agrestem, ut sit, adhortaretur, totum quadrantem in insectanda validis rationibus Opinione Probabili collocavit. Quid plura? Videntur omnes contra istam Probabilitatem conjurasse. Porro autem quidquid atrocius in hanc jactatur, id totum confertur in Jesuitas, qui taciti, ac scientes causam tradere adversariis videntur. Age vero, ea de re quid censeas exponere, nisi molestum est.

Equidem sic existimo, reponit Abbas, neminem esse qui, si paulummodo rem ipsam, quæ in controversiam vocatur, cognorit, ac primas saltem communis sensus leges adhibeat ad judicandum, non statim intelligat, quàm mala fide Paschalis, quam injuste cum adversariis egerit; quàm iniquis artibus sit usus, quò voti fieret compos, nempe ut odium iisdem, invidiamque conflaret.

Quam immania narras & stupenda! inquit Cleander. Hoc ipsum quod modo audivisti, respondit Abbas, nisi probavero, causæ nihil dicam, quin me sycophantam & veteratorem non tu modo clames, sed quantum est hominum proborum, & sapientum. At tu contra, si Paschalem apud me purgas, spondeo me, quamvis armorum fragore omnis Europa circumsonet, in
Bel-

Belgium, & Hollandiam usque profecturum esse ad Arnaldum, ut solenni apud ipsum sacramento, meum in Jansenistis nomen profitear. Audiscite.

Enimvero hic ridere Eudoxus, & Cleander, ac de Belgico Batavicoque itinere cum Abbate tantisper joculari, donec ille serio probare, quod erat aggressus, hunc in modum perrexerit.

Quod Opinionum Probabilium doctrinam Paschalis objiciat Jesuitis, fero, inquit, ac patior: sed quòd solis objiciat, quòd hanc eorum causam esse præcipuam velit, ac propriam, quantumvis aliud nihil dicant eam in rem, quàm quod cæteræ Societates, & Academiæ antea docebant quàm ipsi nati forent, hoc quid est, nisi calumnia, nisi injuria est? Quis enim potest hominum sensus esse, cum Scriptorem vident, disseminatis Luteria tota, & Gallia libellis, Jesuitas ad publicum tribunal quàm unco impacto pertrahere; illos reos nominatim, ac propriè peragere; contestari palàm detectū à se fontem unde cætera illorum doctrinæ flagitia profluant; ostentare Societatis universæ Theologos, animarum rectores, & Præpositos, velut convictos, & in manifesto crimine deprehensos, tanquam pestiferum dogma inducant, doceant, exerceant, quo scelerum omnium immanitati, ac turpitudini conciliatur auctoritas, laxantur scdissimarum frenâ cupiditatum, Mahometis denique profana superstitio in Evangelii locum nefariè subrogatur: deplorare, ac lamentari animarum interitum, quas corrumpant quotidie, quas insupplicia sempiterna dejiciant; earum rationem ab ipsis reposcere: demum tetra hæc, & impia

V.

An Jesuitæ
Auctores
Probabilis-
tis.

III. DIAL. placita venditare, tanquam peculiarem doctrinam Societatis: conclamare propalam, & bellum non minori tumultu canere, quàm si de omnibus Christiani Orbis Doctoribus, & Theologis in sacram militiam adversus infensissimū, & acerrimum Religionis hostem conscribendis ageretur. Quæ potest, inquam, de Jesuitis esse hominum opinio, cum hæc audiunt? Ecquid bonæ fidei, & æquitatis in ejusmodi accusatione, si eadem est Jesuitarum causa cum cæteris & innocentia? aut si eadem est, vel gravior cæterorum, quam ipsorum privatim culpa? Volo in Probabilium Opinionum doctrinā tantum esse periculi, tantum sceleris, quantum Paschalis pugnat, quantum persuasit benemultis, qui doctrinam illam ex ejus dumtaxat Epistolis, ubi tam falsò tamque malignè explicatur, cognoverunt. Esset nihilominus longè levius Jesuitarum crimen, si Lector admoneretur hanc ipsis esse cum Catholicis omnibus Scholis, cum Lovaniensi Theologica Facultate, cum Parisiensi, communem. Essent qui vel hoc uno præjudicio commoti non auderent de illa ipsa doctrina pronuciare, seque à ferenda sententia sustinerent. Essent qui, cum cernerent eandem tam tetris depictam fuisse coloribus, de artificis manu, ac mente inquirendum censerent, num quo imbuta fuco, ac veneno foret. Nemo ad extremum, nisi justitiæ professus hostis, derivanda in Jesuitas unos erroris tam infandi probra omnia, & exitia judicaret: conjicerentur saltem in promiscuæ reorum turbam, ac venia fortasse non indigni censerentur, quod eorum peccassent exemplo, quibus dignitas sua, professio, eruditio, ætas:

omnis

VI.

*Jesuitarum
doctrina de
Opinione Pro-
babili, ipsis
cum omnibus
Catholicis
Doctoribus est
communis.*

omnis id tribuit, ut honoris causa Magistri no- III. Dial.
minentur.

At verò quòd ex usu, & consuetudine sermò-
nis in Portu-Regio recepti, doctrina morum
dissoluta, & doctrina Jesuitarum, duæ sint lo-
quendi formulæ idem sonantes; quòd ità loquã-
tur, ac sentiant homines innumeri, neque mo-
do virtutis, pietatisque contemptores, sed ejusdẽ
etiam cultores, qui cum studio pietatis obstina-
tum in temerè susceptis opinionibus animum,
sæpè etiam livorem, aut rerum suarum, ac pri-
vatæ utilitatis studium foveat; quòd Jesuitæ no-
ta illa infami passim in quotidianis hominum
congressibus, in libris, in concionibus designen-
tur; demùm quòd conjurata in eos factio effe-
cerit, ut hæc ipsorum doctrinæ velut forma, &
character haberetur, eoque ipso cunctis Docto-
ribus Catholicis oppositi statuatur, quorum ip-
si nihilominus vestigiis institère; hæc, inquam,
quis non injustissima, & indignissima esse fa-
teatur?

Præclare tu quidem, & cordatè, ait Eudoxus,
Abbatem collaudans: unum hoc requiro, ut vera
hæc esse doceas. Hoc vero incumbit proban-
dum tibi. Nam si constat non aliam Jesuiticæ
Scholæ quam aliarum omnium, quas hætenus
inter Catholicas numeravit Ecclesiâ, doctrinam
esse; proculdubio non tantum fecit injustè Pas-
chalis, qui omne crimen detorsit in Jesuitas;
verum etiam, ut rectè animadvertisti, vel hoc
nomine uno existimare quisque posset doctrinã
ejusmodi non esse tam exitialem, ac pestiferam,
quam ipse conatur demonstrare. Hæc autem est
Facti, ut loquuntur, quæstio; quæ ut solvatur, to-

III. DIAL. ta nobis opus Bibliotheca foret.

VII.
Libellus in-
scriptus,
Quæstio Fa-
cti.

Ego vero Bibliothecam illam integram, quæ nobis opus foret, attulissem, inquit Abbas, si mihi hodie oblatum iri locum defendendæ causæ istius tam justæ putavissem. Libellum dico pagellis admodum quinquaginta constantem, cui titulus, *Quæstio Facti*: in quo expenditur, an doctrina de Probabilitate sit Jesuitarum propria. Recenset auctor Academias totius Europæ celeberrimas, & omnium Religiosorum Ordinum Scholas enumerat. Ostendit, inter Scriptores à Jesuitis diversos, qui quæstionem de Opinione Probabili tractarunt, aut etiam deliberant ab ætate ferè annis, quorum indicem texit bene longum, usque ad annum 1659. quo libellum hunc edidit, unum extitisse Antonium Perez, qui ab una hujus doctrinæ, cæteris omnibus communis, parte discefferit; illius, inquam, doctrinæ quæ, honoris credo causa, & benevolentiz, solis Jesuitis tribuitur. Addit auctor idem, ac planè demonstrat, doctissimos Societatis Theologos magno consensu doctrinam illam arctioribus cancellis circumscripsisse, quam laxioribus, & liberioribus pristini Doctores incluserant.

VIII.
Comitolus
quis fuerit.

Demum Scriptorem unum Societatis, nomine Comitolum, citat, qui solus communem omnium super ea re Theologorum sententiam ex omni parte oppugnaverit, à quo contendit sumpsisse Wendrokium quæcumque validiora profert ad vexandam Probabilitatis doctrinam argumenta.

Ex iis omnibus auctor istius opusculi duo cōcludit: primum, esse quam iniquissimum imponere Jesuitis onus præstandi quodcumque este

periculum in ea sententia, quam nisi ducibus, III. DIACI
comitibusque tot Theologis amplexi non sunt:
alterum, si quid laudis habet istius doctrinæ op-
pugnatio, laudem hanc Jesuitis hætenus fuisse
peculiarem; ac de Wendrokio cōquetitur, quòd
cum isti *Comitolo* tantum deberet, tam parum
illi gratiæ retulerit; neque istud saltem Lectores
monuerit, illum è Societatis Scriptoribus unum
esse.

Factum vero benè, inquit Cleander: penes me
est is ipse, in quo tantum roboris, ac momenti
ponis, libellus; mentionem de illo feceram nu-
per cum Eudoxo differens: attuli hodie, ut ipsi
ostenderem. En illum tibi.

Beasti, inquit Abbas: sumit confestim, evol-
vitque unà cum Eudoxo, cui protinus adnume-
ravit novem decemve Episcopos, idest, eos ferè
omnes hujus generis, & nominis, qui de hoc ar-
gumento scripsere, jam usque ab Sancto Anto-
nino, qui hoc numero comprehenditur: recitat
locos omnes, ac nomina librorum: item paginas
appellat suis quasque numeris signatas, unde illi
erant loci descripti. Indicavit deindè, quæ in
eam rem scripserunt tres illi Sorbonæ Doctores
spectatissimi, qui de Theologia universa Com-
mentarios ediderunt, Gamachius, Isambertus, &
Duvallius. Libelli auctor Baillium addit, ipsum
quoque Parisiensem Theologum; & Parisiensis
Ecclesiæ Propœnitentiarium. Denique in con-
sequentibus ejusdem opusculi capitibus osten-
dit planè consentientes super ea re Doctores
omnes, Thomistas, Franciscanos, itemque alio-
rum Ordinum, necnon Lovanienses, Salmanti-
censes, Complutenses &c.

Si res ita se habet, subiecit Eudoxus, omninò nulla unquam minus propria Jesuitarum fuit, quàm hæc de Opinionibus Probabilibus doctrina. Sed locos omnes excussisti probè? & ut pernosceres quàm essent verè, fideliterque descripti, cum ipsis auctorum libris contulisti?

Ad hæc Abbas, tria sunt, inquit, quæ respondeam. Primum est, libellum hunc à Theologo Societatis P. Stephano Dechamps fuisse conscriptum, homine accurato, & probatissimæ auctoritatis, ac fidei, cujus integritati, ac virtuti habetur honor à viris tota Gallia & genere, & auctoritate principibus, atque adeò ab iis Jansenistis quibus aliquis cum ipso usus intercessit. Alterum est, neminem unum inventum fuisse, post annos ampliùs triginta quàm hoc opusculum exiit, qui locos illos tanquam falsò citatos argueret: quod factum proculdubio fuisset, si quis daretur arguendi locus. Unus, quod sciam, Baronus è Dominicana Familia Theologus, exiliter, & jejunè jurgatur de quibusdam circumstantiis, quæ nihil admodum faciunt ad rem ipsam, prout à P. Dechamps proponitur, ac defenditur. Tertium est, ex innumeris locis inspectos mihi, & comprobatos fuisse propemodum triginta: nihil erit in me moræ quin eos tibi repræsentem in duabus tribusve Lutetiæ Bibliothecis, ubi alios etiam locos, quos explorare nondum mihi licuit, aut eorum certe magnam partem reperiemus.

Præstò erant Eudoxo in Bibliotheca sua satis lauta Sorbonici Doctores illitres, cum Thomistis quibusdam. Ventum continuò in rem præsentem est. Educti primùm Doctores Parisini,

ex iis suum quisque sumit in manus, & locos in libello indicatos requirit. Eos, utpotè non semel perlectos, habebat Abbas in promptu: itaque Isambertum aperiens in Primam Secundæ D. Thomæ, ostendit quæstionem de Opinione Probabili tractatam à pagina 133. ad 140. Ibi Theologus ille insignis, & in rebus ratione, ac via tractandis eximius, definit primum ipsa vocabula, & quid sit Opinio Probabilis, quid Probabilior, exponit. Deinde in articulo secundo quærit, *Utrum liceat agere secundum conscientiam opinativam*; atque ita respondet. *Licet agere secundum conscientiam opinativam; id est, quando conscientia dicit aliquid esse probabiliter licitum, & honestum, tunc licet illud facere.* Ita, subdit, communiter omnes. Pergit. *Secunda Propositio. Quando sunt due propositiones aque probabiles de honestate, & obligatione alicujus operis, tunc potest voluntas sequi quam voluerit.* In sequenti articulo id objicit sibi. *Dices: Quid si ex duabus illis opinionibus aque probabilibus quadam sit magis tuta, id est excludens omne periculum peccati, quia scilicet censet opus istud esse illicitum, à quo abstinendo nullum est peccatū; altera vero non sit ita tuta; quia asserit pradi-ctum opus esse licitum, & proinde qui illam sequitur non ita tuto operabitur; quia cum fortasse pars ista sit falsa, peccatum committit: dices, inquam, an tunc ex duabus illis opinionibus proba-bilibus poterit operans sequi quam voluerit? Re-spondetur in tali casu posse sequi minus tutam: quemadmodum defendit Soto libro 3. de justitia, & jure, quæstione 6. art. 5. cum multis aliis: & probatur &c.*

IX.

Isamberti

Doctoris Sor-bonici senten-tia de Opi-nione Proba-bili.

Titulus hic articulo quarto præfixus est. *Utrum quando probabilitas versatur circa honestatem, vel obligationem operis alicujus, liceat voluntati, relicta probabiliori opinione, sequi minus probabilem.* Sic respondet. *Quando circa honestatem, vel obligationem operis alicujus sunt utrimque Opiniones probabiles; quarum tamen altera est probabilior, potest voluntas in operando sequi probabilem, relicta etiam probabiliori.*

Postea quædam sibi objicit, in primis illud axioma juris: *In dubio partem tutiorem esse sequendam.* Superius explicatum est, inquit, de veris tantum dubiis, quæ proprium locum non habent in opinionibus.

Denique articulo 6. num. 8. *Quando, inquit, dantur dua sententia, una probabilis, altera probabilior; hac tutior, illa minus tuta, circa honestatem, vel obligationem alicujus operis, quod me tangit, non obligor ex charitate ad operandum secundum sententiam probabiliozem, & magis tutam; sed sine peccato possum operari secundum probabilem, & minus tutam sententiam, ommissa etiam tutiori, ut supra ostendimus.*

Videtis, inquit Eudoxus, hoc loco recitato, non modo non prolixè nimis, & copiosè citatum à P. Dechamps Isambertum fuisse, sed multa etiam omissa ex eodem, & relicta.

Pergamus porro. Subjecit Abbas: videamus quid sentiat idem Doctor de cæteris, quæ doctrinæ Probabilitatum appendices quædam, & consecutiones sunt. Extemplo articulum quintum legit, ubi quærit Isambertus: *Utrum Doctor consulenti possit respondere secundum sententiam probabilem, relicta magis probabili, & quidem sua.*

sua. Post explicatos hujus quæstionis varios sensus, respondet: Debet prudenter omnia considerare, personam, & omnes circumstantias tam personæ, quam temporis; & tunc omnibus diligenter pensatis potest consulere, imò aliquando expedit, & oportet consulere id quod est tantum probabile, relicto probabiliori; quia &c.

Inspiciamus etiam, pergit Abbas, articulum octavum, & nonum. Inscriptionem octavi hanc legit. *Utrum liceat agere contra propriam opinionem sequendo aliorum sententiam. Sensus articuli est, inquit Auctor titulum exponens; an, quando ex duabus opinionibus probabilibus una mihi magis placet, & in eam magis inclinatur animus meus, imò & assentitur, possim nihilominus in operando sequi alteram probabilem ei oppositam, non deferendo assensum prioris meæ sententiæ? Tum subdit: Pars affirmans, quam loco propositionis ponimus, est communis... Eam enim omnes ferè S. Thoma interpretes admittunt, & facile probatur ex dictis &c.*

Articuli noni titulus est hic. *Utrum aliquando homo teneatur operari ex probabili aliorum sententia contra propriam suam sententiam etiam probabilem. Responsio hæc. Dantur casus aliqui, in quibus non tantum licet agere contra propriam suam sententiam, sed etiam in quibus teneatur homo operari ex probabili aliorum sententia contra propriam suam sententiam etiam probabilem. Ita communiter Doctores. Isti porro casus sunt: Sicubi Confessarius pœnitentem audiatur versantem in opinione probabili quidem, sed quæ Confessarii ipsius opinioni contraria sit: Si Præpositus præcipiat subdito quidpiam proba-*

III. DIAK. habiliter licitum, quod tamen subditus tale esse non judicet: tunc, si audimus Isambertum, tene-
tur & Confessarius pœnitentis, & subditus Præ-
positi sententiam sequi.

Adverte porro, adjunxit Abbas, S. Antoninum ab Isamberto, ut suffragatorem suæ sententiæ citari, qui hac tantum circumscriptione illam restringit: nempe, si Confessarius sit Pastor pœ-
nitentis, debere tunc hujus opinioni probabili accommodare sese, eique absolutionem imper-
tiri: si autem Pastor non sit, posse non absol-
vere.

Durius illud paulò, inquit Eudoxus: attamen S. Antonini auctoritas, & argumenta quibus sen-
tentiam suam Isambertus firmat, hoc saltem mi-
hi persuadent, esse opinione difficilius de istis re-
bus planè, ac præcise statuere. Cæterum, adje-
cit, si Paschali venisset in mentem, Isambertum Sorbonæ totius nomine loquentem in suis ad
Provincialem Litteris inducere, eique dare par-
tes, & locum illius Jesuitæ, viri minimè mali,
quem Societatis nomine fabulantem facit, ean-
dem Isambertus personam agere commode po-
tuisset. Imò eandem imponere personam, æque
joculari, & ridiculam, ipsi Divo Thomæ Pas-
chalis potuisset, excepit Abbas. Proponenda
tantum fuissent, ac certo ordine collocanda quæ-
dam Sancti Doctoris placita, ut in doctrina Je-
suitarum factitavit, omissis rationibus, circum-
scriptionibus, explicationibus idoneis, & cau-
tionibus, quæ necessario sunt adhibendæ, ut eas,
quæ docentur, in usum, & opus conferri jure pos-
sint. Amplius dicò; si quis impius, ac nebulo
unum in acervum colligere aggrediretur pro-

positiones minus veras, quæcumque sanctis Patribus exciderunt; si eorum locutionibus nonnullis deteriorem, quem haud semper apertè respiciunt, sensum subjiceret, accisis aliquot verbis, aliis adjectis, & insertis; opus longè majoris, quàm Provinciales, molis componeret, cui facere titulum hujusmodi, *Patrum Dogmata de moribus, ac Religione*, perinde posset, ac libro cui-dam inscriptio hæc nuper est indita, *Moralis Jesuitarum Theologia*: cujus libri mera excerpta Provinciales Litteræ sunt, auctiora illa quidem, & ornatiora; itemque alteri libro longè uberiori, qui postea emissus fuit hoc nomine, *Moralis Jesuitarum Doctrina*: quique in media, ante urbanam Lutetiæ Basilicam, platea, in ignem est conjectus anno 1670. de sententia, & auctoritate plurimorum Sacre Theologiæ Parisiensis Doctorum, ut famosus libellus, mendacis refertus, calumniis, auctorum locis falsò citatis, hæresibus &c. Opus, ut aiebant, elucubratum à Doctore Perralto fratre illius Perralti vestri, qui *Comparationem veterum Scriptorum, & recentiorum edidit.*

Minimè jam hunc miror, ait Cleander, si tam splendidus, tam effusus Provincialium buccinator est: utrumque fratrem idem spiritus afflabat. Ad rem, inquit Abbas, redeamus. Non id jam agitur, rectè an secus Isambertus docuerit. Hoc viri probitas, & eruditio exorare à nobis debet, ut saltem iudicium nostrum inhibeamus, neque in illum quidquam acerbius indicta causa pronunciemus. Id agitur, id constat, quod oculis ipsi cernitis, nimirum Sorbonam, non minori tunc eruditionis fama, & Religionis Catholicæ

flu-

III. DIAL. studio, quam nunc florentem non cohorruiſſe, non reclamafſe, cum hæc in ejus Scholis doctrina traderetur, quæ modo in Jeſuitarum libris execranda, & deteſtabilis eſſe prædicatur. Sed ſinite me pauliſper, ut quos è Duvallio, & Gamachio poſtulatſis locos, exquiram. Jam illos vobis inventos dabo.

Monsieur de Gamache.

In eum ipſum quem volebam Gamachii locum, ſubjecit Cleander, incidi, pagina 155. non tertia, ut à Typographo P. Dechamps perperam eſt editum.

X.

*Gamachius
Doſtor Sor-
bonicus quid
ſentiat de Pro-
babilitate O-
pinionum.*

Nos tantum ponemus aliquot aſſertiones. Prima eſt: non tenemur in foro conſcientia ſequi probabilio- rem partem, ſed ſatis eſt abſolute ſi ſequamur probabilem, qua peritiſis, & doctiſis placeat; donec Eccleſia contrarium ſtatuerit, aut prima illa opinio è Scholis Theologorum omnino exploſa fuerit. Navarrus... Medina... In foro tamen exteriori cavendum ſcandalum infirmorum, & habenda ratio conſuetudinis.

Quos hic infirmos dici cenſes? inquit Eudoxus: Janseniſtas fortafſe, quos hæc doctrina tam graviter offendit. Atat periculum multo majus eſt, excepiſit Abbas, ne in crimen incurrant ſcandali Phariſaici, quod ſcandalo infirmorum opponunt Theologi. Ut tu ſemper iſtis inſenſus es! ait Cleander: ſine me, quaſo, ut quem incepi locum abſolvam; reſtant per pauca.

Secunda Propoſitio. Sacerdos, ſive proprius, ſive delegatus, poteſt contra ſuam ipſius opinionem abſolvere pœnitentes, quos videt eſſe in oppoſita ſententia, licet minus certa, ac tuta; dummodò ea ſit probabilis, habeatq; aliquot Auctores Catholici, ac peritiſos. Imò non ſolum poteſt, ſed etiã debet.

Sa-

Satis superque est, inquit Eudoxus. Age Duvallium audiamus, num istis succinat. En locum in Tractatu de actibus humanis questione 4. articulo 12. pagina 115. paragrapho, cujus inscriptio hæc est: *Quid agendum sit in conscientia opinativa*. Eisdem usurpat fermè voces, atque Gamachius.

Secunda Conclusio. Non tenemur in foro conscientie sequi probabiliorem partem; sed satis est si absolute sequamur probabilem, qua peritis & doctis placeat, licet quibusdam similiter doctis displiceat: quod tamen sub hac restrictione intelligendum est, donec scilicet Ecclesia contrarium non statuerit, aut prima illa opinio è Scholis explosa non fuerit. Ita Medina, & Navarrus in Caput Si quis. de Pœnit. ubi expresse ait, nos non semper teneri tutiorem opinionem sequi, sed satis esse sequi tutam.

Interim autem dum Eudoxus, & Cleander cetera, quæ ibi traduntur à Duvallio perlegebant, obtulit se Abbati liber Ludovici Baillii de triplici examine. Et hunc etiam, inquit, eos respiciens, Doctorem Parisiensem consulamus. Baillius est, olim Ecclesiæ Parisiensis Propœnitentiarius, quod ille munus magna cum dignitatis, & doctrinæ existimatione gessit, sic, ut esset oraculum totius Civitatis. Hæc ille scribit. *Quamvis multi universaliter doceant securitatem sententia minus probabilis; limitanda tamen videatur hac doctrina in materia preceptorum, & extra materiam Sacramentorum illorum, quæ sunt necessaria, & instituta à Deo cum suis omnibus partibus necessariis, quæ, si deficiant, nihil efficiunt ex opere operato, quantumvis bona fide, &*

cum opinione probabili suscipiantur. Habentur hæc verba in hoc meo editionis quintæ libro pag. 47. de Examine pœnitentium. Quid sibi porrò velit, intelligis. Nempè contendit, cum de re Sacramentorum agitur, nefas esse ob peculiare quasdam causas, opinionem sequi minus probabilem; at fas esse in iis, quæ pertinent ad præcepta, cumque de re aliqua, licita sit, nec ne, quæritur.

Sed, operæ pretium est, quid superiori pagella dicat, animadvertere. Ibi, ut virum prudentem decet, graviter admodum, & cautè disserit. Cum enim hinc quidem videat fieri posse, ut doctrinam illam aliqui pravum in sensum accipiant, eaque abutantur, dum opinioni attingunt probabilitatem, quæ nulla sit; inde autem pro certo habeat fas esse opinionem probabilem amplecti, quæ verè sit probabilis, hunc in modum loquitur. Quare nondum satis mihi videtur pro rei gravitate, ac momento. discussa doctrina, quæ ferè invaluit, de probabilitate opinionum; cupe-remque doctiores hanc sibi provinciam assumere, ut nodos illius omnes dissolverent. Non tamen propterea existimo illum viam tutam non sequi, qui regitur opinione probabili, etiamsi forsitan benignior sit: quia via tuta est qua peccatum vitatur, ut verè vitatur opinione quacunque probabili, vel etiam minus probabili, sitamen probabilis sit. Neque etiam arbitror illum non excusatum iri apud Deum, qui sequitur opinionem probabilem, cum illam sequendo ne quidem venialiter peccetur. Audio?

Audio enim vero, ait Cleander, simulque hinc officio Paschalem, & eos, qui materiam illi, quæ

poliret scribendo, suggesserunt, Jesuitarum dū-
taxat Scholas frequentasse, nec alios quàm Je-
suitarum Thelogos lectitasse. Necessè itidem
est, ut Arnaldus Provinciāles Litteras, cum ede-
rentur, non viderit. Qui enim sineret Jesuitas
cum ignominia nota perhiberi architectos do-
ctrinae, quam in Sorbonae Scholis tradi ab iis qui,
se vivo, ac vidente, tum docebant, Professoribus,
cerneret? Quod si postea nihilominus eas com-
mendare Litteras, iisque auctoritatem in vul-
gus, & famam conciliare non destitit, gravibus
profecto, quae nos fugiunt, causis impulsus ad id
fuisse necesse est. Viri excellentes, & à vulgo se-
moti, magnorum administrum negotiorum, par-
tium duces, quarum fama ipsis commissa, suas
quasdam habere possunt conscientiae regulas,
quas usurpare ceteris fas non sit.

XII.

*Paschalis,
Arnaldi &c.
bona fides.*

Age, age, inquit Abbas, mecum candidè, & si-
ne circuitione dicito, id quod hæc facta tam per-
spicua docent, Paschalem, Arnaldum, aliosque
partium istarum antesignanos, qui ea in realibus
que de genere hoc permultis delinquere per
ignorantiam nequeunt, bellissimos esse planos,
histriones certissimos, & nequissimos simulato-
res, qui male credulam plebem inani larva lu-
dant. Dic illos furere cæca in adversarios in-
vidia, & omnem movere lapidem, ut eorum exi-
stimationi, ac famae sempiternas turpitudinis
maculas inurant. Parumne res ipsa loquitur?
Quid opus circuitione, & ambagibus, quasi quid
sentias non viderem?

Oh! silere prudentem interdum decet, in-
quit Cleander. Eudoxum vide; præ illo verbo-
sus sum.

III, DIAL. Male vero sit huic Abbati, ait subindignans Eudoxus; ira mihi rationes omnes conturbavit. Veneram alacer, & ad jocandum expeditus. Probabilitas Opinionum, Jesuitarum indulgentia, & facilitas, magna mihi visa erat ridendi seges, & cum amico garrendi. Nunc iste quantam mihi religionem iniecit, ac metum ne me hactenus temerarii iudicii culpa sexcenties implicuerim!

Atqui istos tibi scrupulos augebo, inquit Abbas: restant alia, quæ audias, longè graviora. Sed antequam tibi Thomistas, Scotistas, & cæteros ferè Theologos cum Sorbonicis Magistris idem sensisse, atque istos simul omnes doctrinæ morum corruptores dici, tamque præclaro elogio haud sane minus quam Jesuitas ornari posse demonstrem; libet exhibere tibi insignem Wendrokii locum, in ejusdem ad Provinciales Notis, quas non te fugit ab ipso Paschale perlectas, emendatas, & approbatas fuisse. Cedo mihi Wendrokium.

Id Jesuitæ, tanquam iniquissimum, quæsti erant, perrexit Abbas, quod nempe sibi unis imponeretur onus, & crimen solutæ, ac depravatæ, verè an secus, Theologiæ; cum tamen in doctrina morum aliud nihil, quàm cæteri communiter, docerent; cùmque, utpotè omnium novissimi, aliorum vestigia persecuti tantùm essent. His querelis Wendrokius reponit locum communem bene longum, idque graviter pronunciat: *Nihil ad vitium excusandum facit delicti socios habere.* Nec habuit necesse, inquit post paulò, *Montaltius libros ineptos undique conquirere, & scrutari, ut illud cognosceret, an sili*

Jesuita flagitiosi fuerint. Sic ille Jesuitas appellat, comiter, ut vides, & urbanè. Subdit postea: Etiam si Jesuita hinc inde corruptelas varias ex quibusdam aliis arripuerint, tamen illarum auctores merito dicuntur. Quid ita? Quia latebant hac dogmata in Bibliothecarum angulis; paucis nota paucis nocebant. At ipsa Jesuita super tecta pradicarunt; in Aulas Regum, in familias privatorum, in Curias Magistratum invexerunt.

Hem tibi, inquit Abbas, tot Theologorum scripta, tot eruditæ commentationes, ineptos inter libros recensentur! Doctores Sorbonici, ac Professores nullius sunt auctoritatis, ac nominis: Eorum Schola Theologica, præ Jesuitica, pagus est cum Lutetia comparatus: Quicquid ab clarissimis ipsorum Doctoribus, viva voce, libris editis, scriptum, dictum, literis, ac monumentis consignatum est, *paucis notum, paucis nocet, paucis prodest.*

Mittamus ista, quæso, interpellat Eudoxus: adeò inepta prorsus, & absurda sunt.

Nec plura in eam rem Abbas, lætus, quod veritatem, & æquitatem hoc primo conflictu tam strenuè propugnasset adversus calumniam, & pertinaciam. Nam Eudoxus, cæteroqui sua sponte æqui, ac recti amans, pertinacius adhuc dissentiebat, ac multo etiam magis quàm Cleanther, qui Theologorum in scriptis hospes non erat. Is adeò, cum haud pœnitendum ad institutam disceptationem fructum ex Abbatis animadversionibus capi posse cerneret, utendum opportunitate illa censuit. Quocirca hominem compellans perhumaniter: Quin tu verò per-

gis? inquit: tam belle progressus hic subito interstis? Age, si quid habes in eam rem præterea, nisi molestum est, exprome.

Tum ille: Nihil est, æquè quod faciam libens. En igitur alterum, quod à Paschale, & ejus amicis factum iniquissimè, ac fallacissimè assero, quodque nisi verum esse planissimè demonstro, quin mendax, ac veterator, item ut illi ipsi, habear, non recuso. Accipite: ajo, larvam quandam istius probabilis, quam vocant, Opinionis, & inane simulacrum esse ab iis confectū, ut haberent, quem nullo negotio vincerent, hostem; ac portentosum, spuriumque Jesuitis factum, nunquam ex ipsis natum, supponerent.

Cedo enim quas opiniones Paschalis oppugnet? Nempè illas quarum ope, si illum audimus, *vel unus Doctor omnium conscientias suas deque vertet, & quo volet inflectet; id quo semper impune, ac citra noxam: Idem nova morum præcepta conder*: Christianus verò quilibet præscriptas à Scriptura, Conciliis, Patribus regulas, & sanctiones impune contemnet; infidelis, & hæreticus tutò in falsis Religionibus permanebūt.

XIII.

Doctrina Jesuitarum de Probabilitate depravata, & male proposita.

Cohorrescimus, & merito quidem, cum hæc audimus monstra; & fontem, unde hæc labes Christianæ rei tam pestifera fluxit, execramur. Sed quosnam istis petunt Paschalis, & ejus interpres? quibuscum adversariis susceptum sibi certamen esse volunt? Nàm istas quidem duas, ut opinio sit probabilis, ac talis à Theologo haberi possit, condiciones generatim, ac leges Jesuitæ statuunt: Primam, ut Fidei dogmati non repugnet, ut universè nihil habeat Ecclesiæ placitis adversum, ac propositionibus, quarum veri-

ratem aut eadem Ecclesia, aut evidens ratio quælibet astruit: Alteram, ut idoneis rationibus nitatur, neque à communi, & usitato Doctorum sensu, ob levia quædam argumenta discedatur. His profecto limitibus valdè circumscribitur Theologi moralis licentia, qui *nova morum præcepta velit condere*. Potest ne, qui has regulas sequatur, qui hanc Probabilis Opinionis definitionem à Jesuitis positam retineat; num potest, inquam, ab effatis, placitisque Scripturæ, Conciliorum, Patrum, impunè discedere? Potest ne hæreticus, aut infidelis superstitionem impiam, erroremque tutò retinere? Num Ecclesiæ calculo probata, & sancita veritas cum ea pugnat, quam Sacræ nobis Literæ, Canones Conciliorum, monumenta Patrum tradunt? aut hanc respuere quisquam potest, qui veneretur illam ac teneat?

Pergant enimvero dicere adversarii Jesuitarum, illos ab istis regulis discessisse, definitionibus à se positis non stetisse: doceant hoc, inquam, sed planè, & dilucide, non decurtatis, aut falsò prolatis eorum scriptis, non simul assutis librorum, & locorum laciniis, ac frustis, quæ inter se juncta faciem novam induunt, aliudque prorsus videntur significare, atque illud quod, suo singula si legantur loco, revera significant. Id si planum faciunt, do manus; hostis Jesuitarum professus, capitalisque sum. At ne mihi quispiam blaterator dictitet principia Jesuitarum portenta esse immania, unde alia itidem pullulent môstra, in publicæ rei, & Christianæ perniciem certissimam ac ruinam: ne pueriliter nugetur cum bono Jesuita, qualem in quinta, & sexta Epistola Paschalis vir longè optimus naso suspensum

adunco per omnes ineptias circumducit, tum & ridiculo sermone conclusiones absurdas, & falsas æquè, ac impias eliciat. Ne hic quidem Abbati non assentiri potuit Eudoxus; petiit ab eo tamen probari sibi, quæ de Opinionis Probabilis definitione attulerat. Refragatur, inquit, Wendrokus, & contra vehementer pugnat; ac perpauco vulgò invenias, quibus persuasum sit hanc definitionem istis limitibus circumscrip-
tam, istis conditionibus temperatam, Jesuitarum esse.

Nempè, inquit Abbas, quia plerique Litteras Provinciales dumtaxat, & earum interpretem læstitant; quia multis non libet, pluribus non licet adire Jesuitarum libros: quia Wendrokium ignorant, dum litigat de ista definitione, neque sincere, neque cordate agere; quod faxo jam ut liquidò perspicias. Præstò sunt apud me domi in Musæo meo celeberrimorū Societatis Theologorum de hoc argumento loci à me excerpti: date mihi hanc veniam eos ut requiram: ex-
curro.

Digresso Abbate, cui domus erat in vicinia, cœperunt Eudoxus, & Cleander multa secum ipsi reputare. Ac prior Eudoxus: Quamvis, inquit, deliberatum nobis erat, nihil, quod opus ad veritatem indagandam foret, omittere; haud parum nobis tamen fuisset negotii, mea quidem sententia, nisi suppetias advenisset opportunè Abbas eruditus. Ita omnia Paschalis, & Wendrokus permiscuerunt; ita res ipsæ tenebris ob-
scure sunt; ita doctrina morum illa, quæ se nimia severitate commendat, blanditur ingeniis hominum, & speciem veritatis belle assumulat: cō-

XIV.

*Quid profue-
rit initio Je-
suitarum ad-
versariis. Eo-
rum artes.*

tra autem germana, & Christiana morum disciplina nonnunquam absterret intuentes prima fronte, & ejus effata quædam vix placent, ac sapiunt, si leviter, ac perfunctoriè degustentur. Viderunt hoc isti Portus-Regii satellites Paschalis, & Wendrokus; dumque placita utriusque moralis doctrinæ, liberioris, ac rigidioris, opponunt aliis alia, indidem non parum in suam rem profecerunt. Huc accedit, quod ita confidenter, & affirmative loquuntur, ut dubitandi pene facultatem eripiant: tum vero hominibus permultis attulerunt consuetudinem more suo loquendi, sic, ut quæ ab illis asseverantur, licet paradoxæ penitus, ac minimam speciem veritatis præ se ferentia, publica ferè vox & sententiæ esse videantur.

Neque vero solum, addidit Cleander, difficultate materiæ per se abstrusæ, ac reconditæ, & vario quasi ancipitis doctrinæ vultu abusi sunt ad fucum faciendum, & causam contra Jesuitas suffragiis vulgi vincendam: adjuverunt ipsi quoque Jesuitæ, dum editis contra se scriptis opposuere scripta, vera illa quidem, & solida, sed sicca, & jejuna, lepore quodam venustatis, & succo destituta: de illis loquor, quæ principio sunt ab iis edita. Superi, quantum interest inter unam aliquam Paschalis Epistolam, & eam, quæ hoc titulo prodiit: *Responsio prima adversus Litteras Jansenistarum*? Hinc ille scilicet Jesuitas præ se despiciens triumphare cœpit, perindè quasi sibi res non esset cum hostibus ad pugnam accinctis, sed cum disjectis, palantibusque copiis, quas fugientes ageret, pelleret, obtereret.

Video, inquit Eudoxus, quàm id Portu-Regiis pro-

III. Dial. profuerit, obfuerit Jefuitis. At, quæſo, nemone iſtis Scriptor unus erat, qui rem Societatis, famamque fulcirit?

De P. le Moy-
ne.

Non ignobilem inter Scriptores locum adhuc obtinebat Pater Moynius, retulit Cleander; nec video cur illum Paſchali nō objecerint, hominem ingenio liberali, & ad excogitandum prompto, in ſcribendo perameñum, ac vividum, nec nullo inter eos numero, qui excultri bonis artibus, & humanitate perpoliti habebantur. Libellus Apologeticus ab eo multis ante annis editus contra librum, cui titulus erat præfixus *Theologia moralis Jeſuitarum*, non minorem famam eſt adeptus, quàm ejusdem *Strigilis Pegæſi Janſeniani*.

Non ſatis idoneum fortasſe Patres Societatis illum cenſuerunt, excepit Eudoxus, qui Paſchalis æmulari ſtylum leniter, & ſponte profluentem, ac ſimul nativo ſale ſparſum, poſſet. Hoc enim P. Moynius peccat, quòd ejus dictio parùm ingenua ſit, ac nativa, quòd ornare omnia, & expingere ſatagat, quod nihil non ingenioſè dicere amet, nihil apertè, ac ſimpliciter eloquatur. Quid, ſi diffidens ipſemet ſibi, conferre ſignæ cum novo adverſario, & in campum deſcendere non eſt auſus? Ut ut eſt, non jam iſta rectè, ac politè ſcribentium penuria laboratur apud Jeſuitas: profuit illis ſemel vinci: decem, aut undecim poſt annis prodiit Epiſtola ad virum in Aula Principem . . .

Lettre a un
Seigneur de la
Cour.

A quo fuerit conſcripta neminem fugit, inquit Cleander. Is enimvero Paſchali jam tum opponendùs erat: jocatus fuiſſet bellè, Scriptor elegans & urbanus, nec iracundè rem, atque
atro-

atrociter egisset, quod Jesuitis tum accidit. Si-
 millimo congressus stylo foret: compositæ, com-
 paratæque cum responsis fuissent Litteræ, quæ
 tunc adeò tollebantur, ac præstabant, ut quod à
 Jesuitis exhibat, jaceret penitus, vixque dignum
 luce putaretur. Novem ab hinc, vel decem an-
 nos & se tuentur, & oppugnât adversarios acri-
 ter, ac strenuè: atque ut omittam *Defensionem*
recentium Christianorum, & *Evangelii apud Si-*
nas Praconum, quæ Jansenianæ factioni gravem
 plagam necdum obductam imposuit, meminisse
 potes, quemadmodum accepti fuerint, quibus
 hominum studiis probati quatuor admodum,
 aut quinque libelluli, qui pro Jesuitis in Philo-
 sophici peccati causa prodierunt, ac merito sa-
 ne laudati sunt. Arnaldum enim petunt, & ejus
 amicos, qua maximè parte nudum, & patens vul-
 neri latus præbent: neque commissa semel pu-
 gna absistunt, mittuntve hostes, quin victos pe-
 nitus illos, & profligatos habeant. Sistunt illos,
 si divertuntur, ac declinant quopiam; eosdem ad
 certa quædam capita revocant; ad debitam ver-
 bi gratia, & negatam hæctenus tamen legitimæ
 potestati obedientiam: ad Auctorum locos insi-
 gnes, quos depravatos improbè, atque corruptos
 ita ipsis demonstrant, ut mutire contra, vel infi-
 cias ire nequeant. Hæc omnia istos urunt, ac
 male habent, quippè qui resistendi necessitatem
 sibi allatam esse doleant, & quibus multo faci-
 liores lacerandi, provocandique partes erant.
 Sed quoniam à te injecta mentio fuit Jesuita-
 rum, qui tentare aleam scribendi contra Pa-
 schalem ausi sunt, rescire velim de P. Annato
 quid censeas, à quo exaratus liber est hoc titulo,

III. DIAL. *Bona Jansenistarum fides, & ad quem decima septima & duodevigesima Provincialis sunt inscriptæ?*

Mea quidem sententia, reponit Cleander, Annatus excellenti vir ingenio fuit. Nihil à Jesuitis commodius & luculentius scriptum, quàm quod ab eo litteris mandatum est de istis, quæ tum calebant, contentionibus & controversiis. Erat in optimo illo viro (talem quippe novi; modestiæ specimen diceres & comitatis) facultas non vulgaris ad scribendum etiam vernaculè, si patrium sermonem diligentius excolere studuisset. Emicant identidem in ejus libris quædam subtiliter cogitata, prompta festivè, acriter dicta & vividè, nihil ut alibi viderim acutius.

Assentior tibi, inquit Eudoxus: atque ut nihil dicam de eximia viri virtute, quam à contrariæ factionis asseclis laudatam audiui, ingenium quidem certè in eo comperi exactum & accuratum, dicendi verò genus acre, delicatum, non abhorrens à jocis & salibus; quod in Theologo, ut vocant, Scholastico mirari sanè licet.

Hæc inter se familiariter sic & amice Cleander & Eudoxus agitabant, cum domo reversus Abbas è capsula quadam sua deprompsit commentariolum, quo rem a se propositam demonstraret; collectos in unum videlicet locos variorum è Societate Theologorum de Opinione probabili, atque inprimis eorum quos Paschalis tam contumeliosè in suis litteris appellat.

XV.

Laymāni sententia de Opinione Probabili.

Primus occurrit opportune mihi Laymanus, inquit Abbas, quem in suis ad quintam Provinciam notis citat Wendrokus, ut ostendat su-

futilem esse querelam Jesuitarum, doctrinam suam depravari, ac perperam exponi, ut illi scilicet confletur invidia, quiritantium. Non ferret opinor gravatè, si quem ipse testem dat, accipimus. Sic igitur Laymannus loquitur.

Tract. I. c. c.

§. 1. n. 1.

Opinio probabilis definiri sic vulgo potest: *Qua certitudinem non habens, tamen vel gravi auctoritate, vel non modici momenti ratione nititur. Auctoritas gravis hoc loco censeri debet, quae est saltem unius viri docti & probi.*

Hæc tantum è Laymanno Wendrokus refert, ut probet nihil esse cur Jesuitæ querantur ex ipsorum principiis hæc deducta esse, nimirum doctorem unum posse conscientias ad arbitrium susdeque vertere, & nova morum præcepta condere; posse Christianum his nixum principis decreta Scriptura, Conciliorum, Patrum impune contemnere.

Hic interfatus Cleander: Ponamus, inquit, nihil à Laymanno aliud scriptum esse; nihilominus absurda hæc Wendrokii esset oratio. Liquet enim Doctorem istum, quem Laymannus doctum ac probum vocat, ab Ecclesiæ & Patrum decretis non facile discessurum: in quibus rudem ac peregrinum illum non esse credibile est, ut pote doctum; nec adductum iri, ut ea depravet corrumpatque, ut pote probum. Ac si de re, quæ in dubium venit, statuere per me ipse non possum, facere prudenter videor, si ejus sententia sto, quem probum esse peritumque judicaverim.

Cum Abbas: Hoc ipsum Laymannus præclare animadvertit; & animadvertere Wendrokus, dum hæc ejusdem verba legeret, debuerat.

Qui

III. DIAL. *Qui tamen (Doctor videlicet auctorque idoneus Opinionis Probabilis) talem doctrinam non inconsideratè ac temerè, sed post perspecta rationum pondera, qua in oppositum afferri possunt, amplexus est: quod quidem ab ipso factum fuisse alii plerumque præsumere possunt, præsertim qui indocti sunt.*

*Monsieur de
Sainte-Beno-
te.*

Mane paulisper, ait Eudoxus: depromam tibi ex isto Musæi mei loculamento Casus conscientiæ à Sanctabovio editos; qui, nisi me fallit animus, disertè docet nihil esse quod quisquam dubiter in ejusmodi Doctoris sententia decretoque acquiescere, nisi si qua peculiaris ratio suppetat cur aliter videatur esse faciendum. En tibi Tom. I. pag. 517. casu. 169. legas licet. Queritur, an citra salutis periculum liceat stare sententia hominis qui vulgo doctus habeatur & pius? Respondet, Fas esse citra peccati periculum amplecti sententias hominis qui vulgò doctorum & piorum in numero habeatur: nisi subsit aliqua nominatim causa, cur ejus decisiones in dubium & suspicionem veniant. Locum notabo, addidit Eudoxus; quem, ubi res feret, ipsi Nicolio commonstrem.

At enim, pergit Abbas, non hic hæret Laymannus. In eorum gratiam qui de Theologorum moralium decretis cognoscere ipsi atque existimare possunt, hæc subdit: *Ea verò sententia probabilis censeri alteri non debet, quam unus pluresve Doctores contra communem invenerunt; alii verò postea examinantes communi calculo tanquam improbabilem ac singularem rejecerunt, adductis rationibus vel principum decretis, ad quæ priores illi vel non attenderunt,*
vel

vel solidè respondere nequiverunt. Videri potest III. PIAL.
J. Thomas, Sylvester, Navarrus.

Secundo dixi probabilem sententiam esse, quam non modici momenti ratio aliqua confirmat, veritatisque consonam persuadet: quod intelligi debet de viro docto & rerum perito, qui fundamenta contraria sententia, licet alioquin communis, perspexerit ac dissolverit; sicuti docet Vasquez, Sanchez, Azor. Id tamen limitandum arbitror, nisi singularem viri docti sententiam alii postea examinantes, tanquam improbabilem & erroneam damnent.

Omnino, inquit Eudoxus, nihil dici potuit sapientius, nihil certis justisque limitibus adstrictum accuratius. Neque jam video, his conditionibus servatis, quid insit in hac propositione periculi: Posse opinionem fieri probabilem gravis Doctoris auctoritate.

Mane, dum cognoscas cætera, inquit Abbas. Antequàm Laymannus istis veluti cancellis hanc materiam includeret, quæ hoc habet cum reliquis morum præceptis commune, ut abundantium errori vel improbitati opportuna sit, nec minus imprudentium inscitia, quam calumnia malevolorum pateat, propter sexcentas admodum subriles & lubricas circumstantias, quibus singulis nisi animum advertas diligenter, si unam prætermittas, vel adjicias, satis superque est, ut omnis hæc doctrina in odium & invidiam adducatur. Laymannus, inquam, principio ejusdem paginae hoc posuerat: Caterùm cui una pars questionis per rationem evidens, vel per fidem certa apparet, ei pars opposita sive contradicens, nullo modo probabilis videri potest, sicut notavit Valentia.

Hic Valentia Societatis itidem Theologus est, subjecit Abbas : & amicum intuens , Quid hæc videntur ? inquit : utrum censes periculum esse, ne opinio probabilis , quæ auctoribus Jesuitis definit esse probabilis , sitque improbabilis, statim atque Fidei decretis apparet contraria; ne, inquam , ejusmodi opinio sanctissimas morum leges a Sacra Scriptura , Patribus & Ecclesia traditas convellat ? an hæc demum principia Jesuitarum ac definitiones congruunt cum iis definitionibus ac principiis , unde tam multa tam belle Paschalis deducit ? Quid sibi voluit infelix Wendrokus , cum Laymannum velut solutioris in hoc genere doctrinæ exemplum & specimen attulit ; cum eum produxit testem , ex quo intelligeretur Jesuitas injuriâ conqueri , qui dicerent suas opiniones neque rectè neque bona fide a Paschale proferri ? vel in duobus illis, quos e Laymanno recitat, versiculis, licet detruncatis , & a reliqua oratione divulgis , affatim est unde hic Theologus omni culpæ suspicione liberetur , unde refellantur omnes ridiculæ conclusiones , quæ ex ejus doctrina perperam proposita mendosè derivantur. Abbate paulum interquiescente , Eudoxus & Cleander notam Wendrokii perlegerunt , ac majorem in modum obstupere, istius Scriptoris confidentia & mala fide percussi .

XVI.

*Suarez de
Opinione Pro-
babili quid
sentiat: item-
que Azor,
Fullucius
etc.*

Non vos tandiu tenebo citandis, qui restant, locis, inquit Abbas; sunt enim breviores. Continuo locum Suaris protulit, ubi duas ille conditiones requirit ut opinio sit probabilis. Primam, Ut non repugnet auctoritatibus ab Ecclesia receptis, aut evidenti rationi: neque etiam seme-

te contradicat communi & recepta doctrina III. DIAL.

Doctorem. Alteram, ut solido nitatur funda- Tract. 3. in 1.

mento. 2. disp. 12.

Adjunxit alium Jesuitæ Theologi locum. En sec. 5.

vobis, inquit, Azorius: audite, amabo. De Opinionibus deligendis possumus disputare dupliciter: nimirum aut in foro exteriori conscientie, aut in foro interiori. Primum expediam, quanam opinio sit in foro exteriori amplectenda.

Prima præceptio. Quotiescunque sententia aut definitio Fidei verbis apertis manifesta est; tunc, quicquid Doctores alioqui gravissimi tradiderint, opinio, qua hujusmodi sententia, vel definitione Fidei inniti aut fulciri dicitur, aut qua ei maxime accedit, est omnino tanquam certa & vera, quorumcumque Doctorem sententia posthabita, tenenda.

Planum hoc quidem & præcisè dictum, retulit Eudoxus. Hujus regulæ beneficio Decreta Fidei, & Evangelica de moribus præcepta intro sunt. Sed observa Jesuitam hunc, ut ipse indicat locus, agere de Opinionum delectu in foro exteriori. At nunc inter nos maxime agitur de Opinionum delectu in foro Conscientia.

Tum Abbas; quod quaeris dabitur. Azorius post regulas complures de foro exteriori traditas, sic scribit principio capitis 16. Restat, ut nunc breviter explicemus, qua opinio sit in foro conscientia deligenda. Primo quaeritur an regula seu præceptiones tradita à capite 9. usque ad 13. sint etiam in foro conscientia observanda? Respondendo regulas priores tres, capite scilicet 9. 10. & 11. traditas, etiam in foro conscientia esse servandas, quia in utroque foro locum & vim habent,

bens, ut ex ipsis planè constat. Quam proximè vobis recitavi regulam, ea prima est in capite nono. Age, Filliucium audiamus.

Nimirum unus ille est e viginti quatuor Senioribus, ait Cleander subridens.

Is ipse, reposuit Abbas; atque adeo unus ex iis, quos honoris, opinor, causa Paschalis nominat, citatque, ad demonstranda flagitia, quæ ex pestifero Probabilitatis fonte fluxerunt. Atqui hæc ille scribit tractatu 1. de Decalogo cap 4. num. 163. *Infertur ad opinionem probabilem requiri, ut communiter non reputetur continere errorem, nec esse abrogata per canonem aut decretum Superiorum.* Vultis Reginaldum? Azorium duntaxat exscripsit.

*Reginaldus
lib. 13. cap. 2.
num. 103.*

Abunde est, inquit Eudoxus. Quid si autem egressi sunt Jesuitæ cancellos ac limites quos sibi ipsi præscripserunt?

Hoc vero mox viderimus, adjecit Abbas, velut aliquantum succensens. Sed priusquam huc imus, nonne hoc mihi concedes hodie, Paschalem tuum, & ejus adiutorem Wendrokium, verba populo prorsus dare, cum profitentur ac simulant explicare se Jesuitarum doctrinam (si hæc Jesuitarum doctrina potius, quàm omnium, qui ad illud tempus de moribus scripserant, Theologorum Catholicorum, dicenda fuit) ejusdem vero temperamenta omnia dissimulant, modos & circumscriptiones occultant, ut ex ea sic deformata & conficta, conclusionum portentâ quædam eliciant: cum affirmant audacter & contestantur, hanc a Jesuitis labem in Christianum Orbem esse injectam ope Probabilium Opinionum, quarum fines

immense quantum protulerint, ut nullus jam in Theologia morali sit Evangelio Canonibusque sacris locus, quorum in sedem recentioris Scholæ commenta fuerint substituta?

Opinionem Probabilem Jesuitæ sic universè definiunt: *Sententia est auctoritate gravi nixa, vel argumento non levi, contra quam nihil asserri possit, quo falsa esse demonstraretur.* Iisdem nihilominus, perinde quasi essent Ethnici, apud quos auctoritas Scripturæ & Conciliorum non censeretur in eo genere argumentorum esse, quæ certissimam fidem faciunt, exprobratur quòd alias penitus quàm Scripturæ, Conciliorum & Patrum regulas in sua de moribus doctrina sequantur, quòd consilia & effata, quibus conscientias hominum regunt, ex argutiis duntaxat suorum Doctorum & arbitrio moderentur.

XVII.
Definitio Opinionis Probabilis apud Jesuitas recepta.

Ego vero, ita ille institit ardentius, affirmare non verebor, atque adeo comprobabo, & certis exemplis evincam, hunc usitatum esse in docendo scribendoque morem apud Jesuitas Theologos (excipio nonnullos qui varia ex aliorum scriptis excerpta colligunt, aut eorum epitomen conficiunt, quibus aliud quidpiam est propositum quam ipsis auctoribus quos colligunt contrahuntque) ut ubicumque res ipsæ de quibus disputatur, sunt ejusmodi, in quibus a Scriptura aut Conciliis aut Patribus peti possit agendi regula, ibi semper isthæc præ aliis omnibus argumenta responso Theologi ac decisione subjuncta cernantur. Ibi Sacræ paginæ testimonia, canones Conciliorum, Pontificum decreta, Civilis etiam juris scita, aut principem

III. DIAL. inter probationes locum obtineant, si clarae sint; aut, si ambigua, in disceptationem vocentur. Aio nullos unquam exiisse Scriptores, qui è purissimis illis doctrinae morum fontibus plura hauserint, quàm primarios Jesuitarum Theologos, Azorium dico, Suarezem, Vasquem, Laymannum, Lessium, Thomam Sanchez... Mihi non creditis? Legantur ipsimet, aperiantur, proferantur: vel tacita librorum vox adversariorum mendacia refutabit: evanescent ad veritatis lucem confectae a Sycophantis praestigiae: calumniantium inepta loquacitas, quae ipsis pro omni argumento est, deprehensa & convicta turpiter obmutescet.

Places cum sic irasceris, ait Eudoxus non sine risu; neque me piget quod te commoverim: Jesuitarum certè interest sic tibi stomachum nonnunquam moveri. Quam acriter modo causam illorum egisti! Hui! dixisti pulchrè. Cæterùm mihi quoque persuasum est, eorum adversarios in amplificandis rebus ac sermone augendis modum non tenere, Indulgere sibi plus æquo Provincialium auctorem; ac bono illi Jesuitæ, quem in his loquentem facit, nequaquam impositas fuisse a Societate partes mandatamque provinciam dicendi omnia, & concedendi, absurda, ridicula, insulsa, quæ illi Paschalis affingit.

Tum Cleander; nondum, inquit, Abbatem æquissimo & sinceritatis amantissimo satisfacis; suo quidque nomine appellari vult. Hoc a te concessum illi modo fuit, meram esse calumniam, quòd objecta criminis loco ac piaculi fuerit Jesuitis doctrina nusquam ab ipsis tradita;

III, DIAL.
 dita, nisi cum Episcopis omnibus qui de hoc argu-
 gumento scripserunt, nisi ducibus auctoribus-
 que cunctis Sorbonæ Professoribus, qui suos de
 universa Theologia commentarios litteris
 mandavere, nisi comitantibus ac viam eandem
 terentibus Thomistis, Scotistis, Academia Lo-
 vaniensi, Theologis propemodum universis. Id
 etiam contendit, improbitatis ac malitiæ multo
 etiam majoris esse, quòd eadem illorum doctri-
 na deformata fuerit, quòd teterrimis & falsissi-
 mis depicta coloribus & populo proposita, quòd
 definitiones mutilatæ, quod falsis interpreta-
 tionibus depravatæ fuerint, ut ex illis consec-
 taria depromerentur tetra atque immania. Hoc
 tu vocas exaggerare, modum in augendis rebus
 non tenere; ille vero pugnat esse aliud nihil,
 quàm corrumpere, veneno inficere, mentiri, ca-
 lumniari.

Isthæc vero, Abbas clarissime, subjecit Eudo-
 xus, mera de vocibus controversia est. Idem ego
 tecum sentio, idem nobiscum Cleander: quid
 quæris amplius? Quin potius, ut instituisti, si
 quid præter ea observatum habes, amicis imper-
 tiri pergis? Bonam atque utilem, ut vides, ope-
 ram nobis navas.

Restant adhuc quæ dicam, non pauca, sub-
 junxit Abbas; sed, ut ingenuè fatear, temperare
 mihi non possum, quin invehar in Paschalem
 & Wendrokium, cum intueor ab iis hac arrip-
 ta occasione tam indignum in morem habitos
 per causam & nomen Casuistarum, tot excellen-
 tes probitate ac doctrina viros; qui, dum vive-
 rent, magnum sunt honorem consecuti ab iis
 omnibus, quos Ecclesia tum ut lumina sua & or-

III. DIAL. namenta suspiciebat. Frustra, frustra, quò plus habeant apud populum fidei, offensionis & invidiæ minùs, dedita operà simulant sibi rem cum Jesuitis unis esse, quos male perditos volunt, itemque cum aliis nonnullis, quorum estimationi parcere haud valdè sua interesse putant. In hac nube *Casuitarum* (sic enim lo-

In notis ad quitur Wendrokus, eisdem ranis comparans
Epistolam 5. quæ Ægypto toti, Pharaonis temporibus, incu-
sect. 6. §. 3. buerunt) pars quota Jesuitæ sunt?

XVIII.

*In quos Pa-
schalis &
Wendrokus
per Jesuita-
rum causam
& nomen in-
vehantur,*

Præeunt illis antesignani, quorum ordo & dignitas omnibus non ambiguit fidei Catholici eximie cuidam venerationi semper fuit, Episcopi nimirum ævo suo peritissimi, Doctores lectissimi, celeberrimi Canonum & Pontificii juris interpretes. In iis recensetur Sanctus Antoninus ille Florentinus Archiepiscopus, Probabilitatis doctrinam unà cum cæteris amplectens; dirumpatur licet Wendrokus, qui hujus Sanctissimi Theologi auctoritatem, ac splendorem quo uritur, aut obscurare objectis mendaciorum umbris nititur, aut elevare clam & in contemptum adducere studet.

Quod si Jesuitæ nonnulli, ut Suares, Vasques, Sanches, Lessius &c. in Theologorum commentariis nominati sæpe sunt unà cum reliquis Theologiæ luminibus, & honorificè appellati, non id ob eam causam est factum, quod in eo-

Wendrokus rum scriptis nulla pietas, nulla reluceat erudi-
loco citato §. tio, ut pròtervè asseritur: sed quia in iisdem erudi-
1. ditio pietasque pari cum perspicuitate, firmitate rationum & ordine conjunctæ, itidem ut in præstantissimorum operibus Doctorum, ènitent. Neque vero Paschalis, aut Wendrokii, aut alio-

rum, qui Theologos Societatis nunquam in- III. DIA
spexerunt, iudicio in ea re stabitur: Sed arbitra
& iudex erit optima Sorbonæ pars; sed ipsa Lo-
vanienſis Academia, exceptis tamen Baji Jan-
ſenique diſcipulis; ſed eruditiffimi Gallię no-
ſtræ Antiſtites; ſed Sacerdotes qui aures confi-
tentibus præbent, quique diu in hoc ſacro mi-
niſterio verſati, & quotidiana experientia docti
ſibi ipſis conſcii ſunt, quantas ex eorundem
Theologorum ſcriptis utilitates capiant. Au-
diuntur Summi Pontifices, qui plurimos ipſo-
rum tam luculentis præconiis cohoneſtarunt:
audiuntur teſtimonia plena dignitatis & com-
mendationis, quibus cœtus ipſe & ſodalitas,
cujus olim pars fuerunt, eoſdem propter egre-
giam virtutem & ſanctimoniam ornavit: a qui-
bus proſecto teſtimoniis eo magis abeſt falſi
ſuſpicio, quòd nemo tum divinabat, futurũ ali-
quando ut Doctores tam catholicos, tam accu-
ratos ut plurimum, tam ſolida eruditione præ-
ditos, Paſchalis aut Wendrokius aliquis tan-
quam doctrinæ moraliſ corruptæ reos accer-
ſeret.

XIX.

Quæſo enim, perrexerit Abbas, deponamus
opiniones præjudicatas, & rem ipſam ſuis mo-
mentiſ expendamus. Quiſnam tandem Paſcha-
lis eſt? quis Wendrokius? quo, inquam, uter-
que loco habendus & numero, in iſis quæ nunc
agitantur contentionibus? Scripſit Wendro-
kius Morales Diſſertationes: Paſchalis erat di-
ſciplinis Mathematicis eruditus, ornatè, politè.
que ſcribebat: ambo nihilominus Patres meros
crepant, & cenſoria gravitate illos morali Je-
ſuitarum Theologiæ, Eccleſiæ Decretis, Sorbo-

*Paſchalis, &
Wendrokius,
cujus aucto-
ritatis, &
pretii, in hac
cauſa.*

*Eſſai de Mo-
rale.*

III DIAL. nā decisionibus opponunt. Atqui ille Patres profecto, nisi oculis Portu-Regienſum, non legerat: Wendrokius planè miſerabilis eſt, ubi quid Theologicum in rebus iſtis attingit. Ille tener animos legentium, quo pacto? jocandi & gaudiendi arte; hac enim pollet: hic, ſi nonnullis imponit, id aſſequitur inſigni licentia ſcribendi, confidentiaque. Et imponere nonnullis miror; ita fertur cæſtro quodam, & furore percitus, nūquam mentis, nunquam ſui compos. Uterque Religioſis viris, quorum pietas hætenus in dubium non venerat, aggrediuntur inurere impietatis notam; inſulſitatis & ineptiarum, viris eruditis, qui ſapientiæ pariter, & ſcientiæ fama ſemper floruerant, quique proſitentur eam tenere ſe doctrinam, quæ in Scholis omnibus Catholicis vulgo traditur. In hoſteſtimonium iſti duo dicunt, qui homines, cujus auctoritatis, integritatis, fidei? manipulares duo legionis in Eccleſiam rebellis, incitati contra Sorbonam, & Jeſuitas ab Arnaldo, & immiſſi. Conſuunt decerptos è variis libris, auctoribusque locos; diſponunt eodem arbitratu ſuo; quædam interſerunt è ſuo deprompta ſenſu; captant riſum, adhibita conſulto, quæ interloquatur, perſona ficta, & ridicula: hæc omnia infarciunt, intexuntque ſimul, ita ut qui legit, averſetur, ac perhorreſcat. Quod ſi quis eos ipſos auctorum locos in illam, unde ſunt abſtracti, ſedem reponat; jungat aſſertionibus à quibus abjuncti fuere; accipiat, ut ſe habent, cum ſuis limitibus, & circumſcriptionibus quibus aſtutantur, atque illigantur; tum videat nihil vulgò in iis eſſe, quod non ſit ſapienter dictum, & ſanioris Theologiæ, quæ de moribus diſputat,

pla-

SEU DE LITTERIS PROVINCIALIBUS. 105
placitis consentaneum. Dixi, vulgò nihil. Nàm,
ut id rursus moneam, nequaquam animus est,
eam Jesuitis præter cæteros omnes Theologos
vindicare prærogativam, ut falli, ut errare ne-
queant: quod ne ipsi quidem Sanctis Patribus
datum fuit.

III. DIA.

Hic interfatus Cleander, & ad Abbatem con-
versus, Tu vero, inquit, si nobis locorum istorum,
& quorundam, quæ singillatim perstrinxisti mo-
dò, factorum veritatem ita perspicue compro-
bas, ut est à te comprobata illorum de quibus
hodie disseruimus, nihil erit in nobis moræ,
quin ambo in tua juremus verba, quin auctorem
initæ *Comparisonis inter veteres Scriptores, &*
recentiores, valere cum suo Provincialium elo-
gio jubeamus.

Fiet, cum vobis erit commodum, ait Abbas.
Id vereor, ne vos detinuerim non sine tedio, dum
facta uberius prosequor, quæ, cum in hunc in-
gressi sermonem sumus, fortasse obiter delibata
volueratis.

Obiter autem? Minimè gentium, retulit Eu-
doxus. Istæ facta rem ipsam continent, & ad
vindicandos ab adversariorum calumniis Jesui-
tas vel sola sufficiunt: nec nihil ad ipsam quæ-
stionem juris dijudicandam valent. Quin ego,
cum te audiebam, nonnulla cæpi mecum atten-
tius pensitare, quæ me in eam magis mentem in-
duxerunt, ut crederem id quod initio prædicavi,
multo plus esse, quàm homines vulgò putant, la-
boris, de hac re tota statuere. Ac sane quo acrius
in eam examinandam incubui per istos dies, eo
magis fui, quam potissimum partem amplecte-
rer, sollicitus, atque anxius.

Ju-

Juxta tecum fermè, subjecit Abbas, incertus animi pendeo. Sunt quorum falsitas comperta mihi denique, ac perspecta est. Sunt quæ necdum habeo penitus explorata. Nihil reticebo, cum primum vos revisam: judicium vestrum erit.

Ibi tum quidem finis de Opinionum Probabilitate disputandi factus est: sermo ad Litteras Provinciales rediit; in iisque paulisper hæsit.

XX.

De libro Litterarum ad Provinciales quadam generatim animadvertenda.

Abbas, utpotè sagacissimi judicii, & apprimè gnarus quemadmodum oporteat, quod in libro solidum, & expressum est, ab eo, quod est vacuū, & adumbratum, seponere; satisque intelligens fallaci verborum splendore perstringi aciem imprudentium, & effatis quibusdam, sententiisque vagis, nihil certum, ac definitum spectantibus, expleri cassam, & inanem veritatis orationem, fulcirque causam æquitate destitutam; multa graviter amicos in eam rem admonuit.

Primum ipsis breviter in memoriam redegit, librum exiisse nullum, qui potiori jure deberet esse suspectus, quàm Litteras ad Provinciales; sive spectaretur officina in qua procusum illud opus; sive occasio, quæ illum sortum excluderat; sive schedæ quarum fidem auctor ejus libri & artifex in scribendo securus erat; sive modus quo & conscriptus, & vulgatus; sive denique, sententia de illo ab iis dicta, qui eundem excuserant funditus, & excutere pro suo jure debuerant. Librum hunc aiebat eorum domi fuisse fabricatum, quorum saltem dubia in Catholica Fide integritas foret: editum per occasionem Censuræ à Sorbona factæ de Arnaldi doctrinæ: eo modo esse conscriptum, ut in illo desideretur palam Facultas Theologiæ Parisiensis, ejusque do-

doctrina in eo capite, quod ipsa primum esse censeret, ac penitus necessarium, ut rata Decretis Ecclesiæ vis auctoritasque constaret. In eodem libello ejusdem Sorbonæ comitia, & cæterus ludibrio haberi, spretis per joculariam audaciâ, illis viris honoratissimis totius Regni, & spectatissimis, qui iisdem affuissent, Regis ipsius jussu, & nomine: ad extremum istas Litteras aliud nihil esse quam comœdiæ genus quoddam, quo populus oblectaretur, Jesuitarum sumptibus, ac dispendio, quod per eos opera præcipuè data crederetur in condemnandis quinque Jansenii Propositionibus.

Addidit secundo loco, librum esse nullum in quo nequius, & callidius usurpantur sententiæ quædam generales, in speciem splendidæ, revera perquam appositæ ad faciendum suum ingeniiis, aut hærentibus in extimo rerum cortice, aut parùm laborantibus exquirere quod istiusmodi sententiæ pertineant, & quas ad res privatim, quàm sincerè accommodentur. Ibi usque & usque prædicari nullam esse propositam Christianis regulam morum aliam præter Sacras Litteras, Patres, Concilia: quæ vero à recentioribus excogitata sunt, vel ob ipsam novitatem, lubrica merito & periculosa censeantur.

Uberius in isto capite, ac diutius paulò versatus est Abbas, illudque percommode, ac solerter explanavit. Fingite vobis, inquit, Parochum, qui Sacra Biblia à capite ad calcem, ut dicitur, memoriæ mandaverit; qui complexus animo fuerit Tomos decem & septem Conciliorum postremæ editionis; qui Augustinum totum, Hieronymum, Chrysostomum, quantum est Græ-

XXI.

*De Theologis
Moralibus, sive
Casuistis,
quid sentien-
dum.*

corum Patrum, ac Latinorum, teneat memori-
 ter; qui nihilominus nullum ex iis legerit Scrip-
 toribus, quos Casuistas appellamus. Scire per-
 velim quo tandem pacto iste Parochus ad sacras
 Confessiones audiendas aggredieretur? quam
 iniret viam in explicandis, ac dissolvendis quæ-
 stionibus ad conscientiam pertinentibus, de quib-
 us eum sui consulerent? Num in libris Divi
 Augustini contra Pelagianos, aut Sancti Prospe-
 ri, esset inventurus quemadmodum secerne-
 ret impedimenta matrimonii, quibus aut penitus
 dirimitur, aut illicitum dumtaxat redditur?
 Num reperturus opportunitates varias, atque
 artes, quæ tunc adhibendæ sunt ad vitanda scan-
 dala, dissidia familiarum, & exitia prævertenda?
 Num cogniturus ex iisdem voluminibus quid
 eo loci tolerandum, quid permittendum, prohi-
 bendumve sit, ut res, tempus, occasio admonet?
 quæ quidem omnia quam sunt ad peruestigandū
 definiendumque difficilia! Qui tandem poterit
 iste Parochus, sive in Urbe, sive ruri, respondere
 de certis contractibus, an validi sint, necne, ju-
 sti, an injusti: extricare dubitationes quas affe-
 runt sexcentæ circumstantiæ diversi generis, ac
 modi, in iis ipsis contractibus, qui sunt vel maxi-
 me usitati, & ipsa consuetudine approbati? Quā,
 in aliquā rei alienæ restituendæ causa, partem
 opinionis ancipitis sequetur, ubi sæpè sit, ut juris
 sive à natura, sive ab hominibus positi regulæ
 quæpiam evertere aliam, ac pessumdare videat-
 ur? Quam multæ innascuntur quotidie in Cen-
 suris, irregularitatibus, dispensationibus, diffi-
 cultates, ac lites, quas neque prospicere Conci-
 lia, neque resolvere potuerunt; quibus explican-
 dis,

dis, ac pertractandis experientia una, ususque
constitentes audiendi, locum dedit?

Vix ullam scientiæ moralis partem reperias
de qua idem affirmari non possit. Enimvero, an
non Jus Divinum, quod Sacris Litteris contine-
tur, & Jus Ecclesiasticum, quod habetur in Con-
ciliis, perinde atque Jus Civile, sunt regulæ à
Deo profectæ, quibus mores hominum, & con-
troversię componantur? An non ex iisdem, ga-
men oriuntur quotidie dissidia sexcenta, discre-
pantesque sententiæ? Utamur istis regulis san-
ctissimis, & fruamur, inquiunt isti nostri Corre-
ctores; missos Casuistas faciamus. Quo nobis
tot illorum tam immania volumina, quibus im-
plentur, & onerantur Bibliothecæ? Ego vero vi-
cissim hoc illis respondebo. Tam multæ sunt
præclaræ, ac sapienter constitutæ leges: missos
faciamus tot Jurisconsultos, tot legum Com-
mentarios, quibus refertæ Bibliothecæ gemunt.
Quæram illud etiam & percontabor, cur in tan-
ta legum optimarum copia tam fertilis ubique
litium fruticet seges, cui secandæ, & demetendæ
par esse vix possit tot Judicum industria; licet
calleant leges ipsi, & in lectitandis earum in-
terpretationibus, commentariisque doctissimor-
um virorum diu sint, multumque versari.

Denunciat pœnitentibus Concilium Triden-
tinum impositam ipsis legē, & necessitatem es-
se, ut peccatorum numerum, variasque species
Sacerdotibus aperiant. Par imposita lex Con-
fessariis, ut jubeant explicari sibi species istas,
quò de illis cognoscant, ac judicent. Quis di-
cat in Sacris Codicibus, in Patrum scriptis, in
Decretis Conciliorum reperiri, quemadmodum

variae istæ peccatorum species internosci quæcûq; Patet enim hoc latissime, & perdifficiles explicatus habet, nisi quis Theologiam Scholasticam, ut appellant, & Moralem, imo & ipsam Dialecticam apprime norit.

Magna sanè istis, qui tantopere contemnunt, Theologis habenda gratia, quod hæc omnia digesserint, exposuerint, enucleaverint; quibus si careremus, quam graves scrupulos, tum pœnitentibus, tum Confessariis, isthæ à Concilio sancita lex injiceret?

Non est omnino, non est opponenda doctrina Sacrorum Librorum, Patrum, & Conciliorum, doctrinæ Theologorum, & Casuistarum complurium: quemadmodum leges legum interpretibus, & explanatoribus opponendæ non sunt. Liceat scrutari, rectè ne, an secus, concludant: an Patres tali in re hunc in modum statuissent; an à recta via Casuistæ deerraverint, inscitia, improbitate, pertinacia. Hoc videre, hoc scrutari Præsulum est: sed eorundem etiam est, uti & Lectoris cujuslibet Christiani, fidem affirmanti Paschali continuo non habere; non jurare in verba, quæ exscribit ex auctoribus, etsi maxime libros, capita, paginas appellet. Nimis multa fidem ejus elevent: nec Paschali contra Jesuitas scribenti, nisi admodum temerè, creditur. Ad summum id concedi potest, ut qui cum legit, dubitet an fortasse verum, licet ab hoste professio, dicatur: neutiquam autem, ut ii contra quos dicit, tanquam Prætoris edicto, condemnentur, haud secus atque homines, ut quidem ipse jactat, imperiti Ecclesiasticæ doctrinæ, lapides offensionis objecti populo Christiano, Evangelii, & Evan-

& Evangelicæ morum disciplinæ corruptores , III. DIAT.
 quorum adventu Sacra Scriptura, Concilia, Patrum scripta, de medio sublata sint .

Hoc mihi, perinde ac tibi, persuasum est, inquit Eudoxus, istum, de quo egisti modò, Parochum, cum suis Bibliis, Conciliis, & Patribus, sæpe in magnas conjectum iri angustias, ut propositas à suis, sive consulentibus, sive consitentibus, difficultates expediret; nisi haberet in promptu aliam quandam magis peculiarem regulam, quæ generales istas leges singulis rebus particulatim applicaret. Idem illi prorsus eveniret, quod nonnullis Professoribus juris, qui Instituta, Codicem, Digesta, tãquam ungues, digitosque suos tenent; qui nihilominus rectum consilium dare villico suo de limitibus agri cum vicinis litigãti, nesciunt. Non unum ego novi Parochum, Doctores non paucos novi, qui cum palam declamitent in Jesuitarum Moralem, asservant suis in Musæis Cardinalem de Lugo, Lessium, Sanchez, Azorium, Laymannum, eosque, tanquam respondentes de jure Advocatos, consulunt; & iisdem ita auscultant, ut magnam sibi ex eorum consiliis responsisque famam apud omnes colligant.

Est ut dieis, inquit Abbas: neque aliud fuisse causæ reor, cur S. Carolus Borromæus in libello quem edidit, de ratione consentes ritè audiendi, suis Parochis disertè præcipiat, ut *manibus continuè terant* (sunt ipsius verba) *auctores*, ut vocat, *Classicos*, qui pertinentes ad conscientiam quæstiones accuratè pertractarint.

Hoc ipsum S. Franciscus Salesius spectavit in opusculo, quod Sacerdotibus suis inscribit, hoc præ-

XXII.

S: Caroli Borromæi, S. Frãncisci Salesii, &c. dicta, & decreta de Consistorum libris.

III. DIAT.
Avertisse-
ment aux Con-
fesseurs.

præfixo titulo: *Admonitio ad Confessarios*, ubi post varias præceptiones, & consilia, quibus ad confessiones piè, sanctèque excipiendas eos uti jubet, hoc postremum, ut est in hisce meis excerptis, subjicit: *Pater Valerius Reginaldus Societatis Jesu, qui docuit Theologiam Dole* (is unus eorum est, quos pessimè Paschalis accipit) *novissimè librum emisit de Prudentia Confessariorum, ex quo magna in eos, qui legent, utilitas redundabit. Habetis, fratres carissimi, quinque & viginti capita, qua vobis judicavi esse proponenda, &c.*

Venit etiam in meas manus ejusdem Sanctissimi viri ad Patrem Lessium Epistola, quæ cum cæteris ipsius litteris edita non est, sed alibi extat, cujus autographum Antuerpiæ servatur. qua in epistola primum quidem significat quanto habeat in pretio libros, quicunque a Societatis Scriptoribus prodeunt, ac præ cæteris confectos ab ipso privatim Lessio; deinde hæc subdit: *Legi ante annos aliquot utilissimum opus tuum de Justitia & Jure, in quo non solide minùs quam dilucidè, atque adèd meliùs, quàm ulli, quos quidem legerim, Theologi, solvis & explicas difficillimos, qui occurrunt in hac Theologia parte, nodos. Quemnam autem eo loco librum, adjecit Abbas, S. Franciscus Salecius tam honorificè prædicat? quem sibi tantopere satisfecisse profiretur? Illum ipsum videlicet (id a vobis animadverti velim) quo Lessius, apud Paschalem, nomen hoc & elogium est promeritus, ut homicidarum, decoctorum, feneratorum &c. patronus & fautor diceretur.*

Rem narras haud leviter sane animadverten-

tendam, ait Cleander: neque minoris, opinor, III. DIAL.
ponderis ac momenti auctoritas Sanctorum
Borromæi & Saleſii, quam Paſchalis & Nicolii
eſſe debet.

Quid quod nuperrimè, adjecit Abbas, unus è
ſpectatiſſimis & illuſtriſſimis Gallix Præſuli-
bus, Episcopus Meldenſis, in ſuiſ Synodalibus
Statutis numeravit inter libros à Sacerdotibus
ſuæ Diœceſeos perlegendos ad artem rite con-
feſſiones audiendi perdiscendam, Toletum &
Azorium, ambos è Societate JESU, quorum
alter etiam a Paſchale numeratus eſt inter pri-
marios heroes doctrinæ morum ſolutæ: an non
habent Jeſuitæ quòd gaudeant gratulenturque
ſibi, non omnes omnino Portu-Regiorum te-
chnis ac fallaciis irretitos eſſe?

*Monsieur R.
Eveſque de
Meaux.*

Et decurrebat Abbas ut Jeſuitarum Apolo-
giam perſequeretur, in qua videbatur illi ora-
tio non deſutura, ita probè inſtructam litem &
adornatam attulerat; cum perincommodè ac-
cidit ut afferretur Eudoxo de re gravioris mo-
menti ſcheda, cui reſcribendum illico foret. Ibi
Cleander Abbatem orare vehementer inſtitit,
ut colloquiis omnibus adeſſe ne gravaretur,
quæ de Litteris Provincialibus ipſe cum Eudo-
xo habiturus erat: quod ſe facturum Abbas pro-
lixè eſt pollicitus. Ita inter eos convenit, ut
poſtridie in Bibliothecam Pariſienſem aliquam
ſe conferrent, inſpicerentque num Thomiſtæ,
Lovaniènſes, cæteri que in tradenda Opinioniſ
Probabilis doctrina cum Jeſuitis Sorboniciſ-
que Profeſſoribus conſentirent. Item ut com-
ponerent accuratè cum ipſis Auctorum libris
eos locos quibus erat uſus Abbas, ut oſtenderet

immutata, vitiata, & prolata fallaciter a Paschale & Wendrokio Jesuiticæ doctrinæ principia. Quod esse verum si deprehenderetur, nihil se dicturos ajebant causæ, quin utrumque, uti postulabat, mendacem & impostorem simpliciter aperteque pronunciarent. Ad extremum id sibi faciendum decrevere, ut eos locos expenderent singillatim, quos Jesuitæ contestantur detruncatos magnam partem, aut falso productos, aut perperam trajectos. Ita demum Abbas & Cleander abscesserunt.

IV. DIALOGUS.

Postridie convenit Eudoxum & Cleandrum Abbas hora cōstitutā. Eos extemplo deduxit ad Patres N. N. quorum Bibliothecam norat libris, quos expetebant, probè instructam. Hic novā victoriā parēs veritatis auxit. Oblatus illi tum fortè est in eadem Bibliotheca Baccalaureus, loco nobili natus adolescens, Cleandro & Eudoxo cognitus: qui cum eos perhumaniter salutasset, ubi quamobrem venissent rescivit, risum enim vero tenere non potuit. Rogat quid illis tunc tandem in mentem venerit ea de re dubitare, de qua tot ab annis nemini vel levissimus hæreret scrupulus. Revocare in dubium, inquit, utrum Opinionum Probabilium doctrina Jesuitarum sit unicè propria, cū ipsi artifices ac defensores aut soli aut cum paucis quibusdam, puta Caramuele aut Diana, sint; perinde est ac dubitare Roma sit aliqua in rebus nec ne, aut major Vizirus in Imperio Turcico.

Hic Abbas: Sic sum, inquit, alienis oculis parum fido: præstat omnino, cum de factis ejusmodi agitur, omnia inspicere per se scire & magnam a nobis gratiam inieris, si nos adjuvare non gravaberis ad eam rem quam paramus. Id agimus demum ut refellamus ac pudore suffundamus Jesuitis unum, cujus audacia nimium diu credulis hominum auribus impune verba dedit. Ille ante annos triginta non dubitavit affirmare, tetras ac flagitiosas suæ Societatis in doctrina

IV. DIAL. namorum opiniones, communes eidem esse, cum Ordinibus religiosis omnibus, cum plurimis Episcopis, cum celeberrimis Europæ totius

I.

Libellus inscriptus Quæstio facti, quid arguementi, & quonam pacto tractet.

Academiis, cum ipsa denique Sorbona, cujus in oculis, in ore tot sapientissimorum Doctorum, suam illam audaciam desigere non erubuit. Extat istius Jesuitæ liber Parisiis editus cum privilegio: in quo quidem prætermisâ juris quæstione, verà nean falsa, frugi an prava Probabilitatis doctrina sit, hæret in quæstione facti, & id unum probandum suscipit, doctrinam hanc centum ab hinc fermè annos, ad annum usque 1660. quo librum suum edidit, communem fuisse ac pervagatam omnium istorum Præsulum, Ordinum Religiosorum omnium, Academia- rum & Doctorum: quod si unus aliquis profectur illam qui oppugnaverit, se facile daturum alios decem, a quibus fuerit propugnata: ex tribus ad summum quatuorve, qui ab ea discesserint, duos e Societate ipsa esse. Audin' paradoxum? adjecit Abbas irato similis (loqui ex animo crederes): tum sermonem prosecutus, Scriptor iste, inquit, quò rem propositam clariùs distinctiùsque conficiat, omnem Probabilitatis doctrinam revocat ad propositiones duas, quibus re ipsa continetur tota. Prima est, *Dua-*

II.

Capita duo, ad quæ revocatur tota quæstio Probabilitatis opinionum.

rum opinionum probabilium licet amplecti minus tutam: Altera, *ex opinionibus duabus probabilibus licet sequi minus probabilem.* En tibi duo monstra, en duo pestiferi fœtus, è detestanda Jesuitarum calliditate politica procreati, ut Paschalis & Wendrokus affirmant; in quos ipsi tota opum vi depugnandum sibi esse putaverunt. In hoc tamen libello (& libellum è pera-

pro-

protulit) fidenter asseritur istas propositiones IV. DIAL.
duas nunc separatim nunc conjunctim fuisse
traditas ab agmine permagno Theologorum,
qui Jesuitæ non essent, quorum & appellantur
nomina, & scripta recensentur. Obsecro, hu-
jus tu scriptoris, si vera non dicit, insolentiam
feras?

Hic enimvero ridere juvenis Baccalauræus
cum Eudoxo & Cleandro, qui de industria id
fatagebant ut illi assentiri, & omnem abroga-
re libello ejusque auctori Jesuitæ fidem vide-
rentur. Tum ille: Ego vero, inquit, non grava-
bor venire in partem laboris & operæ, quam
Abbas ornatissimus suscipere, licet inutilem,
decrevit. Itum ad libros continuò, quos Biblio-
thecæ Præfectus, ut quisque postulabatur, pro-
mebat. Ordinem capitum in opusculo Jesuitæ
descriptorum servarunt, & ab Episcoporum in-
dice sunt exorsi.

Lectæ primùm est in Sancto Antonino pro-
positio prior his verbis expressa: *Eligere viam*
tutiorẽ consilii est, non præcepti. Torserat iste
locus Wendrokium: itaque respondit, ibi An-
toninum agere duntaxat de conditionum &
vitæ generum delectu; idque unum velle, quam-
vis tutior vitæ religiosæ via foret, nullius ta-
men præcepti esse amplexi vitam religiosam,
sed tantum consilii. Sed hæc Wendrokii ex-
plicatio ut refelleretur, perlectum est quod ex
eodem loco deinceps attulit Jesuita libelli auc-
tor. Agit ibi Antoninus de actione, in qua du-
bitatur an peccati quidpiam subit, necne: id
quod revera summa & cardo est, in quo tota
hujus Paragraphi quæstio vertitur. Sic igitur
scribit Antoninus.

III.

S. Antonini
sententia de
Probabili O-
pinione.

Quod dicitur Ecclesiastici 3. Qui amat periculum, in illo peribit. Hinc est quod B. Thomas & alii dicunt, quod ille qui agit id de quo est dubium utrum sit mortale an non, peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortalis. Cum ergo in aliqua materia morali sunt varia & contraria opiniones, ille qui adheret opinionis latioris viâ videtur se exponere periculo mortalis, quia in dubio; cum possit illa opinio esse falsa & contraria vera. Sed ad hoc respondetur, quod utique ille qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamsi illud in se non esset mortale; sumendo proprie & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt aque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam quàm ad aliam. Sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli; sicut dubitat & formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inheret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium, non peccatur, dum adheret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis quàm pro opposita opinione; etiamsi ipsa opinio, quam tenet, non esset vera; & hoc, nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium Scripturae, vel determinationem Ecclesie. Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem.

Hæc doctrina Baccalaureo parum arridebat; nec satis poterat capere, quemadmodum posset extra noxam esse qui quid ageret dubitatione implicatus. Abbas adhibendam ibi dixit ex Antonini ac Theologorum illi suffragantium sen-

sententia principiisque distinctionem dubitationis *Speculativa & Practica*: quod negent illi scilicet alteram cum altera necessario junctam esse, ac fieri contendant posse ut aliquis agat in dubio *speculativo*; quamvis manente dubio *practico*, ad agendum proflire sit nefas. Cæterum, inquit, hodierna nobis quæstio de Jure non est, sed de Facto: neque id agimus recte an secus Antoninus senserit; sed quàm belle probent Jesuitæ illum in eadem cum ipsis fuisse sententiâ.

Saltem, subjunxit Baccalaureus, id videtur Antoninus optare ut sequamur opinionem probabiliorem, dum concedit ut sequamur minus tutam.

Neque vero quidquam aliud amplius contendit Jesuita, inquit Abbas. hoc unum probare nititur, Antoninum in ea fuisse sententiâ ut putaret concessum esse opinionem sequi merè probabilem; atque adeò ex duabus probabilibus amplecti minus tutam, tamen non vacet ea periculo falsitatis. Si esset hic disputandi locus, hoc uno S. Antonini principio universam Paschalis ac Wendrokii de hoc negotio Theologiam everteremus.

Ventum deinde est ad Didacum Alvarem, celeberrimum illum in concertatione de Auxiliis Dominicanæ causæ defensorem, dum in eadem adhuc Religiosa Familia censeretur: qui postmodum ad Transientem in Regno Neapolitano Episcopatum est evectus. Disputationis octogesimæ titulus hic erat: *An ex duabus opinionibus probabilibus liceat amplecti utramlibet, reliqua etiam probabiliore*. Ac primo quid-

IV. DIAL.

IV.

Quid sentiant de Probabilitate Didacus Alvarez, Zevola, Maldenius, & alii Episcopi.

dem exponit quid Cajetanus sentiat, quid alii Thomistæ nonnulli, qui videntur censere amplectendam esse probabiliorem: deinde loquitur hunc in modum num. 4. *Secunda sententia est præcedenti opposita asserentium quod quilibet potest sequi opinionem quam judicat esse probabilem. Tenet hanc sententiam Magister Medina & alii doctissimi Thomistæ. Tum pergit. Videtur probabilior alia tertia opinio, quam tenet Magister Bannes 2. 2. q. 10. art. 1. dub. 3. concl. 4.*

Hanc tertiam sententiam explicat ipse, additque certos cancellos intra quos contineri sese debeat quisquis opinionem sequatur minus probabilem, & intra quos si quis consistat, conciliari videntur posse priores duæ. Sunt autem illi; ne quid importet opinio detrimendi sive alteri homini sive Religioni; ne sit ulla circumstantia quæ honori divino adversetur. Demum præstruit aliqua fundamenta, quæ communiter admittuntur ab auctoribus utriusque sententiæ. *Quando, inquit, opiniones sunt æque probabiles, potest quis sequi quam maluerit per se loquendo. Et idem dicendum quando excessus in probabilitate est minimus: tunc enim saltem non erit peccatum mortale sequi opinionem minus probabilem.*

Addit: *Quando pœnitens secutus est opinionem practicè probabilem, tenetur Confessarius absolvere illum & sese conformare sententia pœnitentis, etiamsi habeat evidentiam opposita sententia. Verbigrazia pœnitens fecit aliquem contractum, de quo probabilis opinio asserit esse licitum; Confessarius autem tenet tanquam probabilius, aut tanquam certum sibi, quod est illicitus:*

non poterit negare absolutionem pœnitenti, etiã si pœnitens nolit absistere ab illo contractu. . . Et ratio est, inquit paulo ante: *nam pœnitens sequendo opinionem probabilem non peccavit*. His ita constitutis, hanc tertiam sententiam amplectitur, & argumentis Cajetani respondet, quæ, magnam partem, id unum probant, adhibendas esse videlicet eas, de quibus antea meminit, circumscriptiones, & fines, quos cuncti Jesuitæ, qui quidem hanc sententiam sequuntur, nequaquam omittunt adhibere.

Tum vero Abbas ita breviter est prolocutus, & ex iis quæ perfecta erant hætenus collegit, primo nihil dici clarius posse quo doceretur multis in locis fas esse *opinionem sequi minus probabilem, etsi minus tutam*: deinde ex uno Alvaris testimonio satis constare Medinam, & doctissimos alios Thomistas in ea esse sententiam, quæ Jesuitarum esse propria diceretur: atque adeo nihil esse cur de libris eorundem Thomistarum evolvendis, & singillatim inspiciendis præterea laborarent.

His auditis herere, atque obstupescere Baccalaureus noster: ridere clam & in sinu Clegander & Eudoxus, qui pridiano cum Abbate congressu cruditi, minus ista mirari didicerant.

At institutum sermonem prosecutus Abbas, sequentem propositionem ostendit apud Josephum Anglez Episcopum Bozanensem in Sardinia (a); Thomã Zerolam (b); Malderũ Episcopum Antuerpiensem (c). *Quando pœnitentis opinio est probabilis, & si Sacerdotis opinio probabilior sit, Sacerdos illi absolutionem neque debet denegare, neque potest*. Deinde istam apud Bar-

(a) *Quæstione de Confess. diff.icult.* 8.

(b) *In praxi pœnit.* c. 22. q. 3.

(c) *Edit. Venetæ 1559. in 1.2 q. 19. dist. 86.*

IV. DIAL. tholomæum Ledesmam Episcopum itidem Do-
 (d) Tract. de minicanū(d): *Hæc cōclusio est contra Adrianum,*
 Pœnit. Sacr. *quæst. 5. de confess. dub. 7. ubi dicit, quod quis te-*
 difficult. 14. *netur sequi tutiorem opinionem, & contrariam*
 pagina 731. *etiam probabilem omittere: sed nihilominus no-*
 Edit. Sal. *stra conclusio est verissima. Est autem ejusmodi*
 1585. *conclusio, licere sequi minus tutam, & minus*
 Ibid. *probabilem.*

Iterum inspectus est Malderus Antuerpiensis Episcopus, ut ejus concepta hæc verba monstra-
 rentur. *Licet aliquando sequi opinionem minus*
probabilem relicta probabiliori, etiamsi probabi-
lior fuerit tutior... Confessarius tenetur absol-
 vere pœnitentem habentem opinionem probabi-
 lem, secundum quam ab eo opere proponit non ab-
 stinere, quod secundum probabiliorem tenet esse
 illicitum. Sequitur & istud ex dictis. Cum enim
 non habeat pœnitens propositum peccandi, imme-
 rito ei negaretur absolutio. Et ita tenent com-
 munitè Doctores.

Repertus est in eandem sententiam locutus
 fuisse Martinus Bonacina. Quærit, *Utrum pec-*
cet, qui sequitur opinionem probabilem, relicta
tutiore, vel probabiliore. Respondet his verbis:
Possumus absque peccato sequi opinionem proba-
bilem, relicta probabiliore, & tutiore.

Datus est etiam suus Barbozæ locus, homini
 Juris Pontificii, & Canonum consultissimo, ei-
 demque Episcopo Uxentino, quem cæteris asti-
 pulari compererunt.

Tom. 11. disp.
 2. q. 4. p. 9.

Ventum erat ad Caramuelem denique, cum
 Abbas paulisper cunctatus: Non ausim, inquit,
 hunc Jesuitarum adversariis judicem propone-
 re, ita male ab Jansenistis tractatus fuit, nulla
 di-

dignitatis habita ratione (in Episcoporum quippe ordine recensetur) sed illius æque, ac Escobarium nomini ab iis inulta quædam est ad ludibrium nota, vix ut appellari sine risu possit. Tum autem fortasse longius in hoc negotio progressus est. Sed quicquid demum senserit, cum certe possumus ut testem facti, quod habebat exploratissimum, audire.

Illæ sententia (inquit, in hac sua, quam cernitis, Morali Theologia Alexandro VII. nuncupata) *hodie est omnium, posse hominem tuta conscientia sequi opinionem minus probabilem.* Adde hoc etiam: *Tenet communis sententia esse licitum, relicta opinione probabiliori, & magis tuta, sequi minus probabilem, & minus tutam.*

Habetis igitur, subiunxit Abbas, Episcopos etiam omisso Caramuele octo, omnes & doctrina, & pietate conspicuos, qui priorem doctrinæ Probabilitatis partem tueantur, ac defendant: septem, qui utramque amplectantur partem, hoc est doctrinam hanc, quàm late patet, totam. Age, quid Jesuitis poterat accidere gloriosius, quàm quòd præcipis tot homines illustrissimi, & eruditissimi nullo in pretio, ac numero habeantur: quòd in causa, quæ communis omnium est, tanquam duces & signiferi spectentur, dignique judicentur in quos acies hostium incumbat omnis, dum tot Episcopi, tot Antistites, tot magnæ nomina ne appellantur quidem?

Episcopos dicis tu quidem, retulit Eudoxus arridens, verum Italos dumtaxat, Hispanos, Belgas. Apud me profecto, si Baccalaureus essem, ut hic, Sorbonicus, plus valerent Doctores Sorbonici duo, quàm tota ista Præsulum turba,

qui

qui fortè Jesuitis uñ magistris, professoribusque sunt. Hoc igitur à Patre tuo Dechamps requirere, inquit ad Abbatem conversus, ecquos auctores Facultatis Theologicæ Parisiensis pro se laudet, ac citet. Nam ego quidem & Cleander, quorum id non adeo interest, ad Thomistas vobis præparandos interim accingimur.

Lepidam sanè exceptionem tuam! subjecit Abbas. Non placent tot insignes Episcopi tibi, quos etiã fortasse Jesuitis favere suspicaris. Atqui eorum partim mortem obierant, cum Jesuitarum nomen est exortum; partim suos ante Commentarios ediderunt, quàm ullus è Societate quidpiam de Theologia scripsisset; partim etiam Dominicanæ Familiæ, aut Academiæ Lovaniensis Doctores erant, haud multum, ut apparet, de fama Societatis, aut doctrina solliciti. Nihil erit in me tamen morè quominus Doctorem Parisiensium arbitrio stemus. Inspiciuntur extréplo Isambertus, Duvallius, Gamachius, Baillius, à Patre Dechamps citati, rogaturque Baccalaureus, ut in ipsis ea legat, quæ pridie Cleandro, & Eudoxo monstrata fuerant, nempe istas propositiones simpliciter, ac sine circuitione perscriptas: *Non tenemur tutiorem sequi opinionem: Sine peccato possum operari secundum minus probabilem, & minus tutam opinionem, relictâ tutiore, & probabiliore.*

Obstupuit Baccalaureus, nec plura se desiderare dixit, sibi factum satis esse. At enim, addidit, cur insedit hæc animis hominum opinio, ut propriam esse Jesuitarum doctrinam hanc affirmant omnes, hanc esse veluti tesseram qua discernatur, hoc fundamentum quo nitatur illorū

corrupta de moribus doctrina, & ars, industria-
que politica? Quid est, quòd Paschalis, & Wen-
drokij, omiſſis cæteris, unos illos invadât; quòd
eos, & eorum ſententias in hoc negotio, tanquã
peſtes, ac ſcândala Religionis eſſe dicant; quòd
hæreticos admoneant, ne doctrinam Eccleſiæ
Jeſuitarum doctrina metiantur, à quorum pla-
citis, & erroribus videlicet Academiæ Catholi-
cæ, Sodalitates aliæ, & Ordines Religioſi cæteri
longè abhorreant? Vos vero, inquit, Eudoxum
& Cleandrum intuenſ, graves mihi ſcrupulos
injicitis. Quoties enim huic Societati male
precatus ſum ob eam cauſam! Factum quippe
eſt per caritatẽ, & curam Janſeniſtarum, ut id
adeò certum habeatur, ac teſtatum, adeò ſermo-
nibus omnium celebratum ſit, nullum ut à me,
cum ita locutus ſum, judicii temerarii, aut ma-
ledicentiæ, aut calumniæ crimen ſuſceptum eſſe
putaverim.

Ego vero te laudo, inquit Eudoxus, de reli-
gione, & ſcrupulo illo tuo. Sed age, obſecro;
Paſchalis, Wendrokij, Arnaldus, ejuſque ami-
corum grex, nonne ſatis habent auctoritatis, &
gravitatis, ut ne dicaris temerè judicare, licet in
re falſa? Crede mihi, ſi ejuſmodi peccatorum
onere levare voles, ea depone in aures Parochi
N. . hominem noſti, auſterum in paucis, ac rigi-
dum. Id præſto tamen ac ſpondeo futurum, ut
indignum te, qui abſolvaris, non teneat. At-
rem ipſi omnem cum ſuis adjunctis omnibus, &
appendicibus expone. Nam ſi temere quidpiam
exiſtimaviſſe te, aut malignè prolocutum eſſe de
doctrina nonnullorum Theologorum, genera-
tim dices; de Arnaldo, aut Janſeniſtiſ ſermonem
eſſe

esse suspicabitur, nec erit impune tibi. Id in Jesuitas admissum à te fateberis & eriget continuo te, consolabitur, & animum quasi religione futili constrictum laxare, ac dilatare benignius adnitetur: docebit non esse tam grande piaculum, si quis levicula ista in quēpiam conjiciatur: imo si jaciantur in Jesuitas, nonnihil indidem oriri aliquando boni posse.

Sub hæc digresso Baccalaureo, restiterunt ambo aliquandiū, variosque locos cum ipso Scriptorum, unde sumpti proferebantur, contextu conferre perrexerunt, qui apprimè similes, ac citati cum fide esse, comperti sunt. Sed obstrepente sensim ingrati, & inamœni laboris tædio, quinque tantum, aut sex præterea delegerunt è præcipuis, & rem disertius significantibus, quo-

V.

*Theologorum
è Dominica-
na Familia
judicium de
Probabilita-
te.*

rum veritatem comprobarent; in primis autem è Dominicanis Theologis petitos: idque ob eam causam, quod & Scholam Thomisticam facerēt permagni, & quod ex eadem Dominicana Familia haud ita pridem quosdam, non sat gnaros proculdubio quid sentirent Doctores sui, vidissent, qui dedita opera studerent in Jesuitas derivare quidquid exitii, ac periculi, seu verè, seu falso, ex opinionum probabilium doctrina metuitur.

Sed antequam alios contenderent locos, monuit Abbas Cleandrum, & Eudoxum, annotarēt eam in libello Patris Déchamps paginam, ubi hoc habetur, Theologos Dominicanos, qui de hoc argumento ante annos admodum centum scripssissent, omnes in eo congruere, ut duas istas ex æquo propositiones doceant: *Neminem tene-
ri ad sequendam opinionem tutiorem: Licitum*

esse

esse amplecti minus probabilem, & minus tutam, IV. DIAL.
reliſta tutiore, & probabiliore. Adeò ut, pergit
 ille, nullum ex iis iſſis, quos quidem legerim,
 aut qui ab auctoribus à me inſpectis appellan-
 tur, deprehenderim, quem aliud ſenſiſſe vel mi-
 nima ſuſpicio ſit.

In iis autem Thomiſtis primo loco numera-
 bat Bartholomæum de Medina, quem Antonius
 Senenſis in ſua Bibliotheca Theologum excel-
 lentem, & numeris omnibus abſolutum vocat,
 nec pietatis minus & probitatis quàm eruditio-
 nis laude inſignem. Et vero lectæ ſunt eæ vo-
 ces in ejus Commentariis in 1.2. S. Thomæ qu.
 19. art. 6. c. 3. multo ante editis quàm quiſquam
 Jeſuita materiam hanc attigiſſet. *Ex hoc naſci-*
tur magna quæſtio: Utrum teneamur ſequi opi-
nionem probabiliorem, reliſta probabili; an ſatis
ſit ſequi opinionem probabilem. Exponit deinde
 contrariam ſententiam, atque ita quæſtionem
 ſecat: *Mihi videtur, quod ſi eſt opinio probabilis,*
licitum eſt eam ſequi, licet oppoſita probabilior ſit.

Cum inter auctores, qui ordine deſcripti ſe-
 quebantur, legiſſet Cleander nomén Dominici
 Bannez, eum conſuli placuit. Erat, inquit, Do-
 ctor ſane gravis, & unus ex iis, quibus Diva The-
 reſſa conſcientiæ ſuæ moderatoribus utebatur.
 Continuo ejus Theologiã in medium profert;
 aperit locum in Primam Secundæ quæſt. 10. art. 1.
 dub. 3. c. 4. ubi ſic loquitur. *Dicimus opiniones*
eſſe in duplici differentia: quãdam enim verſan-
tur circa actionem aliquam exercendam; ut an
aliquis contractus ſit licitus, vel illicitus; quãdam
vero verſantur circa res; an ſcilicet aliquid ita
ſit, vel non ſit; an hæc domus ſit propria, vel alie-

na. Dicimus ergo, quod de opinionibus prioris generis verum est, posse hominem sequi probabilem opinionem, relicta probabiliori.

Eja verò, inquit Eudoxus, Divę Theresię moderator, unus quoque è multis illis est, qui laxiorem morum doctrinam sectantur! Neque est remedio locus: nam Sacra Inquisitio, quę hęc doceri patiebatur, nunquam profecto Portus-Regii Doctorem in Hispania impune degere, aut ibi Litteras Paschalis publicari passa foret.

VI.

Libellus Provincialium vocatus ad Tribunal Inquisitionis in Hispania.

Documento sit, adjecit Abbas, quod ibidem contigit anno superiori. Non nemo Religiosę Familię alumnus id susceperat, ut Provinciales Hispano sermone donatas, excudendas typis Madriti curaret: nimirum (sic enim perhibent) ut mitterentur in Indiam usque, & Christianis earum incolis regionum proponerentur Jesuitę iisdem descripti coloribus, quibus eorum imaginem in Gallorum Catholicorum animis depingere nonnulli voluerunt. Nescio quo fato res ad Inquisitionem delata. Citatur reus: interrogatus de novo, qui penes ipsum deprehensus erat, libro, negat se rescire quid isthuc libri sit: ad se missum fuisse; undenam, indicatum nō fuisse. Sed folia cum apparerent à Typographo recentia, convictus denique est, & in custodiam, donec aliud statueretur, traditus.

Quid, inquit Cleander, an id quod narras Jesuitę resciverunt? Maximè, reponit Abbas, dolentque sibi datum esse tam justum de ejusmodi hominibus conquerendi locum.

Perlecti deinde sunt in ipso Jesuitę libello ceteri, quos laudat, Thomistę; neque visum est necesse,

SEU DE LITTERIS PROVINCIALIBUS. 129
cesse, ut ipsimet auctores adirentur, è quibus IV. DIAL.
summa cum fide loci omnes illi reuera sunt ex-
scripti.

Gregorius Martines Tom. 1. in 1. 2. ad qu. 19.
art. 6. *Prima Conclusio. Non solum est licitum
ex duabus propositionibus aequaliter probabilibus
probabilitate practica eligere quam quis malue-
rit, sed etiam est licitum sequi minus probabilem,
relieta probabiliori. . . Secunda pars Conclusionis
est contra Cajetanum, & Sylvestrum; est tamen
communis, quam tenet Medina hic, & optimis ra-
tionibus probat; & modo probatur, &c.*

Petrus Ledesma in summa par. 2. tract. 8. c. 22.
Respondetur esse probabilius, cum divini perinde
naturalisque sit juris, licere Judici sequi opinio-
nem probabilem, relieta probabiliori. Hanc sen-
tentiam tenet Magister Medina, & Orellana, &
multi alii Doctores, ac precipue discipuli S. Tho-
ma in 2. 2. q. 67. art. 4.

Hol nunc ecce, exclamavit Cleander, Jesui-
tæ moralem Dominicanorum doctrinam corri-
gent. Ut enim liquidò mihi constat, in Societa-
te aliud communiter docetur, cum sermo est de
Judiciis: & primarii ejus Doctores huic pro-
positioni palam sunt adversati. Ac optimis illi
quidem rationibus nituntur, planèque demon-
strant, quid intersit inter Judicium privatim cau-
sam, & cæterorum, quibus aut Religionis decus,
aut aliena res, salusque commissa non est.

Nominabantur deinceps in Indice libelli è
Dominicanis Vincentius Candidus Magister
Sacri Palatii. Dico primò: Confessarius qui-
cumq; absolvere potest pœnitentem sequentem opi-
nionem probabilem, relieta sua opinione prob. bi-

Suarez, Vas-
quez, Valen-
tia, Sanchez,
Tannerus, Be-
canus, Conin-
kus, Grana-
do, Salas, Fi-
licius, Lay-
man, Regi-
naldus, Gor-
donus, &c.
Tom. 1. Dis-
quis. Moral.
Disquis. 3.
art. 20.

IV. DIAL. *liori* Et numero 3. *Utrum liceat in qualibet materia consulere opinionem probabilem, relictâ probabiliori?* Respondet: *Quicumque alius consultus extra confessionem licitè potest probabilem opinionem in omni materia amplecti, ac etiam aliis consulere, relictâ probabiliori.*

Joannes Ildephonsus Baptista Casaraugustanus, cujus opus editum Romæ fuit, jubente Dominicani Ordinis Conventu Generali. (In ea circumstantia expendenda sermo aliquantisper hæsit: & hanc opinor Paschalis haud præteriiisset, si qua Theologia Jesuitæ Opinionem Probabilem defendentis edita fuisset in lucem jussu Comitiorum Generalium Societatis). *Quando opiniones probabiles, inquit Ildephonsus ad 1. 2. disp. 208. frag. 1. n. 154. versantur circa actiones exercendas, seu, quod idem est, circa jus, potest homo sequi quamcumque opinionem probabilem practicè.*

Pag. 181] Postremi numerabantur in eodem indice
 contr. 14. Paulus de Blanchis, & Joannes Baptista Hacquetus: quorum ille hæc scribit: *Si opinio pœnitentis est probabilis apud doctos, & prudentes in tali materia, tunc Sacerdos sive ordinarius, sive delegatus, debet eum absolvere, licet probabilior sit opposita sententia.* Hacquetus verò cum quaesisset, *Utrum liceat sequi opinionem minus probabilem, etiam relictâ probabiliori, & magis tutâ?* Sic respondet: *Dico licitum esse sequi in praxi opinionem minus probabilem, & minus tutam, sive propriam, sive alienam; dummodo sit simpliciter probabilis.*

Petiit Abbas deinde, num placeret componi cum ipsis auctoribus locos aliquot è Lovaniensibus

libus Doctoribus exscriptos, & à Patre Dechâps IV. DIAL.
 adductos. Negarunt Eudoxus, & Cleander opus
 esse, sibi que cumulatè satisfactum dixerunt. Eos
 dumtaxat Ordinum Religiosorum auctores, &
 Academiæ Doctores, quorum nomina reli-
 quis in capitibus recenscebantur, obiter enume-
 rare libuit, qui admodum sexaginta inventi sũt.
 Verũ diligenter, nec sine summa voluptate
 perlegerunt ultimum libelli ejusdem caput, in
 quo P. Dechamps pauca quædam, ac perquam
 sanè appositè ad rem observat.

Primum illud est, quod jam Abbas commo-
 nuerat, quodque sua spontè, tametsi nullus mo-
 neret, ipsis occurrebat, æquumne esset, aut ratio-
 ni ullo pacto consentaneum, tribuere Jesuitis,
 tanquam privatam ipsorum, ac propriam opi-
 nionem, doctrinam in scriptis Theologorum,
 ac Doctorum, qui cunctis in Ordinibus Religio-
 sis, & Catholicis Academiis floruisse, promiscuè
 sparsam, & pervagatam, præsertim cum
 Isambertus scriberet in Gallia, *Ita communiter*
Doctores: Bonacina in Italia, Ita communiter
Theologi: alii in Hispavia, alii in Germania ore
uno loquerentur, Hec sententia est communis in
Scholis; Illa sententia est hodie omnium.

Navarra,
 Joannes Ca-
 ram. Ep. Mi-
 senfis.

Alterum est, multo ridiculum magis, & inju-
 quum esse tribuere Jesuitis opinionem, tanquã
 auctoribus ejus, & architectis, quam ante Jesui-
 tas natos tot celeberrimi Doctores traderent.
Ita communiter Theologi, inquit Petrus Navarra
 jam ab anno 1597. *stant ab hac sententia Do-*
ctores multo plures, & majoris auctoritatis, ac
rationes graviores; inquebat Salonius è Sancti
 Augustini Familia jam ab anno 1592.

IV. DIAZ.

VII.

Jesuita doctrinam Probabilitatis arctioribus quam alii multis terminis circumscribunt.

Tertium, Jesuitas præ cæteris Theologis in id incubuisse, ut hanc doctrinam arctioribus terminis includerent; quam constat unam inter alias moralis doctrinæ partes ab utentium fraudi ac temeritati maxime opportunam esse, nisi usurpetur ut par est; & cujus fines re ipsa Doctores quidam, a quibus fuit ante Jesuitas tractata, longius protulerunt. Eam ob causam Suarez, Vasquez, Sanchez, & alij ejusdem Societatis doctissimi Theologi acriter demonstrarunt, & omnes æquales suos Theologos assentiri sibi coegerunt, nullum huic doctrinæ locum esse, cum ageretur de Judicibus in ferenda sententia, de Medicis in adhibendis morbo remediis, de Professoribus Theologiæ in deligendis, quas docerent, sententiis. Ac Theologis nominatim præcipit Moralis doctrina quæ in Societate traditur, ut si effugere culpam velint, opiniones duntaxat eas sequantur in negotio Religionis, quæ sint tutiores, & quando agitur de Sacramentis, magis consentaneas communi Ecclesiæ consuetudini, ac prudentum arbitrio pro certis haberi solitas.

Quartum illud denique animadversum fuit, quod in superiore Dialogo fuerat leviter delibatum; hanc doctrinam, ex quo percubuerat, ad annum usque 1660. a nemine in omnibus suis partibus fuisse oppugnatam, præterquam ab Scriptore uno, eoque Jesuita Italo (is Comitulus dicebatur) unde Wendrokus sumpserat ea, magnam partem, quæcunque in hanc sententiam tolerabiliter & commodè scripsisset; quamvis lectores suos nequaquam monuerit Comitolum hunc, quem citat, inter Scriptores

Sub hæc Abbas amicis ostendit in complurium Jesuitarum libris, quam illi Probabilis Opinionis definitionem ponerent, quibus eandem septis & cancellis sepirent Laymanus, Suarez, aliique Societatis Theologi, è quibus descriptos locos pridie ipsis obtulerat. Ita demum perfecit ut malam Paschalis fidem ac Wendrokii plane cernerent, qui doctrinam hanc mendaci fucō illitam obscurant, atque formam illius effingunt à veritate prorsus abhorrentem, quò in Jesuitas dicta jacere, struere calumnias impune possint. Et jam è Bibliotheca pedem efferebant, cum Cleander conjectis fortè in libellum Patris Dechamps, ut apertus restiterat, oculis, legit in ejusdem pagella 33. nomen Patris Morini ex Oratorii Congregatione. Hem, inquit subridens, etiam Oratorianos subsidio Jesuitæ vocant ad tuendam Probabilitatem!

Euge, retulit Eudoxus, Patrem Morinum inspiciamus. Rem sanè miram & portenti similem! Notatus est locus, libro octavo de Pœnitentia cap. 4. num. 19. Ibi reipsa hæc legerunt.

Franciscus Suarez tractatu 3. ad 1. 2. disp. 12. sect. 6. num. 10. prudenter mihi videtur circumscribere casus in quibus necesse est opinionem certam præferre probabili, & probabiliorem minus probabili: mihi enim videtur certum & evidens aliquando probabilia certis præferri posse. Quibus igitur indiciis & argumentis hac dignoscemus? Quando scilicet, inquit Suarez, ex justitia vel caritate tenemur vitare damnum quod in re ipsa subest, vel periculum ejus, &c.

VIII.

*P. Morini ex
Oratorii Congregatione
sententia de
Probabilitate.*

Nunc profecto Jesuitæ litem vicerunt, exclamat Eudoxus, vincentque toties, quoties iudex æquus & prudens causam, uti jam fecimus, expendet. Post paulò digressi sunt ad captandam liberiores auram, quærendi contentione & excuriendi curiosè singula defatigati; attamen læti, quòd in tanta caligine veritatem dispicere contigisset.

SECUNDA PARS

Quarti Dialogi.

Secundum deambulationem itum est Abbatem domum. Ibi de rebus levioris momenti sermones adhuc ultero citroque habiti aliquandiu: quos ubi frigere sensim ac languescere animadvertit Eudoxus, Abbatem ex improvise adoritur; & Tu vero, inquit, Abbas clarissime, quid censes de quaestione Probabilis Opinionis in se spectatae? Mittamus modò quaerere quid ab aliis super ea quaestione factum, quid existimatum sit: de ipsa re quid, amabo, videtur tibi?

Mihi verò, inquit Abbas, eo de negotio statuere, & quid potissimum sequar, decernere haud sane promptum est. In ejusmodi quaestione tam facile destruas omnia; quàm difficile, quicquam adstruas. Utramlibet è sententiis extremis pugnantibusque amplectaris, continuo deducuntur consecutiones, quæ propugnari nullo modo videntur posse: in medio si consistas cum nonnullis, id verò fieri nequit, ut apparet, nisi extremæ utriusque sententiæ fundamenta, quæ volebas everfa, restituas ac reponas.

Mirum dicis, inquit Eudoxus. Hoc porro si ita est, quis ferat homines quosdam ea de re tam fidenter asseverare, tam expeditè statuere?

Illi vero, excepit Abbas, hoc negotium leviter examinant, aut partium, ad quas eos for-

I.

*Quid sentien-
dum de Pro-
babilitate O-
pinionum in
se spectata.*

IV. DIAL. tuna detulerat, tempestate quadam & æstu abrepti sunt; aut passi sunt oculos suos vana & inani specie perstringi; aut obtundi aures clamoribus sublati ex compacto in Flandria & Gallia, quibus Roma ipsa personuit. Sed Romæ, ut scis, omnia pedetentim & sedatè fiunt: itaque lis tam anceps & periculosa ibi adhuc sub Iudice est. Hoc unum habeo quod dicam; Paschalis & Wendrokii sententiam non fero: de aliorum Theologorum opinione statuo nihil: iudicium aliorum esto.

Atqui plausibilis est illa tamen oratio & valdè speciosa, subdit Eudoxus, cum dicitur tutiorem partem semper amplectendam esse, quamvis minus probabilem. Vide, ut se jactat Wendrokus, ut triumphat in suis ad quintam Provinciam notis, ubi Systema suum proponit, & adversariorum Systema omni ope convellere nititur: adversarios autem inducit sibi Jesuitas unos, qui eo in loco Thomistarum omnium & Scotistarum, omnium Salmanticensium, Complutensium, Lovaniensium, & Sorbonicorum Doctorum partes ac vicem obtinent; itemque omnium Canonici juris interpretum, omniumque Antistitum quos appellasti nobis, quosque nominatim tot maledictis proscindere honestum Wendrokio ac liberale visum non est.

II.

Primum Wendrokii principium de Probabilitate.

Plane hic locus est mirificus, reponit Abbas; atque istud in primis effatum, quo velut cardine vertuntur ac volvuntur cætera: *Opinionem probabilem securam, hoc est peccati expertem, non esse, nisi verà sit.* Adeo ut iudicium omne quo ad mores vel meos, vel aliorum, qui me consulunt, regendos nitor, si falsum sit, quantum

tumlibet cætera probabile ac bene fundatum, IV. DIAL.
 nocentem me apud divinum tribunal faciat.
 Hujus proculdubio principii prorsus inepti, &
 cum errore conjuncti absurdæ consecutiones
 cum facile sint animadversæ, ea præsertim cau-
 sa fuit, cur hæc opinio corruerit.

Frustra sudatum est ab hujus doctrinæ arti-
 ficibus, ut illi vis auctoritasque conciliaretur.
 Doctores, & moderatores animarum vel maxi-
 mè cupidi restituendæ veteris morum austeri-
 tatis, nuncium illi remittere coacti sunt; quan-
 tumvis arrideret illis prima fronte obfucatam
 severitatis speciem. Quantumvis ad illustran-
 dam ipsorum in regendis conscientiiis artem, ac
 disciplinam valitura videretur; quantumvis, &
 sua sponte & utilitatis illecebra delinicti, rape-
 rentur ad amplectendas, fovendasque certorum
 hominum pietatis quoddam genus profitetium
 partes, quibus haud dubie placituri erant, si tu-
 ziores sententias propalam, & in omni re sectari
 se ostentarent: attamen solidi nihil, ac firmi
 subesse huic doctrinæ uno consensu omnes
 agnoverunt, ipsaque ratione, & experientia vi-
 cti absurdam esse, nec ullum eidem in moribus,
 vitæque communi locum esse posse perspexerunt.

Quo tandem enim illa pertinet? quid sta-
 tuit? Nempè, ut in nulla conscientiæ regula
 possis acquiescere, nisi adsit evidentia, quæ ut
 plurimum, atque adeò ferè semper in rebus ad
 mores spectantibus abesse solet; ut Judiciis
 omnibus, etiam si muneris sui partes omnes ac-
 curatè impleverint, injiciatur nō levis quædam,
 & temerè suscepta dubitatio, sed gravis & mi-
 nimè contemnenda, ne in omnibus ferè, quas
 di-

IV. DIAL. dicunt, sententiis luendum æterna pœna scelus admittant. Etenim Judices, etiam æquissimi, & optimi, in oppositas quotidie abeunt sententias; atque adeò necesse est hos aut illos falsa in judicando sequi principia, aut veris uti perperam, ac proinde injustè facere. Neque aut illa, quam adhibuerint ad rem cognoscendam, diligentia, aut in confectandis veri vestigiis cura, aut peritissimorum Jurisconsultorum auctoritate liberantur culpa, siquidem falsam opinionem, & justitiæ adversantem amplectuntur. Sequitur ut idem scrupulus injiciatur ob eandem causam Patronis omnibus, & Procuratoribus, in omnibus fermè, quas in se recipiunt causis; in quibus profecto reperire est perpauca, quarum jus, & æquitas tam perspicua sit, quàm Geometricæ demonstrationis veritas evidens, & manifesta est: Ut in eandem conjiciantur dubitationem ii omnes, quorum jura sunt ambigua, & controversa, si lites aut intendunt, aut intentatas foveant: Ut eadem sollicitudine perturbentur quicumque animabus gubernandis præsumunt: Item Confessarii quilibet sexcentis in locis, ubi quidpiam est statuendum, præsertim in restitutionis onere aut imponendo, aut levando: utrumque enim perinde intutum est, & æquitati adversarium, si quid secus quàm jus ferat, edixeris: Mercatores itidem omnes, in varia negotii gerendi ratione: Ad extremum mortales universi, qui in extricandis communis vitæ innumeris nodis, ac difficultatibus sola probabilitate ducuntur. Hæc omnia, inquam, tolerabilia non sunt visa.

III.

Alterum

*Vvedrokiana
doctrina prin-
cipium.*

Addo alterum illud principium, quod tanquàm verum sumit Wéndrokius, ad vitiosum doctri-

næ

hæc suæ systema fulciendum: Ignorantiam in- IV. Dial.
vincibilem à peccato non excusare. Quod nemo
 sanus, quamlibet vim sibi adhibeat, non respuet:
 quod pugnat cum ea, quam animis nostris im-
 pressam habemus, opinione, ac judicio de divi-
 na bonitate: quod postremò Romana censura
 confixum nuper fuit. Et eo sane adstruuntur,
 & revocantur aliquot Jansenii Propositiones
 damnatæ, ac præcipua quædam Concilii Tri-
 dentini dogmata subruuntur.

Adde unum tot incommodis remedium sug-
 geri à Wendrokio, haud sane idoneum, ut opem
 divinam scilicet imploremus: perinde quasi
 præsto futura nobis esset divinitus immissa lux
 quolibet temporis puncto, qua illustrari, quid
 verum sit nec ne, dispiceremus. Eas ob causas
 præclara ista Theologia destituta, & derelicta
 demum fuit. Sed hoc, opinor, Wendrokius, &
 ejus amici parum curant. Valuit ad obscuran-
 dum Jesuitarum nomen ista in speciem lauda-
 bilis severitas, illorum solutæ, ac molli, ut jacta-
 batur, doctrinæ morum opposita: id volebant
 unum illi, & quod volebant abundè consecuti
 sunt.

Tum Cleander: Non ita pridem, inquit, Do-
 ctorem istius severioris disciplinæ patronum
 perturbavi graviter, atque impedi vi. Nodum
 illi solvendum objeci super contractibus, qui de
 annuo censu pecuniæ pensitando sunt instituti.
 Sic hominem sum aggressus. Constat, inquit,
 ejusmodi contractus æquitatem probabilibus
 dumtaxat argumentis niti. A duobus tantum
 tribusve seculis usurpari, aut certè auctoritatē,
 at firmitatem obtinere cæpit. Principio nume-

Contractus de
Constitutione
de rente.

IV.

Contractus
census, nisi
admissa Pro-
babilitate sta-
re non possit.

*An denier
vingt.*

ratus est ab Doctoribus aliquot inter contractus
usuræ labe inquinatos, ac plane iniquos: in quo
scilicet bis exigitur eadem pecuniæ summa, quæ
semel tantum est data: siquidem cum post annos
viginti renumeratur tibi caput, ac sors census
annui, puta librarum mille usuris quincuncibus,
quæ tibi sunt persolutæ, contingit ut tibi pensita
fuerint quadraginta librarum millia pro
viginti millibus, quæ primùm à te, is qui censum
annuum numeravit, acceperat. Tunc ea de re,
non minori animorum æstu concertatum est,
quàm nostra memoria disputatū de Tribus Cō-
tractibus fuit. Præterea, ut ejusmodi contra-
ctui justitia constet, perspicuum est adhibendam
esse luculentam intentionis directionem, qua
fiat ut, dum sortis dominium transfers, nolis cer-
tam pecuniæ summam quotannis pernumeran-
dam emere (neque enim pecunia pecuniam
emas) sed jus exigendi quotannis certam pecu-
niæ vim ab eo cui sors fuerit numerata. Hæc
omnia sunt ad extricandum haud sane expedita.
Habebat ille tuus Doctor nihilominus, quod re-
sponderet, inquit Eudoxus: nempe istos annuos
census à duobus Summis Pontificibus Martino
V. & Callisto III. toleratos, aut approbatos esse.
Exrant illorum super ea re Decretales Epistolæ.
Neque hoc mihi non respondit ille, subjecit
Cleander: sed urgere hominem, & premere sic
perrexi. Primùm, inquit, non ea Summorum
Pontificum est potestas, ut juri naturali dero-
gent, cui contractum hunc tam adversari quàm
ipsam usuram Doctores non pauci contende-
bant. Deinde vero complures eorum, qui tu-
torem partem semper amplectendam censent,
ho-

homines non ignoti, haud quaquam censent fa- IV. DIAL.
 tis esse in Summi Pontificis auctoritate momen-
 ti, & roboris, ut sententia prius dubia, evadat ejus
 nuru, & calculo certa. Denique ambo illi Pon-
 tifices, nisi hac gemina conditione (cæteras
 enim omitto) contractum hunc non probant.
 Prima est, ut census collocetur in aliqua re cer-
 ta, ad id velut oppignerata, quæ sit ejusmodi, ut
 ex se fructum ferre queat, qualis est domus, aut
 fundus, in eaque nitatur jus illius, qui censum
 exigit. Altera conditio est, ut ea re, seu fundo,
 seu domo, pereunte, census præterea non penda-
 tur. His omnino conditionibus levantur, ac
 molliuntur gravissimæ difficultates, quibus Do-
 ctiores ab eo contractu approbando deterri-
 fuerant.

Atqui conditiones istæ in Gallia non servan-
 tur. Qui censum statò tempore pensitat, is &
 suas universè fortunas, & se ipsum obligat: quod
 si fortunæ pereant, obligata nihilominus perso-
 na manet. Et Pius V. qui duos illos Pontifices
 consecutus est, & Concilium Burdegalense supe-
 riori habitum seculo, geminam, quam dixi, cõ-
 ditionem affirmant esse necessariam. Patet igitur
 eum facere multo tutius, qui nullos habeat,
 instituat, accipiatve annuos ejusmodi census, sal-
 tem quo more in Gallia sunt constituti. Si enim
 rem istam penitus excutias, nulla est ab annis
 ducentis trecentisve nova demonstratio ad con-
 tractum hunc ab omni suspitione injustitiæ pur-
 gandum reperta, quæ potior, & firmitior foret iis
 rationibus, quæ tunc ab ejus defensoribus affe-
 rebantur: nec ulla vicissim validior confutatio
 argumentorum, quibus eundem alii rejectum
 ibant:

IV. DIAL, ibant: hoc est, ut verbo dicam, mera probabilitate, quamquam non levi, contractus istius equitas defenditur.

Atqui hæc probabilitas non efficit, ut eum esse juri naturali consentaneum liquidò constet: quantumvis illi & consuetudinis auctoritas, & momenta rationum, quæ viris probis, & compluribus eruditis probabiles admodum visæ sunt, suffragentur. Quid si autem isti eruditi, idest Theologiæ Scholasticæ, aut Moralis Professores, Juris Canonici Doctores, & Consulti, in tam perplexo negotio hallucinati sunt? quid de infinita Christianorum multitudine fiet, generis omnis, & conditionis, qui collocatæ in fundo pecuniæ annuos census aut accipiunt, aut pensant? Quid de nobis Gallis fiet, apud quos ratio non, ducitur earum conditionum, per quas cautum esse isti contractui Pontifices Maximi voluerunt: quibus adhibitis ne illius quidem æquitati satis consultum fuisse Doctores plurimi judicarunt; sublatis vero, stare illum posse tam multi alii negaverunt? Ex his omnibus perspicuum fit, omnes saltem in Gallia ea in re probabilem, ac minus tutam partem sequi. Hæc ego cum meo Doctori proposuissem, sudavit ille satis, neque quod opponeret, habuit.

Ad hæc Abbas, minimè, inquit, miror: his enim rationibus opponi ab homine cordato nihil potest; simulque intelligitur quanto illi videntur in errore, qui effata quædam generalia, pertinacius amplectuntur, in quibus veri species quædam relucet, oculosque perstringit; vitiosa tamen esse deprehenduntur cum ad singulas res ventum est; ad quas accommodari sexcentis in-

locis nequeunt. Huic argumento, quod à cen- IV, Dial.

sus annui contractu duxisti, alia simillima propè innumera informari possunt, quæ nemo item diluct. Non sum equidem nescius hunc ipsum nodum tunc propositum fuisse cum emendandæ morum, ut jactabatur, doctrinæ studio calerent animi. Quæ sit nodi solutio qualiscumque, ac si paulummodo Consultores voluissent oblucri, hanc profecto extorsissent à respondentibus confessionem; Neminem teneri ad amplectendam semper opinionem tutiorem. Quid plura? Vel hoc signi satis est, in moribus haud dubiam esse doctrinæ falsitatem, cum ex ea tam gravis, tam communis in quotidianæ vitæ commercio oritur perturbatio. Divinæ adversatur illa Providentiæ; atque adeò à primariis illis æternæ Veritatis legibus abhorret, à quibus tanquam à suo fonte, tum humana ratio, tum sensus communis, quos habemus vivendi, & sentiendi datos divinitus duces, profluxere. Hinc perbre- vi tempore stetit hæc doctrina, & valuit. Ea fors pimum est earum opinionum, quæ modum, & sobrietatem nesciunt.

At tu vero concidisse penitus doctrinam illam, & explosam esse? Quid igitur est, quod nonnulli, cum de istis rebus disserunt, adhuc generatim pronunciant tutiorem semper viam incundam esse; eam scilicet, quæ cum lege magis congruat. (ita enim loquuntur) & quæ magis absit à cupiditate: Hoc sentire germanos omnes Christianos, hoc facere: Probabilitatem nunquam à Patribus, aut nascentis ac florentis Ecclesiæ alumnis habitam esse pro norma, ad quam Christi discipuli mores exigere suos possent?

Quàm

*Cassus con-
scientia à Sã-
ta-Bovio editi
Tom. 1. pag.
585.*

Quàm proclive, ac speciosum est, inquit Abbas, personam Doctoris in rigida morum Schola profitentis, induere! Non est emendus longo studio, multa eruditione præclarus iste titulus. Sit modo quispiam ita comparatus, ut in circulis fidenter pronunciet, ac decidat quidlibet, ut quoslibet, jure an injuria, condemnet, æternisq; suppliciis addicat: tanti magisterium hoc illi constabit. De istis Doctoribus mihi sermo non fuit, cum dixi Wendrokianam hac in parte doctrinam concidisse. De Confessariis loquor: loquor de peritissimis, & spectatissimis animarum rectoribus, qui ab ea penitus in agendo, pronunciandoque discedūt; quia perspectam ejus principiorum falsitatem habent; quia consecutionis absurditatem, quæ ex ea deducuntur, vident. Qui quidem hodie passim id pro certo confirmant, cum adversis veluti frontibus opiniones duæ contrariæ pugnant, eam quæ minus tuta sit, evadere tutissimam ope, ac momentis rationum, quibus oppositam vincit. Loquor de Theologis, qui Probabilitatis causam suis in scriptis jam à multis annis excutunt. Illi, (si unum, itemque alterum excipias, qui coguntur absurda longè plurima, & durissima concoquere, nec solum cum cæteris, sed secum etiam sædè pugnare) hos, inquam, si excipias, reliqui omnes in eo maxime versantur, ut refellant hanc sententiam: Posse quemlibet sequi opinionem, quæ sit eadem & minus tuta, & minus probabilis; & ostendant nefas esse minus tutam partem amplecti, nisi sit eadem probabilior. Sed nihil magis abhorret à vero quàm quod isti Doctores, si eos appellare sic licet, Wendrokiani, tam in Theologicis ho-

spites, ac peregrini, quàm ipse Wendroxius, nec minus ad quidlibet affirmandum, quàm ille, projecti, asserere non dubitant, Probabilitatem nullo modo fuisse habitam pro morum norma vel à Patribus, vel à primorum temporum antiquis illis, ac germanis Fidelibus.

Hanc tamen velut arcem isti Doctores acriter propugnant, in eoque argumento, ut ajunt, *negativo* se vehementer jactant, subjecit Clander. Id quidem fateor, inquit Abbas, disputatum in Scholis tum non fuisse, utrum liceret opinionem sequi probabilem, eandemque minus tutam: sed illud etiam cōfirmo, sanctissimos quoque in agenda vita hoc ipsum secutos sine ulla religione fuisse, si quis incideret paulo difficilior nodus, quem principes illæ morum nostrorum, regulæ, Scriptura, Canones, & quæ tum extrabant Decreta Præsulorum, haud ita facile solverent. Quod si de earundem regularum mente ac sententia controversia quæpiam fuisset coorta certis in circumstantiis, tum aliis alia sentientibus, unusquisque quod erat visum sequebatur, eaque vox Pauli Rom. 14. valebat: *Qui non manducat, manducantem non spernat; & qui manducat, non manducantem non spernat*. Quo loco redit mihi in mentem anceps ac periculosum tempus Ecclesiæ, de quo Annales Ecclesiastici meminerunt, sub Juliano Apostata. Id exemplo nobis & argumento simul erit.

IV. DIAL.
V.

*Doctrina
Probabilitatis
probata, &
usurpata fuit
à SS. Patri-
bus, & floren-
tis Ecclesiæ a-
lumnis.*

*Baron. ad
ann. 362.*

Inter cæteras artes quas Julianus adhibuit ut sacrilegos & jam abrogatos profanorum Numinum cultus revocaret, hanc potissimum usurpavit, ut cibaria in macello Constantinopolitano proflare solita impiis cærimoniis inquinaret: in

IV. DIAZ.

VII.

Jesuita doctrinam Probabilitatis arctioribus quam alii multi terminis circumscribunt.

Tertium, Jesuitas præ cæteris Theologis in id incubuisse, ut hanc doctrinam arctioribus terminis includerent; quam constat unam inter alias moralis doctrinæ partes ab utentium fraudi ac temeritati maxime opportunam esse, nisi usurpetur ut par est; & cujus fines re ipsa Doctores quidam, a quibus fuit ante Jesuitas tractata, longius protulerunt. Eam ob causam Suarez, Vasquez, Sanchez, & alij ejusdem Societatis doctissimi Theologi acriter demonstrarunt, & omnes æquales suos Theologos assentiri sibi coegerunt, nullum huic doctrinæ locum esse, cum ageretur de Judiciis in ferenda sententia, de Medicis in adhibendis morbo remediis, de Professoribus Theologiæ in deligendis, quas docerent, sententiis. Ac Theologis nominatim præcipit Moralis doctrina quæ in Societate traditur, ut si effugere culpam velint, opiniones duntaxat eas sequantur in negotio Religionis, quæ sint tutiores, & quando agitur de Sacramentis, magis consentaneas communi Ecclesiæ consuetudini, ac prudentum arbitrio pro certis haberi solitas.

Quartum illud denique animadversum fuit, quod in superiore Dialogo fuerat leviter delibatum; hanc doctrinam, ex quo percrebuerat, ad annum usque 1660. a nemine in omnibus suis partibus fuisse oppugnatam, præterquam ab Scriptore uno, eoque Jesuita Italo (is Comitulus dicebatur) unde Wendrokius sumpserat ea, magnam partem, quæcunque in hanc sententiam tolerabiliter & commodè scripisset; quamvis lectores suos nequaquam monuerit Comitolum hunc, quem citat, inter Scriptores

Sub hæc Abbas amicis ostendit in complurium jesuitarum libris, quam illi Probabilis Opinionis definitionem ponerent, quibus eandem septis & cancellis sepirent Laymanus, Suarez, alique Societatis Theologi, è quibus descriptos locos pridie ipsi obtulerat. Ita demum perfecit ut malam Paschalis fidem ac Wendrokii plane cernerent, qui doctrinam hanc mendaci fucō illirā obscurant, atque formam illius effingunt à veritate prosus abhorrentem, quò in Jesuitas dicta jacere, struere calumnias impune possint. Et jam è Bibliotheca pedem efferebant, cum Cleander conjectis fortè in libellum Patris Dechamps, ut apertus restiterat, oculis, legit in ejusdem pagella 33. nomen Patris Morini ex Oratorii Congregatione. Hem, inquit subridens, etiam Oratorianos subsidio Jesuitæ vocant ad tuendam Probabilitatem!

Euge, retulit Eudoxus, Patrem Morinum inspiciamus. Rem sanè miram & portenti similem! Notatus est locus, libro octavo de Pœnitentia cap. 4. num. 19. Ibi reipsa hæc legerunt.

Franciscus Suarez tractatu 3. ad 1. 2. disp. 12. sect. 6. num. 10. prudenter mihi videtur circumscribere casus in quibus necesse est opinionem certam præferre probabili, & probabiliorē minus probabili: mihi enim videtur certum & evidens aliquando probabilia certis præferri posse. Quibus igitur indiciis & argumentis hæc dignoscemus? Quando scilicet, inquit Suarez, ex justitia vel caritate tenemur vitare damnum quod in re ipsa subest, vel periculum ejus, &c.

VIII.

P. Morini ex Oratorii Congregatione sententia de Probabilitate.

Nunc profecto Jesuitæ litem vicerunt, exclamat Eudoxus, vincentque toties, quoties iudex æquus & prudens causam, uti jam fecimus, expendet. Post paulò digressi sunt ad capiendam liberio rem auram, quærendi contentione & exeutiendi curiosè singula defatigati; attamen læti, quòd in tanta caligine veritatem dispicere contigisset.

SECUNDA PARS

Quarti Dialogi.

Secundum deambulationem itum est Ab-
batis domum. Ibi de rebus levioris mo-
menti sermones adhuc ultro citroque
habiti aliquandiu: quos ubi frigere sen-
sim ac languescere animadvertit Eudo-
xus, Abbatem ex improviso adoritur; &, Tu ve-
ro, inquit, Abbas clarissime, quid censes de quæ-
stione Probabilis Opinionis in se spectatas?
Mittamus modò quætere quid ab aliis super ea
quæstione factum, quid existimatum sit: de ipsa
re quid, amabo, videtur tibi?

Mihi verò, inquit Abbas, eo de negotio sta-
tuere, & quid potissimum sequar, decernere,
haud sane promptum est. In ejusmodi quæstio-
ne tam facile destruas omnia, quàm difficile,
quicquam adstruas. Ultramlibet è sententiis ex-
tremis pugnantibusque amplectaris, continuo
deducuntur consecutiones, quæ propugnari nul-
lo modo videntur posse: in medio si consistas
cum nonnullis, id verò fieri nequit, ut apparet,
nisi extremæ utriusque sententiæ fundamenta,
quæ volebas everfa, restituas ac reponas.

Mirum dicis, inquit Eudoxus. Hoc porrò si ita
est, quis ferat homines quosdam ea de re tam
fidenter asseverare, tam expedite statuere?

Illi vero, excepit Abbas, hoc negotium levi-
ter examinarunt, aut partium, ad quas eos for-

I.

*Quid sentien-
dum de Pro-
babilitate O-
pinionum in
se spectata.*

IV. DIAL. tuna detulerat, tempestate quadam & æstu abrepti sunt; aut passi sunt oculos suos vana & inani specie perstringi; aut obtundi aures clamoribus sublatis ex compacto in Flandria & Gallia, quibus Roma ipsa personuit. Sed Romæ, ut scis, omnia pedetentim & sedatè fiunt: itaque, lis tam anceps & periculosa ibi adhuc sub Iudice est. Hoc unum habeo quod dicam; Paschalis & Wendrokii sententiam non fero: de aliorum Theologorum opinione statuo nihil: iudicium aliorum esto.

Atqui plauçibilis est illa tamen oratio & valdè speciosa, subdit Eudoxus, cum dicitur tutiorem partem semper amplectendam esse, quamvis minus probabilem. Vide, ut se jactat Wendrokus, ut triumphat in suis ad quintam Provinciam notis, ubi Systema suum proponit, & adversariorum Systema omni ope convellere nititur: adversarios autem inducit sibi jesuitas unos, qui eo in loco Thomistarum omnium & Scotistarum, omnium Salmanticensium, Complutensium, Lovaniensium, & Sorbonicorum Doctorum partes ac vicem obtinent; itemque omnium Canonici juris interpretum, omniumque Antistitum quos appellasti nobis, quosque nominatim tot maledictis proscindere honestum Wendrokio ac liberale visum non est.

II.

Primum VVendrokii principium de Probabilitate.

Plane hic locus est mirificus, reponit Abbas; atque istud in primis effatum; quo velut cardine vertuntur ac volvuntur cætera: *Opinionem probabilem securam, hoc est peccati expertem, non esse, nisi verà sit.* Adeo ut iudicium omne quo ad mores vel meos, vel aliorum, qui me consulunt, regendos nitor, si falsum sit, quantum-

tumlibet cætera probabile ac bene fundatum, IV. Dial.
nocentem me apud divinum tribunal faciat.
Hujus proculdubio principii prorsus inepti, &
cum errore conjuncti absurdæ consecutiones
cum facile sint animadversæ, ea præsertim cau-
sa fuit, cur hæc opinio corruerit.

Frustra sudatum est ab hujus doctrinæ arti-
ficibus, ut illi vis auctoritasque conciliaretur.
Doctores, & moderatores animarum vel maxi-
mè cupidi restituendæ veteris morum austeri-
tatis, nuncium illi remittere coacti sunt; quan-
tumvis arrideret illis prima fronte obfucatam
severitatis speciem. Quantumvis ad illustran-
dam ipsorum in regendis conscientiiis artem, ac
disciplinam valitura videretur; quantumvis, &
sua sponte & utilitatis illecebra deliniret, rape-
rentur ad amplectendas, fovendasque certorum
hominum pietatis quoddam genus profitèrium
partes, quibus haud dubie placituri erant, si tu-
tiores sententias propalam, & in omni re sectari
se ostentarent: attamen solidi nihil, ac firmi
subesse huic doctrinæ uno consensu omnes
agnoverunt, ipsaque ratione, & experientia vi-
cti absurdam esse, nec ullum eidem in moribus,
vitaque communi locum esse posse perspexerunt.

Quo tandem enim illa pertinet? quid sta-
tuit? Nempè, ut in nulla conscientiæ regula
possis acquiescere, nisi adsit evidentia, quæ ut
plurimum, atque adeò ferè semper in rebus ad
mores spectantibus abesse solet; ut Judiciis
omnibus, etiamsi muneris sui partes omnes ac-
curatè impleverint, injiciatur nō levis quædam,
& temerè suscepta dubitatio, sed gravis & mi-
nimè contemnenda, ne in omnibus ferè, quas
di-

IV. DIAL. dicunt, sententiis luendum æterna pœna scelus admittant. Etenim Judices, etiam æquissimi, & optimi, in oppositas quotidie abeunt sententias; atque adeò necesse est hos aut illos falsa in judicando sequi principia, aut veris uti perperam, ac proinde injustè facere. Neque aut illa, quam adhibuerint ad rem cognoscendam, diligentia, aut in consecrandis veri vestigiis cura, aut peritissimorum Jurisconsultorum auctoritate liberantur culpa, siquidem falsam opinionem, & justitiæ adversantem amplectuntur. Sequitur ut idem scrupulus injiciatur ob eandem causam Patronis omnibus, & Procuratoribus, in omnibus fermè, quas in se recipiunt causis; in quibus profecto reperire est perpauca, quarum jus, & æquitas tam perspicua sit, quàm Geometricæ demonstrationis veritas evidens, & manifesta est: Ut in eadem conficiantur dubitationem ii omnes, quorum jura sunt ambigua, & controversa, si lites aut intendunt, aut intentatas foveant: Ut eadem sollicitudine perturbentur quicumque animabus gubernandis præsumunt: Item Confessarii quilibet sexcentis in locis, ubi quidpiam est statuendum, præsertim in restitutionis onere aut imponendo, aut levando: utrumque enim perinde intuitum est, & æquitati adversarium, si quid secus quàm jus ferat, edixeris: Mercatores item omnes, in varia negotii gerendæ ratione: Ad extremum mortales universi, qui in extricandis communis vitæ innumeris nodis, ac difficultatibus sola probabilitate ducuntur. Hæc omnia, inquam, tolerabilia non sunt visa.

III.

*Alterum
Vvedrokiana
doctrina prin-
cipium.*

Addo alterum illud principium, quod tanquàm verum sumit Wëndrokus, ad vitiosum doctri-

næ

nae suae systema fulciendum: Ignorantiam in- IV. DIAT.
vincibilem à peccato non excusare. Quod nemo
 sanus, quamlibet vim sibi adhibeat, non respuet:
 quod pugnat cum ea, quam animis nostris im-
 pressam habemus, opinione, ac judicio de divi-
 na bonitate: quod postremò Romana censura
 confixum nuper fuit. Et eo sane adstruuntur,
 & revocantur aliquot Jansenii Propositiones
 damnatae, ac praecipua quaedam Concilii Tri-
 dentini dogmata subruuntur.

Adde unum tot incommodis remedium sug-
 geri à Wendrokio, haud sane idoneum, ut opem
 divinam scilicet imploremus: perinde quasi
 praesto futura nobis esset divinitus immissa lux
 quolibet temporis puncto, qua illustrati, quid
 verum sit nec ne, dispiceremus. Eas ob causas
 praecleara ista Theologia destituta, & derelicta
 demum fuit. Sed hoc, opinor, Wendrokius, &
 ejus amici parum curant. Valuit ad obscuran-
 dum Jesuitarum nomen ista in speciem lauda-
 bilis severitas, illorum soluta, ac molli, ut jacta-
 batur, doctrinae morum opposita: id volebant
 unum illi, & quod volebant abundè consecuti
 sunt.

Tum Cleander: Non ita pridem, inquit, Do-
 ctorem istius severioris disciplinae patronum
 perturbavi graviter, atque impedi vi. Nodum
 illi solvendum objeci super contractibus, qui de
 annuo censu pecuniae pensitando sunt instituti.
 Sic hominem sum aggressus. Constat, inquit,
 ejusmodi contractus aequitatem probabilibus
 dumtaxat argumentis niti. A duobus tantum
 tribusve seculis usurpari, aut certe auctoritatē,
 at firmitatem obtinere coepit. Principio nume-

Contractus de
Constitutione
derente.

IV.

Contractus
census, nisi
admissa Pro-
babilitate sta-
re non potest.

IV, DIAL. ratus est ab Doctoribus aliquot inter contractus
 usuræ labe inquinatos, ac plane iniquos: in quo
 scilicet bis exigitur eadem pecuniæ summa, quæ
 semel tantum est data: siquidem cum post annos
 viginti renumeratur tibi caput, ac sors census
 annui, puta librarum mille usuris quincuncibus,
 quæ tibi sunt persolutæ, contingit ut tibi pensi-
 tata fuerint quadraginta librarum millia pro
 viginti millibus, quæ primùm à te, is qui censum
 annum numeravit, acceperat. Tunc ea de re,
 non minori animorum æstu concertatum est,
 quàm nostra memoria disputatū de Tribus Cō-
 tractibus fuit. Præterea, ut ejusmodi contra-
 ctui justitia constet, perspicuum est adhibendam
 esse luculentam intentionis directionem, qua
 fiat ut, dum sortis dominium transfers, nolis cer-
 tam pecuniæ summam quotannis pernumeran-
 dam emere (neque enim pecunia pecuniam
 emas) sed jus exigendi quotannis certam pecu-
 niæ vim ab eo cui sors fuerit numerata. Hæc
 omnia sunt ad extricandum haud sane expedita.
 Habebat ille tuus Doctor nihilominus, quod re-
 sponderet, inquit Eudoxus: nempe istos annuos
 census à duobus Summis Pontificibus Martino
 V. & Callisto III. toleratos, aut approbatos esse.
 Extant illorum super ea re Decretales Epistolæ.

Neque hoc mihi non respondit ille, subjecit
 Cleander: sed urgere hominem, & premere sic
 perrexī. Primùm, inquit, non ea Summorum
 Pontificum est potestas, ut juri naturali dero-
 gent, cui contractum hunc tam adversari quàm
 ipsam usuram Doctores non pauci contende-
 bant. Deinde vero complures eorum, qui tu-
 tiorem partem semper amplectendam censent,

ho-

homines non ignoti, haud quaquam censent sa- IV. DIAL.
tis esse in Summi Pontificis auctoritate momen-
ti, & roboris, ut sententia prius dubia, evadat ejus
nutu, & calculo certa. Denique ambo illi Pon-
tifices, nisi hac gemina conditione (ceteras
enim omitto) contractum hunc non probant.
Prima est, ut census collocetur in aliqua re cer-
ta, ad id velut oppignerata, quæ sit ejusmodi, ut
ex se fructum ferre queat, qualis est domus, aut
fundus, in eaque nitatur jus illius, qui censum
exigat. Altera conditio est, ut ea re, seu fundo,
seu domo, pereunte, census præterea non penda-
tur. His omnino conditionibus levantur, ac
molliuntur gravissimæ difficultates, quibus Do-
ctores ab eo contractu approbando deterriti
fuerant.

Atqui conditiones istæ in Gallia non servan-
tur. Qui censum statò tempore pensitat, is &
suas universè fortunas, & se ipsum obligat: quod
si fortunæ pereant, obligata nihilominus perso-
na manet. Et Pius V. qui duos illos Pontifices
consecutus est, & Concilium Burdegalense supe-
riori habitum seculo, geminam, quam dixi, cõ-
ditionem affirmant esse necessariam. Patet igitur
eum facere multo tutius, qui nullos habeat,
instituat, accipiatve annuos ejusmodi census, sal-
tem quo more in Gallia sunt constituti. Si enim
rem istam penitus excutias, nulla est ab annis
ducentis trecentisve nova demonstratio ad con-
tractum hunc ab omni suspicione injustitiæ pur-
gandum reperta, quæ potior, & firmior foret iis
rationibus, quæ tunc ab ejus defensoribus affe-
rebantur: nec ulla vicissim validior confutatio
argumentorum, quibus eundem alii rejectum
ibant:

IV. DIAL. ibant: hoc est, ut verbo dicam, mera probabilitate, quamquam non levi, contractus istius equitas defenditur.

Atqui hæc probabilitas non efficit, ut eum esse juri naturali consentaneum liquidò constet; quantumvis illi & consuetudinis auctoritas, & momenta rationum, quæ viris probis, & compluribus eruditis probabiles admodum visæ sunt, suffragentur. Quid si autem isti eruditi, idest Theologiæ Scholasticæ, aut Moralis Professores, Juris Canonici Doctores, & Consulti, in tam perplexo negotio hallucinati sunt? quid de infinita Christianorum multitudine fiet, generis omnis, & conditionis, qui collocatæ in fundo pecuniæ annuos census aut accipiunt, aut pensant? Quid de nobis Gallis fiet, apud quos ratio non ducitur earum conditionum, per quas cautum esse isti contractui Pontifices Maximi voluerunt; quibus adhibitis ne illius quidem æquitati satis consultum fuisse Doctores plurimi judicarunt; sublatis vero, stare illum posse tam multi alii negaverunt? Ex his omnibus perspicuum fit, omnes saltem in Gallia ea in re probabilem, ac minus tutam partem sequi. Hæc ego cum meo Doctori proposuissem, sudavit ille satis, neque quod opponeret, habuit.

Ad hæc Abbas, minimè, inquit, miror: his enim rationibus opponi ab homine cordato nihil potest; simulque intelligitur quanto illi versentur in errore, qui effata quædam generalia, pertinacius amplectuntur, in quibus veri species quædam relucet, oculosque perstringit; vitiosa tamen esse deprehenduntur cum ad singulas res ventum est, ad quas accommodari sexcentis in-

locis nequeunt. Huic argumento, quod à cen- IV, Dial.

sus annui contractu duxisti, alia simillima propè innumera informari possunt, quæ nemo item diluet. Non sum equidem nescius hunc ipsum nodum tunc propositum fuisse cum emendandæ morum, ut jactabatur, doctrinæ studio calerent animi. Quæsitæ nodi solutio qualiscumque, ac si paulummodo Consultores voluissent obluatari, hanc profecto extorsissent à respondentibus confessionem; Neminem teneri ad amplectendam semper opinionem tutiorem. Quid plura? Vel hoc signi satis est, in moribus haud dubiam esse doctrinæ falsitatem, cum ex ea tam gravis, tam communis in quotidianæ vitæ commercio oritur perturbatio, Divinæ adversatur illa Providentiæ; atque adeò à primariis illis æternæ Veritatis legibus abhorret, à quibus tanquam à suo fonte, tum humana ratio, tum sensus communis, quos habemus vivendi, & sentiendi datos divinitus duces, profluxere. Hinc perbreve tempore stetit hæc doctrina, & valuit. Ea fors pimum est earum opinionum, quæ modum, & sobrietatem nesciunt.

Casus conscientia à Sæta-Bovio editi
Tom. 1. pag. 585.

Ain' tu vero concidisse penitus doctrinam illam, & explosam esse? Quid igitur est, quod nonnulli, cum de istis rebus differunt, adhuc generatim pronunciant tutiorem semper viam ineundam esse; eam scilicet, quæ cum lege magis congruat. (ita enim loquuntur) & quæ magis ablit à cupiditate: Hoc sentire germanos omnes Christianos, hoc facere; Probabilitatem nunquam à Patribus, aut nascentis ac florentis Ecclesiæ alumni habiram esse pro norma, ad quam Christi discipuli mores exigere suos possent?

Quam

Quàm proclive, ac speciosum est, inquit Abbas, personam Doctoris in rigida morum Schola profitentis, induere! Non est emendus longo studio, multa eruditione præclarus iste titulus. Sit modo quispiam ita comparatus, ut in circulis fidenter pronunciet, ac decidat quidlibet, ut quoslibet, jure an injuria, condemnet, æternisq; suppliciis addicat: tanti magisterium hoc illi constabit. De istis Doctoribus mihi sermo non fuit, cum dixi Wendrokianam hac in parte doctrinam concidisse. De Confessariis loquor: loquor de peritissimis, & spectatissimis animarum rectoribus, qui ab ea penitus in agendo, pronuntiandoque discedūt; quia perspectam ejus principiorum falsitatem habent; quia consecutionū absurditatem, quæ ex ea deducuntur, vident. Qui quidem hodie passim id pro certo confirmant, cum adversis veluti frontibus opiniones duæ contrariæ pugnant, eam quæ minus tuta sit, evadere tutissimam ope, ac momentis rationum, quibus oppositam vincit. Loquor de Theologis, qui Probabilitatis causam suis in scriptis jam à multis annis excutiunt. Illi, (si unum, itemque alterum excipias, qui coguntur absurda longè plurima, & durissima concoquere, nec solum cum cæteris, sed secum etiam sædè pugnare) hos, inquam, si excipias, reliqui omnes in eo maxime versantur, ut refellant hanc sententiam: Possesse quemlibet sequi opinionem, quæ sit eadem & minus tuta, & minus probabilis; & ostendant nefas esse minus tutam partem amplecti, nisi sit eadem probabilior. Sed nihil magis abhorret à vero quàm quod isti Doctores, si eos appellare sic licet, Wendrokiani, tam in Theologicis ho-

spi-

spites, ac peregrini, quàm ipse Wendroxius, nec minus ad quidlibet affirmandum, quàm ille, projecti, asserere non dubitant, Probabilitatem nullo modo fuisse habitam pro morum norma vel à Patribus, vel à primorum temporum antiquis illis, ac germanis Fidelibus.

Hanc tamen velut arcem isti Doctores acriter propugnant, in eoque argumento, ut ajunt, *negativo* se vehementer jactant, subjecit Clander. Id quidem fateor, inquit Abbas, disputatum in Scholium non fuisse, utrum liceret opinionem sequi probabilem, eandemque minus tutam: sed illud etiam cōfirmo, sanctissimos quosque in agenda vita hoc ipsum secutos sine ulla religione fuisse, si quis incideret paulo difficilior nodus, quem principes illæ morum nostrorum regulæ, Scriptura, Canones, & quæ tum extabant Decreta Præsulum, haud ita facile solverent. Quod si de earundem regularum mente ac sententia controversia quæpiam fuisset coorta certis in circumstantiis, tum aliis alia sentientibus, unusquisque quod erat visum sequebatur, eaque vox Pauli Rom. 14. valebat: *Qui non manducat, manducantem non spernat; & qui manducat, non manducantem non spernat*. Quo loco redit mihi in mentem anceps ac periculosum tempus Ecclesiæ, de quo Annales Ecclesiastici meminerunt, sub Juliano Apostata. Id exemplo nobis & argumento simul erit.

Inter cæteras artes quas Julianus adhibuit ut sacrilegos & jam abrogatos profanorum Numinum cultus revocaret, hanc potissimum usurpavit, ut cibaria in macello Constantinopolitano proflare solita impiis cærimoniis inquinaret: in

IV. DIAL.

V.

*Doctrina
Probabilitatis
probata, &
usurpata fuit
à SS. Patri-
bus, & floren-
tis Ecclesia a-
lumnis.*

*Baron. ad
ann. 362.*

IV. DIAL.

primis vero iussit, ut quicquid venale proponeretur, oblatum Idolis antea foret. Qui tum versabatur in hac Urbe amplissima & maxima Christiani, nefas sibi esse crediderunt quicquam è macello petere. Itaque, quandiu valuit Edictum, frumento dumtaxat, quod in horreis locupletiorum haberetur, vitam ægrè sustentarunt, eoque minimè commolito, sed aqua ferventi, ut cuiquè commodum erat, incocto.

VI.

*Exemplum
insigne petitum
ex Antioche-
norum Chri-
stianorum fa-
cto.*

Edictum huic simillimum ab eodem Imperatore promulgatum Antiochiæ fuit: polluta pariter profanis religionibus alimenta. Sed aliud Christiani Antiochiæ atq; Constantinopoli censuerunt: opsonia in macello venalia non emerunt solum, sed iisdem etiam, ut ante, vesci non dubitaverunt. Ecclesia, quæ Constantinopolitanorum factum probaverat, Antiochenorum non improbavit: idq; Theodoretus & narrat, & Apostolis verbis è prima ad Corinthios epistola cap. 10. sumptis firmat: *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Locum hunc Apostoli norant profecto &que Constantinopolitani atque Antiocheni, sed suo quique modo eundem accipiebant: hinc gemina opinio probabilis existebat, illa tutior, hæc minus tuta.

Continuo Eudoxus: En, inquit, usum Probabilitatis mirificè stabilitum, hinc discrepantibus Christianorum hujus atque Urbis sententiis; inde Ecclesiæ Antiochenos nequaquam condemnantis calculo. Cerrè Theodoretus illorum factum approbans impostam tutioris partis amplectendæ legem esse non putabat.

Quid quod, adjunxit Abbas, ipsi sacri Codi-

cēs ejus generis exempla suppeditare mihi possent? Vel illud quam insigne est, quod in Ecclesia Judæica quæsitum ac decisum fuit tempore Antiochi Epiphanis, utrum die Sabbathi prælium committere fas esset. Non suppetebant Judæis tunc Arca & Prophetæ quos consulerent. Militare consilium advocatur, instituitur deliberatio, & pugnam iniri Sabbatho posse decernitur. Quæ profecto sententia & minus tuta erat, & Legi ac innatis huic populo de Religione avita opinionibus adversari videbatur. Vah! intrepellavit Eudoxus; quam vellem vocatum ad hocce consilium fuisse Wendrokium! Dubium non est, quin si suam ibi, super quinta Provincialis, dissertationem recitasset, explosi Mathatias & Judas Machabæus fuissent, atque exhibiti.

IV. DIAL.

VII.

*Exempla è
Sacris literis
petita.*

Sic arbitror, inquit Abbas. Sed ut ad Christianos, qui primis temporibus florebant, redeamus; quo magis animum adverto ad illorum rationem & mores, eo vehementius adducor ut credam nunquam majorem fuisse probabilibus sententiis locum, neque magis viguisse illud effatum quo statuitur fas esse citra noxæ periculum sequi opinionem Doctoris, qui vir probus & peritus habeatur. Si quis tum Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aliquam doctrinæ ac pietatis famam collegerat, ejus sententiæ, opinioniones, dicta totidē erant oracula, quibus omnes sine ulla dubitatione, ut si data divinitus forent, auscultabant in iis rebus, ubi nulla Sacræ Pagine aut Conciliorum vox audiebatur. Vides ut errant tota via Wendrokus & cuncti ejus gregales. Producant quippe nunc, & contendant.

IV. DIAL. nullum in Sacra Scriptura, in Sanctis Patribus, in Ecclesiæ nascentis usu, Probabilitatis vestigium extare.

Admonet me, inquit Cleander, mentio à te jam facta de Sanctis Patribus, ut exponam vobis quod nuper, me præsentem, contigit, quodque opportunè ab instituto sermone haud alienum occurrit. Conveneram Illustrissimum Ecclesiæ Principem Episcopum N. Eodem confluerant salutandi causa viri lectissimi. Aderat etiam Abbas è Jansenii grege, qui de morali Jesuitarum doctrina sermonem iniecit, multaque garrere, cœpit, in primis de ista Probabilitate, in qua nunc sumus. Episcopus, homo ingenii sagacissimi, minimèque cæco animi impetu ad odium aut favorem abripi solitus, cum sermonem longiùs trahi videret, non sine astantium tædio, sic interfatus est. Narro tibi, inquit arridens, Abbas clarissime, decisionem pronunciatam haud ita pridem in Indiis, ductam è principiis Probabilitatis: sed ea lege narro ut eam cures inferendam in Tomum octavum *Moralis Præctica*, antequam ab Arnaldo fuerit omnino confectus. Ego vero illud in me recipio, excepit Abbas, & quidem eam judicabis tanti esse, locum in eo Tomo memorabilem habituram. Cui Præsul: Tuum hoc judicium erit: rem ipsam modo, uti se habuit, accipe.

Gallo mercatori erat uxor præstanti formæ. Is navem fregit in Indico mari, vixque evasit in Oppidum Hispani juris. Continuo deducitur ad Urbis Governatorem, ut peregrini solent, hominem ferocem & libidinosum; qui ut primum feminam hanc vidit, exarsit. Admonitus mercator,

tor, consilii & auxilii inops occurrit ad Oppidi Collegium; rogat evocari sibi duos è Magistris, alterum qui Theologiam, alterum qui moralem scientiam docebat. Ad sunt; iis mœtoris sui & sollicitudinis causam exponit. Exploratum habeo, inquit, non cūctaturum Gubernatorem uxorem meam ducere, si nuptiam non esse resciscat: nondum enim uxorem esse meam intellexit. Porro, ut certis auctoribus comperi, deliberatum ipsi est me, immisissis percussoribus, de medio tollere, si mihi matrimonio junctam cognoscat, aut si, quominus eam ipse ducat, obstem: sin vero in me nihil est moræ, hanc mihi copiam & facultatē dabit, ut sedem hic & domicilium collocem, atque accepta naufragio damna cumulatē sarciam. De meo matrimonio tacere possum, quod omnibus latet; eamque affinem meam prædicare, uti est re ipsa; quam, nisi petita & impetrata dispensatione, non duxi. Quicquid jussero, morem illa geret, sat scio: cæterum, Deum hæcenus præsentem & propitium millies expertus, perire prorsus malim quam ejus majestatem aliquo crimine violare: & me tacita quadam fiducia consolatur & in eam spem adducit non datum iri eam potestatem Gubernatori ut, quæ designavit, exequatur, aut aliquid in meam uxorem admittat.

Thelogus prior verba facit: dolet mercatoris vicem, denunciatque aliud restare nihil, nisi ut egregio isto facinore fidem suam & amorem Deo approbet, vitam ultro in apertum discrimen objiciēdo: si rogatus hæccine uxor ipse sit, respondeat affinem esse, mendacium planissimè admitti, aut ambiguam usurpari vocem, quam

adhibere sit nefas : verum illud esse longè gravissimum quòd inducere nequeat uxorem ad dissimulandum id quod est , seque affinem ipsius prædicandā, quin eam apertè conjiciat in adulterium , cujus ipse conscius & particeps futurus sit : si tantam in divino præsidio spem ponit , id præcipuè confidat, futurum ut ipsum Deus periculo eximat, quo minimè retur modo: nihil autem esse quòd speret fore ut Deus mentem Gubernatoris incensam libidine convertat ac muret: aut uxorem suam ab eo tutetur crimine, quo se ipsa, dum obsequi viro studet, implicuerit: id enim sine summa temeritate , & culpa præsumi spe non posse. Hæc profecto, inquit Abbas Jansenistarum cliens , decisio & responsio Jesuitæ non est.

Mane paulisper, adjecit Præsul . Casuista vicissim verba facit, seque aliter prorsus censere mercatori renunciat . Primùm enim cum eam affinem esse suam dicet, nihil dicturum esse mendacii; veritatem quidem celaturum, at nihil falsi locuturum; quod profecto culpa vacat. Deinde, quod attinet ad adulterium, cui objicitur ipsius conjux , hanc in eo culpam non habere: officio satisfacere , si Deum pia precatione conciliare studeat , si rem omnem ejus benignitati cum fiducia permittat . Quod si religio aliqua injiciatur ne Deum se tentet , multo magis tentatum iri , si manifestum mortis periculum adire non dubitet ea fiducia, fore ut ex eo divina ope salvus & incolumis emergat . Id modo ipsi esse faciendum , ut non de morte dumtaxat vitanda cogiter; sed præterea voluntatē retineat, in qua se jam esse confirmabat, quidlibet potius perferendi,

SEU DE LITTERIS PROVINCIALIBUS. 151
tendi,quàm in Deum peccandi.

IV. DIAL.

Oh I Jesuitam agnosco, exclamat Jansenista. Quod si alter itidem Jesuita sit, planè hæc illa est partitio a Paschale detecta, quæ inter Jesuitas animarum rectores intercedit, quorum alii rigidi sunt & severi,alii mollissimi & indulgentissimi.

Sic est profecto, inquit Præsul. Theologi sententia quin tutior sit ac probabilior,Casuiستا minus tuta minusque probabilis, nemo ambigat. Nemo,excepit Jansenista:qui etiam rogare Præsulem institit, si verè gesta res ita esset, ne gravaretur, sibi affirmare: quippe quæ esset perquam idonea,ut in *Moralem Practicam* adderetur.

Ubi vidit Præsul hominem eò, quo volebat, inductum,addidit subridens:Atqui Abbas optime,hæc quam narravi modo,mera parabola est. Nunc quid arcani regat accipe. Quod in isto mereatore fictum atque adumbratum audivisti, hoc ipsum contigit Abrahamo, ut nosti probe. Is, quo mortem effugeret, auctor fuit Saræ, ut hominibus a Pharaone & Abimelecho missis renuntiaret se Abrahami sororem esse, uxorem esse non diceret. Quem Theologum loquentem feci, is S. Joannes Chrysostomus est, qui Epistola 3. ad Olympiadem Abrahamum planè culpat, quasi qui uxoris adulterio assentiatur, & ovem objiciat lupo; qui fallat, ac documento sit vel sanctissimis viris quàm eos sua interdum virtus probitasque destituat. In Casuista vero Sanctum Augustinum agnosce qui disertis verbis docet Abrahamum vacasse culpa,cum Saram affirmavit sororem suam esse;quia,inquit,tacuit aliquid

Lib.22: contra
Falsum
c.33.& seq.

IV. DIAL. *verum, & non dixit aliquid falsi. Audi porro quid
VIII. addat Augustinus. Hoc Abraha factum lenoci-
Augustini nio simile videtur, sed non valentibus ex illius
sententia de aeterna legis lumine a peccatis rectè facta discer-
Abrahami nere: quibus & constantia pertinacia videri po-
facto. test; & virius fiducia, vitium putatur audacia; &
quacunque similiter obijciuntur quasi non rectè
agentibus, & non rectè cernentibus. Neque enim
Abraham flagitio consensit uxoris, ejusque ven-
didit adulterium: sed sicut &c. Et ipse conjugem
castam, & casto corde sibi cohaerentem, de cujus
animo, ubi pudicitia virtus habitabat, nullo modo
dubitabat, tacuit uxorem, dixit sororem; ne, se oc-
ciso, ab alienigenis atque impiis captiva posside-
retur: certus de Deo, quod nihil eam turpe ac fla-
gitiosum perpeti sineret.*

Adjungit circumstantias rationesque, a me in
exponenda mercatoris causa notatas, & in Ca-
suisitæ responso: illam in primis, quòd Abraham
confideret, quicquid demum eveniret, uxorem
suam divinitus ab omni labe periculoque pro-
hibendam. Ubi etiam vides (subjecit ad extre-
mum Præsul) Augustinum hic directionem in-
tentionis usurpare in loco: denique totum hoc
negotium ita decisum ab eo, quasi qui persua-
sum haberet fas esse partem amplecti minus tu-
tam, uti Abrahamus re ipsa præstiterat. Certe,
neuter istorum satis commode ratiocinabatur,
si partem hanc minus tutam, eandemque paritè
esse minus probabilem non videbat; quod si hoc
viderunt ambo, dicendi profecto sunt in illorum
fuisse sententia, qui censent eligi posse opinio-
nem minus tutam, licet sit eadem minus proba-
bilis.

Hic enim vero circumſpectare Janſeniſta, ang-
gi, & ludos perturbatione ſua, iis qui aderant, ac
riſum dare. Verum ubi ſe pauliſper collegit, præ-
fractè affirmat, nihil quidquam tale in Auguſti-
no a quoquam oſtendi ſibi poſſe. Continuo Epi-
ſcopus N. arreptum è pluteo ſextum Auguſtini
Tomum profert, caſumque, & ejus deciſionem
fuſè monſtrat in vigeſimo ſecundo contra Fau-
ſtum libro; ſimulque commonet hominem non
modo non tutum & a peccandi periculo ſemo-
tum, ſed ne probabile quidem eſſe juſ, ac licen-
tiam debacchandi in quemquam tanta cum im-
porentia, quanta in Jeſuitas ſævire non ceſſabāt
ejus amici Janſeniſtæ: longè ſatius fore, & ad
exemplum præſtabilius, ſeveriorem morum do-
ctrinam factis ipsis, etſi taceret lingua, prædica-
re, quàm eandem venditare verbis, factis autem
& pugnante vita refellere.

Dictum ſapienter, & opportunè, inquit Eudo-
xus. Et ſane, qui doctrinam Jeſuitarum de mori-
bus tam ſcèdè proſcindunt, ii ſi reputarent ſe-
cum attentius cujuſmodi commētariis, quorum
hominum fide & auctoritate freti ita ſentiant ac
loquantur: ſi rationes expenderent quibus poſ-
ſent induci meritò ad ſentiendum de illa doctri-
na aliter ac plerique vulgo exiſtimant; ſi eas que
ſubſeſſe poſſunt cauſas attenderent, cur venire in
dubium debeat illorum aut ſinceritas aut pru-
dentia qui vel maxime in eo genere deterere
Jeſuitarum famam ſtudent: hæc, inquam, ſi pen-
ſitarent, fortasſe adducerentur ut crederent, mi-
norem ad ſummum probabilitatem tribui poſſe
illorum opinioni qui arbitrentur licitum eſſe
illos ſermones ſerere, & iis habere fidem quos
ipſo-

IV. DIAL. ipsorum adversarii in vulgus spargunt. Sed nimirum sic sunt isti correctores moralis disciplinæ, ut quas præscribit illa præcipuas & capitales regulas, iis se se solutos interdum esse putent.

IX.

*Roma de
Probabilitate
quid censeat.*

Romæ autem, sciscitatur Cleander, quid censeant de præclaro isto effato, quo statuitur tutiorem partem eligendam semper esse! Quid censeant, quæris? respondit Abbas: condemnant. Certè propositionem hanc Alexander VIII. censoria inussit nota: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. Hæc propositio ex altera illa proximè deducitur. Quippè si lex imposita est omnibus eligendæ tutioris sententiæ, ex eo planissimè consequens est nefas esse contrariam amplecti opinionem, quantalibet probabilitate prædita sit.

Hoc patet, inquit Eudoxus. Missum igitur faciamus Wendrokium cum sua doctrina morum ultra fas, modumque provecta. Verum ægrè ad oppositam accedo sententiam, quæ docet posse nos sequi opinionem minus tutam, cum eadem est minus probabilis. Quin mediam in-fistimus viam, in qua ejus opinionis eligendæ facultas, ac venia datur, quæ sit minus tuta, modo sit probabilior?

Valdè tibi assentior, ait Abbas; neque est quod malim quàm hanc mediam inire viam: & eò complures hodie Theologi delabuntur. Verum omnibus accuratè perpenſis, Doctores hujus mediæ, ac mollioris probabilitatis patronos video, non minus quam cæteros, in sua doctrina explicanda, tutandaque laborare. Longum esset explicare tibi quemadmodum premantur ab

his, qui opinionis minus probabilis doctrinam, partesque defendunt, & quibus eos vicissim argumentis ipsi premant, ac vexant. Multa penes me domi sunt volumina, unde hæc discas, si tibi aut ista pernoscendi avidus, aut legendi patiens animus est. IV. Dial.

X.

Doctrina Probabilis Opinionis breviter collecta.

Non est, crede mihi, excepit Eudoxus: ac nobis, opinor, sufficere, quam perspicuè ac dilucidè dedisti, probabilis opinionis explicatio; hanc infigere altius in animo placet. Est, inquiebas, si probe commemini, nec Fidei, nec principiis Fidei, nec evidenti rationi contraria; quæ sententiæ oppositæ argumenta plausibilem in modum diluit; quæ cæteroquin una vel pluribus gravis momenti rationibus nititur, hoc est, ejusmodi rationibus, ut valere apud hominem prudentem possint, eoque illum perducere, ut fateatur sententiam oppositam non esse certam.

Rem ipsam tenes, inquit Abbas. Porro id præterea diligenter est animadvertendum, oportere, ut omnes istæ conditiones conveniant etiã illi opinioni, quæ vocatur minus probabilis. Omnes enim quos modo laudavimus, variarum Gentium, Academiarum, Ordinumque Doctores, qui tam consentientibus studiis docuerunt fas esse opinioni minus probabili adhærescere, sine ullo peccati periculo, idem hoc semper postularunt, ut opinio hæc minus probabilis, verè esset probabilis. Sin autem oppositæ opinioni tam certa, tam evidens veritas adsit, ut isti suam probabilitatem adimat, ab instituta quæstione discedetur. Ita qui ex ipsis tradunt fas esse opinionem sequi minus probabilem, eam solummodo sequi fas esse concedunt, quæ singulis istis con-

conditionibus, tum positivis, ut vocant, tum negativis omninò sit munita; idque fatentibus omnibus, vel certè compluribus eorum à quibus eadē opinio minus probabilis impugnatur. Ea ratione, ut vides, doctrinæ Patrum, Traditionis, & Cōciliorum auctoritati cautum est; cum hæc primaria statuatur ab iis Theologis regula, ne quid contra illa omnia peccetur, & opinionem vel hoc nomine uno decernant improbabilem, si illis adversetur.

Etiamsi huic doctrinæ, quam exposuisti modo, veritas non constaret, exceperit Cleander; constaret hoc certè, neque absurdam, neque impiā, neque execrandam esse; neque talis posthac à me censeretur, quam vis tot insignes, eruditosque patronos, atque assertores non haberet.

Ad hæc Abbas: hoc unum modo ut concluderes volebam: hoc uno causam adversus Paschalem, & Wendrokium vincunt me patrono Jesuitæ, & sexcenti alii, quorum fama & probitas malè vexabatur, Theologi.

XI.

*Hofes infensissimi Pro-
babilitatis
eandem in
praxi amicis-
sime ample-
duntur.*

Ego vero, subjecit Cleander, donec istæ lites funditus componantur, propterea lata interim lege sanciri, ne quis opinionem insecraretur minus probabilem, aut alias quæ cum ea sunt junctæ propositiones; constituta delinquentibus hac pœna, ut contrariam opinionem in agendo sequerentur.

Irrita facis vota, inquit Abbas: nunquam istud sancietur: nimis multorum interest, ne lex feratur ejusmodi. Quin ipsi moderatores conscientiarum intercederent. Quid censes dicturum Sacerdotem clarissimum N. si è nobilibus, quas confitentes audit, matronis una, dum de fortu-

nis ac bonis suis deliberat, dubitatque quam bene pars eorum aliqua parta sit; idcirco ejus sententia, judicioque non staret, quòd unius auctoritas Doctoris ad conciliandam opinioni probabilitatem haud sufficiat, multo verò minus ad securitatem: si juberet proferri sibi, & produci Doctorum duodecim sententias ac testimonia, ipsorum manu chirographoque obsignata?

Quid censes dicturum Abbatem N. si, propterea quod opinio quæ patitur obtineri plura beneficia Ecclesiastica, quorum unum fructus non exiguos habeat, est omnium consensu & minus probabilis & minus tuta; cogeretur in ea re doctrinam opinionis minus probabilis facto ipso deferere, in quam tamen ubique declamitare, & invehi non cessat?

Quid narras autem? percunctatur Eudoxus: an vera prædicas, cum ais opinionem eorum, qui plura possideri beneficia posse putant, haberi minus probabilem? Vera, inquit Abbas. Nulla unquam opinio cum altera, quæ ipsi opponitur, collata, potiori jure quàm ista potuit appellari minus probabilis. Qui aliter loquuntur, ii aut parum loquuntur sincerè; aut, quæ sit ista voci subjecta norio, cum Probabilitatem dicimus, ne intelligunt quidem. Ipsa Tridentini Concilii verba, argumenta Divi Thomæ, Casuistarum placita, quamlibet soluti, & indulgentes esse jactentur, planissimè ostendunt, eos qui plura possident Ecclesiastica beneficia, aut omnes, aut ferè omnes alia vulgo ratione tutos esse non posse quàm opinionis minus probabilis præsidio: neque alii fermè ulli ex isto excerpti numero quærit, nisi quos Ritualis liber Alestensis recipit, eximit,

*Sess. 24. c. 17.
Quodlib. 9.
art. 15.*

IV. DIAL. nimirum bonos Sacerdotes quosdam, qui probè directâ intentione freti, & idoneorum Clericorum coacti paucitate, *multa beneficia retinent diutius quàm vellent . . . qui agrè adducuntur, ut ea deponant, ac tradant aliis à quibus pravè administranda satis sciunt . . . qui interea laborant pro virili, ne quam exemplo isto suo & facto peccandi ansam, & offensam cuiquam obiciant . . .*

Audio quid velis, Eudoxus inquit: ceterùm si temerè præjudicatis opinionibus ducerer, vel id quod dixisti modo de pluribus beneficiis simul possidendis, satis argumenti foret quo persuaderetur mihi opinionem minus probabilem, ac minus tutam eligi tuto posse. Quam multos enim cernimus tum Antistites tum Abbates, viros graves ac probatos, severioris disciplinæ præcones, plura uno lauto & pingui Beneficia obtinere? Præterea illorum plerique suos habent Confessarios, ac moderatores in celeberrimis Lutetiæ Seminariis, ubi frequens item, & quotidiana severioris disciplinæ mentio: quin etiam eorum nonnulli domicilium illic suum habent. Igitur necesse est, ut & Confessarii Præsulum istorum atque Abbatum, & ipsorum Confessariorum Confessarii, & moderatores gravissimi, ac præpositi domorum illarum, censeant opinionem probabilem ac minus tutam tuto & impunè præoptari posse. Quod cum ita sit, demiror quid venerit in mentem Jansenistis litem super ea re Jesuitis intendere.

Præclare vero cum Jesuitis agitur, exceptio Abbas, si quos certis in Seminariis inveniant, qui vitio illis, & scelerei non vertant doctrinam
quam

quam habet ipsimet in usu quotidianæ vitæ tam familiarem & amicam. Neque hoc tamen obstat quominus ibi cæteras inter præceptiones, quæ junioribus Abbatibus ibidem institui solitis traduntur, hæc præcipua sit, aut hæc iisdem certe facultas ac venia detur facillimè, ut moralem Jesuitarum doctrinam, quotiescumque datur occasio, exagitent atque insectentur; ut eosdem tanquam Probabilitatis artifices jocos ac salibus aspergant; ac demum quo habeant isti adolescentes egregium specimen hujus Christianæ atque urbanæ dicacitatis, ipsis interdum Provinciales Litteræ in manus dentur cum elegantibus Wendrokii notis. Quid ibi agatur, qui sermones iis de rebus habeantur, clam me non est.

At, quæso, inquit Eudoxus, ad Abbatem N. hostem Probabilis Opinionis adeò capitalem, redeamus. Oportet illum tot onustum Prioratibus & Abbatiis obfirmasse animum in hac sententia, libras quinquagies aut sexagies mille census annui, esse tanti, ut quispiam animam Tartaro devoveat. Nam cum constet, affirmantibus etiam Casuistis, unicum iis qui Ecclesiastico Beneficio non uno potiuntur esse per fugiū in doctrina opinionis minus probabilis, non auisim eos condemnare quibus est bona fide persuasum fas esse hac doctrina uti: at iste, qui ad ipsum Probabilitatis nomen exardescit, vel furit potius, quo se tandem vertet? Nonne adversum se sententiam ipse dicit? Eccui Deus voces istas justius oggeret: *Ex ore tuo te iudico serve nequam?*

Hominem expecto, ait Cleander, dum, ut as-

IV. DIAL.

solet, præclara suæ de hoc argumento doctrinæ moralis effata mihi occinat. Illum coram testibus idoneis ac locupletibus adigam eò, ut vel recanget quæcumque hætenus contra Probabilitatem ausus est effutire, vel è suis Beneficiis tria exuat, aut spei, si quam habet, cælestis gloriæ potiundæ prorsùs abjiciat. Tum Cleander, Abbatem respectans, Nihil agis, inquit, cum Jesuitas tam sedulò, tam operosè tutari studes: non facies aliquando ut ne doctrinam hanc, tãquam proprium suæ Societatis fœtum deosculari dicantur & unicè complecti.

XII.

*Jesuitarum
ratio & insti-
tutum in tu-
da Probabili-
tatis causa.*

Unde istud hauseris nescio, retulit Abbas. Cæterum mihi videntur in ea re perquam prudenter ac probè se gerere. Cum eorum Doctores in Academies cooptati sunt, & in Scholas ad profitendum inducti, offenderunt istam doctrinam usu communi receptam, pervagatam, ab cæteris vulgo traditam, ac nominatim ab Sancti Thomæ discipulis. Potuitne fieri quidquam ab iis sapientius, quàm ut morem gererent consuetudini, idem cum omnibus sentirent? Extiterunt in ipsis nonnulli quibus ea doctrina non placuit: in oppositam ivere isti sententiam, neque illam solùm docuerunt in Scholis, verùm etiam in libris publicè editis; idque non modo non vetantibus, sed approbantibus quoq; ipsorum Præpositis ac Rectoribus.

Ex quo in hanc doctrinam conclamari cœpit, unusquisque ipsorum eandem ac prius libertatem retinuit; nedum sibi istius doctrinæ patrocinium sumplerunt. His postremis annis contraria sententia in Parisiensi Collegio docebatur: quod item, ut audiui, factitatum Lugduni est,

To-

Tolosæ, Flexiæ, Romæ. Nuperrimè in eodem IV. DIAL.
 Collegio Parisiensi propugnata fuit in propo-
 sitis publicè Theſibus:aderam ipſe teſtis oculatus.
 Alii ſatius duxerunt nihil in utramque partem
 ſtatuerè, quod mihi quoque faciendum eſſe ju-
 dicavi. Emiſſi ab eorum Scriptoribus libri ſuper
 ea opinione ab annis aliquot, non tam in eo la-
 borarunt ut eandem tanquam doctrinam, de
 qua jure contendi non poſſet; propugnarent,
 quàm ut oſtenderent illam deteriore in par-
 tem accipi, dirum ipſi virus allini, tectis ideò
 atque horridis pigmentis aſpergi, ut ipſorum
 Doctõribus corruptæ morum doctrinæ nota &
 ignominia inureretur. Populum candidè ac mo-
 deſtè monuerunt, ſi quid ineſſet in iſta doctrina
 vitii ac periculi, immerito hanc in ſe ſe invi-
 diam refundi, qui nec ſoli nec primi eam do-
 cuiſſent; nec niſi malignè admodum fieri ut in
 ea re ſegregarentur a numeroſo Præſulum, Do-
 ctõrum ac Theologorum agmine, quos imitari,
 quos conſequi, pulcrum ſibi ac neceſſarium pu-
 taviffent.

Id quidem ipſorum adverſarii videntur po-
 ſtulare, ut eam Jeſuitæ damnent ac proſcribant;
 ſed cur poſtulent, mea quidem ſententia, nihil
 eſt. Cum ita proponitur atque explicatur, uti re-
 vera eſt; cum certis cautionibus & circumſcri-
 ptionibus munitur, ac vallatur quibus eam Je-
 ſuitæ præ cæteris aſtringendam eſſe putaverunt:
 cum eadem tot peritiſſimorum Doctõrum, quo-
 rum indicem vidiftis, quafi nube tegitur ac de-
 fenditur; nihil dum commeruit profectò cur ita
 condemnetur. Illam Jeſuitæ, qualem adverſarii
 exhibent, deteſtantur; ejus & principia & con-

IV. DIAB. clusiones damnant; ac suam negant esse, cum larva hæc illi inducitur. Ad extremum mittat vocem Ecclesia, decernant pro imperio quibus ea potestas est: nihil in Jesuitis erit moræ quin, refragante licet ac reclamante turba, probitate, & eruditione tot Doctorum qui ab annis centum quinquaginta ejus patroni fuerunt ac propugnatores, illam ejurent atque abdicent. Id confirmare ac spondere nihil vereor, futurum ut ipsorum Præpositi eam tota Societate doceri verent. Laudem obedientiæ ac docilitatis tanquam propriam ac suam sibi semper vindicarunt; huc adversarios adhuc provocant. Quid sit de Probabilitatis doctrinâ sentiendum Ecclesia pronunciet; quemadmodum de Jansenii doctrinâ pronuntiavit; non tergiversabuntur Jesuitæ, non confugient ad distinctionem Juris, & Facti, non alia id genus diverticula persequentur.

Exemplo sine ac documento Theses paucis ante annis ab eisdem condemnatæ; abjuratæ Propositiones quæ fuerant a quibusdam sodalibus suis leviter ac parum consideratè prolatae; depositi ac suâ moti loco earum auctores, si parum obsequentes deprehenderentur; mos ubique gestus Ecclesiæ decretis, quæ ad doctrinam pertinerent, cæca quadam obedientia. Facerent utinam Superi eadem ut exempla laudari possent in factione. idè Jesuitis tam acriter insensa, quod reipsa Catholicæ doctrinæ similiter insensa sit. Sed hæc docilitatis & obsequii gloria eorum semper fuit qui se germanos Fideles, qui hujus Sanctissimæ Matris filios veros ac legitimos dici vellent; ut pervicaciæ, cavillationis, astutiæ labes errori, factionibus nefariis & coalitionibus,

SEU DE LITTERIS PROVINCIALIBUS. 163
tionibus, addicta & iniusta semper fuit.

IV. DIAL.

Hic finem dicendi fecit Abbas, seque partes
æquitatis ac justitiæ, in ea quam tuebatur causa,
suscepisse, Eudoxo & Cleandro approbavit. Am-
bo mox ab eodem exorarunt atque impetrarūt,
ut ipsa insequenti die iterum convenirent ad
excutiendas criminationes cæteras, quibus Pa-
schalis Theologos Societatis in Provincialibus
suis incessebat.

V. DIALOGUS.

I.

*Examen**quarta ad
Provincialem
Epistolæ.*

Sub ipsum prandium Cleander & Eudoxus Abbatem deduxere ad Jansenistam Eudoxi amicum, illum ipsum de quo egerant in primo congressu; cujus in Bibliotheca Theologiæ Moralis è Societate Doctores collecti visebantur. Et quidem sperabant fore ut eundem cum Abbate committerent, inducerentque ad pugnam, in qua non sine voluptate experturi essent quemadmodum alteruter è disputatione se se evolveret, ubi dumtaxat veritas factorum, perspicuo librorum testimonio comprobanda, & oculorum judicio decidenda causa erat. Verum præter spem evenit perincommode ut novus ille adversarius, quem Abbati destinaverant, domi suæ non adesset. In ejus Bibliothecam nihilominus itum est, quam ingrediens Eudoxus Abbatem ita compellat: Dimidia consilii nostri parte frustrati sumus. Nobis animus erat strenuū tibi pugilem objicere, qui ardorem tuum in turanda Jesuitarum causa paulum restingeret. Res tibi nobiscum faciliior & pugna est; pulcrius tecum ac per te Veritas vinceret, si sudoris aliquid haberet ac negotii victoria.

Ego vero, inquit Abbas, nequaquam vos ita lenes ac remissos, uti dicitis, hostes experior. Ceditis, fateor, veritati, sed ejus evidentia victi fractique; & male res mihi cecidisset, nisi cataphractus in campum descendissem. Meam interdum sinceritatem ad cælum extollitis: ambos tamen jam sensu non admodum comparatos, ut affirmanti

mantimihiquidlibet crederetis. Cæterum laudo V. DIAL. V
institutum vestrum, & probò: sic exquirenda veritas est.

At tu, excepit Cleander, num in cæteris, quibus impugnantur Jesuitæ ab Auctore Provincialium, capitibus, perinde acer & invictus es, atque nobis es visus, in solvenda, quam iniisse finguntur adversus Evangelicam morum doctrinam, conjuratione; in partitione illa commentitia quæ rectores conscientiarum in se veros indulgentesque dividit; & in Probabilitatis negotio?

Vestrum judicium erit, inquit Abbas. hoc unū vobis confirmare possum, nihil a me veniæ datum iri eorū Theologis, si quid illos delinquere animadvertero. At vos vicissim cavete, ne fidem & commenta Paschalis secuti, eam omnem morum doctrinam dissolutam appelletis, quamcumque ipse talem in suis litteris nominat. Sin est ut occurrant nobis Societatis nonnulli Theologi, qui exerrent à recta doctrinæ moralis veræ germanæque via, nihil in eos gravius, quam in alios quospiam Theologos, statuite: quam in Doctorem Sorbonicum, cujus librum tres e suis sodalibus approbassent; quam in Dominicanum item Theologum cujus operi præfixa Theologorum ac Provincialis sui essent suffragia. Jesuitas sane reprehendite, si quid peccent, sed ita ut errata privatorum ac singulorū universo Corpori, tanquam pestem omnibus membris communem, ne tribuatis. Ac ne ipsi Corpori quidem quominus eam tribuatis, vetabo, si pro Doctore uno qui rem quampiam pravè deciderit, ac manifesto lapsus errore fuerit, alios decem

V. DIAL. aut viginti è Societate non produco, qui contrariam sententiam docuerint. Num vobis videor nimium Jesuitis patrocinari? ac si his conditionibus causam vincunt, nonne jure vincent?

Æquum dicis, subjecit Eudoxus: ordiamur à principio, & quæ sequentur deinceps, uti se dabunt, excuriamus. Decisionum molliorum, ut Societatis adversarii volunt, & laxiorum index quarta in Epistola inchoatur. En, inquit, Epistolam hanc aperiens, quemadmodum loquentes Jesuitas Paschalis faciat ore illius Patris, viri minime mali, ex quo Societatis arcana cognoscit. *Hoc sentimus, neminem in peccato jure culpari posse, nisi qui de illius pravitate divinitus sit admonitus, & ad illud fugiendum excitatus.*

II.

*Propositio à
Paschale Je-
suitis afficta,
quam apud
eos falsam
esse multis
modis constat.*

Ad hæc Abbas exclamans: Falsum, inquit, falsum è multis hoc primum. Ego vero contrarium fidenter affirmo, si sententia huic propositioni à Paschale subjecta spectetur, Jesuitam qui quid hujusmodi docuerit neminem unquam extitisse. Age, videamus, excepit Cleander; ut se dant initia, sat bellè nobis disputatio procedet. Abbas interim pergens, Expendamus, inquit, quor modis falsam hanc propositionem esse Jesuitæ doceât.

Primò, sexcētis in actionibus, in quibus animus cupiditate, ac perturbatione vehementiori incitatus non est, quas ipsa per se abhorret natura, & refugit, tradunt Jesuitæ, ex communibus Theologiæ placitis, peccare hominem, & quidem graviter posse, tametsi nulla donatus à Deo sit gratia, ut vocant, actuali; nullo afflatu, instinctuque divino ad vitandum peccatum impulsus. Rem ipsam & meam pariter ac illorum mentem pro-

posito exemplo facilius capietis. Proditum est V. DIAL. litteris; (idque memini me alicubi legere) Christianum Pictorem non imperitum, qui servitutum apud Turcas serviebat, tabellam à se pictam Mahometi secundo, non imperito picturæ æstimatori, obtulisse, Divi Joannis Baptistæ præcisum caput exhibentem. Laudavit Mahometes; unum tamen, inquit, hæc tua pictura peccat: os certo quodam modo contortum, ut in abscissis vulgò capitibus cernitur, desidero. Vix ea, cum accedere propius mancipium aliud, quod astant, jubet; eximit acinacem, caput misero demetit, ut præsentī, & horribili exemplo Pictorem edoceret.

Ajunt Jesuitæ, neque ullus illorum dissentiet; ea in re, aliisque id genus sexcentis, in quibus licentia, impunitas, interdum impia sceleris ostentatio, quotidie homines in flagitia Christianis, atque ad eò hominibus indigna scientes ac prudentes impellunt, sprete reclamantis conscientiæ, ipsiusque naturæ voce; tunc, inquam, etsi gratia, quæ dicitur actualis, absit motusque divinus, gravissima patrari crimina: quandoquidem, ut rectè docet Augustinus libro de Spiritu, & littera cap. 27 *Non usquequaque ad eò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, unde meritò dici possit etiam in ipsa impietate vita sua facere aliqua legis vel sapere.* In quo mirificè Divus Thomas, Sanctus Augustinus, Jesuitæque consentiunt.

Secundo, Jesuitæ docent, si quis periculi gnarus in proximam occasionem peccati temerè se conficit, nullo tunc modo divinam Providen-

V. DIAL. tiam teneri ad hominem lapsu prohibendum; & quamvis nulla divinitus gratia esset afflatus, eo temporis puncto, quod antecedit peccatum, cuius in periculum se coniecit, nihilominus peccatum isthuc ipsi meritò imputandum.

Tertio, ebrium similiter in culpa esse, si quid temulentus admiserit; si quas, exempli causa, voces impias, & in Deum contumeliosas protulerit; licet propter obrutam vino rationem, neque quid peccet intelligere, neque monentem intus audire Deum possit.

Docent quarto, ea peccata, quæ consuetudine, ac frequenti lapsu inoleverunt; verbi causa, hominis sæpe, ac temere dejerantis falsa juramenta, & diras præcationes, illi universa imputari, quamvis in hæc flagitia labatur alia penitus omnia cogitans, neque animum advertens ad id, quod re ipsa committit, mali; nisi serio ejusmodi criminum dolore tactus, vitiosam consuetudinem ex animo detestetur, eamque vera sinceræque pœnitentia pro viribus evellere molia-

III.

Multa peccatur ex ignorantia, incogitantia, Dei oblivione &c.

Ad extremum tradunt eorum delictorum, quæ ex ignorantia *vincibili* oriuntur, hoc est, quæ admittuntur contra legem & præceptum, quod cognosci potuit, ac debuit, culpam in iis hærrere, qui delinquant; licet tum maxime de actionis perversitate ac vitio nihil cogitent, neque divinitus ante moveantur quàm delinquant. Hæc omnia illis Abbas deinde in permultis, qui aderant libris Jesuitarum ostendit, ubi fusius eadem ista tractabantur. Mox in hanc sententiam per-

Suarez, Vasquez, Layman, Sanchez, Lugo, Valentia, Tannerus &c.

Inde perspicitis quàm verè Paschalis tanquam

quàm *Principium* apud Jesuitas *indubitatum* vñ V. DIAZ. dicit, hanc, quæ nobis in manibus est, propositionem: *Neminem in peccato iure culpari posse, nisi qui de illius pravitate divinitus sit admonitus, & ad illud fugiendum excitatus*: quam propositionem tot modis apud eosdem Jesuitas falsam esse constat.

Sane subjecit Eudoxus, quod attinet ad postremum illud de ignorantia *vincibili*, cujus modo fecisti mentionem, non potuerunt Jesuitæ clarius quid sentirent & liquidius contestari, quàm in libello haud ita pridem ab ipsis conscripto, cui nomen inditum, *Error Peccati Philosophici ab Jesuitis impugnatus*. Validius causa propugnari nulla potest, quàm hæc ab illis defensa fuit: omnibus animis & viribus in eam, ac meritò quidem, incubuerunt. En vobis librum, inquit Abbas: & pera libellum protulit.

Enimvero, subjunxit non sine risu Cleander, venisti ad pugnam apprimè instructus.

Ohel reponit Abbas, dubiumne id tibi est? An putas ista mihi esse in promptu posse, nisi prospiciantur, atque præparentur? nonne temerè facerem si de rebus ejusmodi disserere aggrederer non meditatis probè & cogitatis, coram vobis duobus, ingeniosis viris? Ingeniosis autem? imo etiam ita comparatis, ut quamvis æquitatis amantiissimi, tamen perinde atque alii complures, nonnihil malignæ voluptatis caperetis, si cerneretis Jesuitas paulò minùs, quàm ostendo, à criminibus objectis esse disjunctos. En vobis locum de quo sermo incidit: habetur pagina undevicesima.

Sic est, & id quovis pignore contendo atque

V. DIAL. „ confirmo, neminem unum repertum iri è tot Je-
 „ suitis, Sacrae Scripturae Interpretibus, Theologiae
 „ Scholasticae, Moralis, Controversae, Professori-
 „ bus, quæstionum ad conscientiam pertinentium,
 „ Sacrorum Canonum, rerum piarum Scriptori-
 „ bus, Concionatoribus, imò etiam Philosophis:
 „ ajo, inquam, neminem ex iis omnibus inventum
 „ iri, qui, cum ageret de officio per ignorantiam
 „ aut incogitantiam omisso, non distinxerit eam,
 „ quæ culpe obnoxia est, ab alia quæ vacat culpa;
 „ quique nullam ignorati male flagitii excusatio-
 „ nem à priore illa peti unquam posse, non do-
 „ cuerit.

Inductionem sane dicis bene longam, & ac-
 curatam, inquit Cleander, per omnium Professo-
 rum, & Scriptorum genera ductam. Ac veros
 profecto fuisse tunc Jesuitas oportuit, siquidem
 eos mendacii arguere nemini tunc in mentem
 venit.

Hæc igitur, perrexerit Abbas, è Jesuitarum men-
 re sententia esse potest hujus, quæ ipsis à Pascha-
 le tribuitur, propositionis: hæc unica item est
 sententia propositionum aliarum istius affinium,
 quæ dedita opera eundem in locum contrudun-
 tur, ut eorum doctrinae invidia quærat: nihil
 aliud, inquam, sibi propositiones istæ volunt, nisi
 peccatum omne, quod quisque admittit, esse vo-
 luntarium aut in se aut in sua causa: nemini
 vim & necessitatem, ut peccet, afferri: atque ad
 commerendam noxiam, sive, ut loquuntur, ad
 demerendum, etiam in statu naturæ lapsæ, re-
 quiri libertatem oppositam necessitati. Quam-
 obrem hoc displicere Paschali & ejus amicis de-
 beat, non te fugit. Hæc Jesuitarum doctrina

pugnat ex diametro scilicet cum ea quam in V. DIAC.
 Jansenio damnarunt Pontifices Innocentius X.
 & Alexander VII. Satisfaciunt nobis, inquit Eu-
 doxus; nihil est super eo capite, quod præterea
 requiramus. Mihi vero, adjecit Abbas, nondum
 est satisfactum. Eum ipsum, sodes, locum &
 quæ sequuntur iterum legas velim.

Eudoxus hunc Paschalis locum rursus evol-
 vit. Hoc igitur sentimus: *Neminem in pecca-* „
to jure culpari posse, nisi qui de illius pravitate „
divinitus sit admonitus, & ad illud fugiendum „
excitatus. Intellexistis? Perculit me hæc ora- „
 tio. Ex ea enim & quæ per imprudentiam, & „
 quæ Deo penitus oblito peccantur, vitii exper- „
 tia judicari videbam. . . „

Hic Abbas; resiste quæso: Quid venit in men-
 tem tibi cum hæc audis? Omnino istud, respon-
 dit Eudoxus, quod epistola tota reliqua menti
 objicit; nempe hanc esse Jesuitarum doctrinam,
 nihil ut per imprudentiam peccari velint: flagi-
 ria omnia facinorosorum, qui peccandi consue-
 tudine occalluerunt, à quorum mentibus abest „
semper Deus, expertia culpa esse: si quis semel à „
se impetraverit, ut Deum prorsus obliviscatur, „
omnia illi pura sceleris fore in posterum: riden- „
dam, aut certe miserandam eorum simplicitatem „
esse, qui dimidia velut ex parte nequam & im- „
probi sunt: depositam illorum salutem, quibus „
aliquod virtutis studium superest: at quorum „
plena, integra, corroborata veritate, pura & „
puta improbitas est, illos abesse Tartaro quam „
longissimè.

Jam vero ex iis, quæ exposui paulò antè, per-
 rexit Abbas, quæ in Jesuitarum libris common-
 stra-

V. DIAL. stravi, an eandem animo cogitationem & imaginem informas? Imò planè diversam, inquit Eudoxus. Ex iis quippè mihi liquet multa per imprudentiam peccari, ut ille tuus satis demonstrat prava dejerandi consuetudine implicatus. Video facinorosos omnes, cum oblivione Dei admodum voluntaria teneantur, eorum scelerum quæ sic admittunt culpam omnino sustinere, si Theologiam Societatis audiamus, ac pœnas eorundem scelerum multo graviore ipsi imminere, quàm illis *semipeccatoribus quibus aliquod virtutis studium superest*. Quid plura? dicendum planè, ac sine circuitione fatendum est, calumniam hanc meram esse.

Bene habet, excepit Abbas, mihi nunc factum est satis. Vos vero, si plenius animum explere vestrum super ea re percupitis, facite ut alteram Jesuitarum de Peccato Philosophico Epistolam perlegatis, præsertim pag. 5. ubi hæc habentur eorum dicta nomine.

„ In hoc versatur nova quæ nobis imponitur
 „ hæresis, quod affirmare dicamur ignorantiam
 „ omnem & oblivionem Dei, licet voluntariam,
 „ & culpæ obnoxiam, ut est revera in Atheis, in
 „ falsorum Numinum cultoribus, in impiis, in reliquis omnibus flagitiosis, à quibus accusator,
 „ explicandæ hujus hæreseos causa, exempla sumit: omnem, inquam, ignorantiam & oblivionem Dei sufficere, ut peccata committant merè
 „ Philosophica, quibus Deus nequaquam offendatur. Atqui hoc ipsum omnes tanquam detestabilem hæresim condemnamus: iidem nihilominus contendimus, id in nullis Auctorum nostrorum scriptis extare.

Legite pariter alium in *Errore Peccati Philo-* V. DIAL.
sophici per Jesuitas oppugnato locum, pag. 17.
 &c. Ibi Societatis doctrinam omnem, quæ huc
 pertinet, explicatam planissimè, cerneris: quid si-
 bi velint Theologi, tum Jesuitæ, tum Thomistæ,
 ac cæteri passim, cum ajunt ad offensam Dei ne-
 cessarium esse, ut peccati pravitas cognoscatur;
 ut qui delinquit, animum ad eam, quæ inest pec-
 cato, mali rationem advertat; quo pacto fiat, ut
 homines nequam, ac libidinosi, vel si maximè
 Deum videantur obliiti, ejusmodi cogitationes
 non raro suscipiant. Denique nihil est ad hocce
 argumētum quod pertineat, in his duobus opus-
 culis non admirabiliter explanatum. Adjecit
 Abbas Suaris locum insignem, quem ut legerēt, *Suar. de affib.*
 oravit; in quo declaratur quid sit incogitantia, *humanis di-*
 atque ita declaratur nihil ut possit esse liquidius; *spat. 7.*
 quamvis ea res per se admodum sit abstrusa, &
 ad evolvendum perdifficilis, quam proinde deli-
 gendam sibi Jansenistæ putaverunt, ut in iis re-
 bus intricandis jactare se possent liberius, quas
 extricare cujusvis non est.

Procedamus sane, inquit Cleander Abbatem
 respiciens: jam quidem per te Societatem uni-
 versam probè vindicatam, & assertam habe-
 mus. At vereor ut Patrem Baunium tam faci-
 lè tutari possis ac defendere in eadem causa. Is
 ille nimirum est, *qui tollit peccata mundi*, ut Pa-
 schalis hoc loco jocatur, utque olim dictitabat
 Hallerius, cum erat Jesuitis infensor.

Fac me non posse Baunio tuo patrocinari, re-
 tulit Abbas, quid mea? Parum ipsi, mihi crede,
 Jesuitæ laborarent, staret ille an caderet: imò
 primi omnium destitutum eundem, atque con-
 demna-

IV.

*P. Baunii
 propositio ex-
 penditur, &
 explicatur.*

V. DIAL. demnatum esse paterentur, si docuisset quæ ipsi tribuuntur a Paschale. Sed age, inspiciamus.

Sumitur in manus Paschalis, apud quem hæc Baunii verba referuntur excerpta ex eo, quem idem Baunius Gallico sermone conscripsit, libro, & quam *Peccatorum summam* appellavit. *Ut quis peccet, ac Deo iudice reus habeatur, novit oportet prævum esse quod facere decernit, aut de ejus prævitate saltem addubitet; timeat aut iudicet rem Deo displicere, ab eoque prohiberi; ac nihilo minus opus aggrediatur positaque per præceptum metas veluti transiliat.*

Ad hæc Abbas: Ex iis, inquit, quæ modo a me de doctrina Jesuitarum explicata sunt, non est operosum intelligere quid hæc sibi Baunii verba velint. *Ut quis peccet reusque peccati sit apud Deum, novit oportet: hoc est, oportet illum nō ignorare ea videlicet ignorantia quæ sit non voluntaria, prævum esse quod facere decernit; aut saltem de ejus prævitate addubitet, &c.* Qui probas, sciscitatur Cleander, hanc ejus mentem esse?

Probare, inquit Abbas, inique meum, neque Jesuitarum esset. Accusantur; datur illis criminū unius ex ipsorum Scriptotibus propositio; cujus verba in deteriore sensum accipiuntur: coarquant illos adversarii, crimen ostendant: hoc ipsis onus incumbit, hæc sunt ipsorum partes. Sed non agam tecum tam rigidè. Quin probem, si quidem jubes, non recuso: sic igitur probō.

V
Ignorantia
voluntaria,
seu vincibilis
peccatum non
excusat.

Ac primo quidem Baunius docet, aut, ubicūque se dedit occasio, tanquam certum ponit, ignorantiam voluntariam, quæ *vincibilis* dicitur, ad excusandam culpam afferri nullo modo posse.

posse. Hoc planè rem decidit, ac Baunii propositionem omni culpæ ac vitii suspitione liberat. Legite, amabo, paginam 775. *Summa Peccatorum*, unde sumpsit Paschalis quæ reprehendit: ac videre quemadmodum Baunius Scripturæ Sacræ auctoritate probet ignorantiam voluntariâ meritò culpâri. *Talis ignorantia*, inquit, *est vitiosa, ut Apostolus ad Corinthios scribens docet; Ignorans ignorabitur.* 1. COR. 14. Porro effatum istud & dogma, *Ignorantiam voluntariam ad peccatum excusandum non valere*, adeo inter omnes Theologos sine ulla controversia & dubitatione constat, ut, quando agunt de cognitione ad peccandum necessaria, nihil esse putentur moneant agere se dumtaxat de cognitione quæ opponatur ignorantie non voluntariæ. Hoc tanquam per se notum ac perspicuum silent & subaudiunt Theologi sexcenti in omnibus quas super ea re huic Baunii propositioni simillimas propositiones edunt: neque Wendrokius ullo in loco nequior fuit, aut in Theologicis videri debuit indoctior, quàm cum in hunc Jesuitam de hoc argumento disputavit. (*Nota 1. in Epistola 4.*)

Deinde verò, quid sentiat Baunius satis superque patet vel ex ea ratione quam ad suam assertionem confirmandam adhibet. Atque hæc ipsa Sancti Thomæ in materia simili ratio est: nempe, *nullam actionem homini probro dari, quin voluntaria sit* (Bauni pag. 906.) Quæ verba Baunius propositioni suæ subtexit. Ex quo id unum efficitur, oportere ad culpam contrahendam, ut qui peccat non ignoret ignorantia haud voluntaria pravi aliquid in eo esse quod agat: alia
enim

V. DIAL. enim quolibet ignorantia nequaquam impedit quominus actio sit voluntaria, proindeque actionem, ut sensit Baunius, culpa non liberat. Intellico, subjecit Eudoxus; videntur hæc esse manifesta.

Tertio, ut offusam malignis in hanc doctrinam animadversionibus Paschalis ac Wendrockii caliginem Abbas discuteret, amicos rogavit perlegerent. quæ proxime Baunius subjungit, ejusdem assertionis explicandæ causa. *Voluntas*, inquit, *ad fertur* (ad rem scilicet veritatem) *eam amplectitur atque expetit: quod facere potest vel aperte ac distinctè, vel tacitè, vel demum, ut loquuntur, virtualiter. Apertè quidem, cum appetit re ipsa, odio habet, admittit aut respuit quod ipsi mens objecit, tanquam bonum vel malum. Virtualiter censetur assentire* (quæ sequuntur verba notari diligenter a vobis velim, inquit Abbas) *cum præteritus assensus adhuc manet; qui permānere tamdiu putandus est, dum neque est revocatus neque interruptus aut impeditus aliquo actu contrario.*

Cum Abbas: Videtis, inquit, ad peccandum non requiri a Baunio ut quis de peccatū pravitāte cogitet eo ipso temporis articulo quo peccat: sed ejus sententia, quod cogitatio hæc antecesserit, satis hoc unum esse causæ ut incogitantia, quæ actionem ipsam comitatur, meritò culpanda sit.

Ostendit ipsis etiam paginam 94. ubi hæc leguntur: *Jurare etiam verum inconsideratè & cum periculo pejerandi, quia satis accuratè res prius expensa non fuit, culpa letalis est: ejusmodi enim periculum censetur in causa sua voluntarium.*

rium, nempe in prava & exitiali temerè sic & in- V. DIAZ.
consideratè jurandi consuetudine.

Qui Theologus ita loquitur, isne potuit hunc propositioni, de qua agitur, sensum subicere; *Neminem unquam peccare, nisi qui eo ipso temporis puncto quo peccat, de actionis pravitate cogitet?* Omnino igitur Baunii propositio, si sensum ejus nativum spectes, aliud nihil significat, nisi necesse esse ad contrahendam culpam, ut quis cognoscat, vel certè dubitet num qua pravitas actioni sublit; hoc est ut ne ignoret ignorantia, quæ vinci non potuerit, actionem illam obnoxiam peccato esse.

Ex iis quæ hætenus dixisti plane perspicitur, excepit Cleander, hanc Baunii mentem fuisse. At quin isti Casuistæ cavent; ne quas id genus propositiones ancepites effutiant, quæ anfam carpendi adversariis præbent?

Hoc mihi rependis scilicet; reponit Abbas, qui id oneris ac laboris sumpserim ut rem tibi probarem quæ minimè probationis indigebat, & accusationem hanc frivolum diluerem? Tam patienter fero, & quod objectas, refellam.

In artibus ac scientiis, ut probè nosti, usus inter peritos receptus ambiguitatē sermonis tollit, & suum propositioni cuique sensum tribuit. Inter Theologos, quod ex me satis superque audivisti, in ea re, de qua nunc agimus, usus & consuetudo nullum patitur esse ambiguitati locum: & antequam *Theologia Moralis* Auctor scripsisset, nemini venerat in mentem aliam illi propositioni, atque vulgò subicitur, sententiam subicere.

Cum enim de peccati natura Theologi dis-

V. DIAL. putant, in eo consentiunt omnes post S. Augustinum & D. Thomam, ut ejus definitio stare non possit, nisi sit voluntarium: tum hanc peccati definitionem, simulque rationem voluntarii utilitarent, afferunt in exemplum ea peccata quæ voluntaria esse omnino constat; ea nempe quæ quis sciens ac prudens, & de actionis pravitate cogitans, admittit. Idem postea, siue dum respondet rationibus sibi objectis, siue alio quopiam loco, definitionem illam extendunt ad certa peccatorum genera, quibus inesse ista ratio voluntarii adeo perspicue non videtur. Tale est peccatum ab Adamo in posteros transmissum, quod esse quoque suo quodam modo voluntarium ostendunt: tales culpæ, quæ propter peccandi consuetudinem excidunt nobis imprudentibus: tales ab ignorantia, quæ vincibilis dicitur, profectæ. Hæc secutus Theologorum viam, quam ipse quoque Augustinus tenuit, Pater Baunius peccati naturam ita definiuit ut suam definitionem nihilominus posset, occasione data, quemadmodum pro Scholæ more præstitit, extendere in alias peccatorum species, quæ dumtaxat in causâ voluntaria sint.

VI.

P. Baunius ex
cōmuni Theo-
logorum, Sor-
bonæ Doctōrū
etc. usu sen-
suque locutus
est.

Si res ita se habet, inquit Eudoxus, non modo nihil peccavit Pater Baunius, cum ad hunc modum mentem suam exposuit, verum etiam maligne factum aut inscite fuit ab iis qui negotium homini super hæc exhibuerunt. Cum Abbas, Faxo, inquit, hunc morem Theologorum oculis ipsis jam cernas: neque auctores tibi ac testes citabo Societatis Theologos, qui suspecti esse tibi possent; imo neque ipsos Thomistas aut Scotistas: sed te mediam in Sorbo-
nam

nam deducam, ejusque Theses ipsas proferam. V. DIAL.
 En tibi responsum a Jesuitis *Theologia Morali*
 datum super hoc argumento. Legesis hæc verba
 paginæ 7. secundæ partis. *Cum hæc maximè scribo,*
est mihi præ oculis propugnata Thesis in Sorbona
anno 1640. die 3. Octobris, auctore & propugnato-
re Petro Bunoto, Præsida M. Morello, approbata
per Magistrum Forgeum, qui tunc Syndicus erat
ac Parochus Sancti Nicolai a Carduali: qua in
Thesi leguntur hæc verba. Ad omne peccatum „
prærequiritur expressa cognitio malitiæ moralis; „
vel expressa dubitatio ne actui eliciendo talis „
malitiæ moralis inexistat. „

An non videtur Patris Baunii propositio, me-
 ra esse interpretatio hujus Theseos, quæ latinè
 dicit quod ille Gallicè parum eleganter edidit?
 Ejusdem Apologiæ auctor simillimam Duvallii
 Sorbonici Professoris propositionem citat; ad-
 ditque, id quod verissimum est, Divos Thomam,
 Bonaventuram & Antoninum, nec non Gersonem
 in ea re haud aliter ac Baunium loqui.

Næ tu, reposuit Endoxus, ad pugnam bene cõ-
 paratus accessisti. Imo paratior opinione tuâ;
 excepit Abbas: appello judicem hujus contro-
 versæ & arbitrum quem tu, sat scio, non repu-
 diabis. Simul conjicit oculos in librorum locu-
 lamentum, ejus in media parte jam tum ab
 ipso in musæum ingressu animadverterat pos-
 ita, quæ requirebat, scripta. Quæso, inquit, Clean-
 drum huic loculamento vicinum compellans,
 cedo mihi codicem hunc manuscriptum mem-
 brana testum. Edueit Codicem Cleander, & in-
 scriptionem tergo appositam legit: *Tractatus de*
Peccatis in Sorbona dictatus a Sancta-Beno.

Monfieur de
 Sainte-Beno

V. DIAL. Iterumne, exclamat Cleander, Sancta-Bovium Patris Baunii fidejussorem in hacce causa esse?

Abbas, qui cognita hæc habebat scripta, quorum sexcenta exempla extant per totam Galliam sparsa, librum aperit eo loco ubi hoc argumentum tractat, obtulitque Eudoxo: is latinè, quæ sequuntur, legere cœpit. *Ad hoc ut delectatio in appetitu sensitivo exurgens sit peccatum mortale, debet esse plena advertentia ex partem rationis circa actum formaliter, ut malus est & prohibitus, . . . nisi forsan operans liberè & advertenter causam dederit delectationi tali. Probatur prima pars: Quia ubi est tantum semiplena advertentia, ibi non est perfectè volutarium: ergo &c. Secunda ostenditur: quia si advertatur tantum in actum materialiter sive physicè consideratum, & non formaliter, seu moraliter, erit tantum volitus actus iste, ut est quid physicum, & non ut est quid morale: ergo non ut malum; & in hoc non erit malitia. Tract. de pecc. disp. 5. sect. 1. art. 3.*

Hol inquit Eudoxus, Baunium habemus contra omnia probè munitum tela. Mihi quidem exploratum est, Arnaldo ejusque gregalibus longè præstabilius visum iri hominem missum facere cum bona gratia, quàm una cum eo Sancta-Bovium condemnare.

Eo me adegistis, inquit Abbas institutum sermonem persequens, ut quæ protuleram certis argumentis comprobarem. Itaque pro meo jure facerem, si vos citandis ad fastidium Auctoris testimoniis ac locis defatigarem: & promptum ac proclive mihi foret, adeò multæ suppetunt in eam rem auctoritates. Sed quia remitti hanc vobis

vobis molestiam & condonari postulatis, exora- V. DIAL.
 ri me sinam, si modo unum audieritis adhuc tes-
 tem. Is Arnaldi summus fuit: hinc quanta esse
 illius auctoritas debeat intelligetis. Idem Lo-
 vaniensis Doctor: cujus nomen cæterasque do-
 tes aperiam, ubi, quid doceat, exposuero. En
 illud vobis, ut ipse his oculis perspexi in ipsa
 Thesi, quam fideliter recitat Auctor libri, cujus
 inscriptio est, *Error Peccati Philosophici à Jesui-
 tis oppugnatus*. Ad hoc ut quis incurrat pecca-
 tum mortale, requiritur plena & perfecta cogi-
 ratio, seu expressa advertentia malitiæ, vel peri-
 culi ejus, vel saltem expressa aliqua dubitatio,
 seu scrupulus.

Audite jam quemadmodum Auctor operis de
*Errore Peccati Philosophici ab Jesuitis oppugna-
 ti* occasionem adversarii compellendi ex his
 verbisumat: Nonne tibi videtur Jesuita quis-
 piam hæc dictasse? Attamen, quis credat? hæc
 dictata fuerant à Doctore Pontano, famoso illo
 approbatore tum Augustini Iprensis ab Ecclesia
 condemnati, tum Montensis Interpretationis,
 cujus esse judex idoneus, cum Gallicè nesciret, nō
 poterat. Hic ille, inquam, Pontanus Jesuitarum
 censor multo acerrimus, hanc Thesim obigna-
 vit, &, cum propugnaretur, disputationi præ-
 fuit. . . . Est autem hoc unum è Decretis Aca-
 demix Lovaniensis, nulli ut Doctori liceat ullas
 approbare Theses, aut iisdem præsidere, si quid
 alienum ab totius Academix sententia conti-
 neant.

Satis hæc superque sunt, exclamat Eudoxus:
 reliqua sanè mittamus: nec in eo item immore-
 mur, quod Patri Annato Paschalis objicit. Me-

V. DIAL.

VII.

*T. Annatus
malè à Pa-
schale repre-
hensus, &
quam ob cau-
sam,*

mini me locum hunc in istius Jesuitæ libro lege-
re, qui id unum intelligi vult, *Deum impossibilia
non jubere*; atque adeò, si quis vitari peccatum
aliquod negaret posse sine gratia illo ipso tem-
poris puncto data; jam consequens fore ut vel
Deus gratiam hanc impertiret, vel in culpæ loco
peccatum hoc non poneret. Atque hæc doctri-
na nihil nisi condemnatam in jansenio doctri-
nam oppugnat. Non agitur prorsus eo loci de
projectis ad omnem licentiam & libidinem ho-
minibus, aut obduratis, aut aliqua vitiosa con-
suetudine implicatis; non de illis, qui delinquant
ex voluntaria officii ignorantia incogitantia ve.
Ille locus vel solus mihi, cum legerem, persuasit
Paschalem hic non suo uti Marte; qui, ut causam
labantem fulciat, tam infirmo niti argumento
cogatur. Tum autem non is erat Annatus qui
facile hallucinaretur, & in Theologicis cespita-
ret.

Videsis tamen, excepit Abbas, ut hic Paschalis
triumphet. Audi quæ Annati propositioni sub-
nectat. *Beastia, inquam. Eja, quam præclara
inde auguror! Cerno jam animo quam multa in-
de nectantur. Quot mihi sese mysteria offerunt?
Hujus quidem ignorantia ac Dei oblivionis opera
multo plures absolutum iri video, quàm divina
gratia & Sacramentis. Quis hic entheus ani-
mi & orationis æstus? perrexit Abbas. Quid
hoc somnii, vel potius sceleris est?*

VIII.

*P. Baunii li-
ber an Roma
cōdemnatus,
& in Galliã?*

Omittamus modo Annatum, interpellavit
Cleander; at paulisper ad Baunium, quæso, re-
deamus. Unum adhuc eadem in Epistola video
non leviter prætereundum. Afferit Paschalis
Summam Peccatorum à Baunio elucubratam,

Ro-

Romæ itemque à Præsulibus Gallicanis fuisse. V. DIALL
proscriptam: addit Wendrokius hæc ipsam Bau-
nii, de qua nunc agitur, propositionem olim in
Sorbona fuisse censoria inultam notam.

Malim certè mihi, retulit Abbas, in hac no-
stra controversia rem esse cum Jansenista tuo,
hujus Bibliothecæ domino, quàm tecum. Quip-
pe antequam ipsi responderem, & cum eo de
bona Jansenistarum fide, cujus in hoc ipso loco
vestigium aliquod extat, expostularem, quære-
rem ex illo quid sentiat de Inquisitionis Roma-
næ censuris? Num in sua pariter ac nostra cau-
sa totum judicium penes hoc tribunal esse velit?
In eam conditionem si conveniret, Baunium
profecto Jesuitæ omnes Inquisitorum severitati
dederent: sed rursus Jesuitæ ipsi defensionis &
Apologiæ contra Litteras Provinciales nihil
egerent, quarum & nomen ac titulos fusè in De-
cretis Inquisitionis perscriptos legere est.

Quid narras? inquit Eudoxus Abbatem in-
terpellans: nudius tertius legebam in Portu-
Regiensium libello, quem in Montenſis Testamen-
ti causa edidere, *Non raro inde perspicitur librum
quempiam integram ac sanam continere doctri-
nam, quod Romana censura notatus fuerit.*

*Lettre à un
Conseiller.*

Id si est ita, inquit arridens, fulmen contra
Baunium & Paschalem intortum non modo eos
non dejecit, sed ne infuscavit quidem. Est hic
profecto quiddam, adjecit, in Jansenistarum in-
stituto non coherens, neque satis aptum. De-
miror quàm parum consent sibi. Fuerit aliquis
Jesuitarum liber in Romanum Indicem relatus;
satis est causæ, ut infamis habeatur. In eundem
Indicem vicissim conjectæ sint Provinciales,

V. DIAL. Novum Testamentum Montense: fuerit hoc idē
 Testamentum duorum Summorum Pontificum
 censura confixum; satis est argumenti, ut libri
 illi innoceps & integri pronuncientur, satis
 causæ ut in majori quam antea pretio, in deli-
 ciis amoribusque sint!

Ut ut est, retulit Abbas, cur aliquis liber in
Indicem reponatur, Roma vulgo non explicat.
 Sæpe aliud vitii nihil est, quàm quòd in eo typis
 excudendo peccatum quidpiam contra leges
 Typographis latas jurisque formulas sit. Inter-
 dum id accidit propter nonnulla principia pa-
 rum consentanea placitis quibusdam Doctorum
 juris Canonici in Italia, quos inter & Gallicanos
 Doctores non semper convenit. Cujus generis
 nonnihil in Baunii libris esse potest, quod Cen-
 soribus non arriserit, de Regionum Admini-
 strorum jurisdictione. Ac revera satis constar
 eam rationem ab iis allatam fuisse à quibus,
 ut censura notaretur, laboratum fuit: Illis,
 inquam, ipsis, qui apud Gallos se ostentant
 & popularem captant autam insectandis Trans-
 alpinis, & Gallicanis Libertatibus cupidè asse-
 rendis. Hoc vero notum est atque apud omnes
 pervulgatum, Provinciales habitas fuisse Romæ
 in numero famosorum libellorum, & ut calum-
 niis & imposturis refertas, atque adeò erroribus
 & scabiæ janseniana infectas. Divinet jam qui
 volet ob quam ex illis potissimum causam In-
 quisitionis Decreto confixæ sint.

Quod attinet ad Episcopos Galliar, perrexerit
 Abbas, legamus iterum, quæso, Paschalem: *Fa-
 ctum malè (insufurrat in aurem mihi Jansenista
 meus) quod liber iste damnatus Roma fuerit, &*
 à Pra-

à *Præsulibus Gallicanis*. Ibi respiciens Clean- V.DIAL.
drum Abbas, cum audis, inquit, è Paschale Bau-
nii librum ab Episcopis Galliæ fuisse damnatum,
nonne credas id in Confessu Episcoporum to-
tius Nationis factum esse? Certè, subjecit Clean-
der, in Gallicani Cleri Comitibus putavi.

Minimè gentium, reposuit Abbas. Hoc unum
sibi vult Paschalis, notatum fuisse Baunii librū
à Gondrino, Archiepiscopo tum Senonensi; item
ab Episcopo tunc Bellovacensi, & à Convenensi
Præfule, illo ipso, qui ad Tornacenses Insulas
translatus, mortem paucis ab hinc annis obiit.

Hoc tantum? ait Cleander. Baunius & Jesui-
ta, & Jansenistarum adversarius non mollis
erat: id unum abunde fuit, cur apud istos Judices
causa caderet.

De Sorbona nihil dicam, Abbas addidit, nisi
quod intelligi vix queat, quo tunc pacto censoria
Doctorum virgula signum fuerit appositum in
Jesuitæ libro propositioni, quam in Sancta-Bo-
vii scriptis omnes amplecterentur, quam aliquot
ante mensibus publicè propugnassent, ut è citata
modo Thesi cognovisti: subjectum eidem pro-
positioni, contra Baunii mentem, sensum quem
ipsi Theologiæ consuetudo non tribuit; quem
illi omnia, unde ducitur, principia prorsus abro-
gant; quem eidem ipse Baunius nequivisset subji-
cere nisi, non dico hæreticus, sed fatuus & amens
fuisset.

Crede mihi, in istis contentionibus, in variis
Iudificationibus, & malis artibus ac versutiis
quibus tum Jesuitæ vexabantur, satis illis erat
negotii non tam ut se defenderent, quam ut cum
in sua defensione tenerent, quem sibi retinendū
sem-

V. DIAL. semper esse vel suo damno ac detrimento censuerunt, modum atque observantiam, adversus quasdam Sodalitates quæ ipsorum rem & famam pensi contra nihil habebant; imo in quibuscumque homines molestiam ipsi acerbè atque atrociter exhibebant.

Sane quidem, inquit Eudoxus, tunc nullum non moverunt lapidem Jansenistæ, ut omnium animos & odia in Jesuitas accenderent, & illis cessaret sententia. Qui plurimis in Societatibus eorum opera exarsit ignis, vivit adhuc in aliquibus & sedulò fovetur.

Utinam, reposuit Abbas, minus vera narres! Sed hujus Epistolæ examini finem hic imponamus: in ea quippe nihil est præterea quod Moralem Jesuitarum doctrinam propriè spectet. Date mihi modo hanc veniam, ut vobis obiter subjiciam unum è multis quæ per se satis occurrunt, præsertim quod attinet ad artes malignas & veteratorias auctoris Provincialium.

Illud autem quod animadverti à vobis velim eo spectat ut consideretis, quàm imbecilla sit ac futilis tota hæc Paschalis oratio. Obsecro enim, quo nituntur fundamento præclara illa confectaria doctrinæ morum remissæ ac dissolutæ, in gratiam ganeonum, impiorum, ultionis avidorum, contumeliosas in Deum ac Superos voces effundentium, Epicureorum; quæ confectaria Jesuitis attribuit? Hoc nituntur uno, quod asserit personatus ille Jesuita, præcunte verba & præcinnente Paschale: videlicet ut aliquis jure culpetur necessarium esse asflatum Dei, mentem collustrantis, & cogitationem inficientis, quæ, qui peccat, facinoris pravitatem illo ipso tempo-

re secum reputet. Nituntur Baunii propositio-
ne, itemque Annati, quorum amborum alia
mens, alia penitus, quam quæ ipsis affingitur,
sententia fuit. Vel sola distinctio peccati in se
aut in causa tantum voluntarii, delicti per igno-
rantiam *invincibilem* nec voluntariam, itemque
per ignorantiam *vincibilem* ac voluntariam ad-
missi, istas omnes larvas discutit ac depellit.

Ita flagitiosi omnes, omnes impudici, omnes
Epicurei, quibus patronos in Societate inventos
Paschalis gloriabatur, jacent ex omnium Jesui-
tarum principiis convicti ac rei facinorum, qui-
bus eos liberati ab Jesuitis affirmat. Hæc omnia
perspicere, ut ea quæ cernuntur oculis, poruistis
ex illis paucis ipsorum Theologiæ effatis quæ
jam delibavi. Nihilominus tamen, (quod mirari
sanè licet) in speciosis illis delationibus *Hære-
ses Peccati Philosophici*, quibus, tanquam certo
fulmine, obruendi Jesuitæ videbantur, quodque
momento detonuit evanuitque, jubetur consuli
quarta Provincialium, perinde quasi causam il-
lorum, & crimen demonstratum aperte conti-
neat, nullus ut ipsis præterea patere ad defensio-
nem debeat locus. Quid, amabo, censetis?

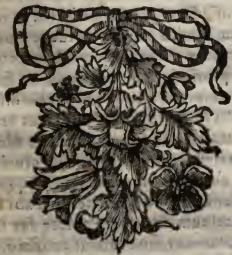
Rem tibi non ingratam fecero, Abbas orna-
tissime, interpellavit Eudoxus, si renarrem hic
hominis longè prudentissimi voces, quas ex eo
tum audiavi. Secundam Jesuitarum Epistolam &
quem citasti modo librum de *Errore Peccati
Philosophici* ab eorum Theologis oppugnato,
proximè legerat. Negabat se, hoc libro perle-
cto, jocos ac salibus, quibus aspersa erat quarta
ad Provinciale epistola, præterea moveri; sed
ridere se vicissim, & hanc jacturam abundè sar-
cire,

V. DIAL. cire, cum Arnaldum legeret seriò atque acriter denunciantem deferentemque ad Judices *Novā* de Peccato Philosophico *Haresim*. Enimvero serisum singulis prope capitibus nō tenere. Nempe, inquiebat, in his libris duo sunt à Jesuitis demonstrata. Primum, nemini ex ipsorum Theologis dubium unquam fuisse, quin impii, libidinosi, peccandi consuetudine vitiosa irretiti, re ipsa peccarent, æternasque illorum criminum daturi pœnas essent, quibus obstringunt se se; tametsi trāquilli & otiosi sint, ac nullis consciëntiæ stimulis crucientur. Alterum, contrariam opinionem ex Jesuitarum principiis deduci non posse, siquidem omnes ad unum asserunt neque in ignorantia, neque in incogitantia, neque in consuetudine, aut cæcitate, si fuerint voluntariæ, ullam delicti excusationem legitimam, aut sempiterni supplicii deprecandi causam esse. Ista duo, agebat, a Jesuitis clarè comprobata, omnem, qua joci & sales Quartæ Provincialium prætexuntur & colorantur, veri similitudinem abstergunt, atque adeo leporem universum eluunt. Nihil quippe est futili ac inepta dicacitate, cujus appareat falsitas atque exte, insulsus: vel potius nihil ad stomachum & odiū cordatis hominibus movendum aptius.

Consimili de causa qui debacchantem ac nō nunquam furem in suis quinque Denunciationibus Arnaldum legit, temperare sibi non potest quin erumpat in istas sæpissimè voces: In quos demum iste vir bonus furit? Habet in manibus Divionensis Professoris scripta, ut ipse testatur; legat. Idem Professor eadem publici juris fecit, idoneis testimoniis & auctoritatibus pul-

crè

erè munita & obfignata , ut in omnium oculis V. DIAL.
 propofita fidei fuz integritas ac fententiarum
 pateret. Verba, quibus expreffa ejufdem Thefis
 eft, Jefuitz condemnant, & jure fuiſſe reprehē-
 fa confitentur. Arnaldum inclamant commen-
 titios ſibi fingentem hoſtes, & inania , quæ de-
 bellat, monſtra fabricantem : conteſtantur, ex-
 cepto ignorantiz non voluntariz dogmate, quæ
 peccantem excuſet , cætera omnia neque con-
 cluſiones, neque principia ſuorum eſſe Thèolo-
 gorum; probant, demonſtrant. Equidem id tunc
 temporis, ait Eudoxus, leviter credebam; nunc
 res mihi æque ac tibi comperta eſt , Abbas eru-
 ditiffime. Ad Quintam Epistolam tranſeamus.

SECONDA PARS

Quinti Dialogi.

IAm, inquit Abbas, in superioribus colloquiis excussimus bonam partem earum rerum quę in hac quinta tractantur epistola; cujus præcipuum argumentum est doctrina Probabilitatis opinionum. Restant modo nonnulla, præter hoc præmatum caput, examinanda.

En tibi, ait Eudoxus per jocum, occurrit primo loco levicula res & nullius ferè momenti. Obijciunt Jesuitis quod subtili quadam intentionis directione coli falsa Numinum simulacra sinant ab Indiæ Sinarumque Christianis. Legamus locum ipsius epistolę; extat hic in meo Provincialium libello pagina septuagesima quinta.

I.
De Idololatria Sinensibus Christianis a Jesuitis, ut dicitur, permissa.

Sic idoneos cuilibet hominum generi Doctores in promptu habent, atque ita solerter & accomodatè, prout quisque illos consulit, respondent, ut iis in regionibus, ubi Deus crucifixus stultitia est, de scandalo crucis fiant; & Christi maiestatem gloriamque, cruciatus nequaquam aut mortem, prædicent: id quod in Indiis & Sinensi Regno præstiterunt, ubi fictorum etiam Numinum simulacra colere fas Christianis esse voluerunt, hoc subtili artificio. Docent illos videlicet abditam sub veste imaginem Christi gerere, ad quam tacita cogitatione referant adorationem quam falso Patriæ Numini Chacim-choano, & Doctori Keum-fucumo palam

iam exhibent. Hoc Jesuitis Gravina Dominica- „ V. DIAL
 nus exprobrat: testatur hoc idem Commentarius „
 Hispanus Regi Catholico Philippo IV. a Fran- „
 ciscanis Insularum Philippinarum oblatus, quem „
 recitat Hurtadus in suo libro de *Fidei Martyrio*, „
 pagina 417. Quæ res in causa fuit cur Cardina- „
 lium de *propaganda Fide* Congregatio coacta „
 fuerit Jesuitis interdicare nominatim, proposi- „
 ta poena excommunicationis, ne adorari inaniū „
 Numinum simulacra quocumque nomine per- „
 mitterent, neve crucis mysterium iis, quos eru- „
 dirent de religione, occultarent: imo ne quem „
 sacro Baptismi fonte, nisi prius ea de re admo- „
 nitum edoctumque, abluerent. Tum etiam, ut in „
 suis Aedibus sacris Christi è cruce pendentis „
 imaginem proponerent, edixit. Quæ fusus ex- „
 plicat Decretum ejusdem Congregationis da- „
 tum VII. Idus Quintiles anni MDCXLVI. & a „
 Cardinale Caponi obsignatum. En quo modo se „
 in orbem universum infuderunt, ope ac benefi- „
 cio doctrinæ de opinionibus Probabilibus, &c. „

Hæc, fateor, inquit Cleander, tam stupenda „
 sunt; istæ criminationes tam diræ atque atroces; „
 hæc omnia tam longinquis è regionibus petita, „
 ut ea prædicantibus *Moralis Practica* Auctori- „
 bus habere plane fidem, vix ac ne vix quidem „
 unquam potuerim.

Quidni autem, retulit Abbas? Quid? Tunc „
 etiam fidem abrogas istis quæ iidem tam san- „
 ctæ affirmant, Jesuitas in causa extitisse, cur apud „
 Japones in Christianum nomen tam dirè sævi- „
 tum sit, quod Hollædis hætenus tributum erat „
 à Jesuitis, non item ab illis, persuasum fuisse „
 Japoniæ ac Sinarum Regibus, hoc unum specta-

re Monachos Hispanos, dum aditum in hæc tē-
 tabant Regna, ut eadem Hispaniæ Regi subji-
 cerent; non modo abigi cæteros Evangelii præ-
 cones a Jesuitis & male vexari, verum etiā mul-
 tari usque ad mortem: compertissimum tota in
 Hispania fuisse, datum ab iis semel, iterum, ac
 tertio venenum Doctori Joanni Espino. Mitto
 sexcentas id genus alias leves noxas, quas non
 magis religioni habere prædicantur, quàm illi
 apud nos in Gallia, qui regias insident vias, gras-
 satores nefarii ac prædones.

II.

*Summi Pon-
 tifices, ac Re-
 ges rationem
 Jesuitarum
 & instituta in
 Indis Sinensi-
 busque Chri-
 stianis eru-
 diendis præ-
 bant.*

Rides, optime Abbas, inquit Eudoxus. Cui il-
 le: Agamus serió, per me licet. Ajo ego & confir-
 mo, si perinde ista sunt uti nobis narrantur, mul-
 to maiorem in Summis Pontificibus, in Regibus
 Hispaniæ, ac Lusitanæ, quàm in Jesuitis culpam
 residere. Ad eorum quippe Tribunalia crimina-
 tiones ejusmodi & querelæ, commentarioli, &
 expostulationes adversus Societatem deferun-
 tur. Tamen nihilominus isti Pontifices ac Re-
 ges, Ecclesiæ ac Regnorum suorum obliti, Jesui-
 tas ad Sinense Imperium & Indiam ire jubent,
 rogant; obtestantur ut in felici colenda messe
 laborem impendant; etsi quotidie moneantur
 hanc ab illis corrumpi ac disperdi: quin adhor-
 tantur, ut, quo cæperunt hætenus, pede pergant;
 nec ullum omittunt locum significandi, ab iis
 planè sibi satisfieri.

In hanc sententiam loquuntur Urbanus VIII.
 sub quo Pontifice delatorum vox audiri Romæ
 cæpta primum est; in diplomate ad Japonios
 Christianos misso anno 1626. Alexander VII.
 anno 1655. in litteris ad Helenam Augustam
 uxorem Yumliæ, qui tum Sinensis Regni Pro-

vinciis aliquot imperitabat, scriptis; itemque in V. Dial.
 alio Decreto anni 1656. in quo rationem & in-
 stituta, quæ tenere se Jesuitæ Sinenses professi
 sunt, nominatim probat: Clemēs IX. anno 1669.
 in alio itidem Decreto, in quo antecessoris sui
 Decretum confirmat: Innocentius XI. in eo Di- 3. Dec. 1681.
 plomate quod scribit ad Patrem Verbieſtum, re-
 bus in Sinenſi Regno præclarè geſtis inſcriptum;
 nec non in altero ad Chriſti cultores in Tunqui-
 no degentes dato, cum ad eos remitteret Jeſui-
 tas jamdiu ab ipsis expetitos: denique Alexan-
 der VIII. & Innocentius XII. in ſuis ad Sinenſem
 Imperatorem Diplomatibus; quorum ille Jeſui- 7. Jan. 1689.
 tas multis laudibus proſequitur, hic ab anteces- 25. Jul.
 ſore dicta teſtimonio ſuo calculoque compro- 1690.
 bat. 2. Septemb.
 1691.

Magna ſunt hæc profecto & gravia, clariffime
 Abbas, repoſuit Eudoxus, at nonnihil tamen ge-
 neralia. Rem ipſam de qua nunc agitur videamus,
 Decretum illud dico anni 1646. permiſſam
 illam falſorum Numinum adorationem. Ad
 hæc Abbas duriuſculè: Mihi quidem ea, quæ
 modo dixi, videntur ad ipſam rem ſatis directò
 ſpectare, neque proluxa ratiocinatione opus eſ-
 ſe, ut ex hoc Summorum Pontificum, & Hiſpa-
 niæ Regum factò, ex eorum Diplomatibus ac
 Decretis in eam rem editis, colligatur, quæcum-
 que ſuper hoc negotio contra Jeſuitas jactata
 ſunt, puras ac putidas eſſe calumnias: ac ſi ſup-
 peterent eòrum inimigis, ad eos premendos &
 coarguendos tam luculenta, quam quæ modo
 recitavi ad comprobendam ipſorum innocen-
 tiam, teſtimonia & instrumenta, longè uberio-
 res acrioresque declamationes fuiſſe proditu-
 ras,

V, DIAL. ras, quàm quibus adhuc sex septemve Moralis Practicæ Tomi referti sunt. Sed ea nimirum fors Jesuitarum est. Somniaverit quidpiam non nemo ex ipsorum adversariis, frigidus aliquis rumor cōtra ipsos auctore incerto manaverit per populum: satis hoc superque est ad aspergendam eorum famæ labem: ad eandem vero eluendam certis atque authenticis actis auctoritatibusque semper opus est. Post annos centum Namurenses bombæ in iis, quos Portus-Regius aliquis tunc scribebat, annalibus legentur tãquam res certissima, & exploratissima; perinde atque cuniculus Anglicanus nitrato foetus pulvere & a Jesuitis incendendus, inter facinoræ nullatenus dubia in Britannorum hæreticorum annalibus numeratur.

Veniamus igitur, siquidem ita jubēs, ad egregium Paschalis locum, in quem paucula sum notaturus, quorum veritatem & fidem in præsentia, vel domi meæ, vobis probabo.

III.

*Decretum
Congregationis de Propaganda fide
temerè à
Paschale prolatum.*

Principio, quod attinet ad illud Decretum, de quo fit mentio in hac ad Provinciale epistola, necesse est Paschalem id ex memoria dixisse, qui illud neque ipse legerit, neque ii qui hominem ad scribendum induxerunt. Nullum extat Decretum Congregationis de *Propaganda* editum super ea re anno 1646. sed 1645. neque datum illud fuit mense Julio, at Septembri; neque Cardinalis Caponi, sed Ginetti nomen præfert. Ita minutæ illæ circumstantiæ, quas adeo religiosè Paschalis, quo fidem faciat majorem, persequitur, eò dumtaxat valent ut graviore suspitione laboret ipsius testimonium, velut hominis qui de re minime explorata disserat, qui sequatur

tur commentariolos quorum fides merito nutat; V. DIAL
&, quicquid in calamum venit, effuriat.

Falsum videtis & mendacem : calumniato-
rem & sycophantam audite . Nemo est qui cum
hunc Paschalis locum legit, non existimet Jesui-
tas, dicta causa, omnium istorum criminum cō-
victos, frequenti Congregatione fuisse, decreto
contra ipsos disertis verbis perscripto, condem-
natos; tum admonitos & rationem pristinam in,
Profelytis ac Neophytis suis erudiendis mutare
jussos, maximè vero præceptum ipsis fuisse ut eos
à profanorum Numinum cultu abducerent, ac
prohiberent quas permiserant erga Chacin-
Choamum , & Kèum-fucum , sive Confucium,
adorationes . Atqui hæc omnia quàm longissi-
me à veritate absunt . Et quoniam cuncta vobis
minutatim postulatis exponi , rem totam habe-
tote .

Ex quo Evangelici præcones aliorum Ordini-
um in Sinense Regnum venerant , perlati fue-
rant Romam varii contra Jesuitas libelli super
eo, de quo nunc differimus, negotio, atque inter
ceteros duo præcipui : unus à binis Philippina-
rum Episcopis conscriptus, alter à Dominicano
presbytero, Christianæ Fidei præcone, cui nō-
men Joannes Baptista Morales . Ac primus ille,
quidem per Episcopos Philippinenses missus, nō
diu Jesuitas sollicitos habuit : ambo enim isti
Præsules haud ita multo post per litteras Summo
Pontifici significarunt, certis auctoribus fuisse,
sibi compertum, rem habere se aliter atque an-
tea falsis narrationibus delusi scripserant : quo-
circa facere non posse quin Patres Societatis de
tam iniquis accusationibus purgarent , & eorum

V. DIAL. pariter ac veritatis patrocinium pro viribus susciperent.

At Pater Morales ea etiam Congregationi proposuit quæ scrupulum ipsi ac difficultatem moverant, in quibus hæc duo præcipuum obtinebant locum; videlicet, *num esset fas ad simulacrum Chin-Choami se prosternere, & Confucio sacrificare?*

Jesuitis, qui, ut facile apparebat, istis interrogationibus petebantur, nihil tunc quo se defenderent apud vulgus suppetebat, præter Philippinensium Præsulum, quas modo dixi, litteras. Apud vulgus, inquam: nam eos Congregatione nominaverat quidem, satisque habuerat ad ea quæ Pater Morales postulabat respondere: quorum pleraque, itidem ut ista duo, difficultatis nihil habebant. Consecutum est Decretum Pontificium, in quo Congregationis responsa comprobabantur; simulque vetitum, ne quis apud Sinas gereret se aliter atque præscriptum istis responsis fuisset: quorum unum erat, nefas esse Confucio sacrificare. Porro vetitum id fuit, *non Jesuitis nominatim ac proprie*, ut Paschalis asserit (eaque calumniæ pars non levis ac circumstantia est) *sed omnibus & singulis Missionariis, cujuscumque Ordinis, Religionis & Instituti, etiâ Societatis Jesu*. Quæ postremæ voces, pro usitata Romanæ Curiæ stylique formula, in omnibus Decretis ad Religiosos Ordines pertinentibus jam pridem addi solent. Atque hæc omnia, donec Sanctitas sua (ita enim concluditur Decretum) *vel Sancta Sedes aliud ordinaverit*. Quod vel unum indicio est Sanctam Sedem de ipso facto amplius cognoscere voluisse. Nam de Jure
ni-

nihil deliberandum præterea aut exquirendum VI. DIAL.
erat, ac præsertim de sacrificio, quod fieri Con-
fucio perhibebant. Res ipsa loquebatur.

Et vero cognita subinde res ea certius & in-
tellecta fuit. Cum enim post aliquot annos Ro-
mam è Sinensi Regno venisset Pater Martinus
Jesuita, totum hoc negotium & Pontifici & Con-
gregationi ad plenum explicuit. Docuit natam
idololatriæ suspicionem è cærimoniis quas in
honorem Confucii Doctores, cum creantur, ad-
hibent; quæ merè politicæ ac civiles, nullatenus
religiosæ sunt: nihil hic sacrificii, nihil, quod
rem sacram vel levissimè redoleret, esse. Itaque
in gratiam Jesuitarum Decretum alterum Con-
gregatio edidit anno 1656. quod profectò au-
ctor Provincialium, aut ejus interpretes minimè
ignorassent, si tam infensum & adversariū fuis-
set Jesuitis quàm est iisdem amicum, & eorum
innocentiæ suffragatur. Sane est ejusmodi ut à
quibuslibet morum Doctoribus aliis, quàm Por-
tu-Regiis, fuisset imposita Paschali necessitas ea,
quæ super his in sua ad Provinciale epistolâ
scripserat, retexendi ac recantandi.

Eudoxus qui hæc omnia avidis auribus exci-
piebat: Næ tu, inquit Abbatem respiciens, pe-
ritè ac scienter dicis: sed unde hæc hauisti tan-
dem?

In ipsiſ fontibus, respondit Abbas; in gravif-
simis & locupletissimis, quæ in ejusmodi suppe-
tere negotio possint, auctoritatibus ac testimo-
niis. Atque hic fortasse dabitur nobis facultas
ostendendi tibi eorum saltem excerpta. Si jan-
senista tuus rerum istarum & librorum tam est
cupidus, quàm narras, & curiosus indagator, non

V. DIAL. dubito, quin eum omnibus *Moralis Practicæ* Tomis, habeat etiam Jesuitæ lucubrationem à quo ejusdem *Moralis* pars confutata est. Qui enim scripta id genus & contentiones cupidius asservant, vix omittunt, quæ in utramque differuntur partem, colligere.

Continuo Abbas oculos & manus ad loculamentum id, in quo positi *Moralis Practicæ* Tomi conspiciebantur, adjecit; nec eum sua fefellit opinio. Ibidem quippe offendit librum, cui hæc inscriptio præfixa: *Defensio recentium Christianorum, & Evangelii apud Sinas præconum &c.* Ibi commonstravit Eudoxo excerpta è testimoniis plerisque & auctoritatibus, quibus eorum quæ modo dixerat veritas & fides asse-
batur. In primis autem excerptam Decreti anno 1656. editi partem ostendens, in eo præsertim loco immoratus est ubi de religioso cultu, qui Confucio adhiberi jactabatur tanquam Numini, agitur. In hæc verba pars ea Decreti edita est.

1. Parte pag.
196.2. edit.

„ Tertiò quæritur num accipiendorum graduū
 „ cærimoniam, quæ sit in aula Confucii, Christia-
 „ ni litterati licitè agere valeant. Nā nullus inter-
 „ venit sacrificulus, vel ex Idololatræ Secta Mi-
 „ nistrellus: nihil omnino fit ab Idololatræ insti-
 „ tutū: sed soli studiosi & Philosophi conveniunt,
 „ Confucium tanquam Magistrum suum agno-
 „ scentes, civilibus ac politicis ritibus ex sua pri-
 „ ma institutione ad merum cultum civilem insti-
 „ tutis. Omnes enim graduandi simul aulam Con-
 „ fucii ingrediuntur, in qua eos expectant Can-
 „ cellarii, Doctores ac Examinatores. Ibi simul
 „ omnes ante nomen Philosophi, nihil omnino
 „ offe-

offerendo, illas faciunt caerimonias & inclina- V. DIAL.
 tiones more Sinico, quas omnes discipuli faciunt „
 suis Magistris vivis: atque ita, cognito Philoso- „
 pho Confucio pro Magistro, gradus accipiunt a „
 Cancellariis, ac discedunt. Præterea aula illa „
 Confucii, Gymnasium est, & nō Templum pro- „
 priè dictum: nam clausa omnibus est præter- „
 quam studiosis. „

RESPONSIO.

SACRA Congregatio, juxta ea quæ superius pro- „
 posita sunt, censuit permittendas Sinensibus „
 Christianis prænominatas caerimonias: quia vi- „
 detur cultus esse merè civilis & politicus. „

Nec miror, excepit Eudoxus, præteritum a „
 Portu-Regiis Decretum istud: innocentes esse „
 Jesuitas & hac liberatos volebant esse culpa.

Tum Abbas: Dabo aliquid etiam luculentius: „
 Apologias, inquam, Jesuitarum ab ipsius Domini- „
 canis factas; Dominicanis autem nominis ac no- „
 tæ in Ordine isto non vulgaris. Age, licet nobis „
 hæc omnia in *Recentium Christianorum Defen-* „
sione perlegere. Hujus Defensionis Auctor post „
 varia, quibus Jesuitas nihil in ea re peccare pro- „
 bat, argumenta, hæc maximè scribit.

1. Part. pag.

210.

„ M. Jurieu.

Vereor ne Jurieo & Practicæ Moralis Aucto- „
 ri veniat in mentem suspicari hanc epistolam „
 (Patris Petri de Alcala Dominicani, ejus è lit- „
 teris verba quædam Auctor proximè protule- „
 rat) ab aliquo Jesuita scriptam vel dictatam fuis- „
 se. Rem ipsam explorare, cum lubebit ipsis, lice- „
 bit. Sed quid opponent tandem huic, quod jam „
 prolaturus sum, & quo multa uno continentur, „

V. DIAL. testimonio? Datum illud fuit a celeberrimo Dominicanæ Familæ alumno Patre Joanne de Paz Theologiæ Professore emerito, & Academiæ Manilensis Rectore, Priore ac Vicario sui Ordinis Provinciali. Hic in suis ad Tunquinesium Evangelii Præconum dubitationes responsis, quæ Manilæ anno 1680. typis edita sunt, super his altercationibus de idololatria Christianis Sinensibus objecta (nam illæ quoque ad Tunquenses pertinebant) posteaquam, quid sentiret, edixit, in quo planè cum Jesuitis, vel potius cum Decreto anni 1656. congruit, hunc in modum de suis responsis pronunciat: *Hoc mihi constat ex variis relationibus Religiosorum nostri Ordinis in Regno Sina assistentium.* Quanquam quid hæremus in privatorum suffragiis, cum in promptu sint ea quæ a tribus sanctissimi hujus Ordinis (Dominicanorum) Præfectis majoribus lata sunt? Provinciales dico tres, nimirum RR. PP. Carolum Clementem Gant, Franciscum de Paula & Philippum Pardo. Illi enim tres sæpenu-mero suis apud Sinas Legis Christianæ præconibus, pro eo, quo in ipsos prædicti erant, jure atque auctoritate, mandarunt ut eundem, atque Societatis alumni, modum in servando Alexandri VII. Decreto diligentissimè retinerent; ac, ne quid contra scriberent, vetuerunt. Testis eorum omnium quæ hætenus dicta sunt ac fidejussor idoneus est R. P. Dominicus Sarpetri, sive à Sancto Petro, in illa quam ad suum Provincialem, & ad Definidores generalis Conventus Provinciæ suæ, scribebat, epistola, ei adjuncta commutationi quam his de rebus elucubraverat. Prodit hæc in lucem aliquando, & ejus copia aucto-

xi Moralis Practicæ, spero, fiet. Interim autem V. DIAL
recitabimus ejusdem Patris scriptum brevius, „
in quo summatim complectitur quod fufius in „
fua deinde commentatione probavit. „

S C R I P T U M

*R. Patris Dominici Sarpetri, a Sancto Petro dicti,
Legis Christianæ apud Sinas Praconis.*

EGO Frater Dominicus Maria Sarpetrus, aliàs „
de Sancto Petro, Siculus, Ordinis Prædica- „
torum, olim in Studio generali Sancti Domini- „
ci de Panormo ad lectionem Sacræ Theologiæ „
approbatus &c. Fidem facio omnibus & singu- „
lis præfentes litteras inspecturis. 1. Quod cum „
ex mandato Superiorum meorū Provinciæ San- „
ctissimi Rosarii Philippinarum ejusdem Ordi- „
nis, ad hoc Regnum Sinarum Evangelicus Præ- „
dicator missus venissem, & ex novo iterum Su- „
periorum mandato, quam potui, diligentiam „
per octo annorum spatium adhibuissem, ut de „
Sinicarum Sectarū superstitionibus certior fie- „
rem; judico praxim, quam Patres Missionarii So- „
cietatis JESU in hoc Regno Sinarum se faten- „
tur sequi circa permissionem seu tolerantiam „
quarundam cærimoniarum, quibus Sinæ Chri- „
stiani Philosophum Confucium & suos prog- „
nitores defunctos venerantur, esse non solum „
tutam (utpote a Sacra Congregatione Universa- „
lis Inquisitionis approbatam) sed etiam, si prin- „
cipia præcipuarum Sectarum expendamus, esse „
opposita sententia probabiliorem; & ad ape- „
riendam Ethnicis Evangelii januam maximè „
uti-

V. DIAL. utilem, ne dicam necessariam

„ 2. Fidem facio quod Patres Societatis JESU
 „ in hoc Regno Sinarum Christum Crucifixum,
 „ non solum verbo, sed etiam multorum librorū
 „ voluminibus, Ethnicis annunciant, & de sacræ
 „ Passionis mysteriis suos Neophytos diligenter
 „ instruunt; & in aliquibus residentiis adsunt sa-
 „ cræ Passionis Confraternitates erectæ. Et novis-
 „ simè persecutor Sanctæ Legis *Yam-quam-Sien*
 „ dictus, hoc potissimum contra Evangelii Præco-
 „ nes opponit, quod scilicet hominem crucifixum
 „ pro Domino cæli & terræ venerantur: quod
 „ quidem ex librorum Patrum Societatis testi-
 „ monio comprobavit.

Mane paululū, interpellavit hoc loco Cleā-
 der, dum ista comparem cum hoc Epistolæ Pro-
 vincialis quintæ loco. *Nullum est hominum ge-
 nus quod nō accommodatum sibi Doctorem apud
 illos inveniat; adeo ut in illis oris, ubi Deus cru-
 cifixus stultitia est, de scandalo crucis sileant; nec
 patientem & humilem Christum, sed gloriosum
 dumtaxat prædicent. Perge jam sanè.*

„ 3. Fidem facio, & quantum opus est, juramē-
 „ to confirmo, quod ad duo prædicta testimonia
 „ proferenda non alterius precibus vel suasu, sed
 „ solo veritatis amore impulsus fui Sciens
 „ ergo quod propter quædam dubia, quæ circa su-
 „ prædictas materias P. F. Joannes Baptista de Mo-
 „ rales, vir planè Apostolicus, zelo Fidei ductus
 „ proposuit Sacræ Congregationi universalis In-
 „ quisiitionis anno 1645. quidam minus piè erga
 „ Societatem affecti, cum in Europa, tum in Indiis
 „ promulgarunt, Missionarios Societatis in Re-
 „ gno Sinarum non prædicare Christum crucifi-
 „ xum;

xum; insuper permittere Christianos suos idola-
trare; ne & ipse tacens consentire viderer cum
illis, & ut tantorum Patrum famæ eo, quo pos-
sum, modo satisfacerem, præsens iudicium pro-
tuli: illud tamen subjiciens Sanctæ Romanæ Ec-
clesiæ iudicio certiori. In cuius fidem has litte-
ras dedi & manu propria subscripsi in hac domo
Cantonienſi, in qua loco carceris vel exilii pro
causa Fidei detinemur: die 4. Augusti 1668.

*F. Dominicus Maria Sarpetrus,
aliàs de S. Petro, qui supra.*

Quid, obsecro, his addi potest? inquit Eudo-
xus admirans. Tu vero, adjunxit Cleander, no-
stin' ab auctore Apologiæ, seu *Defensionis re-
centium Christianorum & Evangelii apud Sinas
Praconum* invitari eos quibus suspecta quoquo-
modo monumentorum & litterarum quas pro-
fert veritas esse posset, ut easdem ipsimet oculis
usurpēt suis in Parisiensi Collegio Societatis, ubi
earumdem extant autographa, aut exempla ex
ipsis autographis summa cum fide exscriptas,
nullus ut dubio locus esse possit? Quid si scias
ipsum me temperare mihi non potuisse quin cu-
riositati parerem meæ? Quid ais? excepit Eu-
docus: librum hunc tute legisti, & quæ in eo ci-
tantur testimonia auctoritatesque perspexisti?
Age vero, de opere illo scire pervelim quid sen-
tias.

Illud planè sentio, retulit Cleander, hunc li-
brum esse præstantissimum, scriptum eleganter
& accuratè: in eo nihil non esse firmum ac soli-
dum: illo doceri lectorem prudenter, imo etiam
grata rerum varietate suaviter oblectari: cetero-
qui modestum opus, ac hominis quem sui com-

IV.

Libet in-
scriptus
*Defensio re-
centium Chri-
stianorum &
Evangelii a-
pud Sinas
Praconum.*

V. DIAL. potem esse mirabar certis in locis, ubi me legentem, adversus eos qui ibi refellebantur, stomachari atque excandescere sentiebam. Atrocitas flagitiorum quæ Jesuitis obiectantur, factorum & rationum quibus eadem crimina revincuntur evidentia, variè animos ac jucundè afficit, ut obrepere legentibus tædium ac satietas nequeat. Auctor ipse sic animo temperat, sic orationi moderatur suæ, ut nullam tamen, quam quidem ipsi materia suggerat, adversarios multandi carpendique occasionem omittat. Quid plura? tetras illas, de quibus nunc dicimus, calumnias tam longè accersitas, non tantum hæc Apologia diluit, verum etiam eos gravi præjudicio vulnerat, qui id sibi sumpserunt ut eas in Europa disseminarent venditarentque: neque apud me quidquam aliud plus valuit ad elevandam Provincialium Litterarum fidem.

Librum hunc legam per otium, inquit Eudoxus, tum ut mihi satisfaciam, tum ut erudito Abbati gratificer: cui, ut opinor, nihil occurrit quod additum iis, quæ dixisti modo, velit. Ego vero, subjunxit ille, possem adhuc Paschalem in eo ipso, quem examinamus, loco falsi coarguere. Scribit enim permissam à Jesuitis idololatricam non solum in Imperio Sinensi, verum etiã in Indiis: cum nemo adversariorum id ipsis objecerit, quorum calumniæ intra Sinense Regnū omnes constiterunt. Et cur de Indiis mentionem nullam facerent causæ quidpiam suberat. Longè facilius quippe revinci calumnia potuisset. Nulli faciebant apud Sinas mercaturam, Hispani, Lusitani, Angli, aut Hollandi, qui frequenter in Indiis negotiantur: atque adeo Jesui-

tae tot innocentiae suae testes, quot mercatores, VI. DIAL. habuissent.

Unum id tamen obiter observare juvat; nimirum, si tolerandus falsorum Numinum cultus fuerat, id longè commodius in rem Jesuitarum apud Japones quàm apud Sinas fieri debuisse. In Sinensi enim Regno non gravius in eos quàm carcere & exilio sævitum est: contra in Japonia proposita ubique fermè capitis pœna. Centum admodum Jesuitæ, qui ob Christianam Fidem ibi necati sunt, alii ingesta per vim aqua (diximus supplicii genus) alii in subjectas scrobes versus sublime vestigiis demissi, alii lento igne rosti, salutis suæ & vitæ consulissent directæ clam tacitis mentibus ad latentem & abditam vestibus Christi è Cruce pendentis imaginem adoratione, quam falsorum Numinum simulacris palam adhibere simulassent; quemadmodum perhibentur suis Neophytis in Templis Sinensibus permisisse. Ut enim fert parœmia vetus, *Ordinata caritas sibi primum ipsa prospicit.*

¶ Eho, Cleander inquit, tunc etiam nobis adjutoribus indiges, Abbas eruditissime? Itane tibi excidit quod in hoc negotio palmarium argumentum est? Cedo quid afferat Paschalis quo permissam illam à Jesuitis Ecclesiæ Sinensi idolatriam probet? Commentariolum profert Hispanum, Philippo IV. ut narrant, Hispaniæ Regi ab Franciscanis Insularum Philippinarum oblatum: nec tibi venit in mentem ejusmodi scriptum esse subdititium, & Franciscanis falsò attributum, quo plus illi accederet auctoritatis & fidei: cum ejus Auctor & parens suum nefario factui nomen imponere ausus non fuisset? Auctor

V. DIAL. *Ator ille, si nescis, Didacus quidam Colladus erat, eodem artificio ad consimiles satyras vulgandas olim usus; homo inquietus, rerum novarum, ac turbarum avidus; sæpe deprehensus in suis Commentariis pugnantia loqui, & falsa confirmare: qui demum, qualis fuerit, ipsa Ordinis sui historia satis indicat, cum graves turbas in eodem Ordine illius opera concitatas narrat. Jesuita, quo monstrante cognovi monumenta & scripta quibus Apologia Missionum Societatis nititur potissimum, & quæ in eam adhuc inferenda sunt, id quod retuli modo me docuit, ostenditque perscriptum in Sinensi Historia, quam edidit Hispano sermone Navarrettus, è Dominicana item Familia: in qua ipse dum vixit, mirè pervicax accusator Jesuitarum fuit; ad Archiepiscopatum subinde proventus, eorum laudator, amicus, patronus extitit; adeo ut Collegium ipsis in Urbe Archiepiscopali sua, Sancti Dominiçi nuncupata, fundandum curaverit.*

Rem dicis, inquit Eudoxus, momenti haud certe levis inter cæteras, quibus modo primum illud quintæ ad Provinciale epistolæ caput ita exagitasti; nihil ut præterea desiderari possit.

Factum operæ precium puto, adjecit Abbas: unum hoc de Idololatria permissa caput acerbissimam Jesuitis plagam imposuit; ex hisque non semel audiui cum dicerent reliquas accusationes hac una stare vel cadere. Ea quippe si ponitur esse vera, proclivis ac prona est reliquarum fides; si falsa demonstratur, nihil est ex quo clarius adversariorum in eos invidia furorque perspicui, bonorum indignatio ac stomachus vehementius commoveri possit. Cætera quæ in

hac

hac eadem Paschalis epistola continentur, le- V. DIAZ.
vioris ad examinandum operæ sunt, neque nos
diutius morabuntur.

Ea sunt, inquit Cleander, quæ de jejunio Escobar- V.
barius decidit. En illum vobis cum præclara vi- *Locus Escobaris de Jejunio excusatus.*
ginti quatuor Seniorum & Animalium quatuor
Præfatione. Legamus, amabo: satis lepidè jo-
catur hic Paschalis. *Dormire quis nequit, nisi* ”
sumpta vesperi cœna: tenetur ne jejunare? Mi- ”
nime. Nonne hoc satis tibi facit? Non omni- ”
no, inquam, nam jejunium sat commodè tolero, ”
si paululum cibi manè capiam, cœnem vesperi. ”
Attende ergo quæ sequuntur, inquit: nihil ab il- ”
lis provisum non est. *Si sufficit manè collatiunc-* ”
ulam sumere, & vesperi cœnare; tenetur ne ad 5,
id? Nimirum is ego sum. Non tenetur: quia ne- ”
mo tenetur pervertere ordinem refactionum. O, ”
bellam, inquit, rationem! ”

Oppidò ridiculam, excepit Abbas: atque id
prorsus fatendum est, Escobarium, qui nihilomi-
nus non semper ita est Escobarius, hoc est, ut lo-
quuntur Jansenistæ, tam laxus ac indulgens, quàm
istî persuadere populo voluerunt: fatendum, in-
quam, est Escobarium meritò cum sua illa deci-
sione rideri. Quin condemnetur, planè non re-
cuso: hoc unum addo, Escobarium responsio-
nem hanc neque ab Animalibus quatuor, Sua-
re, Vasquesio, Molina, Valentia, neque à vigin-
ti quatuor Senioribus accepisse: hallucinatum
etiam esse (quod identidem illi accidit viro mi-
nimè malo) dum pro se Filliucium citat, qui si-
mile nihil quidquam habet in suo Tractatu de
Jejunio.

Ad hæc Eudoxus: Hic te agnosco, Abbas op-
ti-

V. DIAL. time: hic bonam illam fidem cerno, tibi adeo familiarem & amicam, ac laudo. Ego quidem certos quosdam Jesuitarum patronos non fero, qui eos ubique sibi defendendos putant: quasi statim atque Jesuiticam aliquis induit vestem, ita dotem hanc præclaram simul indueret, ut falli non possit.

Amici Jesuitarum eundem fortasse, quem servo, tenerent in iis defendendis modum, si eadem, atque tu, eorum inimici æquitatem in iis oppugnandis servarent. Utrique nimii sunt, utrique studio vehementiore, atque hi multo etiam plus, quam illi, peccant. Quod autem attinet ad eas de Jejunio quæstiones, quas lepidas Paschalis vocat; legat ipse, nisi molestum est, Divum Thomam in quartum Sententiarum; complures id genus, quibus perinde se oblectare poterit, offendet.

Distinct. 15.

q. 3. 4. 4.

Ad rem valdè non pertinent, ait Cleander: sed audire velim quid illi respondeas graviter incusanti Escobarium, qui vini potu, et si extra cœnam adhibeatur sæpius, jejunium non solvi affirmet?

Cedo mihi; quæso te, inquit Abbas Eudoxum compellans, Summam hanc Sancti Thomæ. Legit ipsis Quæstionem 147. in Secunda Secundæ. Ibi hæc ille docet, artic. 6. Quærit in titulo: *Utrum requiratur ad jejunium quoddam homo semel tantum comedat?* Tum id sibi objicit. *Non est prohibitum quin pluries bibamus diversis horis diei: ergo etiam non debet esse prohibitum jejunantibus quin pluries comedant.* Sic respondet: *Jejunium Ecclesia non solvitur nisi per ea quæ Ecclesia interdiceret intendit instituendo jejunium.*

num. Non autem intendit Ecclesia interdicare V. DIAT, abstinentiam potus. Et ideo licet pluries jejunantibus bibere. . . . Si autem quis immoderate potuatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere; sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat.

Divum Thomam hic auditis, perrexit Abbas, non Escobarium; ac Divum quidem Thomam Theologorum grege comitatum.

Do manus, inquit Cleander: Auctori tanto refragari non aulam. Escobarius in tuto est. At enim, retulit Eudoxus, monet saltem D. Thomas, si quis immoderate potu utatur, peccare illum posse, & meritum jejunii perdere.

Paschalis, respondit Abbas, dum omnes occupatur circumstantias quibus Escobarii decisio mollior & solutior D. Thomæ doctrinam ignorantibus appareat, cavit sedulo ne lenimentas, quibus illa temperatur, adjungeret. Audite igitur Escobarium, qui D. Thomam hoc loco prope ad verbum exscribit. *Immoderatio autem, inquit, potest temperantiam violare, sed non jejunium.*

Hol exclamat Cleander, si has Casuistæ hujus voces Paschalis vernaculè repræsentasset, dicacitatis & joci, quo claream ejusdem Escobarii seu vinum aromatis conditum deridet, aciem omnem vimque retudissent: nemo risisset Escobarium, quod unum illè tamen volebat. Sequitur eodem de argumento Filiucius, adjeoit Cleander, cujus verba sic Jesuita inductus à Paschale refert, sic ipse Paschalis explicat, exponitque.

VI.
Filiucius descenditur.

Qui aliqua in re defatigatus est, ut in puella „
in-

V. DIAL. *insequenda, tenetur ne ad jejunium? Nullatenus.*

„ *At si dedita opera, & ut jejunii enus excutiat,*
 „ *defatigatus est, tenebitur ne? Et si fecerit in*
 „ *fraudem ac de industria, non tenebitur. Ea*
 „ *quasi à Filiucio sumpta dicuntur. Pergit Pa-*
 „ *schalis, sive is qui cum Jesuita colloquens à Pa-*
 „ *schalè inducitur. Quid tu, credidisses ne? Ego*
 „ *vero, inquam, mi Pater, vix etiam credo. Eho,*
 „ *non peccat qui jejunium omittit, cum possit ob-*
 „ *servare? Siccine peccandi occasiones captare,*
 „ *fas est, an potius nefas non vitare? Commo-*
 „ *dum istud quidem fuerit. Non usquequaque id*
 „ *nefas, inquit: habenda enim ratio multarum re-*
 „ *rum.*

Age, inquit Abbas: Filiucium inspiciamus. Nec mora locum citatum reperit, &, Paschalem, ait, omittite paulisper, Filiucium ipsum auscultate.

Dices secundo, an qui malo fine laboraret, ut ad aliquem occidendum, vel ad insequendam amicam, vel quid simile, teneretur ad jejunium? Respondeo talem quidem peccaturum ex malo fine: at, secuta defatigatione, excusaretur à jejunio. Ita Medina: nisi fieret in fraudem, secundum aliquos. Sed melius alii, culpam quidem esse in apponenda causa fractionis jejunii: at, ea posita, excusari à jejunio. Ita Antoninus, Medina, Sylvestre.

Quid? exclamavit Eudoxus; si ut crastino me jejunio liberatem, sanguinem ex utroque brachio ac pede misissem, adeo ut viribus pene defectus conciderem, an Paschalis jejunare me cras juberet? Si illo uteret Medico, jejuniumque mihi non interdiceret, peccatum ab illo ipso

so admitti censerem. Satis intelligo, quod do-
cet Filiucius, admissum à me scelus gravissimū,
propter vitiosum finem quem mihi præstituis-
sem, & quod ipse mihi facultatem ademissim
implendi præcepti: bis ac largiter hoc uno facto
peccatum foret. Sed cum in statum redactus,
ne ad eundem quidem mihi Parochum, ut jeju-
nii lege solverem, judicarem.

Vestrum jam arbitrium esse volo, subjecit
Abbas, quantum discriminis intercedat inter
Paschalem Filiucii verba referentem, & ipsum
Filiucium, ut à me citatus est; quantum etiam
ejusdem Filiucii, Sancti Antonini, aliorumque
decisio abhorreat ab ea quam Paschalis idem
affert, proponendo rem captiosè, ut solet, ac
fraudulenter. Quamplurimi qui Litteras istas
animi tantum causa lectitant, & bona Paschalis
fide nituntur male creduli, Theologum hunc ri-
diculum, ineptum, absurdum, moralis doctrinæ
corruptorem appellare non dubitaverunt; quàm
jure ac merito, cernitis. Præterea, è duobus exem-
plis, quibus utitur ad mentem suam explican-
dam Filiucius, alterum nihil habet invidiosum:
hoc Paschalis omittit; eligit alterum, quod, si
Gallicè reddatur, objicit menti speciem sub-
obscenam; cum in Latino sermone, & in ejus-
modi scriptis quæ à populo & ab iis qui versan-
tur in seculi pravitate, non evolvuntur, ea res
offensionis & invidiæ nihil habeat. Quis ho-
minem non videt omnes nocendi vias malignè
ac sedulo consecretantem? Quid autem, cum hunc
Filiucii locum vexat, cum ex eo derivat conse-
ctaria, & bonum illum, quicum fabulatur, Pa-
trem his urget? *Eho, non peccat qui jejunii le-*

V. DIAL. *gem perfringit, cum possit implere? Siccine peccandi occasiones captare fas est? an potius nefas non vitare?*

Ego vero, intulit Eudoxus, ajo ista esse satis male falsa, bene ac naviter flagitiosa. Wendrokus, adjecit Cleander, versat se in omnem partem miris modis, dum se extricare hinc tenrat. Quam in rem nuper ita mecum non nemo jocabatur. Wendrokus, inquebat, ubique Jesuitas conviciis proscindit rustici aurigæ instar: hoc loco ut auriga, plaustro in cœnum immerso, dejerat, ac dira verba dicit, nec suo se tamen cœno expedit. Comparatio non elegans illa quidem, sed ad rem satis accommodata.

Quò magis progredimur, inquit Eudoxus, eò magis adducor, ut credam libros Casuistarum Societatis non tam feraces esse decisionum portenti similium, quam Jansenistæ prædicant, & ii qui fidem ipsis aut habent aut habere se simulant. Nam si tanta est earum turba, quid attinet eas deligere quas purgare Jesuitæ vel ipsæ verborum expositione ac solo communis rectique sensus iudicio possunt? Quid opus est iis tam plausibilem dare locum de fallacia conquerendi; suggerere materiam expostulandi tam iustè, ut toties factum ab iis fuit, quòd suorum Auctorum scripta falsò proferantur ad risum populo dandum, & dicta dicenda? Non deerunt nobis alia ejus generis exempla, inquit Abbas: sed pergamus sanè, & quæ in hoc Dialogo sequuntur, expendamus.

VII.

*Locus Bau-
nii de occa-
sione proxi-
ma deprava-
tus a Pa-
schale, re-
stituitur &
exponitur.*

Tum Cleander: hic hæseramus. Siccine occasiones peccandi captare fas est. . . Non usque-
quaque nefas est, inquit: habenda ratio multarū

rerum. Quarumnam, inquit? Quid si ex illa oc- V. MAL.
 casionum fuga caperetur aliquid incommodi,
 an tum quoque illam præceptam censeas? Non
 censeret certe Pater Baunius, cujus hæc verba sunt
 pagina centesima octogesima quarta: *Non ne-
 ganda absolutio est iis qui in PROXIMA PEC-
 CANDI OECASIONE remanent, si eam deferere
 aliter non possunt, quin vel sermonem dent popu-
 lo, vel aliquid ipsi inde incommodi capiant.* Be-
 ne est, mi Pater.

Legebat Eudoxus tum maximè librum Patris
 Baunii, ea, quam Paschalis citat, pagina. Conti-
 nuò Cleandrum interpellans, non ita lego, in-
 quit: Nulla in hoc Baunii loco fit mentio de
proxima occasione: atque hæc fraus depravatio-
 que capitalis est; hic contrarium disertis verbis
 exprimitur. *Quia*, inquit Baunius, *qua illos ad
 peccandum tunc inducit causa, nec suapte sponte
 mala est, neque præcepto ulli aut Ecclesiastico De-
 creto contraria; neque ejusmodi per se se, ut ex
 communi hominum sensu, usuque vita quotidiana,
 ad peccatum pertrahat. Quare in OCCASIO-
 NIS PROXIMÆ, & ad peccatum inducentis loco
 ac numero conseri non potest, quam, qui confite-
 tur, vitare necessario debeat ad gratiam Sacra-
 menti consequendam.*

Obsecro, ait Cleander, ipsa mihi Baunii ver-
 ba ostendas. En, inquit, perlecto loco; en germa-
 nam iterum ac genuinam fallaciam, & omnibus
 numeris absolutam: constant omnia, plana res,
 nullus dubitandi ac disputandi locus.

Agitur in hoc Baunii loco, pergit Eudoxus, de
 quotidianis occasionibus, ac pervulgatis quæ
 mercatoribus offerunt se se, quos ipsa commer-

V. DIAL. cii ratio & negotiationis adigit *ad videndas puellas ac feminas, agendum cum illis, & colloquendum: quo ex aspectu & colloquio saepe ad peccatum alliciuntur.* Eo res igitur omnis redit, an mercator, qui mercaturam sine famæ ac familiæ detrimento non posset omittere, *dummodo firmiter proponat non peccare*, possit absolvi: num Sacerdos negare illi sacram absolutionem debeat, aut ipsi abjiciendæ mercaturæ necessitatē imponere. Hocine tādē est, ut Paschalis scribit, idque characteribus Italicis & citata confiderenter auctoris pagina, *negandam non esse absolutionem iis qui in PROXIMA PECCANDI OCCASIONE remanent*? Sinceritatem hominis ac fidem! Audieram hactenus proximam occasionem hanc dici, cui vix unquam resistatur; utque dicebat modo Baunius cum omnibus Theologis, occasionem quæ, ut res vulgo accidunt, ad peccandum per se trahit. Atqui, licet occasiones frequentissimæ, quæ nobis occurrunt certas artes exercentibus, ad peccandū sæpius nos alliciant, nihilominus iisdē sæpius etiā resistitur; & immane quantū frequēs occasio a proxima disciepat. Quid igitur illo mercatore fiet, nisi concedat in cretum miser, aut Cartusianam vestē induat? In plerisque enim vitæ civilis & communis artibus officiisque versari coguntur homines cum puellis ac feminis, in eorum conspectum & colloquium venire. Hanc Moralem doctrinam si Parochus Sancti Eustachii sequeretur, næ quotannis complures tabernæ venales Paschalis Feriis proscriberentur in vico San-Dionysiano.

Contigit mihi, inquit Abbas, sæpenumero cū
Sor.

Sorbonicis Doctoribus, cum Jesuitis, cum aliorum Ordinū Religiosis viris differere de proximis occasionibus; & quibus de causis sacræ absolutionis beneficio privādi aut ægre impertiēdi sint, qui seu voluntate seu necessitate illis implicantur. Verum, si absurda quædam excipias ad quæ delabuntur nonnulli Confessarii, vix ullos cōperiri Jesuitis in hoc negotio severiores.

Mihi verò, ait Cleander, Jesuita quicum nescio quid ejus generis aliquando agitabam, id confirmabat, observatum ab ipsis fuisse in urbibus, ubi domos Societas haberet, certos homines in suo quemque munere & gradu spectatos, quibus satis constabat opus esse benignitatem illam & suaviorem erga delinquentes indulgentiam, quæ Societatis Sacerdotibus tribuitur, nunquam fermè ad ipsorum tribunalla per tēpus Paschale convenire, idque indicio esse illos alibi commodius & mollius accipi.

Novi ego, adjecit Eudoxus, quos ille de Jesuitarum indulgentia sparsus rumor in fraudem induxit. Sane Eques N. quem probè nosti, mihi olim dictitabat, male Paschali ejusque litteris credi: se illis fretum Jesuitas adiisse confitendi causa, sibi nunquam rem tam male cessisse: dilatam absolutionem, idque certis conditionibus, quibus ut satisfaceret, multum sibi ac diu fuisse laborandum. Vigebant tunc temporis Provinciales: ea fama Equitem fefellit. Neque rem habuit clam; seque delusum & circumventum ægrè ferens, Paschalem impostorem, in ea re saltem, esse ubique clamitavit.

Ad hæc Abbas: Quis Sacerdotum vicem non doleat, qui confitentes audiunt, quibus, cum ma-

V. DIAL. ximè accusantur, defensionis copia prætipitur)
 Ac nisi aliquis identidem, ut Eques ille tuus, qui
 levem famæ suæ jacturam putet, si negatam sibi
 absolutionem fateatur, Jesuitas in hoc negotio
 vacare culpa testaretur, plerique eam de illis
 animo conceptam opinionem foverent, quam
 diu Presbyter. Or. mihi de facie notus ac nomi-
 ne retinuit. Erat ruri cum Jesuita item Presby-
 tero, qui a Societate post defecit. Jesuita abso-
 lutionis beneficio donare nonneminem detre-
 ctaverat, qui de repulsa aut gloriatus deinde
 fuerat aut conquestus. Pater admirans serio Je-
 suitam percontatur. Eho, mi Pater, an unquam
 Jesuitis usuvenit, absolutionem ut denegent? ea
 certe apud nos opinio percrebuit, vobis id peni-
 tus inusitatum esse.

Istis narratiunculis aberrabant paulisper a
 proposito, & legendi defatigationem levabant.
 Ad Provinciam epistolam ab istis diverticu-
 lis sermo est regressus.

VIII.

Basilius „ Bene est, mi Pater; si quidem peccandi occa-
 Pontius & „ siones non declinare licet, id demum restat ut
 Paschalis „ eas de industria consecrari liceat. Enimvero, in-
 calumnia & „ quit, est ubi id liceat. Hoc Basilius Pōtius Casui-
 inscitia vin- „ sta percelebris asserit, quem laudat approbatque
 dicatur. „ Baunius noster, Tract. de Pœnitentia quæst. 4.
 „ pag. 94 *Licet querere occasionem peccandi primo*
 „ *& per se ob bonum spirituale vel temporale, vel*
 „ *nostrum vel proximi.* Equidem somniare mihi
 „ videor, cum hæc a viris Religiosis dici audio.
 „ Hæc verba quæ Paschalis interferit, inquit
 Eudoxus, dum nescire se dicitur, vigilansne
 an somnians Religiosos ita loquentes audiat,
 infandum aliquid inesse in hac decisione signi-
 ficant.

fiçant. Minimè gentium, inquit Abbas: mera hæc
transitio est, quæ viam ad incundum de Proba-
bilitate sermonem facilius & jucundius sternat.
Quæ sequuntur, quàm festiva sunt! Quid ais, mi
Pater, an tu sicut loqueris, ita ex animo sentis?
Nequaquam, inquit. Tum ego: Igitur quod im-
probat conscientia tua, verbis probas? Imo, in-
quit, quod Baunii, quod Pontii conscientia pro-
bat, hæc loquor; quos tu sequi duces tuto potes:
viri enim docti sunt. Quid narras, Pater? An quia
tres isti versiculi repertiuntur in eorum scriptis,
ideo peccandi occasiones confectari licebit? At-
qui sic persuasum hæctenus habueram, mores
meos ad Scripturæ & Traditionis amussim, non
ad Casuistarum vestrorum opinationes exigen-
dos esse. Bone Deus! inquit: redit mihi in me-
moriâ istorum Jansenistarum, cum te sic fa-
bulantem audio. An tu id juris Baunio & Pontio
abjudicabis, ut opinioni suæ probabilitatem
concilient? Probabilia, inquam, nihil moror; Se-
cura postulo. Hic Pater, Ut video, inquit, in opi-
nionum Probabilium doctrina peregrinus es:
eam sic calleas, aliter loquare. Hanc tibi expla-
nare volo: pulchrè tibi navatam operam dixeris.
Ea te notitia destitutum caligare necesse fuit.
Hoc nostræ de moribus doctrinæ fundamentum,
hæc primula elementa sunt. Gaudere ego, cum
illum cò, quo volebam, sensi delapsum.

Quid isto sermone lepidius, subjecit Abbas,
quid excogitatum festivius? An istas veneres,
lepores istos, ut levis calumnia vitaretur, amif-
sos decebat?

Non hæc eo dico, quod verè citatum esse lo-
cum negem: absit. Patres Pinterellus & Caussi-
nus,

V. DIAL. nus, in suis ad *Theologiam Moralem* responsionibus, hæc apud Baunium verba extate negaverunt: aliam enim hujus Theologi assertionem ab hac diversam & alio positam loco sumpserant, in qua Basilii Pontius pariter laudatur in argumento consimili, & quam ab auctore Theologiæ Moralis oppugnari crediderant. Hanc hallucinationem dignam duxit Paschalis ob quam triumpharet, seque mirifice jactaret in Epistola sua decimaquinta. Sed frustra est. Qui rem paulo attentius evolvere studuerit, ille manifestam hic quoque calumniam facile deprehender. In eo consistit illa, quòd istæ Basilii Pontii voces a Baunio citatæ, si spectetur locus unde sumptæ sunt, & sententia quæ illis ibi subiecta est, nihil continent nisi sapientissimam doctrinam, & rationi planè consentaneam: ut autem a Paschale referuntur, pestiferam indicant ac detestabilem. Hæc in ipso Pontio videamus. Licet è Sacra Divi Augustini Familia sit, non dubito tamen quin amicus tuus Jansenista, fretus auctoritate Paschalis, qui Baunio illum adjungit, eum Societatis Scriptoribus annumeraverit. Video enim Pontium in eodem esse cum iis loculamento & ordine, in mediis Societatis Theologis ac morum Doctoribus.

Habetur iste Pontii locus capite sexto Appendicis de *Matrimonio*. Quærit eo loco, possitne citra culpam Catholica persona cum hæretica conjugium inire, non sine periculo desciscendi a vera Religione: liceatne, inquam, ubi occurrit gravis aliqua ratio talis matrimonii contrahendi. *An cum periculo perversionis* (hic titulus est capiti præfixus) *possit ex aliqua magna causa*

causa contrahi matrimonium cum hæretico? Agitur in eo matrimonio salus & gloria Reip. ac Religionis: affulget spes in libertatem afferendi Catholicos ab Administris Principis, viri aut feminae, hæresi laborantis, ditè vexatos. Hæc exempla sunt quæ à Basilio Pontio in primo capituli aditu proponuntur. Respondet ipse contrahi posse matrimonium istud, etiam proposito periculo ac metu, ne conjux videlicet Catholicus in hæresim abripiatur: Dum tamen, inquit, contrahas cum firmo proposito non labendi, fidesq; de divina misericordia & gratia, fore ut eripiaturs ab eo periculo sine crimine.

Assertionem firmat exemplo Judithæ, quæ ut Urbem suam Bethuliam exitio prohiberet, in occasione periculi plenissimam conjicere se cunctata non est: Item Estheris cum Assuero nuptiis: nec non Sancti Ambrosii, S. Augustini, S. Thomæ, Cardinalis Cajetani auctoritate aliorumque Doctorum complurium: atque hunc in modum concludit. *Ex his ergo & similibus casibus faciliè perspicitur offerre se periculo peccandi tum demum esse peccatum quando sit sine urgente causa, vel necessitate ad id obligante & impellente; non vero si talis adsit causa. Nec vero semper necessarium esse, ut ea urgens causa sit spiritalis anima salus, sed sufficere etiam temporalis alicujus boni gravem causam, ut in conjugio Estheris cum Assuero, Judith cum Holoferne, clare cognoscitur.*

Jam a vobis quæro, inquit Abbas, quid in hac doctrina sit tam absurdū, ut exclamare Paschalis cogatur, & in has voces erumpere fanaticus homo debeat: *Somniare mihi videor, cum ita lo-*
quor-

V. DIAL. *quentes Religiosos audio? An non potius ipse somniet ac vigilans planè stertat, cum se hac doctrina offendi tam dolenter & ineptè significat?*

Alterum etiam observo, adjecit Eudoxus, qui legere Baunii locum pergebat; & hoc alterum calumniæ caput est. Observo, inquam, Basilii Pontii verba non proferri a Baunio ut probet fas esse peccandi periculum adire, proposita spe alicujus emolumenti fluxi & caduci; sed eo dūtaxat consilio ut confirmaret argumento, ut loquuntur, à fortiori, id quod asseruerat; nimirum fas esse aliquando absolvere pœnitentem periculosa occasione irretitum, nec tamen illi necessitatem ejus omittenda imponere: si juxta cur eam non omittat, causa subsit: modo verè illum præteritorum criminum pœniteat, ac certam non peccandi in posterum mentem suscipiat. Cum ejusmodi occasio, ut idem subjicit paulo inferius, esse proxima desinat, pro ea quam occasione proxima Theologi subjiciunt notione, eo ipso nomine quod esse voluntaria desinat: desinit autem esse voluntaria, ubi, deposita peccandi voluntate, necessaria, cur in ea maneat, causa intercedit. Planè tibi assentior, ait Cleander ad Abbatem conversus: video transitionem illam necessariam fuisse Paschali ad conciliandam operi venustatem. Absolvamus.

Quidquid ex ea, quam habemus præ manibus, epistola superest, spectat Opinionem Probabilem. Sed supervacaneum fuerit in eo campo exspatiari, quem emensi jam integrum sumus. Tum id non ago ut fallacias omnes & cōmenta Paschalis notem. Nihil etiam dicam de

opinionem quam in eadem epistola Reginaldo tribuit, ac Patri Cellotio; nempe, *in quaestionibus ad mores pertinentibus, recentiores doctrina moralis consultos, antiquis Patribus, licet Apostolica tempora propius attigerint, esse praeponendos.* Expensum hoc abundè jam fuit ac decisum, nec Paschalem sæpius eadem iterantem imitari libet.

Hic finis colloquio impositus. Cleander & Eudoxus Abbatem amantissimè complexi, tenere se non potuerunt quin illi significarent quàm indignè graviterque ferrent confixos, defectos, & depravatos tam turpiter Paschalis stylo & novacula Scriptorum locos: nec miseritum ipsius non est, qui è cœnosis lacunis & infidis schedulis hausisset quæ scribendis Provincialibus perpolire laborasset. Condixerunt omnes in diem posteram, ut ad excutiendas sequentes litteras convenirent.

VI. DIALOGUS.

I.

*Multa pec-
catur in Lit-
teris Provin-
cialibus con-
tra integri-
tatem, elegā-
tiam, cate-
vasque ser-
monis leges.*

IN locum præstitutum hora conducta veni-
re Abbati per negotium repente oblatum
non licuit. Neque hoc tamen Eudoxo &
Cleandro fuit in mora, quominus institu-
tum iterque tenerent suum: ita nihilominus, ut
ab examinanda morum doctrina, quam ad rem
indigere se Abbatis eruditione præsidioque cē-
sebant, deflecterent paulisper ad aliam partem
præconii quo Petrarcius Provinciales Litteras
exornat in sua illa *Veterum Scriptorum cum re-
centioribus comparatione*, unde ipsi occasionem
ansamque arripuerant easdem Litteras severio-
re critica librandi. *Equidem novi complures*, inquit Eudoxus,
quibus non valdè persuasum est quicquid Pa-
schalis contra Societatem suis in epistolis effu-
tit: quàm jure illi ac meritò faciant, experti su-
mus. Verum per paucos contra reperias qui non
assentiantur Auctori *Comparationis* dum addit,
in iis Litteris *meram esse integritatem sermonis,*
sententiarum splendorem eximium, argutias jo-
corum admirabiles; omnem denique Dialogi te-
xendi artem ibi prorsus elucere. Tunc ipse nu-
per, nisi obstitissem, ibas pedibus in hanc Per-
tralcii opinionem, eamque sine ulla exceptione
amplecti parabas; licet mihi non videatur us-
quequaque, dum eam penitus contemplor, esse
vera.

Næ tu nunc quoque, ait Cleander, mihi vide-
ris audax & confidens, qui refragari omnibus, &

con-

contra Torrentem, ut ajunt, niti non dubites. Per VI. Dial.
 me tamen hodie non stabit quin animum ex-
 pleas tuum. Et vero nihil instat modo gravio-
 ris momenti quod agamus: sed ea lege tecum
 paciscor, ut Arnaldus hac de re nihil audiat. Præ-
 staret enim nobis ipsum Montense Testamen-
 tum attentasse. Si nos rescisceret veritos non
 fuisse styli acumen in Provincialium concinni-
 tatem & elegantiam exerere: sic habeto, nul-
 lum fore stoliditatis, insolentiz, ineptiarum ge-
 nus, cujus non continuo rei citaremur. Fidem
 do me taciturnum, excepit Eudoxus. Ac priores
 quidem Litteras tres, inquit, ne attigimus qui-
 dem: sic Abbati nostro visum, quia nihil in iis
 occurrebat ad Moralem Jesuitarum doctrinam
 quod spectaret. Nolo tamen esse irrita & peri-
 re nobis quædam à me, dum illas executio, ani-
 madversa. Deradent illa, credo, nonnihil ex
 immensis laudibus istarum Litterarum, quibus
 hominum mentes Perraltius aliique bene multi
 præoccuparunt ac fascinarunt. Cape sis unam è
 prioribus illarum editionibus: excuse primò sūt ty-
 pis in quarto, ut vocāt. Aggredior ab ipso titulo:

(Sequebatur Examen eorum quæ adver-
 sus Gallica Lingua regulas & elegantiam prima
 in epistola peccantur: quæ quia commode intelli-
 gi nequeunt nisi ab iis qui Gallicam Linguam
 calleant, & librum ipsum habeant præ manibus,
 omittenda censuimus.)

Ex iis omnibus, dum ea, quæ sunt à nobis ha-
 ctenus observata in unum colligo, inquit Clean-
 der, concludi videtur non usquequaque verum
 esse

VI. DIAL. esse meram in Provincialibus Litteris candidissimam sermonis integritatem, argutias sententiarum reperiri; in iisque artem Dialogi totam elucere. Hoc Perraltii iudicium, excepit Eudoxus, privati tantum Academici iudicium est, non Academicæ totius; illi refragari citra culpam licet. Tum vero, nonne idem Perraltius paulò superius Equitem suum induxerat confitentem, magis arridere sibi Mondorii ac Tabarini, quàm Platonis Dialogos? Eat nunc Perraltius, & de Provincialium elegantia tanquam ex tripode pronunciet: ejus oraculis fidem abrogare fas erit.

Non incommodè dictum, ait Cleander. Ac enim si veniret in amicorum Paschalis manus censura nostra, riderent, credo; tricas istas, & apinas esse clamitarent.

Clamitarent sane, sed soli, ait Eudoxus. Equidem non inficior observationes nostras, si conferantur cum rebus ad doctrinam spectantibus, in eadem epistola merito notandis, maxime vero cum illa temeritate, ne dicam petulantia, qua Sorbona in gratiam Arnaldi deridiculo habetur, exile quidpiam & minutum esse. Verum id non agimus. Sunt minutæ res, ad alias graviores collatæ: at graves eadem sunt & capitales, cum agitur de sermone & scribendi elegantia, quod unum modo examinamus.

Non est satis ad eam laudem immensam ac prope infinitam, quam Perraltius Provincialibus tribuit, promerendam, si solæcismis aut barbarissimis inquitatibus non sint. Opusculum ejusmodi non censetur omnes habere numeros elegantiae & concinnitatis, si singulis paginis ali-

quid

quid insit errati: nec ferendum videtur, dum nient aliquot hinc inde flosculi, ut scædis omnia scateant animalculis, quibus oculi, quocumque se vertant, offendantur. Si eadem est Litterarum cæterarum ratio ac istius, quæ certe inter optimas censeretur debet, ac fortasse omnium scitissime & sagacissime structa; excresceret censuræ nostræ modus supra ipsius operis molem. Ad secundam, si lubet, epistolam gradum faciamus.

Jam se operi accingebant, cum Abbas advēnit. Cui Eudoxus: Dum te opperimur, id agebamus ut opinionem de Paschali caperemus paulo commodiorem ea quam animo comprehenderamus cum hinc digressus es: utque tetros illos colores quibus eundem heri tanquam profectum impostorem & Sycophantam descriperas, obliteraremus.

Quo tandem pacto? inquit Abbas: allatis enim a me argumentis nihil opponi potest: oculis ipsi teneri ac probari queunt.

Ad hæc Eudoxus: Sit ita sane: nos alio mentes oculosque convertebamus. Id quærebat unum, quonam jure Paschalis laudem hominis ingeniosi & boni Scriptoris vindicare sibi posset.

Si Paschalem hac spectatis parte, habebit quod placeat: idque unum ferè, quo placeat ac probetur, habet. Sed illi tamen ingenii & elegantix colores non pugnant in eadem tabella cū iis, quibus illum heri vobis depingebam. Cogitat Paschalis eleganter; concinnè scribit; expeditè obtrectat; callidè, suaviter, confidenter, feliciter mentitur. Ex istis dotibus priores duas leſio Provincialium vel sola docet reliquas do-

VI. DIAZ. tes nostri commentarii, quibus easdem Litteras illustravimus, ostendunt.

Persuasum igitur habes, retulit Cleander, istas Litteras, qualescumque cæteroqui sint, saltem opus esse ingenio & arte perfectum, & inter pauca hujus generis miracula numerandum.

Ho ! neutiquam profecto, respondit Abbas : spage. Dicas licet opus non illepidè scriptum, elaboratum affabre ac solerter : jure id ac merito dixeris. At istas Litteras prædicare tanquam divinæ cujusdam artis specimen, ut opus sine mendis ac nævis, & quidem gravibus, hoc vero Paschalis amicis, aut illorum clientibus & assensibus, aut iis quorum mentes occupaverint, relinquo. Scribit meo judicio volubiliter, expedite, nativè, atque acriter : at dilucidè nequaquam & accuratè. Nec Perraltius, cum dicitat nihil in eo esse nisi *meram candidissimi sermonis integritatem*, docti aut certe sinceri Academici vocem misit.

Ut litem secas ! ut præfractè decidis, o bone ! inquit Cleander multo cum risu. Eam atrocem dicere sententiam ausi non sumus, post institutum a nobis modò, summa cum severitate, epistolæ primæ examen.

Atqui, reposuit Abbas, si proferrem quod est domi meæ Provincialium exemplum, vix una vobis occurreret pagina sine transverso ductu aliquo rubricæ, quo indicatur peccari aliquid ibi contra linguæ ac sermonis veritatem, aut nitorem styli, aut Dialogi artificium : sæpenumero sententiam esse frigide oscitanterque fusam.

An tantumdem notarum est, pro rerum portione, quantum hic cernis ? inquit Eudoxus, pri-
mam

nam ostendens epistolam, a qua examinanda, VL DIAL.
recentes erant, & cui certis locis notas etiam appo-
posuerant. Tantumdem, opinor, ait Abbas.

Dum librum, aliud agens, evolvere, interpellat
Cleander, incurro in locum, ex quo apparet le-
ges quidem Dialogi non nescivisse Paschalem,
at earum non semper fuisse in tempore ipso me-
morem. Extat hic locus initio sextæ epistolæ.

Referam, inquit, (suum cum Jesuita videlicet
colloquium) sed accuratiùs quam alterum: feram
enim pugillares, notandis, qui citabuntur, locis:
ac doleo vehementer quod eos prima vice non
attulerim.

Sane id præcautum ac provisum oportuit, ut
verisimilitudo, quæ abesse a Dialogo non debet,
teneretur: eaque vocula inseritur hic tempesti-
vè. Neque enim credibile est potuisse illum com-
plecti memoria omnes Casuistarum quos Jesuita
proferebat locos: & eos tamen cur accuratè no-
taret, suberat ea causa, quòd amico Provinciali
notius colloquii rationem ac modum perscrip-
turus erat.

II.

*Paschalis in
Dialogi leges
quam gravi-
ter peccave-
rit.*

Sed ride mecum paulisper Paschalis memo-
riam parum in repræsentandis Dialogi regulis
fidelem. In superiori epistola ubi renarrat ser-
monem bene longum quem habuerat cum eo-
dem Jesuita, & ubi negat se pugillares attulisse:
in ea, inquam, epistola citantur loci hæud pau-
ciores, quorum libri, capita, paginæ non minus
accuratè, quam in hac sexta, recensentur. Omit-
to indicem illum quinquaginta Casuistarum,
Theologorum, Canonici Juris Consultorum,
quorum ipsa nomina tam scabra, & ad pronun-
ciandum aspera ipsi visa erant, ut rogaret Jesui-

VI. DIAL. tam, num essent illi, quos nominaret, Christiani: quæ tamen omnia *sine pugillaribus* diligenter complexus memoria fuerat.

Huius pulchrè observatum, inquit Eudoxus. Sed cur de pugillaribus in sexta epistola Paschalis meminerit, quos, malum, erat oblitus in quinta, fecit, credo, amicus quispiam, a quo, serò licet, fuerit commonefactus errati, cui medicinam facere post tempus voluerit.

Risit hic Abbas, & Opinor, illud erat, inquit, quòd in quarta & quinta epistola tot locos falso citatos, mutilatos, defectos è Laymanno, Bau- nio, ac Filliucio, deprehendimus. Scilicet pugillares afferre Paschalis omiserat: non habebat omnia perscripta & suis consignata verbis ac sententiis, sed ea vacillanti memoriæ malè credita referebat. Quod si per Criticos Portus- Regii factum est, adjecit Abbas, ut Paschalis pugillarium hoc loco faceret mentionem, ut in sequentibus epistolis verisimilitudinem retineret, & præteritum emendaret errorem; mutarunt iidem postea sententiam. In postremis enim editionibus cautionem istam; & pugillarium nomen sustulerunt; quo, etsi corrigebatur illud, quod narras, vitium, apparebat nimis tamen at- que eminebat.

Vera prædicas, excepit Eudoxus, hunc ipsum locum legens in editione in 12. quam habebat præ manibus: istud in hoc libro non extat. Sed, siquidem ibi sumus, addidit, videtur mihi Paschalis Dialogi leges nondum facis fuisse medi- tatus. Ponit enim hoc & palam affirmat, suas Litteras pervulgatas esse: idem in octava episto- la scribit ad amicum Provinciale, laborare

omnes Parisiis ut assequantur conjectura quis ea- VI. DIAL.
rum auctor sit, cum alii Sorbonæ Doctores eas
attribuant, alii tribus aut quatuor viris qui, iti-
dem ut ipse, laicorum in ordine sint. Hoc unum
ejusmodi est, ut similitudinem veri omnem iis,
quæ referuntur in octava, nona & decima epi-
stola, colloquiis planè detrahat. Nam, ut con-
gredi pergat cum illo suo Casuista, id omnino
poni ac fingi necesse est, clam Jesuitis esse Litte-
ras superius scriptas Lutetia tota circumferri, jo-
corum ac sermonis materiam omnibus dare, sua
ipsorum mysteria patere, cum invidia proborum
omnium & offensione. Atqui rem adeo perva-
gatam a Jesuitis ignorari, & quæ tantopere ipso-
rum interit, simile vero non est. Paschalis hoc
non vidit.

Aliud vitii, subjunxit Abbas, longe gravioris
per omnes Paschalis Dialogos fufum est. Nimi-
rum in actoris sui primarii partibus & personarum
modum non tenet. Actor ille princeps Dialogo-
rum est Jesuita, vir bonus, & egregiæ simplicita-
tis; qui sine circuitione, quicquid rogatur, effert.
Satis scitè istud quidem. Ampla nascitur hinc
Paschali videlicet jocandi & bella materies. Sed
qui candidus ac simplex Jesuita inductus erat,
idem sensim ineptus esse ac bardus, instar trunci
stipitisque fingitur; suspenditur ad unco naso; lu-
ditur apertè; jocis procacibus & sannis vellica-
tur, nec tamen sentit, stolidus: induit sese in om-
nes laqueos: ineptias aniles effutit: absurda in-
sulsaque, dicenda, tacenda, quæcunque in buc-
cam illi ingeruntur, deblaterat. Tum autem
idem totius Societatis partes nomenque susti-
net: quicquid pronunciat, quoscumque citat lo-

VI. DIAL. eos, quamlibet illis sententiam subjicit, quæcumque ponit principia, quibuscumque illa rebus accommodat applicatque, totum id tanquam ab idoneo & locuplete auctore dictum, sancitum, probatum, accipitur.

Scio inventos etiam fuisse apud Portum-Regium Criticos, qui capitale hoc fabulæ vitium reprehenderint. Responsum est, eadem nihilominus pergendum esse via: non esse tanti ut alia ratio inireretur: Provinciales litteras, licet isto laborarent vitio, id, quod quærebatur, assecutas; nimiam hanc religionem intempestivam esse: paucos admodum repertum iri quos iste nævus offenderet: ubi semel commotum vulgus & impulsus ad risum foret, reliquos, etiam delicatioris gustus ac fastidii, vellent nollent, denique secuturos.

Attamen visum est admonitionem cæteris deinceps editionibus præfigere, qua lector quidquid in istius personæ caractere peccatum erat, boni consulere doceretur: ad eum fere modum quo Molierus Misanthropi sui personam commendat, ejusque invidiam mollire studet in præfatione, sive critico examine, quod fabulæ ejusdem nominis præponit. Inducitur Jesuita quidam (sunt ipsa Admonitionis verba) vir minime malus, quales inter eos permulti; qui Societatis suæ vitia averfaretur quidem, si nosset. . . . Qui eum auscultat, cum nec illum velit offendere, nec rursus ejus probare decreta, ambiguis jocis, quæ dicuntur, excipit; quos intelligere facile posset, qui præjudicatis opinionibus esset vacuus, quibus iste Casuista occupatum animum haberet. . . .

Ambiguus autem joci Interpellat Eudoxus: VI. Dial. documento sunt vel illæ voces quas in epistola quinta Paschalis, post citatum Baunii locum de peccandi occasione cōsectanda, profert: *Somnia-re profecto mihi videor, cum Religiosos ita loquentes audio*. An hunc demum ambiguum jocum vocas? Excute cætera illius joca & sales: vix unū aut alterum ambiguè dictum reperiēs. Jesuitam illum appellat Admonitor *virum bonum*: idiotam & blennium diceret. Nunquam ejusmodi viro bono Casuistæ munus, quod Paschalis ipsi tribuit, mandatum in Societate foret. Tantumque abest ut tales permulti sint inter Jesuitas, quemadmodum in eadem admonitione prædicatur, ut vix duos illius pares ultima eremus ferat: aut si quid monstri tale Civitas parturiat, non aliunde quam ab amentium Xenodochio petendum sit.

Abis longius, inquit Eudoxus: in ipsa Dominicanorum familia domoque reperiās. Qui secunda in epistola inducitur colloquens Dominicanus, de stoliditate certat cum Jesuita quem epistolæ sequentes adhibent. Eodem torno fabricatæ sunt ambæ istæ personæ, eadem expressæ forma. Mutatum aliquid vellem: varietas juvaret. Quartæ Provincialis actor Jesuita memoriam mihi statim reftricuit Dominicani. Ea similitudo ingenium Paschalis parum ferax & copiosum arguit.

Haud ita pridem, adjecit Abbas, Horatii de Arte Poetica librum relegēbam unā cum amico. Immorati sumus paulo diutius in eo quod ille tradit præcepto, ad artem Dialogi pernecessario, ejus itidem male memor Paschalis in Provincialibus fuit. Ita canit vates:

*Si quid inexpertum scena committis, & audes
Personam formare novam; seruetur ad imum
Qualis ab incæpto processeris, & sibi constet.*

Quorum versuum hæc est sententia trita & per-
vulgata: videndum esse diligenter, ut qui mores
novæ personæ in theatrum inductæ primum sūt
attributi, iidem ad extremum usque teneantur.

Novam profecto in Provincialibus personam
Jesuitæ sustinent à Paschale prorsus inventam.
Cum eos primum in hanc scenam induxit, astu-
tos, sagaces, politicæ scientiæ consultissimos fe-
cit; qui Principum in aulam obreperent callidè;
qui procerum gratiam, benevolentiam plebis,
omnium conscientias arcanis artibus, quas ne-
mo ante audivisset, devincirent sibi. Hoc ut con-
firmaret, aperuit mysterium Probabilitatis, quæ,
tanquam certa & ineluctabili machina, Jesuitæ
tractarent animos hominum, & voti compotes
fierent. Mox, ubi artem hanc præclaram vendi-
tauit, delabitur ad directionem intentionis; quæ
exponit adeo ridiculè, & Jesuitas loquentes ita
miserabilem in modum facit, tam inepta & ab-
surda proferri ab jis fingit, imo etiam tam aper-
tè ac verniliter impia; ut lectori non insulso, &
quid audiat, paulum cogitanti, statim isthuc ve-
niat in mentem: Ubi demum illa Jesuitarum cal-
liditas & prudentia?

Quid? Jesuitas hunc sibi præstituere finem,
ut in Orbem se totum infundant, ut conscientias
populorum pro imperio & arbitrio gubernent;
ut in Principum aulis dominatum quemdam ob-
tineant, ut Præsulum ac Magistratum animos
sibi concilient: ad eum vero finem consequen-
dum arrogare furtis auctoritatem, homicidiis,

rapinis, singularibus certaminibus & simoniæ; VI. DIAL.
arma sceleratis, imperii legitimi contemptori-
bus, prædonibus & grassatoribus ministrare; uno
verbo quicquid est immane, atrox, impium, paci
regnorum & otio inimicum, odiosum Principi-
bus, invidiosum apud bonos, probare, moliri, sua-
dere: hoc amplius, pervulgare omnia ista, & in
lucem edere; in Gallia, in Hispania, in Germa-
nia, Romæ, in Italia defigere in oculis & auribus
Orbis Terrarum, ut Paschalis docet?

At meministi, adjecit Abbas, epistolæ deci-
mæ tertiæ & decimæ quartæ: Ibi enim conciona-
bundus declamat, ac Jesuitas adhortatur. Ibi de-
cerptis ex eorum Scriptoribus, & in unum cen-
tonem assutis maligne atque artificio veterato-
rio frustis quibusdam locorum variorum, quos in
septima Provinciali exagitaverat, quosque Je-
suitæ defenderant; in eisdem velut in Orci sa-
tellites intonat, ut in devota & addicta capessen-
dis Erebi jussis capita, in Christianam legem &
Evangelium conjurata. Non jam videas illos
astutos & artis politicæ scientissimos homines,
non simulatores ac dissimulatores sagacissimos,
non versipelles ac pulchra decoros fronte; sed te-
tros quosdam & infandos omniū scelerum ap-
probatores, qui suis ipsorum verbis, scriptis, as-
sertionibus, palam sine ambagibus & fūco profi-
teantur se coire societatem horrendam cum ho-
micidis, ultionem stidentibus, singulari Marte
diglantibus, perduellibus ac veneficis. Quid
censes, an constant ista sibi & cohærent?

Satis acriter hostem urget hæc tua censura, in-
quit Eudoxus: nec nihil opinor ad eos dedocen-
dus valebit, quibus imponunt certi litterarum

VI. DIAL. Provincialium loci. Nos interim, si videtur, incœptum peragemus, & epistolæ sextæ examen, aggrediemur. Huc ibam, inquit Abbas: vos sequor, & quidem lubens.

Ita Cleandrum inter & Eudoxum pridie convenerat, quo fieret compendium temporis, ut locos a Paschale citatos cum ipsis Jesuitarum libris privatim conferrent; & æqua portione, quos quisque componeret, inter se partiti erant. Itaque cum illos haberent in promptu notatos & perlectos, nihil faciendum restabat aliud, quam ut libros ipsos inspicerent; & quæ alter animadvertisset, communicaret cum altero.

III.

Diploma Pontificium de fiscaliis explicatum: & Jesuita à Paschalis calūnia vindicatus.

Quod primum in hac epistola occurrit, mei fori ac juris est, inquit Eudoxus. Jesuitas reos Paschalis defert, ut qui vitiosam interpretationem Summorum Pontificum Diplomatis subjiciant in gratiam delinquentium; atque in primis illi diplomati quo Gregorius XIV. fiscales esse indignos declaravit qui ædium sacrarum asylo gaudeant, eosque vi abstrahendos, si ad eas perfugerint, & Judicium ac legum severitati dedendos.

Antequam pergas ulterius, quæso, inquit Abbas, quid censes de istis accusatoribus? Num tibi videntur æquum facere, qui Pontificiæ Bullæ interpretationem Jesuitis objectent, cum ipsi eorum temeritatis processerint atque audaciæ, ut hodieque penſi nihil habeant ac ludificentur Constitutionem a Summo Pontifice latam in materia ad Fidem spectante, ab altero confirmatam Pontifice, & ab omnibus Catholicæ Fidei cultoribus receptam: illi, inquam, ipsi quorum signifer atque heros, cum exploratas haberet censuras quibus Montense Testamentum a duobus Summis

Pontificibus, & multis jisque Illustrissimis Gal- VI. DIAL.
liarum Episcopis confixum ac inustum fuerat, ausus tamen fuerit prædicare, atque adeo in lucem edere, attingi hunc librum & oppugnari, nisi *absurdis & insulsis rationibus*, non posse. Subscribant candidè ac simpliciter Innocentii X. & Alexandri VII. Constitutiones editas contra Propositiones Jansenii, remota omni interpretatione & glossemate, tum videbunt Jesuitæ quo se præsidio ab ea, quæ intenditur, depravatæ interpretationis accusatione tueantur. Interim admitti Jansenistæ ad dicendum contra illos testimonium hoc in negotio nequeunt.

Jansenistam nodus iste implicaret, ait Clandestinus: sed is ego non sum, nostri & esse posset ut erraret Jansenista, nec tamen continuo Jesuitæ æquum diceret. Age igitur, videamus num alio pacto Escobarium servare periclitantem possis.

Sudavi satis, excepit Eudoxus; neque magis unquam intellexi quantum ex Abbate eruditissimo in examinandis Provincialibus emolumentum caperemus. Ac primo quidem initium Epistolæ sextæ evolvi: en illud vobis.

Bonus ille Jesuita (quæadmodum sub epistolæ, superioris finem significaram) ostensurum se, promiserat quo pacto Casuistæ pugnantia in speciem cum placitis suis Sacræ Scripturæ, Conciliorum, Summorum Pontificum decreta componant. Et certè promisso non defuit, ac multa mecum de hoc argumento disputavit in eo congressu, cujus ad te narrationem hæ litteræ perfectæ. Sic autem exorsus est. Apparentis illius, quæ te torquet, discordiæ conciliandæ prima ratio, est certi alicujus nominis interpretatio. Exempli

gra-

VI. DIAL. gratia: Gregorius XIV. sicarios, sive *Assassinos* Ecclesiarum perfugio indignos, & inde per vim abstrahendos decernit. Contra tamen Seniores nostri apud Escobarium Tract. 6. Exam. 4. n. 27. non omnem qui per insidias hominem interimat, hujus Bulla sanctione teneri contendunt. Credas hæc inter se pugnare; sed hac voce *Assassinus* exposita, conciliantur. Ausculta illos, quæso. Num *assassini*, inquit, gaudent Ecclesia privilegio? Non gaudent ex Constitutione Gregorii XIV. *Assassini* autem nomine eum intelligo qui pecunia aut pretio ad hominem incautum occidendum ex insidiis conducitur. Quare qui sine pretio aliquem interficit, ut amico rem gratam faciat, non dicitur *Assassinus*.

Nihil feci prius quàm ut ipsum Escobarium contextum adirem, inspiceremque num esset fideliter laudatus. Obstupui, cum assertionem laudato loco plane contrariam deprehendi. Proditorie aliquem occidens, seu ferro, seu veneno, caretne Ecclesia immunitate? Caret. Ibi statim ego: En quo indicem locorum falsò a Paschale citatorum aut depravatorum augeamus.

Porro cum Escobarium contextum legere pergerem, & si mala fides accusantis me commoverat, nonnihil tamen durioris adversus accusatum suspicionis iniecit mihi quod postea proximè legebatur. Dicitur proditorie occidere qui aliquem id minime suspicantem interficit. Quare qui inimicum necat, haud proditor dicitur; licet per insidias, aut a tergo percùtiant. Visa est mihi hæc interpretatio distinctionis speciem præ se ferre, aut subtilioris responsi, cujusmodi a Casuistis interdum adhibetur. Legere perrexi. Num

Assassini rei gaudent Ecclesia privilegio ? Non gaudent ex Constitutione Gregorii XIV. Assassini autem nomine eum intelligo qui pecunia aut pretio ad hominem incautum occidendum ex insidiis conducitur . Quare qui sine pretio aliquem interficit, ut amico rem gratam faciat, non dicitur Assassinus . Porro etiam Assassini cooperatores, fautores, auxiliares, & receptatores privilegio immunitatis privantur .

Pars hujus decisionis prior, subjunxit Eudoxus, tam laxa mollisque mihi videbatur, quam posterior apparebat adstricta & severa : &, quid statuerem, non habebam . Audieram universè qui dicerent in re diplomatica stylum quemdam esse peculiarem ac sermonem, quem qui nesciat, hærere hunc & rem totam ignorare necesse sit . Itaque pronunciare nihil sum ausus : sed illico ad amicum & vicinum adii juris Canonici peritissimum . Quæro quid illi videatur hæc Escobarii decisio . Legit ille integram, &, non potest, ait, accuratius quidquam doctiusque decidi . Tum, video quid te offendat, inquit : nimirum definitiones *Assassini* & *proditionis*, atque illæ, quibus alligantur, circumscriptiones : sed mirari defines, cum hujus Bullæ historiam audieris .

Noris igitur, perrexit ille, Ecclesiarum immunitates, ab omni retro antiquitate, atque adeo hisce temporibus, in Italia momenti longè maximi habitas fuisse, Magistratibus Ecclesiasticis per Summos Pontifices præcipuè commendatas, & contra Civilium Magistratum incursiones retineri diligentissimè jussas . Cum tamen iisdem nonnulli abuterentur, & per causam hujus privilegii atrocissima scelera susciperentur, sū-

VI. DIAL. mi Pontifices aliqui, ac præsertim Sixtus IV. & Pius V. ætioribus terminis illud circumscribendum esse duxerunt: datisque super ea re Bullis fecere potestatem certorum criminum reos ab sacris ædibus avellendi, nulla immunitatum habita ratione, eosque Judicum arbitrio permit-
tendi.

Civiles postea Magistratus eas Bullas, ut sit, latius patere voluerunt, quàm Summi Pontifices decreverant: idque in causa fuit cur Gregorius XIV. novam Constitutionem ederet, quæ rem totam definiret accuratius, altercationesq; omnes ac difficultates componeret. Ibi declarat magis singillatim reos, & crimina quæ vult excepta, ne privilegio gaudeant; & quæ tum juris formulæ sint adhibendæ, præscribit. Inter exceptos autem & exortes privilegii reos numerantur, *qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassinii*. In extrema porro Bullæ parte vetat excludi privilegio, & Ecclesiarum asylo alia crimina, reos alios, præterquam eos qui sunt in ea nominatim & disertè appellati.

Sciendum itidem est, inquit, in ejusmodi Bullarum interpretatione & explicatione id in primis curæ esse, ut verba rigidè & ad Juris formulas exacta usurpentur; neque alio, quoad fieri potest, accipiantur sensu quàm qui ab usu, & stylo Jurisconsultorum auctoritatem sit adeptus. Jam vero in Jure *proditoriè occidere*, & vocabulum *Assassinus* non latius patent quàm quomodo hæc ab Escobario usurpantur. Ibi Canonum interpres ille meus protulit mihi *Lexicon Juris* Joannis Calvini, Bartholum, Ambrosinum, Farinacium, Covarruviam, Clementem VIII. addiditq;

si aliter locutus esset Escobarium, neque ex Jurisconsultorum doctrina, neque ex Bullæ verbis aut mente fuisse locuturum; imo, contra ipsius Bullæ vetitum, arctiores terminos circumdaturum fuisse privilegio, cuius retinendi summum semper Sedi Romanæ studium fuit.

Præter Escobarium, quem lævo complexus brachio tenebam, erat mihi præ manibus libellus Provincialium. Vidit hoc ille, & quorsam ista percontatus essem, conjectans, sic mecum. Paschalis, inquit, hoc loco non bene oppugnat Escobarium: ac si falsarii crimen aliquatenus potest effugere, certe notam ignorantiz omnino non potest. Tum ego: Illius ignorantiz libenter ignosco, si modo *invincibilis fuit*: quod affirmare tamen & præstare non ausim.

Tuus ille Canonici Juris peritus addere poterat, inquit Abbas, Escobarium, dum ita loquitur, ex Italiæ totius & Hispaniæ consuetudine locutum esse, ubi isthæc Bulla ad eum, quem explicuit, modum observatur. En igitur, adjecit ad extremum Eudoxus, dissolutum feliciter nodum, multa, ut vides, cum Paschalis laude; cui possis istud occini, *Ne futor ultra crepidam*.

Est ita ut dicis, excepit Abbas: at vide ne Paschalis ignorantiam, siue imprudentiam dum agnoscis, excidat ex animo tibi ea loci ab Escobario sumpti depravatio a te primum agnita, ubi illum alia penitus, atque dicat, loquentem facit. Nihil nobis excidet, respondit Eudoxus: omnia ista in ejus rationes inducemus.

An vero mihi promptius & facilius fuisse quam tibi putas, inquit Cleander Eudoxum compellans, ut litem instruerem & funditus cognos-

IV.

*Vasquezii locus de eleemo-
syna perperam
prolatus &
depravatus a
Paschale.*

VI. DIAL. scerem, quam idem Paschalis Jesuitæ Vasquezio de Eleemosyna intendit? Atqui sic habeto me hesternæ die integrum hujus Theologi de hoc argumenro tractatum evoluisse, & laborem in mediam usque noctem extraxisse. Nec fasti piget. Vix quicquam conscribi super ea re potest quod doceat uberius, quod prudentius disserat; ubi Scripturæ, Patrum, & Canonum auctoritas frequentius adhibeatur. Illud vero quantum caput quod Paschalis carpit, vellem homines nostri, Beneficiis Ecclesiasticis ornati, qui laxiorem morum doctrinam exagitant, attentius perlegerent, & quæ docet exequerentur: tum eos libenter audirem.

Mira narras, excepit Eudoxus. Ausculta enim Paschalem nostrum. Sic etiam, cum in Evangelio legamus, *Quod superest, date eleemosynam*, tamen locupletissimum quemque erogandæ in pauperes pecuniæ onere complures Casuistæ exolvunt. Pugnare hæc videntur inter se; at re vera consentire facile probatur, si exposita fuerit vox *superflui*, adeo ut nihil unquam divitiis superfluere contingat. Hoc egregie præstitit doctissimus Vasquesius de eleemosyna c. 4. n. 14. *Quod seculares, inquit, de bonis patrimonialibus servant ad statum suum vel consanguineorum mutandum, non dicitur superfluum: unde vix in secularibus invenes, etiam in Regibus, superfluum.*

Quid? Etiamne, sciscitatur Eudoxus, hunc Vasquezii locum falso Paschalis attulerit? Sic est, responderet Cleander: corruptus iste quoque locus & falso citatus est; nec alia re quam ista depravatione nixus Paschalis cōcludit è Vasquezii do-

doctrina invenisse *Casuiſtas quemadmodum lo-* VI. DIAL.
cupletiffimum quemque exolverent onere pecunie
in pauperes eroganda. Ejusmodi conſuſio nulla-
tenus ex iſtius Theologi doctrina conſequitur;
imo etiam illi penitus adverſatur. Locum ipſum,
cujus detruncatam partem dumtaxat Paſchalis
laudavit, legeſis, amabo, integrum. Ex hoc uno,
quam vera narrem, ſcies:

In eo eſt illa depravatio quod Vaſquezium
inducat Paſchalis univerſè dicentem, *vix in ſa-*
cularibus inventum iri ſuperfluum: cum tamen
tantum dicat, *vix inventum iri in ſecularibus*
ſuperfluum STATUI: quam vocem notes velim:
hanc Paſchalis reticuit: quanti ſit illa momenti,
jam intelliges. In hoc loco Vaſqueſius onus ero-
gandæ pauperibus pecuniæ Beneficio Eccleſia-
ſtico donatis impoſitum, cōparans cum eo quod
incumbit laicis, ſic ſcribit.

Primo mihi videtur, quod Eccleſiaſtici tenen-
tur extremas neceſſitates ſublevare, eodem mo-
do ac Sæculares: graves etiam neceſſitates ſtatus
proximorum & alias graves tenentur Eccleſia-
ſtici ſublevare, ut minimum, de ſuperfluo ſtatu,
& aliquando de neceſſario, ut ſupra de ſæculari-
bus diximus. Sed eſt quædam maxima & notabi-
lis differentiâ inter Eccleſiaſticos & Laicos. Pri-
mo quod Laici non tenentur inquirere pauperes,
ſed illis, quos obviam habuerint, eleemoſynam
impertiri: Eccleſiaſtici vero, præcipuè Epifcopi, ut
bene notavit Corduba, tenentur pauperes inqui-
rere; quia ſunt pauperum parentes, & hæc eſſe de-
bet illorum cura erga pauperes. Secundo, quod
Laici poſſunt, de bonis patrimonialibus ſervare
ad ſtatum ſuum, vel conſanguineorum mutan-

VI. DIAL. dum; & tunc illud non dicitur superfluum. Unde
 » vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus,
 » superfluum *STATUI*. At Episcopi & alii Eccle-
 » siastici non possunt ex bonis Beneficii Statum
 » mutare, altiorem sibi, vel consanguineis, vel
 » amicis, ut bene docuit Corduba: quia ista bonas
 » non sunt data nisi ad congruam sustentationem.
 » Et ita fere nullum invenies, qui pingue habeat
 » beneficium, qui non habeat, aut habere possit, si
 » parcè viveret, ut decet, superfluum *Statui*, & de-
 » centi sustentationi.

Ad hoc Eudoxus interpellans: Parce, oro, plu-
 ra legere: non modo patet ea quam dixisti depra-
 vatio, verum etiam liquidò constar vel ex hoc
 uno loco, quàm futili ac frivola ratiocinatione,
 Paschalis exultet. Non solum Clerici & Eccle-
 siasticis aucti Beneficiis severè hoc in loco, & se-
 verius opinione votisque plurimorum, tractan-
 tur; verum ipsi Laici teneri perhibentur in ex-
 trema & in gravi etiam pauperum necessitate, ad
 opem ipsis ferendam, Ut *minimum de superfluo*
status, & aliquando de necessario. Quoniam igitur
 pacto ex hac doctrina colligi, quod efficit ex
 ea Paschalis, potest? Ex *Vasquesio*, inquit, non
 minus securum ad salutem iter ingreditur, qui su-
 perflua non erogat, quia propter infinitam ambi-
 tionem nulla se superflua habere deputat; quam
 qui ambitione vacuus habet superflua, sed ea in
 pauperes, ex Evangelio, largitur. Hæc vero con-
 clusio tam apparet mihi modò falsa, quàm ha-
 tenus implexa ejus elocutio, tortuosa, & incon-
 dita, visa erat.

Tum ridens Cleander: At mihi perire non
 sic patiar quem exhausti laborem, & operam in-
 do-

doctrina Vasquesii exequenda pernoſcendaque collocatam. Datè mihi, obſecro, hanc veniam, ut eam vobis ſummatim exponam. Paucis expèdiam: nec nihil id ad hunc Doctorem purgandum ac defendendum valebit.

Postquam Scripturæ ac Patrum testimoniis ostendit teneri planè divites ad impertiendam eleemoſynam, quærit quo tandem nomine teneantur. Refert in hanc ſententiam varias Theologorum opiniones, in primis Cardinalis Cajetanis, qui duabus præcipue de cauſis impositam divitibus eam legem eſſe dicit: altera eſt aliena neceſſitas, & inopia; altera, quòd habeat dives ſuperflua ſtatui. Cum enim naturæ jure bona omnia ſint communia, neque privatorum evaſerint propria, niſi Gentium jure; qui abundat, ejus quod abundat, dominum non eſſe, ſed diſpenſatorem tantum, ut id largiatur indigenti.

Non ſatis probantur Vasqueſſo, nec ſatisfaciunt iſtæ cauſæ, quibus fundari vult Cajetanus eleemoſynæ præceptum; ac nominatim alteram refellit ex Gentium petitam jure, ex quo jure ſuperflua erogandi neceſſitatem Cajetanus repetit. Nam, inquit, ſi, præciſè loquendo, ex eo quod habeat, aliquis ſuperflua, ſatis cauſæ eſt cur eadem impertiri debeat, cogeretur etiam iis exuere ſe ſe, tametsi nulli pauperes ſublevandi eſſent: quod abſurdum. Inde colligit obligationem eleemoſynæ faciendæ ex eo propriè non oriri quòd ſuppetant alicui ſuperflua, ſed petendam a Caritate quæ me admonet, ut ſuperfluum largiar, ad alienam calamitatem, cum neceſſe eſt, levandam. Quod quidem dictum prudenter videtur & cordatè.

VI. DIAL.

Cap. 1. Dubiò
3. num. 19.

V.

Doctrina Va-
squeſſi de E-
leemoſyna
ſummatim
exponitur.

Num. 24.

Præterea Vasquesius varias superflui species distinguit. Ea quippe vox, *Superfluum*, diversos quasi vultus habet ac respectus: quod enim ad aliquam rem superfluum est, ad aliam potest esse necessarium: quod naturæ superfluum est, ut loquuntur Theologi, non est illi, in quo nos divina Providentia collocavit, statui superfluum.

Postea idem Vasquesius, cum ageretur eo loci de variis gradibus illius obligationis & legis quæ de superfluo eleemosynam erogari jubet, duplicem explicat modum, quo quid superfluum esse dici potest conditioni cuiuspiam & statui. Nimirum si spectetur status præsens, in quo quis versatur, aut illustrior aliquis & nobilior, ad quæ aspirare pro jure quodam suo, ac citra noxam possit: *quem ego*, inquit, *licite possum acquirere*. Itaque rem eandem, diverso spectatam modo, superfluam statui appellari posse, & non superfluam dixeris, si eum, quem nunc obtineo, statum spectes, ad quem conservandum necessaria non est: non superfluam, si statum spectes, *quem licite possum acquirere*, si ad eum assurgere sine illa non possum. Quibus ita constitutis, quærit Vasquesius, num, si quem videam in ejusmodi venisse periculum ut statu suo excidat, tenear proposita letalis noxæ pœna, ad hominem periculo prohibendum, & ad nummos illi erogandos a me sepositos ut ad altiorem proveherer statum, quo aspirare sine piaculo possum. Respondetque me non teneri.

Hoc est, inquit Eudoxus, si Senatoris in Parisiensi Curia locum obtineam, videamque unum è Sodalibus meis coactum iri abdicare se magistratu, cujus sumptibus par non sit, nullam mihi le-

legem impositam ut ipsi pecuniam largiar a me destinatam ad munus libellorum supplicum Magistri comparandum, quem honoris gradum ambire me nihil vetat. VI. DIAT.

Rem istud exemplum planè declarat, inquit Cleander. Inde Vasquesius efficit, ex ipsius Cajetani principiis, quem de hac superflui notione ac distinctione consentientem habet, raram fore juvandi proximi obligationem, si modo hæc obligatio ex eo præcise, quod statui superfluum aliquid sit, oriretur. Mera hæc argumentatio est, ut in Scholis loquuntur, *ad hominem*; nempe ut ostendat Cajetani, ad probandum eleemosynæ præceptum, genuinam & germanam rationem non esse. Præclare, ait Eudoxus, & eruditè.

Jam accipe, adjecit Cleander, quas ex eo, quod posuit, principio, nempe præceptum eleemosynæ una Caritate fundatum esse, conclusiones eliciat: an sit hic quoque indulgentior, cognosces. Eni tibi quem in levando proximo præscribi ordinem a Caritate velit.

Ordo ergo Caritatis talis esse debet, quod ad conservanda bona proximi cum proprio damno, considerandum est æqualiane sint, vel disparis conditionis. Vitam enim proximi cum detrimento vitæ meæ non teneor tueri; cum detrimento ceterorum teneor, & sic de reliquis. Aliàs *quomodo caritas Dei manet in nobis*, si in simili necessitate plus honorem, vel divitias, quàm vitam alterius tueamur? „ *Cap. I. un.*
„ 25, 26.

His positis, pergit ille, si immineat vitæ periculum, quia est extrema necessitas, vel si urgeat gravis morbus, tenetur quis ex superfluo naturæ suæ, & subditorum aliis subvenire: quia tenetur

VI. DIAL. defendere proximum a morte, si potest efficaciter, vel ab amissione salutis; etiam si ad id opus fuerit substantia rei temporalis quæ superflua naturæ. Si enim ille non exponeret substantiam temporalem ad propellendum simile damnum proximi, non servaretur ordo Caritatis.

Secundo, si alicui imminet periculum famæ amittendæ, quia illa est pretiosior auro & statu, seu dignitate, quæ auro & substantia rei familiaris comparatur; ideo tenetur quis cum detrimento sui status & rei familiaris superflua naturæ, similem necessitatem propellere & sublevare, ut ordinata sit Caritas.

Tertio, si alicui immineat necessitas seu periculum cadendi a suo statu ob amissionem rei temporalis, tenetur quis ex superfluo status illi subvenire; non tamen ex necessario statui, quia non teneor cum æqualis rei detrimento proximo subvenire.

Hancine tu doctrinam vocas dumtaxat non laxam, non remissam? subjunxit Eudoxus. Ego vero non dubito quin plerisque oppidò severa, & certis etiam in capitibus modum egressa videatur.

Sed, inquit Cleander, ad loci depravationem redeamus, & jubeamus Paschalem ex Dialecticæ regulis atque, ut ajūt, in forma, ratiocinari, sumpto ad argumentandum principio quod ille a Vasquesio mutuatur, aut simulat mutuari. Sic igitur Paschalis ratiocinatur.

Nemo tenetur ad erogandam eleemosynam, nisi de superfluo: atqui vix, auctore Vasquesio, reperias in divitibus superfluum: ergo, Vasquesio iudice, vix unquam divites eleemosynæ lege obligantur.

Esto

Esto sanè, vera sit propositio prima: sed altera seu minor, Vasquesii nequaquam est: *Vix in divitibus reperiri superfluum* nusquam ille dixit. Itaque ad eum nihil pertinet cōclusio, quam inde Paschalis infert. Planum hoc, ait Eudoxus, & perspicuum est. Jam, subdidit Cleander, instauremus argumentum, & Vasquesii propositionem non depravatam adhibeamus, simulque videamus, num res Paschali commodius cessura sit.

Auctore Vasquesio, dici possunt divites raro, habere superfluum statui: Atqui divites ad eleemosynam impertiendam non tenentur nisi de superfluis statui: Ergo, Vasquesio auctore, divites raro ad faciendam eleemosynam tenentur.

Propositio prima, inquit hic Jesuitæ, pro eo quem illi Vasquesius subjicit sensu, prout statum distinxit, tum cum in quo quisque est, tum cum quo aspirare jure potest, facile intelligitur, eademque rationi ac veritati consentanea videtur. Secunda propositio ex eodem Vasquesio ceterisque Theologis est falsa. Cum illis enim censet divites sæpe obligari præcepto eleemosynæ ad ea etiam impertienda quæ statui sunt necessaria. Hoc patet ex iis quæ docet de ordine quem in eleemosyna facienda Caritas præscribit. Eodem modo legebamus.

Constat igitur, adjecit ad extremum Cleander, falso citatum & corruptum a Paschale hunc locum, nec posse deduci è Vasquesii principio consecutaria, quæ Paschalis contra præceptum eleemosynæ derivat, nisi posita illa ejus loci depravatione. Ex quibus efficitur, opinor, & Vasquesium vacare admodum culpa, & Paschalem

VI. DIAL. viri probi & honesti officio functum hic non esse.

Videbat Abbas non sine voluptate Cleandrum & Eudoxum excellentis hujus Theologi causam ab injustitia & inscitia vindicantes; ac sine interpellatione tacitus audiebat. Tenere se tamen haud potuit, quin rem ipsis magni ad purgandum plane Vasquesium momenti suggereret. Animadvertite, inquit, agi hoc in loco de pecunia dumtaxat, quam Laici ad ornandum augendumque statum adhibere pro suo jure possint, quæ ipsis proinde non est superflua, ut est Ecclesiastico Beneficio donatis: neque inde concludi quicquam posse, quo vulgaris & usitatae eleemosynæ præceptum infirmetur. Sunt hæc inter se maxime diversa. Quid velim, planius aperio.

Rex hebdomadis singulis pauperibus aureos cētum largiatur: qui triginta librarum Francicarum millia è prædiorum suorum fructibus quotannis redigit, aureos largiatur decem quolibet mense: nihil admodum deperdent quod vel ad conservandum vel ad augendum statum opus sit. Nihilo Rex minus arces in Regni sui limite positas munit, aut classem novis navibus instruet: nihilo minus iste annuo librarum triginta millium censu dives rem familiarem novo Magistratu & gloriam augebit: atque adeo istæ leviores summæ sine ulla controversia sunt eorum statui superfluae: neque hic ea res agitur. Itaque licet Vasquesius una cum Cajetano præceptum eleemosynæ in superflui ratione fundatum vellet, non vero in caritate, atque in indigentia proximi; licet nullam diviti necessitatem impo-

neret, uti re vera certis in circumstantiis imponitur, alienæ calamitatis atque inopię sublevandæ cum detrimento etiam rerum statui conservando necessariarum: tamen staret obligatio lexque consuetæ eleemosynæ. Ponamus enim, exempli causa, eo redactum opificem esse, ut opificium ac tabernam cum familia deserere cogatur, nisi quis aureos tres quatuorve laboranti subministret, ut supellectilem, verbi gratia, necessariam comparet: is de quo dicimus, dives quem iste faber appellat, ejus implorat opem, quique intelligit certum fabro exitium, nisi succurrat, imminere; non potest, si Vasquesiū audiamus, sine noxa pecuniam hanc illi & opem negare, quā nihil detrahi sibi videt conservando vel augendo legitime statui necessarium.

Qualem nobis tamen Vasquesium depingit Paschalis? *Eo pertinet ejus doctrina*, inquit differtis verbis, *ut locupletissimus quisque eleemosyna lege solvatur*. Quid iniquius fingi potest?

Profecto, excepit Cleander, nec ratiocinatur Paschalis, nec in istis rebus quicquam videt. Nihil vero mihi visum est indignius illa pertinacia qua eundem Theologum verbis petulantibus insectari perrexit. Post editam epistolam sextā, Vasquesium Jesuitæ defensum dederunt exponēda breviter & candide illius doctrina, quo ferè modo præstiti, quod res ipsas spectat. Insurgit denuo duodecima sua, & decima tertia in epistola Paschalis, ac materiam eandem tractat, explicatque Imo, interpellavit Eudoxus, implicat magis de industria & obscurat. Neque, si mihi confutandum ejus responsum esset, aliaque id genus sexcenta, id aliter præstare vellem, quā

VI. DIAL. oggerendo allatam a te modo Vasquesianæ doctrinæ explicationem, qua una labefaciatur & corrumpit quicquid antea Paschalis dixerat, quicquid postea remisit. Qui paulummodo Theologicè argumentari sciat, is omnino animadvertit cæcutire Paschalem, aut potius dedita opera, in iis quæ refellit, caligare.

Te vero etiam atque etiam oro ne graveris expedire mihi duplicem adhuc nodum a Paschale objectum in duodecima sua & decima tertias epistola, quo probet ex Vasquesii principiis elemosynæ præceptum ad nihilum ferme redigi.

VI.
Duplex nodus ad intelligendam Vasquesii doctrinam solvitur.

1. Quia, inquit, non censet Vasquesius impositam elemosynæ erogandæ legem in communibus & usitatis pauperum necessitatibus. 2. Quia subdit post nonnullas decisiones hæc verba: *Hoc intelligo, & cætera omnia, quando scio nullum opem laturum. Atqui*, inquit Paschalis, *an crebro contingit Parisiis, qua in Urbe tot sunt beneficentissima persona, ut nosse quis possit pauperi, in quem incurris, neminem alium opem laturum?*

Cap. I. n. 9.

Tum Cleander: Primum illud quod objicitur, inquit, prava nititur amphibolia; alterum mera cavillatio est. Ut amphibolia pateat, observandum triplicem alienæ necessitatis & inopiæ gradum distingui a Vasquesio cæterisque omnibus Theologis; *extrema* nimirum, *gravis* seu *urgens*, & *communis*. *Extrema* necessitas est non tātum ea, qua quis in vitæ periculum adducitur nisi occurratur ejus inopiæ; verum etiam cum in id periculi adducendus probabiliter existimatur. *Necessitas gravis* seu *urgens* ea dicitur, cum venit aliquis in discrimen, non quidem vitæ, sed gravioris incommodi & calamitatis.

Com-

Communis denique est ea qua vulgo laborat VI. Dial.
inopum grex, quos usitata voce mendicos appel-
lamus, qui nonnisi corrogando stipem victitant,
at victitant tamen.

Docet Vasquez non solum in extrema (quod
quidem non obscuri Theologi videntur docuif-
se) verum etiam in gravi necessitate præceptum
eleemosynæ obligare, proposita, si quis illud
violarit, letalis noxæ pœna. Quod ad eam ne-
cessitatem attinet, quæ communis vocatur, cum
plerisque omnibus Theologis sentit, arbitrantibus
non eandem sancitam mortiferæ culpæ esse
pœnam si quis tunc præcepto defuerit; nec leta-
lis piaculi reum teneri divitem, qui pauperibus
quibusque obviis dare stipem omiserit.

Huic voci *necessitatis communis* visum est Pa-
schali substituere vocem *usitata* seu *ordinaria*
necessitatis; ut haberet cur diceret Vasquesium
eleemosynæ legem abrogare, qui doceat videli-
cet ea neminem teneri in *ordinariis necessitati-*
bus. At quis technam malignæ hujusmodi in-
terpretationis non videt? Quamvis enim quæ
vocatur communis necessitas, pro notione quam
huic vocabulo Theologi subjiciunt, eadem si-
mul ordinaria sit; tamen id sola non habet.
Gravis, sive *urgens* necessitas, in qua præceptum
obligare Vasquesius affirmat, neque extraordi-
naria, neque rara est. Jam tum ab anno supe-
riori propter frumentariæ rei angustias erat fre-
quentissima: hoc ipso anno ingravescit; nec in-
frequens unquam, vel si frugum ubertate anno-
na vilescat, erit.

Quam multis urbes vel ditissimæ & amplissi-
mæ abundant pauperibus, quos malus egestatis

VI. DIAL. pudor ac verecundia domi tenet, quorum inopia gravior & indignior, quàm mendicorum, est? Hinc fit ut quamvis fateantur Theologi, non admitturum vulgò divitem letale scelus, si omnibus egenis prætereuntibus stipem non imperiat: nihilominus plerique, ac præ cæteris Vasquez, eos teneri doceant ad alios istos pauperes in gravi necessitate sublevandos; ac, ni faciant, graviter ab iisdem peccari. Quamobrem iniquè ac malignè Paschalis facit, qui *necessitatis communis* voce ad inferenda consecretaria, quæ contra Vasquesium deducit, abutitur.

Quando quis in locum iniquum & salebrosus semel progressus est, excepit Eudoxus, emergit quàm potest, & obvia quæque prensat unciis manibus, iisque adhærescit. Qui fuisset hominum de Paschale sermo, si prædicantibus Jesuitis illum in manifesta fallacia deprehensum, nihil responsi dedisset?

De altero, perrexit Cleander, quem explanari tibi postulas, Paschalis loco, dixi miserabilem esse cavillationem ac stropham. Dum ita loquitur Vasquez: *hoc intelligo, quando scio nullum opem laturum*; id unum significat, si hunc pauperem ab alio sublevandum sciam, non teneri me ad opem illi ferendam proposita letalis culpæ pœna. Ibi se vehementer Paschalis jactat. Crebrone continget, inquit, Parisiis, quæ in Urbe tot sunt beneficentissima persone, ut nosse quis possit, pauperi, in quem incurrit, neminem opem laturum? Quasi Vasquez id velit, ut priusquam eleemosynæ lege dives obligetur, moneatur a matronis omnibus quæ levandæ pauperum inopiæ munus ultero suscipiant, aliisque personis be-

nescentiæ Christianæ studiosis, quæcumque Ma- VI. DIAL
driti aut Toleti versantur, neminem fore qui
opem ærumnoso illi sit laturus.

Quid? si Paschalis ipse Vasquesii tractatum
non oscitanter legisset, an unquam illi venisset
in mentem nodum adeo futilem ac vanum ob-
jectare? Quippe in secundo capite, dubio ter-
tio, Vasquez disertè sic pronunciat: *Omnes pec-*
cabunt; quia unusquisque tenebatur, alio non sub-
veniente, succurrere. Unde ridiculum est di-
cere quod peccabit communitas, nullus tamen in
particulari de communitate: si enim nullus pec-
cat, quenam est hac communitas qua peccat? Non
censet igitur Vasquez posse divitem elemosy-
næ obligationem & onus in alios transferre, nisi
pauperi per alios istos subventum iri sciat.

Digna non sunt ista, subjunxit Abbas, quæ re-
fellantur. Hoc interim inde colligite, Jesuitis
ignosci plane nihil, omnia contra illos apponi
lucro. Vox nulla est, nulla locutio vel mini-
mum ambigua qua quis vitiligator fretus non
arbitretur jure suo posse negotium ipsis facessere
ac litem intendere. Sed indidem est profecto
cur de illorum doctrina causaque homines com-
modè suspicentur, & ipsorum adversariis jure
diffidant.

At enim, pergit Abbas, inspicite, amabo, quem-
admodum Paschalis hanc sextæ, quæ nobis in
manibus est, epistolæ partem claudat: hinc ma-
gis elucebit ille a nobis antea reprehensus &
penitus abhorrens a verisimilitudine color ine-
ptæ simplicitatis, quo Jesuitam in epistolas a se
inductum & subdolo percunctatori responden-
tem, pingit. Hoc quidem video ex Vasquesii

VI. DIAL. doctrina confectarium esse, mi Pater. Sed obijci-
 „ ciet fortasse quispiam : Ex Vasquesio igitur
 „ non minus securum ad salutem iter ingredi qui
 „ superflua non erogat, quia propter infinitam
 „ ambitionem nulla se superflua habere depurat;
 „ quam qui ambitione vacuus habet superflua, sed
 „ ea in pauperes ex Evangelii doctrina largitur.
 „ Hæreo quid respondendum sit. Respondendum
 „ est, inquit, utramque viam securam; utramque
 „ Evangelio consentaneam: alteram quidem Evā-
 „ gelio, ut obvium & congruentem verbis ac lit-
 „ teræ sensum præfert; alteram eidem Evangelio
 „ per Vasquesium interpretato. Cernis quantas
 „ interpretationum commoditas.

Est, ait Abbas, in hoc responso ridiculum
 quiddam, modi & verisimilitudinis expers. Nosti
 porro quæ in his jocis fiat partitio. Pars ridicu-
 li una tribuitur personæ fictæ, quæ loquens in-
 ducitur; altera, quæ abundat, ad ipsum auctorem
 pertinere judicatur. Quod sequitur ad Summo-
 rum quoque Pontificum Bullas spectat, inquit
 Eudoxus: illud etiam ex meo Canonici Juris Cō-
 sulto perdiscere curavi, ejus eruditio gravi me
 labore levavit. Quæritur quandonam evenire
 possit ut Religiosus Ordinis sui vestem deponat
 nec tamen incidat in excommunicationem. In
 hunc modum ea de re Jesuita productus a Pa-

VII.

*Locus de
 Religiosis
 habitum
 exuentibus
 exponitur
 & explica-
 tur.*

„ schale differit. Religiosi habitum exuentes a
 „ Summis Pontificibus excommunicantur. Quæ-
 „ runt tamen Seniores nostri apud Escobarium,
 „ Quandonam Religiosus sine excommunicatione
 „ possit habitum exuere? ac multas quidem,
 „ cur id fieri possit, causas subjiciunt, easque præ-
 „ fertim, si ad turpem causam, verbi gratia, ut su-

retur occultè, vel fornicetur, cum dimittat, mox VI. DIA-
 reassumpturus. Et vero istas in Bullis Pontifi-
 ciis causas non commemorari pater. Hic ego
 vix satis auribus meis credēs, ea mihi in ipso li-
 bro ostendi volui. Ac re vera caput, in quo hæc
 legebantur, ita inscriptum vidi, *Praxis ex So-*
cietatis JESU Doctoribus; & hæc ipsa in eo capite
 verba legi; *Si habitum dimittat ut furetur occult-*
è, vel fornicetur.

Non video, exceptit Cleander, cur Jesuitæ istis
 nebulonibus & Religiosarum familiarum ma-
 culis patrocinarit tantopere studēant. Quæ ar-
 tis politicæ lex id ipsis potuerit suadere, non in-
 telligo. Ac tamen concederem eorum Theo-
 logos tam absurdos esse quam vult Paschalis, ista
 exceptio per sese ita odiosa est ac dura, ut eam
 subdidisse credendi non sint, nisi aut aliquo juris
 effato, aut Bullæ cujuscumque clausula nizeretur.

Rem ipsam dicis, exceptit Eudoxus; cumque id
 à meo Canonici juris Doctore quērere, respōdit
 necesse profecto esse ut Paschalis, post excussum
 tam sedulo suum Escobarium, pauca in eo coar-
 guenda deprehendisset; siquidem futilia isthæc
 & frivola sectaretur. Sic igitur ille rem omnem
 evolvit mihi. Extant, inquit, complura in Re-
 ligiosos qui vestem exuunt, & Prepositorum in-
 jussu pedem claustris efferunt, Decreta. Istiuc de
 quo nunc agitur, est caput *Ut periculosa Ne Cle-*
rici, vel Monachi in 6. Eo vetitum est Religiosis,
 constituta excommunicationis pœna, ne temerè
 habitum deponant, ut publicas adeant Scholas,
 aut aliò se conferant. Quærant Canonum peri-
 ti, num ex hoc Decreto, quicumque Religiosus
 habitum deponit, ut ipso nomine perculsus ana-
 the-

VL. DIAL. themate censeatur. Respondent omnes Decretum hoc, ut alia cætera, interpretandum esse secundum Legislatoris mentem, id est, Summi Pontificis, à quo est conditum: hanc porro mentem perspicuè his verbis declarari, *Ue periculosa Religiosis evagandi materia subtrahatur*. Itaque Religiosum, qui vestem exuat, & alio indutus cultu è Monasterii septis egrediatur, excommunicationem incurrere: atque adeo multò magis, *qui habitum deponat ut furetur occultè, vel fornicetur*.

His ita constitutis, varias occasiones notant Pontificii Juris Consulti, in quibus posset Religiosus vestem ita deponere: ut cum excommunicatione non feriret; ac earum quidem alias, ubi facere id citra culpam, alias ubi citra letalem culpam, posset. Atque id ipsum præstat Escobarius dum quærit, *Quandonam Religiosus potest sine excommunicatione habitum exuere*; respondetque illum in excommunicationem non incidere sequentibus in causis quas exempli causa profert. 1. *Si in loco secreto exuat, ut commodius ei sit, vel ut melius currat & salter.* 2. *Si injustè gravatus à Prælate immediato fugiat ad Superiorem sine habitu, ne agnitus comprehendatur.* 3. *Vel si ad turpem causam, v. g. ut furetur occultè, vel fornicetur, illum dimittat, mox reassumpturus.* Atque hæc postrema verba Paschali collibuit, adhibita sic paraphrasi, explicare: *Si eum deponat ob turpem causam, ut v. g. ad furtum clam faciendum exeat; aut incognitus in ganeas se conferat.* Sed is omnino Escobarii sensus non est.

Istis enim exceptionibus & exemplis id agi-

ut Confessarium doceat, quæ sit præcisè Decreti VI, Dial. sententia, quo vetatur Religiosus vestem deponere dumtaxat ut è Monasterio pedem efferat ac *periculosè evagetur*; & in quo Summi Pontificis mens nullatenus fuit ut piorum communione prohiberetur, qui præcisè intra Cœnobii septa exueret habitum, etiam si prava & turpi de causa illum exueret.

Hic ego ad meum Canonici juris Doctorem conversus: Quod dicis, inquit, perquam probabile mihi videtur: nec tamen habeo quòd paraphrasim Paschalis penitus improbem, aut eam temerè ac nullo certo fundamento nixam putem. Etsi enim exuere vestem Religiosus possit ut furtum in Monasterio faciat, si v. g. tràsducendum sit corpus per angustum foramen ubi cucullo malè impeditus hæreret; vix fieri tamen potest ut ibi fornicetur; quocirca videtur Paschali jus fuisse contextum Escobarii & mentem ita, uti fecit, interpretandi.

Ad hæc Juris-Consultus: Eo tempore, inquit, scribebat Escobarius, quo id opinione tua crebrius accidebat, vel in hac nostra Gallia, in plerisque Cœnobiis rusticanis, quæ postmodum ad pristinam ordinis sui disciplinam sunt revocata. Verum, addidit, Escobarii liber à Paschale indicatus nihil nisi compendium quoddam est, ex interrogationibus responsisque confectum. Faxo hujus Theologi mentem super isto Canonici juris loco evolutam fufius atque explicatam habear. En tibi tertium quam scripsit Theologiæ Moralis volumen: legas licet (locumque commonstravit tom. 7. pag. 144.) Ibi post recitata verba capituli, *Uz periculosa*, pronunciat Escoba-

VI. DIAL. rius Religiosum in excommunicationem incidere, simul ut vestem deponit occultandi status gratia: & quamvis aliam non indueret, ejusque retineret partem unam, puta tunicam interiorem, altera, quæ tunice superimponitur, deposita, nihilominus, si hoc satis sit ut agnosci pro Religioso non queat, censeri in Jure habitum dimisisse.

Probabilius censeo (sunt hæc ejus conceptas verba) solam depositionem habitus ob finem statum occultandi esse veram habitus dimissionem, licet alius novus non assumatur: neque talis habitus depositionem dicendam esse denudationem aut spoliationem, cum fiat animo occultandi statum, sed veram ac propriam dimissionem. Num tibi hæc videntur, inquit, congruere cum Paschalis commentario, qui hunc Religiosum exhibet tanquam sectorem zonarium Lutetiam vicatim obeuntem, aut ganeonem lupanaria, mentito cultu, concursantem.

Tum Cleander: Mirari non cesso, inquit, ardorem plenum sagacitatis atque industriæ, quo Paschalis fertur ad Jesuitarum doctrinam corrigendam ac perpurgandam: si enim adhibes animum, videbis eas ab illo selectas in moribus quæstiones, eos locos, quibus hinc quidem plurimum inest difficultatis ut explicentur, inde vero qui ab toto separatim sumpti contextu ac serie sermonis, detractis etiam certis circumstantiis, quas supplere paucorum est, immane quantum invidiæ apud vulgus & offensionis habent.

Quæ consequuntur, adjecit Eudoxus, istius pravi calliditatis palmarium specimen tibi dabunt. Excogitata res argutè ac subtiliter qua-

perturbari gravius & sollicitari Jesuitas oportuit. Quasi parvulum pudicis auribus veller, indicat strictim Escobarii locum, de quadam Pii V. Bulla contra Clericos affines criminis quod appellare sine gravi & necessaria causa pudor vetat. *Reipsa vidi*, ait Paschalis, (*hunc Escobarii locum*) *illo ipso die, sub vesperam: sed referre non ausim, ita teter & horrendum est.*

Et quidem res ipsa, ipsum crimen, si de illo Paschalis loquitur, inquit meus Canonici Juris Doctor, tetrum & infandum est; quo vix ullum turpius perpetrari queat: illudque cum sigillatim & particulatim Escobarius evolvit, molestus ac putidulus est. Sed hæcine tandem Doctoris Medici culpa sit, si suis auditoribus morborum genera quædam explicet minutatim, de quibus fieri potest ut consulantur? Monet prudentia ut res eo sermone tantum perscribatur, qui omnibus in ore non sit; iisque mandetur libris, quos norint volvantque dumtaxat qui ad confessiones audiendas adhibendi quodam sint: quorum in aures longè graviora quotidie deponuntur. Si quis hic est nocens, an non hæret omnis in Paschale culpa per quem cupiditas cognoscendi rem inficitur iis quorum nihil interest?

Quod si, dum ait tetrum facinus & horrendum esse, de ipsa Escobarii decisione loquitur, elucet in eo quoque loco ipsius vel inscitia singularis, vel nequitia. Huc enim recidit quicquid super ea re disputat Escobarius. Alterius Hispani Theologi refert sententiam, nempe probabiliter Bullam hanc usu acceptam non esse ac proinde pœnas, quas infligit, posse à fontibus

VI. DIAL. bus citra culpam & , ut loquuntur , in conscientia, declinari . Merum est factum , quod nullo modo præstat, ac tuetur Escobarius . Tum non magis mirum est hanc Bullam neque receptam neque usu comprobata[m] fuisse in Hispania, quàm mirum non est eandem receptam non fuisse in Gallia, ubi re vera nec admissa, nec in mores inducta unquam fuit .

2. Si quis admissam fuisse ponat , Escobarius ostendit quandonam subeundæ pœnæ onus reis afferat, quando non afferat ; idque certissimo juris principio, ex quo sua semper intelligi decreta Summi Pontifices satis intelligunt: nimirum, quando sceleris alicujus faciunt mentionem, tunc ipsorum verba de scelere perfecto in sua specie & consummato accipi, nisi contrarium disertis verbis exprimatur .

3. Addit Escobarius , ante sententiam Judicis reos de subeundis pœnis per ejus modi Bullam constitutis in foro conscientia non teneri: v.g. de Beneficiis Ecclesiasticis, aut muneribus, si quibus potiuntur, amittendis, de gradu & dignitatis insignibus exuendis, ad expendendam arbitrio civilis Judicis, quæ decreta Laicis est, pœnam, hoc est, ut vivi concrementur . Hæc omnia constant inter omnes sine ulla controversia, ducunturq; ex illò, quod Escobarius ponit, principio, lege nulla, quæ pœnas indicit, fontes teneri ad seipsos Judicibus prodendos deferendosque . Et esset nominatim hoc loco perabsurdum , si quis contenderet istius flagitii conscium teneri ad seipsum judicibus indicandum, à quibus de gradu cum ignominia depositus, igni vivus addiceretur; ac, ni faceret, gravi scelere obligandum esse .

Ridiculum id profecto sit, excepit Cleander: VI. DIA.

At obsecro te, adjecit Abbatem affatus, siquidem in Escobario sumus, evelle scrupulum mihi. In isto quod sæpè commemorat Paschalis, Compēdio Moralis doctrinæ, Escobarius nonnullis capitibus hunc præponit titulum: *Praxis circa . . . ex Societatis JESU Doctōribus*: tum in afferendis deinceps responsis ac decisionibus ascribit ad marginem complurium è Societate Jesu Scriptorum nomina. Num ex iis, quos laudat, Scriptōribus illę revera decisiones sumptę sunt? Si enim Paschalem audimus, cum iis in locis loquitur Escobarius, Societas universa loquitur.

VIII.

*Escobarit decisiones pro Societatis uni-
versa decisio-
nibus & doctrina nequaquam acci-
pienda.*

Næ ageretur cum Societate Jesuitarum periniquè, respondit Abbas, si quicquid in istis Escobarii capitibus legitur, præstare cogeretur. 1. Quia in plerisque morum quæstionibus ac responsis idem Jesuitis usuvenit quod cæteris Theologiæ, Canonum, Jurisque Doctōribus: aliud aliis placet. Itaque doctrinam Escobarii spectare tanquam Societatis doctrinam, quia ille, exempli causa, Vasquesium sequutus fuerit, interim dum Suarez & Laymannus contra sentiunt, ac scribunt, absurdum est.

2. Satis habet vulgò Escobarius, ut quempiā ex istis auctoribus tanquam pro sua facientem opinione laudet, si deprehenderit in eo principium unde deductam à se bellè conclusionem putat: in quo erroris & hallucinationis nihilò magis est expers quam cæteri Teologi, quos sua sæpè ratiocinatio fallit: ac sane ipse nonnunquam fallitur.

3. Escobarius in consarcinandis & colligendis undequaque Scriptorum locis multus est,

VI. DIAL. idemque non accuratissimus, falsò locos indicans, quòd eos diligenter ac sedulò non inspexerit. Documento sit quæstio de jejunio proposita, cujus paulò ante meminimus; in qua citat Filliucium, ejusque nomen apponit margini; quum tamen Filliucius nullibi, quod sciam, locutus ita sit.

Ut video, interpellat Eudoxus, auctore te, Escobarium, qualem hunc modo descripsisti, non ægrè Paschali dederent Jesuitæ. Nec de retinendo quidem Baunio, & à Criticorum censura vindicando magnoperè laborares, nisi me fallit animus. Audiui enim aliàs ex te nonnihil de illo parum commodè, in iis etiam locis quos Paschalis & Provinciales Litteræ non attingunt.

Nequaquam id dico, Abbas retulit. Est in utroque quod laudare jure possis: decidunt vulgo ac ratiocinantur, ut par est. Id unum volui, eos quibusdam in locis aut hallucinatos, aut parum accuratè locutos fuisse, meritoque culpandos, modo eadem in illis redarguendis moderatio, quæ cum Theologis alterius Societatis & Ordinis, teneatur: tantum abesse ut Jesuitæ Auctorum istorum doctrinam iis in locis adoptent amplectanturque tanquam suam, ut eandem cōtra rejiciant, auspiciis ac ducibus Theologis è corpore suo præstantissimis, quos inter principem isti profecto locum non obtinent.

Quod si ob eos locos, ubi paulisper illi duo Theologi deerraverunt, æquum non est nigram reliquæ ipsorum doctrinæ notam inurere; integram Societatem idcirco in crimen vocare, multò est iniquius. Nemo suos auctor natos non habet. Eos unos si ostendas, exaggeres, defigas
in

in omnium oculis usque & usque; si occultes ac premas quod in eo laudandum est; quis effugere censuram & invidiam Scriptor potest? Nullum item corpus, cujus membra omnia, sana, integra, vicio penitus & labe vacua sint: atque adeo nullum, cui eo nomine obrectari & inuti macula non possit. At at, subjunxit Abbas, à proposito sensim aberramus.

Eudoxus igitur ad institutum sermonem reversus, Quæ sequuntur, ait, in hac sexta Provinciali, magnam partem ad Jesuitas nihil pertinent; sed ad Dianam & Caramuelem, quos in suis alumni Societas non numerat. hæc omnia missa faciamus. ad Gregorium à Valentia ejusque de simonia locum veniamus. Tu illius causæ cognitor, inquit Cleandrum intuens: hæc jurisdictioni tuæ sortitò attributa fuit.

Hic interfatus Abbas, Manere paulisper, exclamat: debetur antea laus Paschali non levis, quam illi abrogare injurium fit. Fateamur eum strenuè admodum & callidè in lubrico loco esse versatum. Videbat permagni sua interesse, ut animos Lectorum imprudentes aliò abduceret atque averteret: quemadmodum id præstiterit audite. Sic scribit dimidia, priusquam Gregorii Valentia locum proponat, pagina, ut præfere hæc tua editio in quarto.

Utinam quidem, inquit Pater, nuda Evangelii præcepta, nulla mitigatione temperata fidelibus proponere licuisset! nihil nobis esset optatius. Nostorum enim morum severitas & compositio satis indicat prudenti potius indulgentia, quam voluntate ac proposito, molliorem in aliis discipline à nobis tolerari. Eò quamlibet in vi-

VI. DIAL. ti adigimur. Tanta est hominum depravatio
 „ ac perversitas ut ad nos accedere & perducere ne-
 „ queant: accedamus igitur ad ipsos necesse est.

Satis intelligebat Paschalis è Jesuitarum ratione vivendi, ex illa *morum severitate & compositione* quam agnoscere hic non gravatur, ductum iri generale quoddam præjudicium, valde adversarium & dissentaneum flagitiis tetris atque immanibus, quæ ipsis objectare meditabatur. Non ignorabat illos eo semper apud homines loco fuisse, hanc vitæ rationem semper cursumque tenuisse, ut quæcumque in ipsos jactata fuerant ab inimicis, & per Galliam, Germaniam, Hispaniam, Romæ disseminata, usque ad illud tempus quo editæ Provinciales fuerant, non multum de Societatis fama detraxissent apud viros sapientes & bonos, etiam Jesuitis non amicissimos.

Sanè cùm Provinciales primum exierunt, is fuit continuo apud plerosque omnes viros probos honestosque sermo, suis se moribus Societatis Patres satis tueri ac defendere: credibile non esse, quo in corpore vitiatis & infectis membris minus esset, quàm in alio ullo, veniæ ac loci, in quo singulorum ferè membrorum integritas & innocentia publico testimonio comprobata foret, in eo consilia iniri, fabricari machinas ad inducendam in mores populorum, aut fovendam pravitatem ac licentiam: sic esse homines, ut sibi ipsis plusculum, aliis perparum indulgeant: raros esse qui severè se ipsi, alios leniter & benignè: postremo vix intelligi quo fieri pacto posset ut Christiani, ut Religiosi, qui nulli operæ, impensæ nulli parcerent ad salutem suam in tu-

to collocandam, iidem simul artes admoverent VI. DIA-
omnes in gratiam facinorosorum, ut unà cum il-
lis in æternum se præcipites exitium darent.

Paschalis jam inde à quarta epistola, ubi Je-
suitas lacessere primum incipit, hanc difficulta-
tem prospexerat; & jam tum, ut hujus præjudicii
vim infringeret, pro viribus laboravit. Iterum
id hoc in loco tentat, ut cernis, perquam astutè.
Et opinor ea Petraltio vestro causa fuit cur di-
ceret, *Quicquid esse artificii potest in Dialogo, to-
tum hoc in Provincialibus elucere.*

Id verè observatum Cleander Endoxusque
confessi sunt, in eaque Paschalis transitione tan-
tumdem esse solertiæ, quantum doli & maligni-
tatis. Ventum subinde ad Valentiam est.

Quid acciderit nescio, inquit Cleander, cur
in diversis, quas vidi, Provincialium editionibus
tam mendosè citatus reperiatur Valentia, tam
falsò indicatæ libri paginæ. Arbitror id impru-
dentia factum esse; verum ea me res coegit ut ab
initio totum hujus Theologi de Simonia tracta-
tum perlegerem: de quo antequam exponam
vobis quid sentiam, Paschalem inspiciamus.

IX.

*Valentia lo-
cus de simo-
nia diligenter
expensus.*

Habemus igitur Decreta & effata unicuique
hominum generi accommodata; sua sunt Bene-
ficio Ecclesiastico donatis, sua Sacerdotibus, sua
Religiosis, sua Nobilibus. . . . Primi veniant, in-
quit Pater, qui beneficia Ecclesiastica obtinent:
Nosti quale nunc Beneficiorum commercium, ne
dicam nundinatio exerceatur; & quàm multi
nunc in Ecclesia, si antiquorum & Sancti Tho-
mæ decretis standum esset, simoniacæ hæreseos
damnandi forent. Quamobrem apprimè ne-
cessarium fuit priscam illam severitatem à So-

VI. DIAL. cietate nostra prudenter temperari, quod ex istis
 » Valentiz verbis (qui unus est de quatuor Esco-
 » barii animalibus) facile cognosces . Habentur
 » pagina 1042. tomi III. His concludit sermonem
 » bene longum, ubi varia id genus temperamenta
 » fusè docet; in quibus istud, meo quidem iudicio,
 » longè optimum est; *Si conferatur temporale pro*
 » *spirituali, hoc est, pecunia pro Beneficio, deturque*
 » *hac pecunia ut pretium Beneficii, aperta simonia*
 » *est . Sed si detur dumtaxat ut causa & ratio mo-*
 » *uens Beneficiarium ad resignandum Beneficium,*
 » *NON TANQUAM PRETIUM BENEFICII,*
 » *SED TANQUAM MOTIVUM AD RESI-*
 » *GNANDUM, simonia non est; quamvis qui resi-*
 » *gnat, consideret expectetque pecuniam, ut finem*
 » *principalem.* Tannerus ex nostra itidem Socie-
 » tate, Valentiz subscribit, tomo III. pag 1519. &c.

Nullus dubitabam, subiecit Cleander, quin
 conclusionem hanc fusè perscriptam in Valen-
 tia reperirem; cujus meram conversionem esse
 illas paucas Italicis litteris in Epistola notatas
 voces, arbitrabar . Sed post evolutum bis terque
 caput sive punctum tertium à Paschale laudatū;
 operam lusisse me sensi. Hæc paraphrasis ab ip-
 so contextu tantopere abludit, ut suspicari pro-
 fecto non potuerim ad quem Tractatus locum
 referri & pertinere posset . Quia vero Paschalis
 in Gallicum sermonem Latina isthæc inserit
 verba, *Non tanquam pretium Beneficii, sed tan-*
 » *quam motivum ad resignandum*, putavi ea pro
 signo ascripta esse, unde locus agnosceretur.
 Verum illa quoque frustra scrutatus sum; nusquā
 unquam deprehendi. Idem Paschalis ait eas, quæ
 modo sunt à nobis recitatæ, voces *Conclusionem*
 esse

esse longioris sermonis, ubi Valentia varias tra- VI. DIAL.
dit artes, ad exercendam absque noxa Beneficio-
rum nundinationem. Nec isto indicio deduci ad
locum, de quo loqueretur, potui.

Ad extremum conjectura ductus existimavi
 repertum tandem unum, quem habere præ ocu-
 lis potuisset. Extat initio hujus capituli terti, ubi
 quærit Valentia; Utrum quotiescumque spiritua-
 le datur, vel sit qualicumque modo pro tempora-
 li, & è contrario, sit transactio simoniaca... Re-
 spondet, dubitari non posse quin pars negativa
 hujus quæstionis certa sit. Mox ita pergit: Di-
 cendum est convenienter doctrina communi hos
 modos (quibus contingit spirituale dari pro tem-
 porali & è contrario, sine simonia) generatim lo-
 quendo esse duos. Primus est quando temporale
 est dumtaxat motivum conferendi vel efficiendi
 spirituale, aut è contrario. Secundus est quando
 per temporale fit solum compensatio gratuita pro
 spirituali, aut è contrario. Assertionem probat
 notione simoniæ, quam, ut contractum quemdā,
 cum omnibus Theologis considerat. Tum sub-
 dit: *Sequitur igitur argumenti conclusio.*

Visus sum, inquam, mihi, perrexit Cleander,
 cum sextam Provinciale legere, illum ipsum
 detexisse locum quem Paschalis præsertim indi-
 caret. 1. Quia reipsa propositæ quæstioni Valen-
 tia ibi respondet; videlicet simoniam continuo
 non admitti, si tēporale pro spirituali detur, aut
 contra. 2. Quia distinguit duplicem hunc mo-
 dum quo temporale pro spirituali dari potest;
 nempe cum datur ut motivum conferendi, vel ut
 compensatio gratuita. 3. Quia demum hæc sub-
 dit: *Sequitur argumenti conclusio*: quas voces

Vid. D. Thom.
 2. 2. qn. 100.
 ar. 3. ad 2.

VI. DIAL. videtur Paschalis respexisse. Demum quia nullus occurrit mihi locus in quem commodius cadere verba possint, quæ velut à Valentia ipso desumpta, citantur à Paschale.

Explicare Valentiam & defendere olim Jesuitæ conati sunt: responsum illis est: occursum responsis: hinc inde adversarios falsi accusarunt qui altercebantur: crevere lites: implicata verius & obscurata controversia, quam explicata & illustrata fuit. Quocirca fore satius, & ad componendam litem compendiosius arbitror, si, ut in Vasquesii loco similibus de causis jam fecimus, ipsam Valentiam doctrinam per se spectatam expendamus; eaque sic exposita, pronunciemus quam jure vitio data Jesuitis fuerit. Hæc habeo super ea re quæ dicam.

Primò, cum in ista concertatione citari utrinque Divum Thomam viderem, placuit cum adire, quæstione centesima Secundæ Secundæ, ubi argumentum istud tractat. Legi: cum Valentia contuli; nihilque ferè aliud esse hujus Theologi tractatum comperi, quam commentarium quo Sanctissimi Doctoris quæstionem explanat, cujus doctrinæ sic inhæret, ut huic uni fundamento imponat quæcumque docet.

Secundò, animadverti Valentiam in iis, de quibus agitur locis, rem generatim tractare, neque de Beneficiis Ecclesiasticis nominatim ac propriè quærere. *Quæstio est, inquit, utrum quotiescumque spirituale datur, vel sit qualicumque modo pro temporali, & è contrario, sit transactio simoniaca.* In eoque causæ cardinem & quæstionis verti, ut explicetur cum Divo Thomæ, quemadmodum, salvo præcepto simoniam ve-

tante, possit ex certa consuetudine ab omnibus recepta, dari sæpè temporale pro spirituali: qui possint citra simoniam Ecclesiæ Ministri stipendium ob spiritualia ministeria percipere; quomodo, absque eadem simoniæ labe, certa pecuniæ summa perpetuo proventu capienda, ædificæz relinqui testamento queat, ea conditione ut anniversariū sacrum fiat; quo pacto non sit usus quarundam Ecclesiarum simoniacus, in quibus aliquod ministerium spirituale, ut precum in exequiis cani solitarum soleonis recitatio, sacrificium &c. illis promittitur qui elemosynæ quidpiam donive contulerint; quomodo liceat pretio compensare quasdam actiones spirituales penitus, & sanctitatis plenas. Quod attinet ad postremum hoc caput Lectorem Valentia remittit ad articulum 3. S. Thomæ, ubi exempla hæc proponuntur; largiri pecuniam pauperibus ut orationum ab ipsis suffragia impetrentur; Ecclesiæ Ministris ad supplicationem obeundam, ad preces pro mortuis fundendas, & alia hujus generis.

Tertio, utitur Valentia distinctione quam initio attulit, *Quando temporale est dumtaxat mortuum conferendi vel efficiendi spirituale, aut è contrario: vel quādo per temporale fit solum compensatio gratuita pro spirituali aut è contrario;* ut ostendat non esse simoniacam eam consuetudinem qua videmus recipi à ministris spiritualibus pro spirituali ministerio stipendium sustentationis, quia non tanquam pretium pro spirituali datur, sed ex quadam **OBLIGATIONE GRATITUDINIS.**

Quarto, indidem concludit donationes aliquas

VI.DIAL. *cujus rei temporalis sub conditione & onere conferendi aliquid spirituale, non esse simoniacas; ut si v.g. aliquis leget Ecclesiæ fundum cum conditione, ut anniversarium sacrum fiat, ut peragatur supplicatio, ut fundantur à pauperibus preces, &c. Ratio est, inquit, quoniam tunc spirituale dumtaxat est motivum conferendi temporale; atque ita non emitur pro temporali, sed est donatio temporalis onerosa. In his omnibus, adjecit Cleander, non modo nihil falsi apparet; verum etiam, quid aliter aut dici aut fieri possit, non video.*

Postremò, quoniam Paschalis in Valentii Doctrina, ut illam invidia oneret ac pejorem in partem trahat, maximè insectatur directionem hanc intentionis & distinctionem rei, quæ datur vel tanquam motivum, vel tanquam compensatio gratuita, non tanquam pretium: incessit me cupido pernoscendi num istæ distinctiones & directiones intentionis è Divo Thoma sumptæ, perinde atque cætera, forent: ac meram Sancti Doctoris esse doctrinam agnovi. Extemplo Cleander Summam D. Thomæ aperuit, & exempla eadem in singulis propè hujus quæstionis articulis monstravit.

- „ Art. 2. Dicendum est quod recipere pecuniam
 „ pro spirituali Sacramentorum gratia, est crimen
 „ simoniæ: accipere autem aliqua ad sustentationem
 „ eorum qui Sacramenta Christi ministrant,
 „ secundum ordinationem Ecclesiæ & consuetudines
 „ approbatas, non est simonia neque peccatum.
 „ Non enim sumitur tanquam pretium mercedis,
 „ sed tanquam stipendium necessitatis.
 „ Ad Quartum dicendum quod, sic ut dictum
 „ est,

est, consuetudo non præjudicat juri naturali vel VI. DIAC.
divino quo simonia prohibetur: & ideo si aliqua „
ex consuetudine exigantur quasi pretium rei „
spiritualis, cum intentione emendi vel venden- „
di, est manifestè simonia, & præcipuè si ab invi- „
to exigantur: si vero exigantur quasi quædam sti- „
pendia per consuetudinem approbata, non est „
simonia; si tamen desit intentio emendi, vel ven- „
dendi, sed intentio referatur ad solam consuetu- „
dinis observantiam.

Eadem S. Thomas iterat, etiam planius ac di- „
stinctius, sequenti art. ad 2. Dicendum quod illi „
qui dant eleemosynas pauperibus ut orationum „
ab ipsis suffragia impetrent, non eo tenore dant „
quasi intendentes orationes emere: sed per gra- „
tuitam beneficentiam pauperum animos provo- „
cant ad hoc quod pro eis gratis & ex caritate „
orent. . . . Similiter etiam aliqua temporalia „
dantur Deum laudantibus in celebratione Ec- „
clesiastici officii sive pro vivis, sive pro mortuis, „
non quasi pretium, sed quasi sustentationis sti- „
pendium. Et eo etiam tenore, pro processionibus „
faciendis in aliquo funere, aliquæ eleemosynæ „
recipiuntur.

Ad 4. Pro ingressu Monasterii nō licet aliquid „
exigere, vel accipere quasi pretiū: licet tamen, si „
monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot „
personas nutriendas, gratis quidem ingressum „
monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro vi- „
ctu personæ, quæ in Monasterio fuerit reci- „
pienda.

Sed quæ subdit velim attentius audiat, ait
Cleander. Similiter licitum est aliquem provo- „
care ad devotionem monasterii per temporalia „
be-

VI. DIAL. beneficia, ut ex hoc inclinetur ad monasterii ingressum: licet non sit licitum ex pacto aliquid dare vel recipere pro ingressu monasterii. Si distinctionem hanc Escobarius, non D. Thomas, usurpasset; si potestatem hanc intentionis dirigendæ dedisset; ut cum agitasset Paschalis, ut ludos fecisset! ut illigati statim in Provinciales isti duo postremi versiculi fuissent!

X. His omnibus locis sedulo perlectis, Cleander

Quam fædè Paschalis locum è Valentia citatum corruperit, infertis de suo, qua in auctore nulla sunt, verbis nō patet.

ita est sermonem prosecutus. Non diffitebor, post collata Divi Thomæ & Valentia principia, iniquissimo animo tulisse me, quod hic Theologus ob istas distinctiones infandi sceleris reus fuerit postulatus, quas ab Angelo Scholæ, ac Theologorum Magistro dumtaxat exscripserit: sed longe mihi visum est indignius, cum Valentia locum prout à Paschale citatur, inspexi diligentius, & cum auctore ipso contuli. Dixerat Valentia, D. Thomam secutus, non semper nefas esse dare spirituale pro temporali, & vice versa temporale pro spirituali: jisdem quibus Sanctus Doctor, exemplis usus erat. Age, quo illum modo loquentem Paschalis facit? Si conferatur temporale pro spirituali, hoc est, pecunia pro Beneficio, deturque hæc pecunia ut presium Beneficii, aperta simonia est. Sed si detur ut causa & ratio movens Beneficiarium ad resignandum beneficium. **NON TANQVAM PRETIUM BENEFICII, SED TANQVAM MOTIVUM AD RESIGNANDUM, simonia non est.**

Quis conceptas & proprias ipsius Valentia voces illas esse non credat? cum non modo eas diverso à reliquis caractere signatas videat, sed etiam insertas Gallicis latinis istas & majusculis

lis literis exaratas cernat, *Non tanquam pretium* VI. DIAL.
beneficii, sed tanquam motivum ad resignandum.
 Quid enim id signi est, nisi auctoris ipsius textū
 esse; cum vernacula interpretatione conjunctū?
 Tamen, o incredibilem audaciam! hæc Latina
 propositio tota Paschalis aut ejus amicorum est,
 neque ulla ejus vel minima uspiam extant in to-
 to Valentiz tractatu vestigia.

Ad hæc Eudoxus majorem in modum obstu-
 puit: &, Rem prorsus incredibilem narras, ex-
 clamat; neque tenere se potuit quin ipse oculis
 perlegeret attentè indicatum à Paschale caput.
 In quo postquam nihil simile aut consentaneum
 citatis verbis detegere valuit, in hanc erupit vo-
 cem: Hic fallaciæ cumulus, hoc imposturæ ha-
 ctenus inauditum specimen est. Mox, fraudem,
 inquit, teneo: sctio planeque video quæ Pascha-
 lem illecebra traxerit. Principium hoc, licitum
 esse aliquando dare spirituale pro temporali, si
 traducatur nudè ac rigidè ad materiam Benefi-
 ciorum Ecclesiasticorum, quidpiam vehemen-
 ter invidiosum habet: id Paschali placuit, id illi
 fuit in causa cur suum commentarium ita con-
 deret.

Sed quid fuit Jesuitis in causa, cur in eo loco
 tam perspicuè depravato non triumpharent, &
 adversarios in tam aperto scelere non tenerent?
 Incurrit enim in oculos falsitas; eadem est cras-
 so ac pingui texta filo, non involucris intacta,
 non imbuta colore aliquo veri & rectorio. Non
 ea dumtaxat est conversio parum fidelis, qua
 sententia Scriptoris infringitur ac debilitatur;
 aut sermo rapitur invitus in diversam partem
 ac pravè torquetur. Totæ linæ supponuntur;

VI. DIAL. inferuntur Latinæ voces & intruduntur in Gallicas, quæ nullibi reperiuntur. In eo, quem convertere proficitur dolosa manus, loco adduntur verba non pauca gravissimi momenti tum Latina, tum Gallica, quibus propositio sua sponte innocens, tetra, immanis, odiosa fit.

Jesuitis, respondit Cleander, id unum erat faciendum, ut Valentia doctrinam exponerent, eandem cum Divi Thomæ doctrina compararent, uti modo præstitimus, adversarios planè victos & concisos habebant: vincere nescierunt. Aliò se verterunt: ad distinctiones abjere, probas illas quidem, sed nullatenus necessarias: quas dum arripiunt adversarii peropportunè; dum litigant; dum rem disputando, cavillando, clamitando disturbant, extrahunt, intrlicant, Jesuitis elapsi sunt. hærendum hic, ut præclarè mones, erat; in facto uno consistendum: compellendi Jansenistæ ut ostenderent in Valentia citatas à Paschale voces; quas donec monstrarent, abstinendum responso, & certa victoria, quam aperta fraus dabat, lætandum fuit. Qui sic luce palam mentiri, fallere, dicta indictaque proferre ac depravare impudenter audent, indigni sunt quibus respondeatur. Confiteantur ante de suo peccato necesse est, fallaciam detestentur, populum dedoceant. At, nisi fallor, expectare dum id faciant, longum est.

Ego, inquit Abbas, libro ipso in manus sumpto, viginti Jansenistas prostravi. Rem ipsam ambo attigistis: ad arcem calumniæ pervenistis. Nihil æquius, nihil rationi magis consonum est eo principio quo Valentia, quo Sanctus Thomas utitur, si ad materiam applicetur ad quam illud
ipsi

ipsi traducunt: nihil necessarium magis ad informandos Ecclesiæ Ministros, ac docendos quemadmodum pura & à rebus terrenis expedita mente operam sanctissimis navare ministeriis debeant. At eodem principio nihil impium magis & absurdum foret, nihil æque periculosum, si ad eam, quò ipsum torquet Paschalis, materiam traduceretur. Exemplo res patebit.

Habe hunc tibi nummum, inquit aliquis pauperi, ea lege ut pro me Deum depreceris. Alter Ecclesiastico Beneficio præditum sic alloquitur: Est hoc tuum Beneficium librarum dives mille quingentarum: cedo illud mihi, & hos tibi decies mille nummos habeto in præsentia numeratos. Porro illos non tanquam Beneficii pretium do, absit: sed ea mente dumtaxat ut lubentius mihi gratificari de tuo isto hoc beneficio velis. Quid simile minus, quid magis diversum ac discors, quam istæ propositiones duæ? Nihil innocentius prima; nihil altera ineptius. Primam probat usus fidelium, quem Valentia præclare docet; alteram ipsi affingit inimica fraus, tanto ab ejus mente disjunctam intervallo, quanto error à veritate dissidet.

Contendit insignis ille Theologus non esse semper illicitum temporale pro spiritali dare, idque aliquando licitum affirmat ob eam causam quæ cæteros Theologos in eandem sententiam trahit: nempe quia, *Nisi ita esset, oporteret damnari universalem usum Ecclesiæ, quò fere quicquid spiritalis ministerii confertur in populum, confertur pro aliquibus subsidiis temporalibus, quibus ministri alantur.* Simul explicat quo vitari pacto simonia in istis possit; nimirum ita

VI. DIAL. conferendo temporale pro spirituali, ut non pretium, sed compensatio gratuita sit, vel incitamentum, quo quis accepti temporalis boni memor & gratus, spirituale, quod rogatur, impertiat.

Quid horum Paschalis inficiabitur? Num usum hunc communi fidelium consensu & consuetudine receptum? Num eundem vacare culpa? Num denique eam mentem atque intentionem adhibendam esse quam Valentia suggerit; excludendam quam rejicit? An dicet Valentia principium, ut est alligatum illi materiae, quam unà cum Divo Thoma hoc loco tractat, eo duci posse, ut ex illo concludatur fas esse pretio Beneficium Ecclesiasticum comparare? Si hoc dicet, accuset sanè Divum Thomam, similiter atque Valentiam accusat: accuset Ecclesiam universam, cujus consuetudo, ut patet, principio Valentia nititur, & ab omni labe purgatur per eam mentem & intentionis sanctimoniam quam hic Theologus Christianis, ac Ministris Ecclesiae præcipit: quæ consuetudo multò magis, quam ipsum principium, vitio verti deberet ac suspicionem simoniae laborare. Sed ea omnia qui prudenter ac peritè disceptare ac dijudicare possit, hunc altius & penitius illa, quàm Paschalis fecerat, attigisse par est.

Distinctionem temporalis boni quod pro spirituali detur vel *tanquam motivum; vel tanquæ pretium*, usurpant post Divum Thomam Theologi, sed in iis rebus tantum quibus ea convenire possit: & exempla proponunt iis simillima, quorum mentionem fecimus. Nec habere tamen illa interdum in Ecclesiasticis Beneficiis

locum aliquando non potest . Exemplum esto VI.DIAL.
quod à Sancto Thoma & Valentia nequaquam
prætermisum fuit .

Bene de Episcopo meritis est quispiam, cæte-
roquin idoneus Ecclesiastico Beneficio, nec eo-
dem indignus : hoc illi Episcopus gratificatur .
Abesse potest simonia ; potest etiam adesse . Si
Episcopus amicitia ergo dumtaxat, & meriti non
immemor, id munus ipsi largiatur, simonia ni-
hil est: at si Beneficium tanquam mercedem tri-
buat, qua se homini, cui multum debet, satisfac-
cisse arbitretur; adeo ut levatum se putet onere
solvendæ ipsi mercedis, ob officium aut factos
Episcopi causa sumptus debita; simonia est. Di-
rigat Episcopus tunc intentionem quantum vo-
let , & amicitiam gratique animi significatio-
nem intueatur ac prætexat; Beneficium est reip-
sa pretii loco datum . Tam sana, tam pura, tam
ab omni remota labe sit mens eorum ac volun-
tas, qui conferunt, permutant, resignant Benefi-
cia, quam sunt istæ Theologorum distinctiones
veritati simul & æquirati consentaneæ ; nihil
erit injustitiæ, vel errori, loci . Sin recta mens
abest, sin eos mala cupiditas præter jus fasque ra-
pit, ipsi se audiant, ipsi se consulant: nullum si-
bi, ad elidendas reclamantis conscientia voces,
in istis distinctionibus perperam adhibitis præ-
sidium esse sentient .

Satis superque in hoc uno morati loco su-
mus; inquit Eudoxus; nec injuria. Multis rebus
perobscuris afferenda lux fuit , multæ in ordi-
nem suum componendæ. Sed ante ramentum
hinc discedimus , solve sodes levem , qui restat
mihi, nodum . Is me identidem cum loquere-

VI. DIAL. ris, angebat: objicere distuli, ne interpellarem. Agitur de facto. sæpè hæc appellasti Latina verba, *Non tanquam pretium sed tanquam motivum ad resignandum*, quæ dicebas à Paschale in vernaculum inserta sermonem, cum Valentiz locum de pecunia pro Beneficio danda falsò citaret. Absunt ab hac editione mea istæ voces Latinæ: magnam tamen piaculi & perfidiæ incitando Valentia commissæ partem, ac præcipuam continent.

Nec istud me fugit, inquit Abbas: dempra sūt Latina hæc in posterioribus editionibus verba, postquam in prioribus eum, qui Jesuitis intendebatur, ictum pertulissent. Subiit metus ne tam fœda loci depravatio, quam redarguere promptum erat, & in quam dura multa dici merito poterant, non belle cederet: sublata clam fuit. Quod ne ipsos quidem Jesuitas sensissè reor: certe questos nunquam fuisse video. Sed hanc perlege primam in quarto editionem: en extant totidem expressa vocibus. *Si l'on donne un bien temporel pour un spirituel, c'est à dire de l'argent pour un Benefice, & qu'on donne l'argent comme le prix du Benefice, c'est une simonie visible: mais si on le donne comme le motif qui porte la volonté du Beneficier à le resigner, NON TANQUAM PRETIUM SÈD TANQUAM MOTIVUM AD RESIGNANDUM, ce n'est point simonie.*

Si qua adhuc ejusmodi, præter alias, quas hætenus tot ac tam variis in argumentis observavimus, depravatio & corruptela tam pinguis & opima occurreret, inquit Eudoxus; sanè illi, quod ea tempestate percrebuit, proverbio suffra-

fragaret, *Haud secus ac Jansenista mentitur: IL VI. DIAL.*
MENT COMME UN JANSENISTE. Verum
 antandiu nos Tannerus, itidem Jesuita, disti-
 nebit, quem Paschalis Valentia^æ adjungit, socium
 videlicet ejusdem criminis? *Tannerus à nostra*
item Societate, Valentia subscribit, tomo III. pag.
1519. inquit bonus ille Jesuita, qui loqui fingi-
tur in Provincialibus.

Nequaquam, exceptit Cleander: Una modo
 columna libri perfecta, eandem illi atque Valē-
 tiæ calumniam structam fuisse intelliges. Tan-
 nerū extemplo sumpserunt in manus, ac præter
 propositionem generalem, fas esse aliquando
 spirituale pro temporali dare, ne verbum qui-
 dem eorum, quæ ipsi Paschalis affingit, invene-
 runt. Quin etiam circumspectius quodammo-
 do & cautiùs, quam Valentia, loquitur; & quas è
 suis principii elicit decisiones, illæ tam aperte
 indicant ipsum non aliis de rebus quam quas
 Divus Thomas memoraverat, agere, ut qui aliud
 in eo videat, hunc somniare omnino necesse sit.

Immane dictu! exclamat Eudoxus; neque hoc
 profecto cuiquam nisi his oculis credidissem. Nō
 sic abibunt ista tamen, quin Paschalis aliquando
 litem contra Jesuitas vincat. Ad me quidem
 quod attinet, plane decisionem quæ consequitur
 condemno: qua dicitur *Sacerdos posse, dum ac-*
cepto stipendio pro altero celebrat, partem Sacrifi-
cii sibi convenientem alteri applicare, & pro ea
stipendium accipere; dum nō tanquam pro integro
Sacrificio, sed pro parte, ut pro una tertia, acci-
piat. Escobarii decisio hæc est: probè ac sincerè
 citatus à Paschale fuit: locum ipse contuli.

Quid igitur, Abbas exceptit, si scias Escoba-

VI. DIAL. rium hac ipsa decisione id agere ut solutos hac
 XI. in parte sui temporis mores emēdet ac restituat?

*Propositioni
 cuidam Escobar-
 barii de Mis-
 sa stipendio
 lux affertur.
 Et objurgato-
 res Theologia
 Scholastica
 admonentur.*

Mirarer, inquit Eudoxus; quam enim propo-
 nit quæstionem hoc loco, ea præposterè admo-
 dum proposita, pejus etiam decisa mihi videtur.
 Ita se res tamen habet, ut dixi, adjecit Abbas;
 ac ducem sequitur Canonici Juris Doctorem
 pium juxta & peritum Navarrum, cujus in prin-
 cipiis & doctrina hæret. Agit Navarrus de qui-
 busdam ætatis suæ Presbyteris, qui Divum Tho-
 mami malè interpretati docentem Missæ meri-
 tum, quod satisfactorium vocant, esse infinitum,
 non dubitabant accipere pro divina re semel fa-
 cienda plura stipendia; seque iis omnibus, unde
 illa capiebant, uno Sacrificio facere satis arbi-
 trabantur: cum dicerent inesse Sacrificio satisfa-
 ciendi vim inexhaustam, quæ pluribus etiam
 mundis cumulatè sufficiat. Eapropter Navar-
 rus negotium hoc diligentius excutiens, Theo-
 logicum acumen exerit; ac distinguit tum eam
 partem quam pro jure suo vindicare sibi Eccle-
 sia in quolibet Sacrificio potest; tum quæ iis cō-
 venit quorum in gratiam nominatim offertur;
 demum illam quæ propria Sacerdotis ipsius est:
 ex qua nonnihil etiam, inquit, concedere aliis ac
 detrahare sibi posset.

Etiam isthæc probantur tibi omnia? Clean-
 der ait, Abbatem appellans.

Mihine? oh minime gentium, respondit Ab-
 bas. Longè satius fuisset Escobaris & Navarro
 monere Presbyteros quantum invidiæ ac dede-
 coris habeat hæc sordida lucri cupiditas, cui pra-
 ve obsecundant; quam in istis distinctiunculis
 otium conterere, quæ ab Ecclesiæ pietate ac in-

genio mirum quantum abhorrent. Quod re ipsa præstitere summo studio Theologi Societatis Doctissimi, Suarez, Laymannus, De Lugo, Vasquez, Turrianus, alique bene multi, cum de his rebus disputandi occasio se obtulit. Et isti, meo quidem judicio, longè melius Societatis totius doctrinam, nomen, ac personam exhibent, quam hic Hispanus; etsi suffragatorem Navarrum, percelebrem illum Doctorem, habeat.

Hæc illa ex argutiis Theologicæ Scholæ & distinctiunculis est una, quas exagitari & vexari paululum, non nimis ægrè ferrem; ea nihilominus lege ut prudens earum haberetur delectus & accuratus ac fidelis texeretur index: qui, crede mihi, brevior opinione foret. Ea item conditione, ne homines in eam falso adducerentur mentem, ut hanc Theologicæ Scholasticæ quasi medullam & subtilissimum succum putarent esse; quin potius admonerentur, id quod est verissimum, ejus modi naves in ea perpaucos esse præ secentis aliis eximæ utilitatis ac frugis quæstionibus ad stabiliendam Religionem & mores informandos admirabiliter inventis, discussis & disputatis. Denique, ut ne exiguum illud quod in Scholastica Theologia reprehendendum videretur, totum inferretur in rationes Jesuitarum; qui, ut levissimè dicam, pars ejus non major quàm alii quilibet sunt.

Dictum probè, inquit Eudoxus: habeo quod proponam Doctoribus nonnullis morosis & anxiiis, quos novi; & quos Scholasticis Doctoribus nunquam video non iratos. Quæram ab iis num in istas condiciones convenire, ac æternum sancire sædus velint.

VI. DIAL.

Isti vero quos dicis, excepit Abbas, nunquam Doctores Scholasticos legerunt; & quam habent animo præceptam opinionem, in judicâdo mordicus sequuntur. Si quam forte Epocham in Codice veteri manuscripto detexerint, aut ex æroso numismate extuderint, in cœlo sunt; & majori hoc apponunt lucro quam Indias à Lusitanis detectas. Lapsus in aliqua re id genus fuerit Scholasticus Doctor, eum sua ratio aut aliena fefellerit; facinus est capite plectendum, & summa semper ignominia, illorum calculo, mulctatur. Sed redeamus in viam. Credis, adjecit, Paschalem Censoris veri ac sinceri partes obire diu posse?

Non id volo, retulit Eudoxus: imò ut de illius fide ac sinceritate dubitarem, fecerunt sumpti tres è Baunio loci; qui simul omnes continuæ juncti serie ab eo proferuntur, quamvis alii aliunde sint excerpti. Illi, inquam, loci suspicionem aliquam mihi prima fronte moverunt; nec immerito, ut postea intellexi. Afferitur in sexta Provinciâ Jesuitas modo affirmare idem, modo negare, ut collibitum est: id ut planum fiat, hoc argumenti profertur in eadem epistola.

- „ Noster Baunius in hoc genere mirificus est.
 „ Quam juvat enim videre magnum illum Casui-
 „ stam, cum in eadem quæstione, quæ Presbyteros
 „ etiam spectat, modo hoc, modo illud asserit: nec
 „ eum tamen certa ratio uspiam deficit, ita subtilis
 „ & ingeniosus est. Affermat verbi gratia (tracta-
 „ tu 10. pag. 474.) nullam legem aut Canonem
 „ Parochos obligare ad quotidie sacrificandum,
 „ eo quod haberet lex hujusmodi peccati mortali-

lis

XII.

Male jun-
cti à Pa-
schale tres
Baunio loci
et pejus in-
tellecti.

lis periculum; cui obligatum ad sacrificandum VI. DIAE.
haud dubiè objiceret. Idem nihilominus in co-
 dem tractatu pag. 441. ait Sacerdotes, accepto
 pretio, quotidie sacrificandi obligationem su-
 scipere, neque excusari posse eo quod non sint
 semper parati ad sacrificandum: quia Sacerdo-
 ti jus est omni tempore contritionis exercendæ
 liberum, quo si officio non fungitur, imputet ip-
 se sibi vitium hoc.

Cum hæc legerem, perrexit Eudoxus, non in-
 tellexi eum qui hæc diceret, idem affirmare &
 negare; adeo diversa sunt, de quibus agitur his
 in propositionibus, argumenta. Neque tam
 qui citantur loci apparent mihi esse contrarii,
 quàm ejus à quo citantur vasa malignitas per-
 lucet. Age Latinum dumtaxat sermonem, ut in
 Baunio extat, inspiciamus: non modo nihil cō-
 trarium, & sibi pugnans, nihil absurdum, aut im-
 pium, sed prudentiæ quoque plenum esse com-
 peries.

*Dico tertio: cum pro se quis quotannis aut die-
 bus Sacrum fieri cum Sacerdote convenit, peccare
 hunc si pactum per se aut per alium non impleat.*
 tract. 10 pag 441.

*Id ergo si non fecerit cujus causa est ei memo-
 rata pecunia data, hanc Domino integram, nul-
 laque sui parte diminutam redhibere debet.*

Mox id sibi objicit: afferri huic Sacerdoti ne-
 cessitatem prope ineluctabilem peccandi. Cui
 argumento duplici ratione occurrit. 1. Posse
 illum per actum contritionis redire ad Deum;
 quo si officio non fungitur, in culpa esse.

Hic ridens Cleander, Peccat hoc responsum;
 inquit, saltem ut sunt Paschalis principia Niti-
 tur

VI. DIAL. tur enim hoc effato, gratiam non deesse tui, cum sequeretur ex eo quod abesset, potestatem implendi præcepti abesse.

Missæ hæc Jansenistarum scita & placita faciamus, excepit Eudoxus: non id modo agimus. Ausculta quid Baunius secunda responsionis parte dicat. *Cum ejus opera non sit addicta sacro huic ministerio necessario, sed quatenus illud obire per se satagit, non per alium; in ejus potestate esse, cum est ad sacrificandum imparatus, sibi in eo subrogare alium: in quo quid sit periculi, quid peccati aut macula, adversariorum est dicere.* Quid censes? subjecit idem Eudoxus; quidquamne dici clarius & sapientius singulis hujus responsi partibus potest? Num videtur tibi Paschalis, viri probi & honesti officio functus, qui partem hanc responsionis alteram reticuerit, non solum ut pugnantia loqui Baunium doceret, verum etiam ad Lectores eò ducendos, ut impositam ab eo Theologo huic Sacerdoti necessitatem admit- tendi sacrilegii suspicarentur?

Accipe tertium Baunii citatum à Paschale,
 „ locum: An sacrificare Sacerdoti licitum est qui
 „ letali se noxa, vel turpissima eo die inquinave-
 „ rit, si antea sit confessus? Negat Villalobos
 „ propter flagitii obscenitatem. Dissentit Sancius,
 „ ac fieri citra culpam posse censet: *Cujus mihi*
 „ opinio & tuta & sequenda videtur in praxi.

Duriter & odiosè dictum, ait Cleander.

Cui Eudoxus: Mane paululum, obsecro, dum audias reliqua. Et me quoque perculerat graviter primo aditu Baunius legentem isthæc: sed cum forte indicem libri percurrerem, objectum præter spem vocabulum injecit animum mihi

ut Tractatus quarti sextum caput evolverem: ex VI. Dial.
 quo mentem ipsius, & hujus capitis sententiam
 percepi.

Idem ibi quærit de conjugibus, quod de Sa-
 cerdotibus quæsierat, docetq; tametsi nihil præ-
 ter fas & conjugii leges admiserint, dandum id
 nihilominus honori Sanctissimæ Eucharistiæ &
 Sacramento, ut ad cælestem mensam statim non
 accedant. *Si in eo decori ratio non habeatur, si
 honesti, sane negari non potest*, inquit, *quin ejus
 ommissio omittenti danda sit vitio: quod quia præ-
 ter indecentiam culpabile nihil habet, leve sit
 oportet hoc vitium, ac proinde tantum veniale.*
 Addit nihilominus intercedere causas posse, quæ
 peccatum aut minuant, aut penitus tollant: ver-
 bi gratia scandalum & offensionem, quam alla-
 turi sunt conjuges si sacra mensa careant; diei
 festi sanctitatem & religionem; vehemens cæ-
 lesti epulo fruendi desiderium divinitus inje-
 ctum... Itaque liquido constat, subjecit con-
 cludens Eudoxus, à Baunio non spectari Paro-
 chos & Presbyteros (quorum de officiis præser-
 tim in eo, quod citat Paschalis, capite differit) ni-
 si certo rerum in articulo positos, ubi illos hinc
 peccati conscientia, inde sacrificandi necessitas
 ancipites ac suspensos tenet. In quo primùm hoc
 tradit: Sacerdotem ritè confessum, id habere,
 quod à Concilio Tridentino requiritur ad Eu-
 charistiam recipiendam, hoc est divina gratias
 potiri: quod quidem ita plane est, quantumvis
 aliud sibi novitatis isti amatores fingant. Se-
 cundò, cum dixit Baunius hanc sententiam in
praxi tutam esse, ille ipse qui admitti venialem
 noxam censet ab cōjugibus, nihil profecto aliud

VI. DIAL. voluit, nisi Sacerdotem aut Parochum posse citra culpam hanc sententiam sequi, si quando ipsum officii & muneris sui ratio rem divinam omittere non patitur: quod interdum accidit.

Si, exempli causa, Parochus rusticanus in eum sit adductus locum ut populus die Dominica, sacrificio sit cariturus, & sermonem rusticis suis sinistram det: consulantur ea re super, non correctores illi videlicet morum & Ecclesiasticę disciplinę, quorum severitas præpostera graves in consimilibus causis aliquando turbas non sine multorum offensione concivit; sed Theologus quilibet rerum æstimator prudens, qui calleat quemadmodum firmissima doctrinę moralis principia sint ad singulas actiones aptanda: tum vero quàm parum à Baunio dissentiat, apparebit.

Omniño, inquit Abbas, hanc ipsam esse Baunii mentem constat, qui hanc de conjugibus sententiam dixerit. Sed istarum interpretationum, quę non minus veritati & æquitati favent, quam ipsi auctori, indulgentia & beneficio Jesuitarum nō gaudent. In eorum libris una pars alteram non adjuvat: ut quidque statuunt ac decidunt in moribus, repetenda sunt ipsis ab ovo principia omnia, circumscriptiones & circumstantiæ; omnes nodi antequam obfisciantur, solvendi & explicandi. Id ni faciant, non desinent malevoli censores ex eorum libris quædam excerpere, quæ à suis principis ac probationibus avulsa non nihil habere possint invidiæ; iis excerptis ac frustis inurendam censurę notam curabunt; ac Europa deinde tota & missis ad ultimum usque orbem nunciis litterisque, quasi præconis voce, Jesuitarum

rum doctrinam fædo inultam fuisse stigmatē, VI. DIAL.
promulgabunt. At tu, nihilne, quod de isto loco præterea dicas, habes?

Nihil, retulit Eudoxus: nam quod ait Paschalis, siue inducta joculariter ab eo Jesuitæ persona, de Casuistis recentibus quos à Theologis Societatis anteponi Sanctis Patribus dicitur, jam abunde fabulam hanc, ut alias de genere hoc aniles multas, explosimus.

Sic est, respondit Abbas; sed nonne illud etiā in calumniæ parte ponis, quod tanquam à Fillucio Jesuita generaliter & universè pronunciatum refert, Leges Ecclesiasticas non valere, cum jam desuetudine abierunt? hæc propositio sic expressa, inter periculosas & falsas recenseri jure potest: cum tamen in eo, ubi Fillucius eam adhibet, loco, & unde illam Paschalis excerpserit, nihil sit rationi magis consentaneum.

Cerrè, inquit Cleander, plurimos vidi, quos illa propositio, ut eandem Paschalis accipit, magnopere offenderet.

Ad hæc Abbas: Effatum hoc in jure tum Civili, tum Canonico usitatum est: sæpenumero à Sancto Thoma, Sancto Antonino, Gersono, & ceterisque Theologis ac Juris-Consultis usurpatur. Quin ipsæ voces Fillucii, è jure civili desumptæ sunt: Si qua leges in veteribus libris posita, jam per desuetudinem abierunt, nullo modo vobis easdem ponere permittimus. Leg. Deo auctore Cod. de veteri jure enucleando. Refert vero quemadmodum hoc effatum tractetur, ad quod argumentum aptetur. Id Fillucius quo pacto præstet, videndum Tomo, ut citat Paschalis, secundo Tract 25. num 33. Locum perlegerunt,

XIII.

Fillucius voces per Paschalem con-
torta ac trun-
cata resti-
tuuntur.

VI. DIAL. runt, ac Filliucium perspexerunt ibi agere de pœnis adversus eos qui contumeliosas in Deum Superosque voces jactarent, constitutis sive a Moyse in Veteri Testamento, sive a Conciliis & Summorum Pontificum Decretis, in Novo. Quas pœnas a Confessariis imponendas confitentibus dicit, etiam in foro conscientiae, hoc est, in Sacro Confessionis Tribunali, si essent adhuc in usu ac more positæ: verum alias nunquam in usu Ecclesiæ fuisse positas, alias usurpari desiisse. *At* (sunt ejus ipsa verba) *vel recepta nunquam sunt, vel jam desuetudine abierunt.* Quid hoc factum verius? Potuitne hoc juris effectum applicari convenientius? Inde tamen avulsum fuit, quò probaretur Jesuitas veterem disciplinam habere, ludibrio, ejusque sanctissimis Legibus, sutiles Casuistarum suorum & frivolas argutationes præferre.

Quod sequitur meæ quoque cognitionis erat, ac fori, ait Cleander: verum candide de me ipse confitebor, constantia me defecit. Facile intelligitis quàm molestum mihi, ut est hæc nostra indoles, certe quam parum volupe sit componere inter se Scriptorum locos, contextum ipsum ac singulas prope voces numerare. huic tam ingrato labori diutius ferendo par esse non potui: fixumque deinceps & deliberatum mihi est, pro rato & certo habere quidquid Abbas eruditissimus à se animadversum & examinatum fuisse testificabitur.

Siccine, subjecit Eudoxus arridens, arma deponis, & pedem refers? Parum honestè profecto ac civiliter. Et mihi gratulor quate ista saltem constantiae laude vincam. Neque tamen
diffi-

diffitebor, meam sæpè quoque & graviter tentatam fuisse constantiam ac patientiam, quæ jam excidebat licet invito, & me reluctanter deferebat. Equidem summa cum voluptate ornatissimum Abbatem audio tam dilucidè ac prudenter evolventem ea quæ Paschalis cum implicaret involveretque, solertiæ ac ingenii specimen edidit. Verum ipsa materia tetrica per sese ac tenebricosa, plena contentionis & operæ, me deterret.

Præterea vero, ex iis quæ hætenus à nobis excussa sunt, satis superque intelligimus, quodnam de Provincialibus Litteris judicium ferre debeamus. Quid sit de illarum encomio, quod Petrarthus adornavit, sentiendum abunde peritus Abbas demonstravit. Jam intelligo quam solidæ rationes in iis afferantur, quam festivi sint & liberales joci. Nihil Jesuitæ, quod querantur, habent: ipsis ostensum est certissimis & clarissimis argumentis (quibuscum tamen bellè sociatur ingenua & honesta dicacitas) ipsorum Societatem Ecclesiæ pestem esse, corpus è scelestis hominibus, ineptis stolidisque conflatum, quos aut exterminare, aut æternis mandare vinculis par esset. Fallitur qui Sycophantam Paschalem, calumniatorem & mendacem dicit: hæc nomina in Scriptorem tam lepidum, tam elegantem ac venustum non cadunt.

Sub hæc Abbatem appellans, Tibi vero, inquit, ut amoto joco loquar, gratias habemus longè maximas, oramusque ut labori posthac parcas. Operæ pretium fecisti qui nobis, id quod erat, ostenderis, Paschalem & ejus in Jesuitis oppugnandis armigeros, à quibus tela sumit, mul-

VI. DIAL. to indigere magis severiore doctrina quàm ipsos Jesuitas. Qui occasionem dedit elucubrandi hujus operis, in quo videtur vim suam omnem exeruisse calumnia; qui venditat illud idem, & ubique imperitis obtrudit, rem faceret Catholicis omnibus longè utilissimam & gratissimam, si fœtum hunc infandum abjuraret, excureretque onus grave, quod brevi, ut ætas ejus jam provecta monet, ad supremi Judicis Tribunal deferret; tot fallaciarum & criminum, quæ in eum merito conferuntur, rationem redditurus.

Eja, subdit Abbas, concionaris, ut video. Tuū est, scilicet, Arnaldum adhortari, & illi scrupulos injicere. Ego vero id tibi prædico, ubi primum mortem obierit, nihil priùs factum iri quam ut in numerum Cælitum à suis adscribatur. Omnia jam ad eam rem prompta sunt & parata. Quod vel inde colligas licet. Intuere quæ sit factionis totius erga San-Cygiranium Abbatem veneratio & pietas. Quamvis in illum dixerint tam dura testimonia, & Sacerdos ille sanctissimus D. Vincent; Sodalitatis, cui à Sancto Lazaro nomen est, conditor (Locus demptus est ille quidem ex editione novissima ejus vitæ; quid enim factioni non licet? idem tamen, Deo volente, alibi etiamnum extat) & Abbas Prierensis; & Lingonensis tum Episcopus; & Bellegardius Archiepiscopus Senonensis; & qui non ita pridem obiit D. Caulerus, postmodum Apamiensis Episcopus, testis Portui-Regio sane permolestus. Quamvis eundem San-Cygiranium accusarint tam graviter Gondrenus Oratorii Præpositus Generalis, qui multa de illo arcana & norat ipse & palam renarrabat; aliique complures gravissimi

mi

mi testes, quibus comperta erant nefaria illius adversus Ecclesiam consilia, & opiniones ineptæ atque hæreticæ quas amplectebatur: nihilominus tamen San-Cygiranus, inquiunt, vir eximie Sanctus erat, & inter Dei famulos primarios numerandus, quem Cardinalis Richelius iniquè vexavit, tanquam si Lutherus alter extitisset. Ita illi omnes hodièque prædicant. Quid censes de Arnaldo prædicandum olim esse, quam viri famam & opinionem de illius sanctimonia futuram, qui San-Cygiranus Abbatem tam longè & consiliorum audacia & operum successu vicerit?

Cæterum, perrexir Abbas. nimium indulgetis mihi: nondum sum oneris & laboris mei parte potissima vobiscum defunctus. Id mihi erat in animo ut iter institutum ad epistolam usque decimam produceremus. Quæ enim consequuntur, aliud nihil fermè sunt quam priorum repetitiones & interpolationes earundem fallaciarum. Quod superest, habebitis me, cum pergere libebit, expeditum & accinctum. Addam unum, mihi informatum jam esse consilium ac delineationem libelli cui titulum hunc facere meditor, *Moralis Speculativa & Practica Jansenistarum*. Opus esset non illepidum, nec magni negotii. Non accerferem longinquo ex orbe commentarios & schedas quinque aut sex millium Leucarum itinere ad me perlatas. Extra Galliarum, Flandriarumque limites non evagarer: earum Regionum me cancellis includerem, hinc facile necessariam ad scribendum suppellectilem sumerem. Sequerer temporum ordinem, & ducto à primis concertationibus exordio, rem ad nostram ætatem

XIV.

*Libelli prope-
diem edendi
Synopsis ac
delineatio.*

VI. DIAL. usque deducerem. San-Cygirani Abbatis libri & autographa scripta præ cæteris locupletem mihi materiam sufficerent. Varias variorum, qui florant in eo grege olimque floruerunt, historias nō inuenustas calleo, quibus operi gratia & voluptas conciliaretur. Vel ipsa lis Perretæ *des Lions*, quam consistentem Arnaldus audiebat, & ejus causam cōtra ipsius Perretæ Avunculum & Tutorem Decanum Sylvanectensem strenuè propugnauit; hæc una, inquam, causa probè narrata; & suis ornata circumstantiis, tomum breviorē impleret, ac Lectorem sine tædio, nec sine risu teneret.

Euge, mi Abbas, exclamat Cleander, incumbere in opus; successum in me recipio. At scin' mea prima, quæ habuimus, colloquia descripsisse? Ea cum aliquot amicis communicauimus; jamque in manibus & ore Civium sunt: posteriora item describere meditor.

Sum, inquit Abbas, pacis cupidior; nec ultro quemquam lacessere meum est. Sed siquidem in arenam descendere me cogitis, dum nostras colloquia pervulgatis, videte ne quis contra me libellus Jansenistarum prodeat: qui si exhibere ve-
reor ut mihi temperare satis queam. Exeram stylum, depugnabo. Cæterum, quamvis intelligam molestum vobis examen istud Provincialium & laboriosum fuisse, unum aut alterum tamen vos oratos, nisi molestum est, velim.

Primum est, ut ne gravemini lectitare pauculas paginas in quibus explicantur quædam capita generalia, quæ in Provincialibus Litteris attinguntur; & quæ, cum doctrina probabilitatis, artem Jesuitarum politicam & Moralem eorum

Theo-

Theologiam, si Paschali credimus, maximè continent. Ea sunt de directione intentionis, de distinctione Probabilitatis speculativæ & practicæ, de ambiguarum vocum usu & mentis restrictione. hæc si habebitis comprehensa, nihil admodum, aut perparum, ad Provinciales quod attinet, desiderabitis. Quis ejus-modi sit opusculorum auctor, mittite querere: hoc dumtaxat spondeo, vos ex illis magno & laboris & temporis compendio intellecturos quid rectè, quid secus, disputari super his rebus possit; utrum culpanda Jesuitarum doctrina, necne; laude sint an venia digni. Intra horulæ unius spatium perlegeritis hæc omnia; unde non exigua lux affulgere potest rebus per se abditis, in quibus vulgo plerique parum vident. Quæ hic afferuntur exempla è Litteris Provincialibus septimæ, octavæ, cæterisque subsequenter depromuntur, quas singillatim examinare longius vobis videtur.

Alterum vos oratos volo: pertinet id ad postremum caput decimæ ad Provinciale epistolæ, quod caput Paschalis *mysterium iniquitatis cumlatum* appellat. Spectat enim amorem Dei, quem, si illum audimus, Jesuitæ ad salutem non esse necessarium prædicant. Omnino velim ut eo de argumento differamus paulo uberius. Conveniemus, cum erit commodum, in amici vestri Jansenistæ Bibliothecam: & confido fore ut vobis reponam illam voluptatem quæ vos nuper caruisse doluistis, cum ille pugil mihi opera vestra destinatus, domi suæ non adfuit. In hoc certamine gravissimo, præ quo cæteræ superiores concertationes nostræ, dici velitationes

VI. DIAL. & umbratiles pugnae possunt, adversarium hunc objici mihi lætor.

Ad hæc Eudoxus & Cleander gratiam à se ambobus ingentem initurum Abbatem responderunt, si opusculorum istorum facere ipsis copiam non gravaretur. Quod spectaret vero ad destinatum cum Jansenista colloquium & certamen, se ad eam, quam constitueret, diem adfuturos sponponderunt.

VII. DIALOGUS.

Eudoxus Abbatis domum adveniens, quo jam Cleander accesserat, sic cum affatus est: Non elabetur hodie nobis Jansenista noster: curavi admonendum, atque adeo nos in Bibliotheca sua præstolatur. Eamus, inquit Abbas, rhedam conscendamus: in me nihil est moræ. Liceat mihi modo nonnullas hinc auferre mecum chartas: erunt, quantum prospicio, usui. Tamen antequam digrediamur, dicite, amabo, quid hominis ille sit, quicum conferendæ mihi sunt manus. Ac miror equidem quid fuerit causæ cur illū nobis describere tam obstinatè hætenus fugeritis, quem tanquam hostem minime contemnendum toties ostentastis.

Mitte hanc, oro, curam, inquit Eudoxus arri- dens. Jansenistam esse dixi; quid quæris amplius? Quod si plura tamen cupis, audies plura; non quidem ex me, de amico enim dicenti mihi non satis crederes, sed ex Cleandro, qui sæpe illum vidit cum esset mecum una, & hominem non ignorat; aperiet hic tibi candidè, ut solet, quæ de illo comperit.

Tum Cleander, Homo, inquit, mirificus est, cujus paucos pares videas; ita nonnihil archetypum & singulare præ se fert. Vis animi vivida, sermo volubilis: utrumque illi pro ingenio est. Se Jansenistam esse & dicit serio, & ab aliis estimari gaudet; sic elegantis ingenii famam aucupari posse ratus. Ante biennium priusquam

VII. DIAL. Lutetiam veniret principem gerebat Magistratum in Oppidulo N. Jam tum frequens erat illi per Litteras collocutio cum N. itemque cum N. quibus dum studet impensius, multas sibi haecenus molestias accersivit. Erat illis perjucundum quòd in ea regione talem emissarium nacti essent, ubi gratia & auctoritate pollebat. Jampridem cum inter suos Jansenistas numerum obtinet ac locum quem velites & speculatores in acie. Eundem ego sæpe navigiis illis comparavi quæ in navali pugna ad incendendas hostium naves immittuntur, & quorum jactura levis est, si eorum periculo exitioque major aliqua perire navis possit. Utitur Eudoxus illo familiariter ab aliquot jam annis: Ego ab eo tantum tempore quo Lutetiam accessit. Si quod responsurus est, non omnino arridebit tibi; ipsa certè respondendiratio, & habitus oris ac vultus non displicebit.

Hoc agitis, video, inquit Abbas, haud minus ut rideatis, quàm ut veritatem exquiratis. Nec mora descendunt rhedam, Timantem conveniunt: hoc nomine donabitur novus ille Abbatibus adversarius. Eudoxus rectà in Bibliothecam: ibi hominem offendit, salutem dat accipitque: mox, En tibi, de quo agebam heri tecum, Abbatem, Molinistam in paucis pervicacem & professum, qui non ita pridem animum induxit Jesuitas contra Litteras Provinciales tutari; hunc tibi do dedoque: hic per te magno Augustino ac bonis partibus oportet accedat: tuorum hoc operum est.

Ad hæc Timantes: Sensisti non semel, me ad ejusmodi certamina nunquam imparatum.

Da modo hostem idoneum, meque non indignū, illum, ut par est, habebo. Vix ea, cum venientibus Cleandro & Abbati obviam procurunt. Ac Timantes: Mihi certe nihil acciderit gratius quàm afferre meam quoque symbolam ad ea colloquia quæ de Provincialibus Litteris instituisse vos ab Eudoxo cognovi. Esse te Molinistam, inquit ad Abbatem conversus, non me fugit: at esse me Jansenistam profiteor, paratumque ad vindicandas admirabiles istas Litteras, earumque veritatem haud secus atque ipsius Evangelii, asserendam. Nihil in iis est errori, mendacio, vel imprudentiæ loci: omnia Veritas occupavit.

Hanc a vestris tribui dotem Arnaldo ut falli non posset, dudum sciebam, respondit Abbas: sed eam dotem Paschali quoque liberaliter cōcedi nesciebam. Ego Jesuitarum doctrinam ita generatim & universè tueri non aggredior. De illis itidem ac cæteris hominibus statuo: falli, errare interdum posse puto, Sed ut missa modo faciam pleraque, de quibus quid Eudoxus & Cleander sentiant, ex ipsis rescire poteris, unum modo agimus, una veniendi causa nobis fuit, ac tuz locupletissimæ Bibliothecæ præsidium requirendi. Id agitur, inquam, vere an falso fuerit Jesuitis objectum, quod illis de amoris divini præcepto Paschalis exprobravit.

Id vero in dubium revocare, inquit Timantes, parum ex hodierno more est, Eudoxumque & Cleandrum admiror, qui te ea de re tam patienter audierint. Ibi Cleander: An ea, inquit, valeat arte Abbas ornatissimus, ut homines magicis præstigiis liberet vel fascinet, nescio: id unum
scio,

VII. DIAL. scio, perfectum ab illo fuisse ut animi erga Paschalem nostri planè sint immutati. Evolvit nobis libros Jesuitarum, fecitque ut in iis sæpe legeremus aliud penitus atque Paschalis in iisdem se legisse scribit, ac nihil propius factum est, quàm ut id ab illo rēratum crederem in iis libris, quod in Jansenii volumine factum a Jesuitis post quinque Propositiones condemnatas, aliqui distitarent. Nonnulli homines, quibus istæ Propositiones in eo libro monstrabantur, cum inducere in animum sibi non possent mentitum Arnaldum fuisse qui negaret eas unquam in eodem a se visas, corruptum a Jesuitis & depravatum *Augustinum Jansenii* confirmarunt, in eumque insertas, quæ fuerant confixæ, propositiones; quibus editio primigenia, de qua diceret Arnaldus, careret. Eodem, inquam, modo vitiatos ab clarissimo Abbate Baunii, Valentiz, Vasquesii libros, aliosque non paucos credidissim, nisi exemplaria, quibus usi sumus, è tua, magnam partem, Bibliotheca prodissim, in qua nullis nisi lectissimis atque optimis editionibus locum esse certo scio.

Sanè, inquit Timantes, magicis incantationibus fascinatam esse oportet id qui sentiat. Quid? Paschalem in suis Provincialibus vera non dicere, ubi capita librorum, paginas, numeros, ipsas etiam editiones, distinctè, singillatim, enucleatè citat? Quid? Jesuitarum doctrinam non esse molliorem ac planè dissolutam? Quidvis depono jam, & qualibet tecum sponsione certo, si audes hoc palam Lutetiz profiteri, nisi fortè apud nonnullos, quos Jansenismi larva territat. Quid quod ne deerunt quidem ex illis, qui se, quan-

quantum attinet ad eam rem de qua nunc agimus, Jansenistas renunciare non dubitent, quique, demptis prioribus Litteris tribus, ubi Auctor de gratia sufficiente, potentia proxima, & Sorbonæ cœtibus jocatur; cæteras epistolas sine ulla dubitatione subscribant.

Rem universè sumptam ne attingamus, intulit Eudoxus; quod cuique videtur id pertinaciter defendit. Veniamus ad aliquod singulare caput ac definitum; id agamus cujus causa nunc adsumus. An non laudas, quod de amore Dei, & caritatis divinæ causa tantopere laboramus? Cedo igitur quid ea de re secundum Paschalem contra Jesuitas pronuncies.

Ad hæc Timantes: Contendo, inquit, Paschalis propositionem, quàm latè patet, esse veram: *Docere Jesuitas amorem Dei necessarium ad salutem non esse*. Tu vero? ait Eudoxus Abbatem respiciens.

Contendo, respondit ille, contrarium prorsus à Jesuitis doceri, idque me probaturum denuncio. Et vero, excepit Cleander, probandi onus tibi incumbit. Negat Timantes; ais tu: doce, profer Jesuitarum libros.

Longum esset, retulit Abbas, Scriptores omnes Societatis qui amorem Dei necessarium ad salutem esse disertè docent, singillatim proferre. Nihil dico de piarum Meditationum libris, Exercitationum spiritualium, Christianarum prælectionum, aliorumque id genus operum sexcentorum ad pietatem spectantium, in quibus nihil æque prædicant Jesuitæ atque amorem Dei. Omitto Rodericios, San-Jurios, Haynovios, Suffrenos, Ludovicos a Ponte, cæterosque prope innume-

VII. DIAT.

Epist. X.

I.

An vero Paschalis dicat
Jesuitas docere
amorem
Dei non esse
necessarium
ad salutem?

VII. DIAL. rabiles, quorum libri hoc singulis pene versiculis docent. Unos eorum Theologos appello, quos etiam enumerare infinitum sit : & eorum indicem legere est in edito Lovanii volumine anno 1689. quod inscribitur, *Sexaginta quinque propositiones nuper a Sanctissimo Domino nostro Innocentio XI. proscriptæ, a Societatis JESU Theologis diu ante Sanctissimi Domini decretum consensu communissimo rejectæ*. Triginta ibi Theologi recensentur. Satin' vobis erit si novem decemve jam produxero, sed è primoribus, & qui tanquam Societatis oracula spectari possunt :

Satis superque erit, ait Timantes fidenter & affirmatè, si dimidiam hujus numeri partem explere potueris. Nihil Abbati erudito remitte, subjecit Eudoxus. Novi quam sit ejus certa in citandis Auctoribus fides.

Age, inquit Abbas, initium a Cardinale Bellarmino fiat: oro te, profer totum ejus quantum.

Lib. 6. de „ Aures arrige : Scriptura Divina non solum præ-
grat. & lib. „ dicat dilectionem esse donum Dei, sed etiam
arbit. c. 7. „ præcipit, ut diligamus Deum: at certè non præci-
pit ut diligamus Deum ex habitu infuso, sed ut
diligamus Deum ex toto corde: leges enim de
actibus dantur (nempe virtutum quas præci-
piunt) non de habitibus.

Sumpsit etiam in manus Abbas Cardinalem de Lugo, ejusque in Tractatu de Pœnitentia hæc
Disp. 7. sect. „ legit. Præceptum de diligendo Deo est omnino
12. n. 210. „ de jure naturæ, & obligaret seculo quolibet Dei
decreto, ut omnes concedunt. Enimvero, Timantes ait, Cardinales tu mihi profers, hoc est homines qui cum Societatis veste, illius quoque
sen-

sententias pestíferas exuerunt.

Ignoras videlicet, retulit Abbas, rationem temporum quibus quique Societatis libri sunt editi. Neque hoc admodum in te culpo: ignorare hæc tibi sanè licuerit. Nondum purpuram induerant Bellarminus ac de Lugo, cum eos, qui a me sunt memorati, libros edidere; cumque hic affirmat Theologos omnes de hoc præcepto cōsentire, inclusos prorsus in hoc numero Societatis suæ Theologos haud minus credo, quàm cæteros, volebat.

Sed, perrexit Abbas, siquidem Cardinales Jesuitas respuis, omittam Toletum, cujus testimonium laudaturus eram: in iis, qui nullum aliud nisi Jesuitæ nomen & gradum obtinent, consisto. In hac tua voluminum Theologicorum serie Suarem conspicio, & cum in quo de tribus Theologicis Virtutibus disserit, tomum.

Aperuit eundem Abbas, & istas voces in Tra- *Disp. 5. sect. 1.*
 &atu de Caritate recitavit. Dico primo, omni-
 bus hominibus impositum esse hoc præceptum.
 Constat Deuteron 6. *Diliges Dominum Deum*
tuum. Et Matth. 10. & 22. *Hoc est primum &*
maximum mandatum. Ratio conclusionis est,
 quia hujusmodi dilectio est medium necessa-
 rium ad salutem, omnia autem talia media ca-
 dunt sub præceptum.

Hic interfatus Cleander in hæc erupit verba:
 Certè cum asseruit Paschalis negare Jesuitas
 amorem Dei esse necessarium ad salutem, exci-
 pere quoque Suarem debuit. Quid enim super
 ea re dici clarius potest, quàm id quod ex illo
 jam recitavi, *Hujusmodi dilectio est medium ne-*
cessarium ad salutem? Atqui, ut est illius Theo-

VII. DIAL. logi fama & existimatio, qua audio illum polle-
re, non apud Jesuitas modo; verum etiam apud
eos omnes qui Theologiæ dant operam; non du-
bito quin Jesuitæ, si daretur ipsis optio alicujus
è suo corpore nominandi, quem Societatis Theo-
logum dici vellent, hunc unum cæteris faciliè
anteferrent. Equidem audiui a multis Scripto-
rem nullum esse, cujus doctrina censeretur magis
possit doctrina Jesuitarum, & quàm frequentius
ac lubentius amplectantur.

Ego vero, inquit Eudoxus, ut pateat etiam
clarius quo in numero Theologus iste sit, præ-
sertim in Hispania, unum addam, quod ex amico
nuper audiui, qui has terras sæpe lustravit. Aje-
bat ille tantum ibi esse nomen Suaris, ut pleris-
que in Academiis citaretur a disputantibus, ne-
que fas esset respondentibus, quibus opponere-
tur ejus auctoritas, eam repudiare aut refellere,
sed rationem inire cogerentur qua illam cum
sua doctrina conciliarent. Narrabat præterea
rem non illepidam: In plurimis Hispaniæ Op-
pidis, præsertim Perpiniani, cives, etiam infimos,
& opifices, binas in factiones veluti esse divisos,
Suaristarum unam, alteram Thomistarum; ple-
bem in ludis publicis alterutri parti nomen da-
re, personare pilarum & globulorum ludos nunc
Suaristarum nunc Thomistarum clamoribus,
pro vario ludi successu; idque tanta contentione
animatorum, ut ire mutua in vulnera, & proposito
capitis fortunarumque periculo, hi præmotio-
nem physicam, illi scientiam mediam defendere
non dubitarent.

Quamvis Timantes, prolatis ab erudito Ab-
bate istis trium Jesuitarum clarissimorum locis

tacitus ureretur, temperare sibi tamen haud potuit, quin Hispanum hunc morem & ingenium gentis rideret; neque in hoc diverriculo non libenter moratus paulo diutius foret. Sed Abbas cum in viam statim revocans, Cernis, inquit, ex iis quæ Cleander & Eudoxus modo narraverunt, si Jesuitæ quempiam è Doctoribus suis adoptare vellent, cujus nomine se insignirent, ut Thomistæ a Divo Thoma nomen mutuati sunt, eos Molinæ Suarem faciliè prælaturos. Ac sane pauci Molinam sequuntur, præ illis qui Suarez, Vasquii, Bellarmini, principia & sententias amplexantur: eoque nomine uno Molinistæ sunt, quòd contendant, & merito quidem, Molinæ doctrinam abesse procul ab errore. In ea quippe deprehendi nullus potest, nisi deformata & composito depravata, quod plerique Jesuitarum adversarii faciliè, ut ipsam commodius vellicent ac refellant. Porro, quandoquidem me Molinistam, cum te primùm salutarem, vocitasti, mearum esse duco partium hoc tueri nomen, ac tibi ostendere, si Molina quoque meus audiat, Paschalem verum non fuisse cum affirmavit a Jesuitis doceri Dei amorem necessarium ad salutem non esse. Brevi locum hunc Molinæ inventum tibi dabo. En illum: quid loquatur ausculta.

Mihi persuadeo nos teneri sub culpa letali præcepto Caritatis Dei, subvenire, ac nos oppo-
nere, quando honor & gloria Dei & Christi periclitarentur, id efficiendo quod profuturum ad id speramus, etiam cum periculo nostro. Id vero non tollit (inquit altera post pagina) quod de
Dei caritate sit peculiare aliquod præceptum,

„ *Tract. 5. de*„ *Just. dif. 59.*„ *p. 3165.*

„

„

„

„ *Num. 7.*

VII. DIAL. tanquam de re Deo debita, & tanquam de medio

„ ad Deum vitamque sempiternam necessario.

Tom. III. disp. Sumpsit etiam Abbas in manus Tannerum, in
2. de Spe & quo hæc verba prælegit. Præceptum de diligen-
Carit. qu. 4. do Deo habet se per modum principii omnibus
dub. 4. n. 62. „ noti.

Idem in Valentia quæ sequuntur ostendit.

„ Cum quærimus quomodo & quando præceptum

„ de dilectione Dei obliget, pro certo ponimus il-

„ lud extare. Id enim constat manifestè tum ex

To. III. disp. „ Scriptura tum ex ratione. *Et infra.* Dico pri-

3. quæst. 19. „ mo obligare istud præceptum, ut Deum diliga-

punct. 1. „ mus non quomodocumque, sed tanquam ultri-

„ mum finem; atque adeò summè appetitivè, scù,

„ quod idem est, super omnia, non autem summè

„ intensivè.

Tract. III. c. 2. Hæc habet Laymannus super hoc argumentor:

n. 2. „ Præceptum hoc de diligendo Deo primum ac

„ maximum dicitur Matth. c. 22. quia est de excel-

„ lentissimæ virtutis primario actu, còque in pri-

„ mis necessario ad salutem.

De Sacram. „ Hæc Becanus docet. Præceptum diligendi

c. 3 §. 6. n. „ Deum est duplex. 1. Generale, quod in toto

4. „ Decalogo continetur, cujus obligatio est serva-

„ re legem Dei. 2. Particulare, quod positivè

„ obligat ad actum Caritatis; sive hic actus sit

„ dilectio Dei, sive detestatio peccati, ut est offen-

„ sa Dei: ex hoc ergo posteriore oritur specialis

„ obligatio contritionis.

In Decal. Hunc in modum differit Thomas Sanchez.

lib. 2. c. 33. „ Constat extare præceptum de dilectione Dei. Et

„ ratio est, quia actus dilectionis Dei est ad salu-

„ tem necessarius. Joann 3. *Qui non diligit ma-*

„ *net in morte.* At de omnibus ad salutem neces-

„ sariis extat præceptum.

Ibi

Ibi Eudoxus Timantem respiciens , Atqui VII. DIAL.
totam, inquit, Bibliothecam tuam Abbas iste, ni
caves , pervertet ac disturbabit: jam nullus tor
voluminibus *in folio* locus in hoc pluteo super-
est. Nonne sunt isthæc satis ut revincatur Pa-
schalis tui vel falsitas vel temeritas? Falsitas,
si Auctores istos, id quod profecto debuit, inspe-
xit; temeritas, si aliena nixus fide ac diligentia
pronunciavit , *Jesuitas docere amorem Dei non
esse necessarium ad salutem .*

Adsunt hic eruditissimi & celeberrimi Socie-
tatis Theologi; plerique alii aut illorum dum-
taxat sunt imitatores , aut eorum scripta in epi-
tomen cogunt. Quid habes ad hæc quæ mani-
bus, quæ oculis tenentur, quod respondeas?

Oppono istis, ait Timantes anxius æque ac
stupens, enumerationem eodem loci a Paschale
productam, ex qua celeberrimos Societatis in
Gallia Theologos aliud sentire constat. Iesui-
tam a Paschale inductum audi: Hoc pacto no- „ *Epist. X.*
stri laborioso illo amandi Dei onere homines ,
relevavit: quod probè stabiliri tanti ad publi-
ca commoda interesse putavimus, ut Annatus ,
Pinterellus , Moinius, & ipse Sirmundus , socii
nostri, pro illa doctrina, cum oppugnata fuit,
strenuè decertarint. Opinor, Sirmundus tanti
est, quanti Sanchez, quanti Suarez aut Layman-
nus, aut alii etiam fortasse plurimi in unum col-
lecti.

II.

Risum Abbas non tenuit, ubi postrema hæc
Timantis audivit verba. Quid? tu, inquit, hunc
Sirmundum esse percelebrem illum Sirmun-
dum putas, qui, fremente nequicquam Janseni-
stæram invidia , tantum eruditos inter nomen
*Quis sit iste
Sirmundus de
quo mentio-
nem epistola
decima Pa-
schalis facit .*

VII. DIAL. famamque retinuit, non solum apud Catholicos, sed apud ceteros, cujuscumque demum sectæ factionisque sint? alius ab eo, iste de quo loquitur Paschalis, est. Sed ignoscendus tamen error tuus; hunc Paschali debes. Etenim cum appellatis Patribus Annato & Moinio, viris non obscuris, & non una dote claris, subjungitur quasi ad cumulum, crescente veluti per gradus oratione, & ipse *Sirmundus*: quis alium a magno illo Sirmundo credat appellari? Unius enim illius nomen pervulgatum est, nec tam suo nomine quam cognomine dignoscitur. Cum autem illi, de quo fit hic mentio, additur honoris causa prænomen *ipse*, qua voce plus eidem videtur quam Annato, quam Moinio tribui auctoritatis & famæ; quis apparet ambigendi locus, quin de germano & famoso Sirmundo fiat mentio? Da, è sexcentis qui Provinciales legerint, da, inquam, sex, qui labem toti Societati & maculam inustam esse gravissimam non arbitrentur; cum objectam id criminis audiunt Sirmundo, quem clarissimum illius esse lumen & ornamentum norant. Id scilicet cum cæteris tute credidisti, atque illum Suari, Sanchi, Laymanno, Molinæ, Cardinalibus Bellarmino & De Lugo opposuisti: ignosco. Jam rem ipsam accipe.

Is, de quo agit Paschalis, vix quicquam Sirmundi, præter nomen, habet, homo non magni ponderis, & obscuræ famæ. Nulla erit in me tamen mora quominus, si quid & ille dixerit, expendamus: ejus enim doctrina pejorem in partem trahitur, nec in eum, qui male ipsi subjicitur, sensum est accipienda. Illud antea videamus, num pro eadem defendenda Pinterellus,

Ius, Annatus, & Moinius strenuè decertarint. Latet enim hic non minor amphibolia, ut hoc levissimè dicam, nec minus astuta quàm in ipso Sirmundi nomine. Habes hic Jesuitarum Apologias contra Theologiam Moralem? inquit Abbas.

Cui Timantes: Nihil hic eorum desideratur quæ in utramque partem scripta sunt. In iis tamen quæ pro se scripserunt Jesuitæ, peregrinus aliquantisper, fateor, hospesque sum; parum ea legi. Inamœno sunt exarata stylo: juvat me Paschalis, ac legentem tenet. Huc adde quod luccet in eo nescio quis veri color, qui sua sponte persuadet, facitque ut respuant aures ac fastidiant farraginem illam locorum quos ad illum refutandum ejus adversarii coacervarunt.

Nempe sic optimè atque integerrimè judicatur, ait Abbas ridens, cum altera tantum pars litigantium auditur. Vix ea; sumit librum qui Patri Pinterello vulgo tribuitur, hoc notatum titulo: *Impestura & errata libelli qui inscribitur, Theologia Moralis Jesuitarum, per Abbatem du Boisic*. Legit locum a Paschale laudatum, in quo Auctor aliud nihil agit, nisi propugnat hæc Tridentini Concilii verba: Attritionem quæ ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen cum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere. Ibi ostendit Pinterellus eorum opinionem qui attritionem cum Sacramento ad conferendam gratiam sufficere censent, Theologis ferè omnibus placere, præsertim post Concilium Triden-

VII. DIAL.

III.

Pinterellus Antonii Sirmundi opinionem de amore divino nō propugnat, ut Paschalis docet.

2. par. p. 52.

» Sess. 14. c. 4.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

VII. DIAL. tinum: & quamvis opinionem contrariam isti Theologi hæreseos nota minimè afficiant, a ple-
risque tamen ut temerariam notari; adeo diser-
tis expressa verbis Concilii super ea re sententia
videtur esse. Hoc amplius. Sorbonæ censuram
citatur anno 1638. editam, qua idem planè affir-
matur. In hoc Pinterelli scripto ne vox una qui-
dem apparet, quæ amorem Dei ad salutem ne-
cessarium non esse significet. Quoniam igitur
pacto, quas bonæ fidei securus leges Paschalis
hunc Theologum iis annumerare audent, qui opi-
nionem hanc tuentur, ejus auctorem Sirmun-
dum facit, *Amorem Dei non esse necessarium ad
salutem?* Ergone cum Theologis Catholicis
Concilii Tridentini de attritione doctrinam
propugnare nemo potest, quin vocetur in suspi-
cionem opinionis nefariæ bellum divinæ Cari-
tati sceleratum indicentis?

Atqui, excepit Timantes, a tuo Jesuita, quem-
admodum ejus voces Paschalis refert, amoris
Dei onus difficile ac molestum appellatur.

Nihil in vocibus immutandum, Abbas retulit.
En illas, ut ab ipso Paschale recitantur. *Æqui-
rari consentaneum igitur fuit, illud durum &
difficile ad obtinendam justificationem perfectæ
contritionis, id est, caritatis actus præceptum re-
solvi: aquum, inquam, fuit institui Sacramenta
qua defectum illius supplerent, nec tam arduam
animi affectionem requirerent.* Si perfectæ con-
tritionis legem gravem ac difficilem esse dixit,
utique dixit auctoribus ac ducibus Theologis
propè innumeris; ac verissimè dixit, quo illud
nimirum sensu tot eruditissimi viri dixerunt. Per-
fectæ contritionis actus, divini amoris purissimi
actum

actum includens, Christianæ virtutis actus heroicusest, illi amor, quo nos propriè ac perperam diligimus, planè oppositus, cujus excludit extinguitque motus omnes, etiam eos qui videntur esse maximè legitimi. Extrahendus per hunc scilicet actum è peccati cœno est homo perditus ac nequam; perfringendæ hoc impetu ejus catenæ, ac ferrea voluertas illa, ut Augustinus loquitur, qua constrictus scelerei suo adhærescit. Ad actum hunc opus est gratia è potentissimis unaquæ in misericordiæ divinæ thesauris delitefcâr. Quid plura? Tantum habet actus iste difficultatis, adeò cum naturæ corruptæ illecebris pugnat, ut paucis illum Theologia Portus-Regii concedat; eaque fuerit causa vel potissima cur olim ibidem tot homines, qui ad pœnitentiæ remedium confugiebant, a Sacra Mensa repellerentur annos totos, etiam in ipso Paschate, quicquid Ecclesiastica lex contra præciperet. Tantæ molis est actum hunc elicere!

Quis igitur in dubium vocare potest, si modo stet hoc, nempe attritionem ad redeundum cum Deo in gratiam sufficere cum Sacramento; quis, inquam, dubitet, quin beneficium sit Novo Testamento præcipuè concessum, ac debitum Christi Sanguini pro nobis fuso, & per Pœnitentiæ Sacramentum peccantibus adhibito, privilegium? Siquidem hoc pacto faciliùs cum Deo in gratiam redimus quàm ii qui veteris jugo Legis premebantur. Quorsum igitur pertinuit exclamare tam tragicè, ut Paschalis hic vociferatur: *Ah! mi pater, nulla tanta patientia est, quam non exhaurias! nec ista flagitia audiri sine horrore possunt.* Secundum hæc verba sequitur be-

VII. DIAL. ne longa concio novis imposturis & calumniis referta; in qua Sacrae Scripturae loci de divina Caritate ad fraternam & Christianam Caritatem vulnerandam ac diris modis concidendam adhibentur.

Legere perrexerunt, quæ hoc de argumento Pinterellus scribit, quicquid item habent Annaei & Moinii Apologiae.

Eò recidunt omnia non ut sententia Sirmundi, qualis illi tribuitur, propugnetur, sed ut defendatur ipse, demonstreturque mentem ejus aliorum, atque senserit, ab adversariis fuisse acceptam, nihilque in ejus verbis inesse durius, quàm quod in aliis plerisque Doctoribus Catholicis legitur, quos in jus vocare nemini hætenus in mentem venit.

Timantem urebant ista & implicabant eò magis quò longius procedebat sermo. Evagatus ultro citroque, sed extra chorum, ut ajunt, tandem duriusculè Abbatem cōpellat; &, Quousque nos, inquit, anxios tenes? an dubitas hunc mihi saltem Sirmundum dedere? Cui Abbas: An tecum postea sum de deditioe acturus, & qua lege, videro: sed illum ipsum quem tibi permitteri postulas, an retinere possim actueri, cogito.

Parum hoc interest certe nostra, inquit Cleander: neque id scire aut agitare magnopere laboramus. Patimur ego & Eudoxus quietos esse hujus optimi Patris manes, ante annos, ut apparet, amplius quinquaginta demortui. Quid quod Jesuitarum doctrinae, & famæ, quæ tibi haud paulò plus quàm nobis omnibus videtur esse cordi, satis consultum est tot Scriptorum Socie-

tatis, quæ modo eam in rem laudasti, testimo-
niis. Iste privatus, ut cum Patre Moinio poe-
ticum in morem loquar, neque Gigas fuit, neque
Geryon aliquis tricornis, cujus libello & aucto-
ritati tantum tribueretur, ut de omnibus idcir-
co pronunciaretur Jesuitis: *Eo usque devene-
runt impietatis, ut de interiori Divini Amoris
actu consilium dumtaxat esse, non præceptum
contenderent.*

VII. DIAZ.
„ Manifeste
„ Apologe-
„ tique pour
„ la doctrine
„ des Jesuis
„ tes.
„ Theol. Mo-
„ ral.
„

Vera narratis, subjecit Abbas: sed paulò vo-
bis pertinacior est hic Timantes: aliis ad ratio-
cinandum principiis, quàm vos, utitur. Faciam
illi modo satis.

Imo excepit Timantes, vis argutari; verita-
tem malis captionibus ac tendiculis implicare
tentas.

Ad hæc Abbas: Nequaquam hercle: id ago
urum ut lucem aliquam rebus per se implicatis
& obscuris offeram. Non semel animadverti
Paschalis artificium in eo versari vel maximè,
ut noctem ac tenebras offunderet, ut è minutis
dicendo faceret magna: quæ Wendrokio dein-
de cum tradidisset, ille mentis impetum ad re-
rum imagines producendas, ut perhibent, vivide
& prompte secutus, fabricabatur sibi ex iisdem
spectra immania, & in ea styli mucronem gla-
diatorio furore distringebat; quo abreptus æstu
it solœcismos interdum offendebat præceps,
quibus inquinantur Latinæ locutiones aliquot
lois ab eo non malè confarcinatæ, ob quas
apud genuinæ latinæ ignaros Cicero suarum
partium habitus est.

Papæ! Solœcismos tu mihi in Wendrokio?
retulit Timantes excandescens, istæ quidem je-
sui-

IV.
*Latina VVen-
drokii inter-
pretatio men-
dosa multis in
locis.*

312 CLEANDER, ET EUDOXUS,
VII. DIAZ. suitarum calumniæ sunt. Plus, mihi crede, latinitatis & elegantiae est in ejus notis ac interpretatione, quàm in Petavio, Sirmundo, Maffejo, cæterisque ipsorum Scriptoris in unum liquatis.

Timantem interpellans Eudoxus, Non agitur, ait, de Wendrokii solæcismis: etsi nuper ab erudito Abbate monstrati mihi sunt in eo nonnulli qui me fefellerant; qui te, credo, etiam fugerint: sed hoc aliàs. Nunc id quæritur, Abbas ornatissime, ut super ea re quæ venit in controversiam, Timanti, si potes, satisfacias.

Ego vero, excepit ille, & lubens. Ad institutum ergo regrediamur, & Provincialis decimæ locum repetamus. Legit eundem ipse.

„ Sivi ut liberè has omnes ineptias effutire;
„ quibus humana mens divinam Caritatem tan
„ indignis modis ludificatur. Ille autem, At noster, inquit, Antonius Sirmundus mirum in hoc
„ argumento quàm triumphet, in eximio illo fibello, quem *Virtutis defensionem* inscripsit; ubi
„ Gallis Gallicè loquitur, ut ipse monet in præfatione. Sic disserit Tom. 2. sect. 1. pag. 12. 13. 14.
„ &c. *Diligendi Dei præcepto homines obligari affirmat Sanctus Thomas statim ab usurpationis.*
„ *Hui! tam cito? Scotus, singulis Dominicis: Quæ ratione fretus? Alii cum urget gravis tentatio.*
„ *Rectè, si non esset alia via effugiendæ tentationi.*
„ *Sotus, post acceptum aliquod à Deo beneficium:*
„ *Sanè, ad memorem animum significandum. Quidam, in mortis articulo: Nimis serum est. Ne*
„ *illam quidem obligationem urgere putem, quoties*
„ *Sacramentum aliquod usurpatur: sufficit enim*
„ *attritio cum confessione, si commodè fieri possit.*

*Suarez, quandoque nos obligari censet: at quando? Tuum, inquit, esto iudicium: ipse, quodnam tempus definiat, nescit. Quod autem ille nesci-
vit, nescio quis sciat. Postremo ex iis omnibus efficit Sirmundus nemini aliam esse obligationem impositam, si strictè rem accipiamus, quàm ut cætera impleat præcepta, etsi nullo in Deum affectu figatur, nec voluntatem suam ad ipsum convertat; dummodo non oderit. Hoc exequitur toto tractatu 2. Legerat isthæc Abbas, cum Timantem repentè adortus: Theologus es, opinor, inquit?*

Non sum, subiecit Timantes: nec Theologus Paschalis erat: nihilo segnius tamen, nihilo deterius de istis morum controversiis disputavit ac ratiocinatus est, quas dijudicare quilibet potest qui sensus communis expertus non sit.

Est ubi aliud quidpiam requiratur, inquit Abbas: nec, nisi Theologica quædam delibem, satisfacere tibi modo possum. Da mihi hanc, oro, veniam: non est longum.

Ac primò quidem nemo Theologus negavit unquam extare præceptum aliquod de diligendo Deo, quod implere necessarium ad salutem foret. Sed quia, ut rem explicarent, varia præceptorum genera distinxere Doctores, evenit ut in quibusdam inter se dissiderent.

Præceptum hoc affirmant simul generale & singulare esse. Generalis præcepti rationem habet, quia impleri, quàm latè patet, non potest, quin cætera impleantur præcepta; quorum violari vel unum nequit, nisi violata & extincta, quæ nos devincire Deo debet, Caritate. Spectatur ut præceptum singulare seu speciale, quia pro-

V.

*Præceptum
Caritatis quo-
modo dicatur
a Theologis ge-
nerale & spe-
ciale; affir-
mativum &
negativum,
&c.*

VII. DIAL. priæ cujusdam ac privatæ virtutis actus præcipit, nempe amoris; quorum natura diversa penitus est ab actibus aliarum virtutum, quibus alia præcepta observantur.

Secundo, præceptum hoc Caritatis negativum est, & affirmativum, ut loquuntur. Negativum præceptum dicitur, quatenus aliquid vetat; affirmativum, quatenus aliquid fieri jubet. Ita divini amoris præceptum negativum est, quæ vetat odium summi boni: idque non tantum de odio ipso *formali* est intelligendum, quod nullius ferè nisi Diaboli peccatum est; verum etiam de alio quolibet peccato: cum in quolibet ab alienatio & recessus a Deo includatur. Affirmativum est, quæ certis in locis ac temporibus elici a nobis actus divini amoris jubet: exempli causa, imminente morte, aut illucescente primæ ratione, cum infantiam ingressi nos respicere incipimus, ac Deum tanquam ultimum finem, monstrante ratione, cognoscere.

Præterea Theologi docent obligationem oriri ex aliquo præcepto, vel *per se*, vel *per accidens*: ipsis eorum verbis utor. Obligat *per se*, cum vi sua, nullo alio præcepto intercedente, ejus, quam respicit, virtutis actum præcipit. Ita per se obligat præceptum Caritatis, cum nullius alterius præcepti habita ratione, amoris divini actus ut eliciam, imperat. Obligat præceptum *per accidens*, cum obeundum est mihi aliquod officium, aut propulsanda tentatio; quorum neutrum fieri potest, nisi exercendo actum ab hoc præcepto imperatum. Ita si tempus incidat quo tenear Pœnitentiæ præcepto ad actum perfectæ contritionis producendum; tunc obligat me
præ-

præceptum Caritatis *per accidens*. Cum enim aliud nihil sit contritio, quàm detestatio peccati propter Deum summè dilectum, satisfacere non possum præcepto Pœnitentiæ, nisi actum divini amoris eliciam.

Paucis omnia complector. Constat inter omnes Theologos esse præceptum amandi Dei: hoc præceptum esse negativum, quia verat offendere Deum quocumque pacto: esse item affirmativum, quia obedienda certa nobis imponit officia. Rursus præceptum hoc generale esse, quia ad alia quoque omnia præcepta implenda pertinet; nec non esse speciale, quod obliget saltem *per accidens*; verbi gratia, si elicienda, ut dixi, contritio sit; & aliis quibusdam in locis. De his, inquam, omnibus convenit inter Theologos, neque iis non assentitur Sirmundus in toto, de quo nunc agitur, tractatu. Itaque id in eo non reprehenditur, sed aliud quidpiam: quod quidem illis sic objicitur, ut sileatur hæc omnia docuisse cum cæteris Theologis quæ satis superque forent ad leniendam, qua ipsius doctrina premitur, invidiam. Hoc unum igitur quæri nunc potest, quantum attinet ad hunc propriè Theologum; utrum scilicet, iis admisis ac positis de quibus inter omnes convenit, hoc præceptum, ut speciale & affirmativum est, obliget nos præterea non tantum *per accidens*, verum etiam *per se*, ad actus amoris exercendos; quibus, verbi causa, quispiam Deum sic alloquatur: *Amo te, mi Deus, ex animo*.

VI.

*Explicatur
Sirmundi doctrina de amore divino.*

Respondet Sirmundus, præcipi a Deo tum *Pag. 21.*
amorem, quem *affectivum* appellat, tum illum quem vocat *effectivum* & in agendo positum, qui
in

VII. DIAL. in eo cōsistit, ut ejus mandatis sedulò mos geratur: at præceptum amoris affectivi benignitatis quodammodo præceptum esse ac lenitatis, quo teneri nos Deus proposita sempiterni exitii pœna nolit. Quis enim pater, inquit, filiis præcipiat in hunc modum: Amate me: ni facitis, vos male perdam? Contra vero effectivi amoris & executionis præceptum, severitatis esse: quippe cui nisi pareamus, sempiterna nos pœna manet.

Pag. 29.

Nonnihil argutum hoc & subtile est, inquit Eudoxus. Imò nimis subtile, subjunxit Abbas: ac si hæc nostra Timanti censuræ satisfaceret, brevi decisam litem & compositam haberemus.

Ego vero, exclamat Timantes, censeo ridiculum hoc esse, absurdum, execrandum: convelli hac propositione morum omnem doctrinam, & pessumdari.

At tu, reposuit Abbas, mitte hæc verborum portenta: projice hyperbolas istas & ampullas. Valent dumtaxat ad perstringendam eorum aciem, qui nihil reputant secum, & introspiciunt. Res ipsas propius intueamur. Censetur Christianorum vulgus vehementer esse sollicitum quo pacto amorem hunc affectivum exerceat, eaque difficultate in via salutis retardari? Nullatenus profectò. Hoc opus, hic labor est, ut amorem illum exerceant qui a Sirmundo *effestivus* nuncupatur; cujus ope Dei mandatis diligenter obsequuntur. Hic ille amor est, cui reluctatur amor nostri pravus, quo cupiditas in vita perdomatur. Contra vero, fac nullum extare de amore *affectivo* præceptum, stare vero & vigere præceptum amoris *effestivi*; orbem tibi cmen-

emendatum dabo. Nihil relinquetur injustitiæ, invidiæ, praviæ æmulationi, dissidiis, impudiciæ, libidinibus, loci: abscedent illæ pestes procul, ac æternum exulabunt. Eodem enim isthæc recidunt tria; orbem purgari vitiis; amorem effectivum exerceri; & præceptum, quo imperatur is amor, impleri. Esto igitur, sit hæc doctrina: Sirmundi falsa; subtiliter nimis, & absurdè, si lubet, hanc distinctionem amoris utriusque commentus sit. Falluntur nihilominus, & vanæ obijciunt hominibus terricula, qui hac doctrina mores corrumpi, solvi disciplinam, & instituta sanctissima convelli clamitant.

Rem ipsam minutatim, quæso, consideremus, & exemplum ponamus è Sirmundi principiis ductum. Aliquis Dei mandata sedulo exequitur, sive impulsus illo salutari, pio, supra naturæ vires posito, metu, de quo Tridentina Synodus meminit, quem Spiritus Sancti donum esse, contra Lutherum pronunciat; sive incitatus ab aliqua alia virtute, quæ sit a Caritate diversa. Homo, verbi gratia, Christianus rei divinæ interest cum singulari pietatis sensu diebus Festis ac Dominicis; idque studio Religionis eum jubentis coli qui propter infinitam naturæ suæ dignitatem & excellentiam, rerum omnium, quantum est uspiam, obsequia, cultum, & venerationem promeretur. Eandem ob causam ad epulum Eucharisticum sæpe accedit, cum ipsi persuasum sit ex hoc facto, propter mactatam in sanctissimo Sacrificio victimam, honorem infinitum in Deum redundare. Eiusdem virtutis studio temperat a contumeliosis in Superos aut homines vocibus; versatur in sacris ædibus insi-

gni

VII. DIAL. gni cum modestia; honorem parentibus adhibet, quos Dei locum reputat obtinere; Præpositis suis subicit sese, dictoque audiens in omnibus est, obsequi se Deo sic ratus; adducitur misericordia, ut egentium subleuet inopiam; odio carnis & cupiditatum, nec non obedientia Ecclesiasticis legibus debita, ut jejunio corpus maceret; denique modo hac, modo illa piè impulsus causa, peccato se abstinere: aut, si quid peccat, ad delictum in Sacramento Pœnitentiæ detestandum aliqua una earum, de quibus diximus, virtute permoveretur, & ad Deum confestim redire. Hæc dum præstat, Caritatis præceptum negativum ac simul amoris *effectivi* præceptum implet.

Quæritur, num qui vitam sic institueret, nec tamen actum ullum expressum ac *formalem* divini amoris ederet, is violaret præceptum Caritatis, ac letali se culpa obstringeret? Id Sirmundus unum quærit.

Non id penitus unum, ait Timantes: circumstāciam, quæ ad rem una maximè pertinet, omittis, & quam Paschalis observavit: vel potius addis alias quibus exitialis hujus doctrinæ labes occultatur. Nimirum id Sirmundus contendit, ejusmodi hominem divinis mandatis obtemperare *sine ullo erga Deum affectu*; atque adeò legem ab eo servari, Judæi ritu & more, non Christiani. Ausculta Paschalem.

» Ex his omnibus efficit Sirmundus, *Qui nullo in*
 » *Deum affectu feratur*, nec voluntatem suam ad
 » ipsum convertat, dummodo nō oderit, & cæteris
 » mandatis obsequatur, eum legi divinæ satisfacere;
 » quod satis est ut culpa vacet. Hoc secundo
 » Tractatu toto probat. Has voces nota, quæso,

Qui

Qui nullo affectu in Deum feratur.

Ego vero illas probè notavi, excepit Abbas, simulque insignem in illis imposturam contineri vidi. En tibi librum: ostende ubi scriptæ in eo sint. Huc te provoco. Evolve paginas 16. 19. 24. 28. à Paschale laudatas: in iis hæc verba si deprehendis, nihil causæ dico, quin mihi nomen impostoris, quod illi modò dedi, meritissimò tribuas. Sirmundus in hac tota quæstione, in qua affectivum amorem opponit amori effectivo, nihil excludit ab effectivo amore, præter affectum aut rationem puræ Caritatis, cum hominem alterius virtutis alicujus impulsu moveri vult. Id præcipuè in hoc Tractatu spectat, ut examinet, *An liceat metu, spe, aut alio quàm puri amoris divini affectu, ad agendum impelli*: quod ipse in præfatione monet, atque id legenti brevem hunc Tractatum, aut partim, aut omnem, adeò clarè patet, nulla ut dubitatio relinquatur. Sed ipsummet audire juvat.

Recitavit Abbas ejus paginam 22. Qui sedi- „
vino illo succensus igne non sentit, & officii ta- „
men sui numeros omnes aliqua pia ratione per- „
motus ita implet (istas vicissim observa, quæso, „
voces, *Aliqua pia ratione permotus*) ut nullum „
habeat in voluntate affectum, cogitationem nul- „
lam in mente, nullam in sese facultatem, quam „
non exequendæ Numinis voluntati devoveat, „
ubi ejus gratiæ amittendæ periculum imminet; „
qui rationem ducem ita sequitur, ut ab ea regu- „
la in re quapiam gravioris momenti non disce- „
dat: is, inquam, primum & maximum illud man- „
datum strictè servat: &, quod necesse est suffi- „
citque ad salutem, præstat.

Fal-

VII. DIAL. Falsò itaque, perrexit Abbas, asseritur Auctorem hunc satis habere si Christianus Judaico more seruet legem, & externum, quod præcipitur, opus impleat, nullo voluntatis affectu: siquidem pia nos aliqua ratione moveri vult, cujus vis tanta sit, ut primas Deo semper concedamus. Age enim, quæ subjungit etiam accipe. Ita ut
 „ illi nihil æquiparemus, neque inter ejus ac rei
 „ creatæ obsequium fluctuemus, ultro dubitantes
 „ Incertique utri nos addicamus: multò verò mi-
 „ nus ipsi rem anteponamus ullam, & ab ejus vo-
 „ luntate nos abduci patiamur.

Ad hæc Timantes: Bellissimè rem totam, inquit, explicuisti: atque utinam hæc planè Sirmundi tui mens fuerit. Ut ut est, hancine doctrinam tueris totam, & singula, quæ complectitur, propugnas?

Neutiquam id volui, respondit Abbas. Sto ab illa Jesuitarum turba quos laudavi tibi, & contrà sentire demonstravi. Cum illis censeo imponi penitus nobis a Caritatis præcepto per se sumpto necessitatem eliciendi re ipsa identidem divini amoris *formales* actus, ut loquuntur ipsi, distinctosque ab actibus obedientiæ, metus, religionis; & ejus, quem Sirmundus narrat, amoris effectivi. Sed licet interdum Auctorem defendere, tamen si doctrinam Auctoris non defendas, uti jam dixi. Hoc etiam addi putem posse ad eum purgandum & tutandum.

Primum, id princeps non dixit: complures Theologi antea sic erant locuti. An penes te hic est, inquit Abbas Timantem compellans, liber Doctoris Lovaniensis, cui nomen *Dubois*, Regii Sacræ Scripturæ in Academia illa Profes-

foris, de propositionibus ad mores pertinentibus, Alexandri VII. censura notatis anno 1665. & 1666.

Est, ait Timantes: nihil exit illic ejus generis, quod mihi non perferatur, Doctorum Theologicæ Facultatis nonnullorum opera, quibus amicusutor. En illum tibi.

Videtur iste mihi Scriptor homo sincerus & candidus, inquit Abbas. Quam ego & tu improbamus opinionem, ille similiter averfatur & refellit. Antetamen quàm eandem refuter, vide quam multos recenseat, a quibus traditam fuisse docet. Bannem ejus defensorem nominat, insignem illū Dominicanæ Familiæ Theologum; Cardinalem Cajetanum, ejusdem Ordinis alumnum; Marchantium; Joannem Sanchez, (quem cave cum Jesuita ejusdem nominis confundas) Jansenium Gandavensem Episcopum, Molanum Doctorem Lovaniensem. Erant illi omnes ob eruditionem, dignitatem, gradum, adversarii longè illustriores, & Paschale digniores, quàm Antonius iste Sirmundus. Sed hostes ille sibi ex una Societate quærebat.

Nudiustertius non nemo ita mecum agebat; quod in mentem Jesuitis venire ex re ipsorum foret. Vides, inquebat, ut triumphent Jansenistæ, seque contra omnes adversariorum petitiones tutos, adversus omnia Ecclesiæ fulminas præclare munitos arbitrentur, si quem erueret Thomistam potuerint, ejus locutiones in Gratiæ negotio ad ipsorum loquendi modum accedant: etsi revera Thomisticam Scholam planè derideant; ejus doctrinam *ineptam*, cum animi sui sensa inter se familiariter aperiunt, dictitare

VII.

*Quamini-
què cum Je-
suitis agent
adversarii.*

VII. DIAL. non cunctantur; putâtque, auctore Janfenio suo, ab Augustini mente ac systemate longo intervallo disjunctam. Cur ergo ad omni liberandum culpa, vel excusandum saltem Jesuitam, nō erit satis, si proferre possit, ut in hac Sirmundi causa licet, Doctores celeberrimos, Cardinales & Præsules, quos ad hunc honoris gradum nihil præter eximiam probitatem & scientiam evenit? Alius nescio quis Scriptor, mihi non cognitus, qui Florimundi Plessæi nomen sibi adscivit, pro Sirmundo citat veterum Theologorum clarissimos, Antoninum, Sylvestrum, Almainum Parisiensem Doctorem, Toftatum, Gersonem, aliosque plurimos, quorum verba Sirmundianis omnino congruunt.

Deinde ad hanc opinionem ideò tantum hic Jesuita proclivior est visus, quòd in ea esse Divū Thomam existimaret. Ipsum consulamus pag. 15. Videtur, inquit, negare Divus Thomas 2.2. „ q. 44. art. 6. ad 2. ac satis habere, ad vitandam æterni supplicii pœnam, ut nihil cæteroqui contra „ sacram Caritatis legem faciamus.

Hic Timantes: Docuit enimvero Wendrokium, quam graviter Sirmundus esset hallucinatus, qui doctrinæ hujus auctorem Divum Thomam faceret.

Tum Abbas: Nusquam Wendrokium alibi magis quàm hoc loco blateronem, & inanes auras disputatione futile verberantem, perspexi. Quisquis probè intellexerit, in quo tota vertatur quæstio, quid doceant de Caritatis præcepto Theologi, quæ vobis ego exposui cum cura; is facile cognoscet concedi a Sirmundo impunè posse quæcumque contra illum fermè Wendrokium

kius è Divo Thoma citat neque ex iis effici Sanctum Thomam in alia quàm Sirmundum fuisse sententia . Sed hoc in præsentia nequaquam indagamus . Mentem Divi Thomæ rectè an secus hic auctor acceperit ; verè an falsò ratiocinatus super ea re fuerit Wendrokus ; manet hoc tamen & constat ducem extitisse Sirmundo Divum Thomam , quem ille , perperam fortasse , putaret sibi prævisse . Neque illud verum non est , ex eo , quo mentem suam Divus Thomas exprimit , modo , datam Sirmundo ansam , cur ita putaret , fuisse . Ipsius Divi Thomæ locum , quo nititur , adeamus , ait Cleander : quatenus venia ipsius hallucinationi danda sit , hinc intelligemus .

VIII.

*D. Thomæ
locus de amore
Divino .*

Inspectus illico Divus Thomas , quo illum loco Sirmundus laudat . Quærit ibi Angelicus Doctor , utrum hac in vita impleri præceptum amoris divini possit . Præter varias , quas proponit sibi difficultates , hanc etiam objicit . Quicumque non implet præceptum , peccat mortaliter : si ergo hoc præceptum non potest in via servari , sequetur quod nullus possit esse in vita ista sine peccato mortali . Posteaquam explicuit quo sensu possit hoc præceptum in hac vita impleri , quo non possit ; objectæ difficultati sic respondet . Dicendum quod sicut miles qui legitime pugnat , licet non vincat , non inculpatur , nec pœnam meretur ; ita etiam qui in via hoc præceptum non implet , nihil contra divinam dilectionem agens , non peccat mortaliter . Hic locus , inquit Cleander , si potuit Sirmundum in fraudem inducere , alium etiam potuit .

2.2.7.44.
ar.6.ad 2

Nihilominus , excepit Abbas , sic existimo , Sirmundum .

VII. DIAL. mundum eò loci sententiam Divi Thomæ affectum non fuisse. Cæterum vel ipsa, quam subjecit huic quæstioni Pater ille optimus, clausula veniam eidem exoraret; quamvis primus omnium id docuisset, quod tam multi antea

Pag. 29. tradiderunt. Ita hunc articulum claudit. Non-
 „ strum est ejus paterna bonitate non abuti, amo-
 „ re adversus illum duci, nulla commodi nostri
 „ habita ratione; quo pacto filii patrem colere so-
 „ lent, ex animo, quantum & quamprimum fas
 „ est. Etsi enim, quod animadverti velim, Deus
 „ pro sua singulari benignitate posset nos libera-
 „ li & ingenuo illo, qui filios decet, metu ad felici-
 „ tatem sempiternam perducere; cujus metus be-
 „ neficio ad percipiendos Sacramentorum fructus
 „ nos compararet; itamen, quemadmodum hæc
 „ agendi ratio minus illi accepta est, sic minus est
 „ usitata, minus diuturna, & fraudi etiam atque
 „ errori magis opportuna. . . *Qui habet manda-*
 „ *ta mea & servat ea, ille est qui diligit me;* inquit
 „ Deus: diligit opere, quantum stricta lex postulat,
 „ ac citra culpam. Verum addit idem Deus: *Qui*
 „ *non diligit me, sermonem meum non servat.* Non
 „ servat, inquam, profecto diu. Quocirca San-
 „ ctus Antonius nullum telis omnibus Tartari
 „ munimen & scutum opponi certius posse dice-
 „ bat, quàm amorem Christi. Cætera munimen-
 „ ta brevi evertuntur & corruunt.

Quæro jam ego, subjunxit Abbas, qui sic lo-
 quatur, an is divinum amorem è Christianorum
 animis evellere & exterminare dicendus sit?

Ad me quod attinet, ait Eudoxus, clementiæ
 partes amplector: itaque censeo, si Wendrokii
 altera editio in lucem prodierit, mutandam esse

tertiæ Notæ inscriptionem : *Antonii Sirmundi VII. DIAL.*
adversus hoc præceptum intolerandi errores pro-
ponuntur . Sufficit hoc appellare hallucinationem, Theologicam argutationem, atque, ut Abbas eruditus nominavit, præposteram subtilitatem in pietatis opusculum non sat prudenter illigatam . Poterat Sirmundus absque hujus alienæ distinctionis præsidio tueri, uti fecit, Tridentini Concilii doctrinam contra illos, qui docere ausi sunt actionem omnem, quæ propter Deum perfectè dilectum non fiat, peccatum esse .

IX.

Quare Jesuitarum adversarius litera de caritatis actum moverint .

Quod antea sum pollicitus, non muto, retulit Abbas . Hanc spem vobis ostenderam fore ut convenirem ultro in deditiois leges, ubi me arcemque meam aliquandiu tutatus armis essem. Videor id mihi non segniter præstitisse . Atque adeò mora in me ulla non erit quin addam aliquid : modo Timantes pro sua parte candorem hunc imitari meum & æquitatem velit .

Videndum prius, inquit Timantes, quas deditiois istius proponas leges .

Fatebor, ait Abbas, hanc Sirmundi distinctionem, qui præcepto stricto & severiori amorem *effectivum* imperari doceat, benigniori autem præcepto amorem *affectivum* juberi, esse commentitiam aliquatenus . Qui enim præceptum impositum hic dicit, is dicit aliquid oppositum consilio, ac proinde præceptum strictè sumptum . Concedam illud quoque, doctrinam hanc a suo contextu avulsam, in quo valdè mitigatur, durum habere nonnihil, & merito rejiciendum: neque Divi Thomæ, qua se tuetur, auctoritatem, aut Cajetani, aut Jansenii Gandavensis, aliorumve, tanti esse, ut approbanda idcirco videretur .

Dicis aliquid, ait Timantes: at quid vicissim concedi postulas tibi? Hoc unum, respondit Abbas, ut quandoquidem Theologi Societatis, quorum tibi principes bene multos produxi, aliter & fenserunt & locuti sunt atque Antonius Sirmundus; deinceps ne dixeris, *Jesuitas docere amorem Dei non esse necessarium ad salutem*, neve hanc Societatis doctrinam appelles.

Huius magnum petis, reponit Timantes; neque hoc tibi possum annuere, nisi consultis prius nostris, qui hoc mordicus tenent; & quorum apud me major est auctoritas, quàm ut ab iis velim eorumque usitata loquendi ratione desciscere.

Quoniam igitur, inquit Abbas, sine istis quidpiam statuere nefas ducis, optimè feceris, cum eosdem consules, si illis renunciaveris, non nihil offendi homines tot locorum depravatione, ac doctrina Paschalis in hac decima epistola; qui cum doctrinam Societatis, vel potius celeberrimorum Theologorum de attritione, oppugnare simulet, non modo illam sic proponit, ut nihil in ea Jesuitæ agnoscant suum; verum etiam satis indicat se occasionem inde captare nonnulla, quæ fuerunt a Tridentino definita, labefactandi: duas istas propositiones, *Attritio sufficit cum Sacramento, Actus amoris Dei non est ad salutem necessarius*, nullo inter se vinculo, ut jactatur, iunctas esse: Jesuitas, qui primam defendant, astipulantibus sexcentis Theologis, utpote consentaneam doctrinæ Concilii Tridentini, alteram simul repudiare: ex altera nihil deduci debere, aut posse quod alteri faveat noceatque, ne in certis quidem rebus & materiis, quæ viderentur alicui for-

fortasse spectandæ separatim & a quæstione uni- VII. DIAL.
versim considerata secernendæ: facilè rationem
ipsis reddi posse, illius diversitatis, quâ reperire
est inter Theologorum systemata, de tempore,
quo tenemur ad eliciendum actum interiorem
& *formalem* amoris Dei; sed ea lege ut suam vi-
cissim ipsorum adversarii proponant hypothe-
sim, &, quid super eo negotio sentiant, dilucidè
fateantur; ut ad veræ solidæque Theologiæ
principia & regulas exigatur. . . .

Provinciam das Timanti arduam & diffici-
lem, interpellat Eudoxus. Mittamus, obsecro,
isthæc omnia persequi articulatim; & ad san-
ciendum fœdus, ac pacem potius faciendam, sed
veram, perpetuam, integramque, convertamur.
Pacis caput hoc esto, quod vobis mirum videbi-
tur: sed audite quas condiciones adjiciam.
Cocamus, inquam, omnes in eandem factionem
& turbam; idem studeamus, idem sentiamus. Je-
suitarum commodis gloriæque totus adhuc de-
ditus Abbas eruditus fuit: tu, Timantes, in Jan-
sanistarum jurasti verba: ego & Cleander mediæ
quodammodo, & neutri addicti fuimus parti.
Durum est amicos ita dissociatos esse ac divul-
sos. Quamcumque amplectemur partem, ea
ultra nos libenter accipiet. Apponerent lucro
Jesuitæ amicum & suarum defensorem partium
strenuum, vehementem, confidentem, qualis hic
Timantes est. Quod si Abbas ornatissimus Jan-
senistis adjungeret sese, non levem illi profectò
ad bonas partes factam esse accessionem existi-
marent.

Hoc statuere, quod proponis, non levis mo-
menti & consilii est, interpellat Timantes; opus

VII. DIAL. deliberato. Sed, age, conditiones audiamus. Nihil in iis est, retulit Eudoxus, nisi justum ac legitimum: iis, quæ tua est æquitas, ultro assentieris; nec eas, spero, Abbas clarissimus aut Cleander improbabit. Non id agitur ut expendatur jure an injuria contendant ambæ partes, & litem adversariis inferant: non ut singillatim excutiantur varia doctrinæ capita quæ vocantur in controversiam. Deponamus opiniones præceptas animis, quibus utrique causam firmari suâ putant. Adhibeatur a nobis una modo ad judicandum regula, sinceritas & bona fides.

Perplacet, exclamat continuò Timantes: scis ea me præ cæteris laude capi. Hac parte, fateor, una facillimè vinci possum. Sed hoc latè pater, meque, ut sum comparatus, nonnisi ægrè ad se reducerent ea via Jesuitæ: multis apologiis ac defensionibus complanandum iter foret.

Atqui viam hanc ipsam, inquit Eudoxus, tibi facilem & expeditam dabo: te per iter notum, & sæpissimè tritum, deducam.

Quodnam autem? rogavit Timantes.

Per ipsas, respondit Eudoxus, Provinciales Litteras: eas insistam unas. Id peto ut bonam istorum, quibus favere te profiteris, fidem ostendas in quarta, quinta, sexta, & septima epistola ad Provinciale, de quibus injectum tibi jam nonnihil suspicionis est. Id si facis, ego & Cleander tui sumus.

Ad hanc vocem renidens Timantes: Nihil hic negotii est, ait: sed hoc sædus, has leges ab ornatissimo etiam Abbate subscribi velim.

Fiet, inquit Abbas. Tù id modò vide ut stes promissis: eamque, ni facis, irrogatam tibi pœnam

nam scito, ut adversarium te Jansenistæ deinceps VII. Dial.
tam infensum habeant, quàm hæctenus clientem
ac fautorem strenuum sunt experti.

Accipio conditionem, subjecit Timantes: non
magni periculi ac damni esse nobis aleam hanc
certo scio. Majoris est istæ vero, quàm reris,
excepit Cleander. An unquam citatos a Pascha-
le locos cum ipsis Societatis Theologorum li-
bris contulisti? Nunquam, inquit: sed quin-
modo, si jubes, conferam, nihil prohibet. Tibi
hanc operam libentissimè navavero, licet inuti-
lem & supervacaneam. Serum est, respondit
Cleander, inchoare: facies per otium, ac sedulo:
mox, cum erit commodum, nos commonebis, ac
rationem laboris tui reddes.

Hujus laboris, adjecit Abbas, quem ingratum
fore tibi ac injucundum conjecto ex illa indole,
quam præ te fers, ignea & vivida, magna pars a
me recidetur. Missum te faciemus, ubi quatuor
aut quinque dumtaxat præstiteris. Primum ut
ostendas in assertionibus aut principiis vel unius
Jesuitæ, omnia aut minimam illorum partem
quæ ipsis quarta Provincialis attribuit, quod spe-
ctat peccata impiorum, ganeonum, & eorum qui
ad flagitia occalluere. Alterum, ut demonstres
eosdem jure accusari in epistola quinta, quasi qui
recentibus in imperio Sinensi Christianis, co-
piam & facultatem dederint cultum falsis Deo-
rum simulacris adhibendi; eam ob rem fuisse
ab illis inductam in mores intentionis Directio-
nem, & Christi cultores ita institutos ut doce-
rentur, fas ipsis esse fictorum imagines Numi-
num venerari foris & palàm; modo clam ac ta-
cita mente suam adorationem referrent ad la-
ren-

VII. DIAL. tentem sub veste Christi è Cruce pendentis effigiem . Item, quod ibidem additur, Jesuitas, qui regiones easdem incolunt , in suorum neophytorum cœtibus non proponere adorandam Christi Crucifixi imaginem; neque de Servatoris necce acerbissima , sed de illius tantum gloria unquam ad eos verba facere . Tertium est, ut Paschalem a mendacii & fallaciæ crimine defendas , cum citat Filliucii locum in jejunii causâ . Quartum, ut a te ostendatur in Valentia locus, de Simonia , prolatus a Paschale in hæc verba : *Si detur temporale pro spirituali, hoc est, pecunia pro Beneficio, deturque pecunia ut pretium Beneficii, aperta Simonia est: SI VERO DETUR, NON TANQUAM PRETIUM BENEFICII, SED TANQUAM MOTIVUM AD RESIGNANDUM, non est Simonia.* Quintum, ut doceas quo jure idem Baunii locum mutilaverit, in quo agitur quemadmodum Sacerdos teneatur ad Sacra facienda , quæ se facturum fidem dedit ei a quo stipendium accepit: qui Baunii locus, si proferatur integer, nihil, ut videtur, habet quod omnibus probari non possit ac debeat ; nec vero pugnat cum eo quem Paschalis opponit . Istas quinque si mihi expedire potes, petrexit Abbas, dedo me tibi , & in tuas partes convolo , uti jam Eudoxus proposuit ac stipulatus est .

Præsto sum, exceptis fidenter Timantes : quod petis dabitur .

Ad hæc Abbas : Si effectum hoc dare non potes, ne tum quidem te victum rebor, nec arma cogam prius deponere quàm adducam te ad assentiendum mihi de quibusdam aliis capitibus ; idque nisi perficio, victum ipse me confitebor.

Pri-

Primo nisi tibi demonstrem, idque clarè ac evi- VII, DIAZ,
denter, doctrinam probabilitatis non esse Jesui-
tarum inventum, ipsorum propriam non esse,
nec ab iis traditam, nisi cum numeroſo Docto-
rum è Scholis omnibus, Ordinibus, & Nationi-
bus lectiſſimorum grege: talem ab ipsis non do-
ceri qualem iisdem Paſchalis affingit; ac plena
fraudis, mendaciorum & ſœdiſſimæ in citandis
Auctorum locis corruptelæ eſſe quæcumque in
ſuis Litteris ſuper ea re confirmat. Secundo niſi
Sinensis Idololatriæ crimen Jeſuitis impositum
certiſſimis auctoritatibus, testimoniis clariſſimis,
& firmiſſimis ita diluam, ut tute ipſe, Societatis
inimicorum audacia & imprudentia percuſſus,
obſtupescas. Tertio niſi eximam tibi omnem
ſcrupulum de integritate, atque innocentia Va-
lentis, ac Vaſquesii in iis quæ ille de Simonia,
hic de Eleemoſyna docet.

Ibi Timantes attonitus, Iſtam tuam, inquit, X.
confidentiam & magnifica promiſſa demiror. *Paſchalis*
Nonne Paſchalis, cum aliquem è Societatis Scri- *bona fides in*
ptore locum citat in ſuis prioribus Litteris, indi- *Litteris Pro-*
cat nominatim ipſos articulos, paginas ipſas *vincialibus,*
numeroſque librorum? Nonne litteris Italicis
notat quicquid ex iisdem exceipit?

Indicat, fateor, ait Abbas, notat ac designat ea
quæ dicis omnia in poſterioribus æque, ac prio-
ribus epistoſis: hinc fidem ſibi apud malè credu-
los, qui ſcrutari & excutere hominem non la-
borant, facit: odium iis contrà ſtomachumque
mover, qui expendere omnia & inſpicere ſat-
agunt.

Quid ais? exclamat Timantes. Ut Paſchalis
vir optimus, & inter ſuos longè honeſtiſſimus,
fal-

VII. DIAL, falsò locum aliquem protulerit? calumniatus adversarios, Lectores ludificatus fuerit? Hoc-cine credibile est? Cui tandem hoc persuade-bis sano? Nihil a Paschale disjunctius, nihil ab ejus indole & moribus, quales fuisse ex homini-bus sapientissimis, qui probè illum norant, acce-pi, alienius est.

Ille vero, excepti Abbas, honestus & honora-tus fuerit, quantum voles; nihil moror. Agitur hic de factis, quorum probandorum onus in me recipio: Constitues postea num, ut ejus honori consulas, titulis istis, veteratoris, impostoris, ca-lumniatoris & falsarii ornare illos malis a qui-bus tela in Jesuitas torquenda sumpsit. Parti-tionem hanc facies ut collibitum erit; nihil mea.

Iste vero Abbas quod pollicetur tam splendi-dè, inquit Cleander, jam, ne sis nescius, coram præstitit; ipsos a nobis inspicere libros jussit, Litte-rasque tuas Provinciales, & singulas paginas pē-sitans, locos in iis citatos, ut occurrebant, conti-nenti serie arripuit: atque adeò sic nobis liquidò constat, si excipjatur unum alterumve caput le-vioris momenti, quod meritò a Paschale repre-hensum fuit, istas Litteras è mendaciis, impostu-ris, & locis falsò, vitiosè, malignè productis as-summo ad imum esse consutas. Ex quo etiam placet (nec vanum præjudicium est) quid de cæ-teris, quæ non attigit, capitibus sit sentiendum: quorum plurima si velimus ab ornatissimo Ab-bate cognoscere, non recusat quominus nos pla-nè dedoceat.

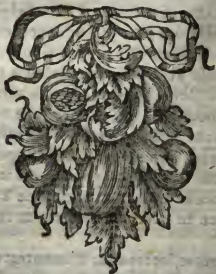
Adeò abhorret doctrina Jesuitarum ab ejus larva quam fabricavit Paschalis, adjecit Abbas,

ut sine ulla dubitatione proscriberent ac dam-
narent plerasque propositionum illarum quæ ab
eo vexantur & oppugnantur; modo ita illæ, ut
eas refert, accipiantur. At mirum! Postquam
ex illis plurimæ, quales ipsas expressit Paschalis,
ut haberet quod refelleret, Romana censura fue-
runt meritissimò inustæ; Jesuitarum obrecta-
tores recenti calumnia ubique prædicarunt, So-
cietatis doctrinam hac censura fuisse confixam.
Siluerunt in Gallia Jesuitæ, & novas adversario-
rum machinationes, ut alias veteres non paucas,
sibi contemnendas, nec injuria, censuerunt. Ini-
quissimam obrectationem Patres Belgici minus
patienter tulerunt, & apertè docuerunt nullam,
aut ferè nullam ex istis propositionibus censura
notatis fuisse ab Doctõribus Jesuitis traditam:
quod si qua deprehendatur in uno alterove So-
cietatis Theologo, ab iis nec solis nec primis
propugnata fuisse, verum instituisse vestigiis
aliorum quàm è Societate sua Thologorum, ma-
ximè Thomistarum; ac pro uno qui ita senserit
Jesuita, totum universæ Societatis Theologo-
rum agmen in diversam partem ac sententiam
abire.

Mira narras, interpellat Timantes: vereor ne,
quòd accidisse Paschali dictitas, cum falsos ipsi
ac depravatos a quibusdam subjectos esse locos
commentariosque suspicaris, evenerit hoc ipsum
tibi, ac multa tuis Jesuitis nimis facilè credide-
ris. Ut ut est, siquidem contendis, rem totam
a te ipso diligenter jam esse cognitam, meum
non est, antequam eodem perfunctus labore,
sim, tecum obstinatus depugnare. Sermonem
aliò, nisi molestum est, convertamus.

Ita

Ita tum quidem finis huicce colloquio impositus: cujus exitum adeò moderatum fore paratumq; Eudoxus & Cleander non putabant, rati ferocius discessurum Jansenistam suum. Sed illum usque Abbas sibi consultò temperans animisque parcens repressit, continuitque intra certos limites, intra quos ferè consistere, si quid ejusmodi quæstionis incidisset, non solebat.

DE DISTINCTIONE

P R O B A B I L I S

In Speculativum, & Practicum.

HÆc distinctio, quæ Theologis nonnullis inter decidendum familiaris fuit, Paschalem admodum angebat identidem. Faciebat illa nimirum, ut non raro &, quæ falsissimè dixisse se crederet, falsa fierent; & quæ insectatus esset vehementissimè, prorsus extra rem, ac perperam damnata viderentur. Affirmate ausim vix aliud fuisse distinctionis genus, quod ille vehementius pertimeret.

Statuendum ergo est, quis hujusce distinctionis sit sensus: solidane ipsa, utilis, imò necessaria in moralibus; an merum artificium, quo Jesuitæ *Religionem quidem aperte violant, rem publicam autem adhuc obscurius*: sic enim loquitur Paschalis.

In confesso est apud omnes, plurimum semper discriminis speculationem inter & praxim, cum in aliis quæstionibus innumeris, tum præcipuè in moralibus, fuisse positum. Sed ne rem spectemus universè dumtaxat, videamus an habere locum hæc distinctio vel in ipsa illa specie possit, in qua damnat ipsam atque cavillatur Paschalis; eò loci videlicet, ubi de homicidio aliisque per vim illatis injuriis agit, septima ac decima.

I.
Proponitur
status qua-
stionis.

Quemadmodum Scriptoris hujus ars tota in eo est, ut hanc materiam variis implicet ambagibus; sic tota Jesuitarum in eo consistit purgatio, ut clarè illa nitidèque explicetur. Quod antequàm exequor, statuo propositiones aliquor, quarum veritas controversiam habet omninò nullam.

1. Cum id quæritur, an certis in occasionibus aut occidere liceat, aut ferire: in eam sententiam hoc semper accipiendum est, ut salva sit sua consilio Evangelico reverentia, quo ita monet Christus: *Ego autem dico vobis non resistere malo: Sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prebe illi & alteram; & ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Nemo unus est ex omni Theologorum moralium numero, quin hanc agendi rationem & summis laudibus extollat, & animo prorsùs heroico dignam arbitretur.

2. Sed quàm impium sit aliter sentire, tam absurdum fuerit atque alienum a Theologo & Canonici Juris perito, ad normam horum consiliorum, unam perfectionem spectantium, stricta & necessaria Christiani hominis officia severius exigere; cumve æternis idcirco addicere ignibus, quòd aut bona iniquè rapienti licem moveat, aut illius vim vi repellat, qui in ipsius jugulum dstringat ensen, vel sublata jam manu colaphum aut fustem intentet. Non hic quid sit perfectius, sed dumtaxat, quid licitum, quæritur: non quid consulat Christus, sed quid præcisè non yetet. Hoc primum constitutum volui,

volui, quo clariùs pateat, quàm absurdè ineptis in antithetis ludat Paschalis identidem, dum ea captata occasione, doctrinæ, quam Jesuitis affingit, consilia hæc Evangelica opponit.

3. Tametsi vita, honor, pecunia, cæteraque fluxa & caduca bona infinito sint intervallo spiritualibus & internis bonis inferiora; nemo tamen inficias jerit, quin bona sint; eaque ejusmodi, quæ cuiq; jus sit contra injustum raptorē tueri. Nititur porro jus illud tū lege naturali, tū jure gentium, quod divina lex scripta confirmat. Hæc qui negare cum aliquot hæreticis audeat, is profecto & institutum a Deo funditus invertat ordinem, & sceleratorum insidiis ac furoribus optimum quemque impunè permittat. hoc nimirum fundamento nixi omnes ad unum Theologi, generale illud effatum post Divum Thomam pronunciant: *Secundum jura licet vim vi repellere cum moderamine inculpatæ zutela*. Hujus vero moderaminis assignare terminos caput est difficultatis: quæ eo major est quod illos proferre ac transgredi innatus cuique amor sui & cupiditas hortantur.

4. Nec minus inter omnes convenit de iis quæ sequuntur: nefas esse in causa propria sibi tum ipsi jus dicere, cum injuriæ prohiberi auctoritate Superiorum, aut reparari possunt: licere, saltem vitandæ mortis causa, vitam illi adimere qui certo & efficaci cōsilio mortis nobismet ipsis inferendæ nos laceffit: laceffito jus esse, saltem in certis circumstantiis, si alia propulsandæ injuriæ via non suppetit, graviore malo laceffentem afficere, quàm quod ipse ab eo reformidat. Itaque, quamvis & pecunia & supellex lon-

gè sint ignobilia bona, quàm vita; nihilominus ex Divi Thomæ sententia, ipsoque Jure Canonico, Exodi 22. cap. nixis, licitum est homini privato furem nocturnum occidere; quem aut fores domus perrumpentem noctu, aut facto foramine aditum molientem deprehenderit: imo & diurnum occidere, si se telo defenderit, eadem jura permittunt.

Cap. de homicidio,

II.

Statuitur, exempli causa, casus a Reginaldo allatus, & a Paschale veratus.

His præstructis tanquam certis ac indubitatis, nodi in hac materia sexcēti, iique gravissimi occurrunt, Theologis & Juris Canonici peritis solvendi. Hic inter alios ad propositam quæstionem pertinet, petitus certo ex casu, quem Reginaldus Societatis JESU Theologus decedit; & in quo distinctionem *Probabilis in Speculativo*, & *Præcticum* usurpat: ejusque mentionem Paschalis in septima Provinciali facit. Hoc ideo exemplum selegi, quod & ad exponendam rem, qua de agitur, aptissimum visum est; & quæ hic statuam, poterunt nullo negotio ad alia id genus transferri, quæ susè proseguitur Paschalis septima & decima tertia epistola: ubi incredibile est quam multi, quam turpiter ab ipso depravati sint loci; atque illi præsertim, quos ex Reginaldo & Lessio recitat.

Reginaldus, postquam explicuit quibus in circumstantiis injustè aggredientem occidere liceat, hæc subijcit. Notandum est tertio perinde esse in re proposita, sive quis alium occidere, tentet armis, ut ense vel catapulta; sive veneno; sive opere, ut percussione; sive verbis, ut falso testimonio; & sive per se immediatè, sive per alios, ut per sicarios. Nihil enim refert, quo ex talibus modis insidietur quis vitæ alienæ, ad eam efficaciter auferendam.

Ex

Ex hoc principio post multas conclusiones hæc postrema infertur a Reginaldo, quæ a Paschale tanquam exemplum execrandæ Jesuitarum de homicidio doctrinæ proponitur. Hanc ego, non quo Paschalis modo, sed quo ipse tradit Auctor, proferam. Denique si eas ad ferendum contra me falsum testimonium, ex quo accepturus sim mortis sententiam, nec alia est ratio effugii; licitum est mihi te occidere tanquam alioqui occisurum me: cum nihil referat in tali re, an tuo, vel alieno, puta carnificis gladio, me occidas.

Circumstantiæ facti, quas attentè admodum pensatas velim, hæc sunt. 1. Inimicus ille hoc ipso temporis articulo properat nefarium exequi, quod in me est meditatus, consilium: *Si eas ad ferendum contra me falsum testimonium.* 2. Efficax erit consilium, quod proculdubio, quantum res humanas æstimare licet, effectus consequetur: *Ex quo accepturus sim mortis sententiam.* 3. *Nec alia est ratio effugii:* hoc est præclusos mihi apud Judicem video omnes ad probandam integritatem meam atque innocentiam aditus, nec aut fugere licet, aut latere. Omitto quartam conditionem a Reginaldo primum his verbis appositam. Notandum est primo non licere, quidem, quandiu res dubia est, occidere eum, quo mortem injustam mihi parati suspicor; etiamsi vehementia sint indicia, quod ita res habeat.

Sed non satis habet hæc præcavisse Reginaldus. Subdit insuper observandum esse diligenter quod monet: *Quoad hoc autem, inquit, & alia hujusmodi, in praxi habenda est ratio caute-*

„ *la proponenda in sequenti numero 63. versic. Cæterum.* Ibi autem declarat, hanc conclusionem ex illarum esse numero, quæ, tametsi speculative probabiles, tamen ob incommoda, quæ refert, plurima, eaque ferme prudentum omnium iudicio inevitabilia, locum in agendo habere nullum debent. *Quamvis in speculatione pars affirmans non careat omni probabilitate; in praxi tamen non est sequenda.*

Expendamus itaque in hoc exemplo, quid sit discriminis inter Probabile speculative & Probabile practice. In ejusmodi exemplo res tota, uti supra dixi, clarissimè patebit. dicitur Reginaldi responsio speculative probabilis. quid ita? quia fundatur illo Juris naturalis principio, de quo omnes consentiunt; fas esse mihi necem vel illius periculo vitare, qui certam mihi ac præsentem intentat.

Præterea ejusmodi responsio colligitur ex affinitate & analogia, quæ illi cum hac alia nemini dubia decisione intercedit. Ferream aliquis in meum caput fistulam letali fartam plumbo dirigit: licet ergo præoccupare, si possim, & exploso prius ferali tubo hominem sternere.

Nemo negaverit, conclusionem Reginaldi, rebus in se & generaliter spectatis, esse & ex eo principio probabiliter ductam, & alteri illi casui affinem, de quo inter omnes constat. Nam, quemadmodum supra dixit, nihil planè interest, ferro an veneno mihi eripiatur vita; suo, an carnificis gladio mihi necem inimicus afferat. Ejusmodi propositio dicitur a Theologis speculative probabilis, id est, probabilitatem habet, cum ex iis solum principiis generalibus, ex quibus illata est,

est, expenditur; nec aliud in ea quidquam præter hæc principia, & quam habet cum iis connexionem, spectatur.

Sed, quantumvis sit speculative probabilis, non continuo probabilis est practice; &, inquit Reginaldus, *in praxi non est sequenda*. Quorsum porro? Quia si hæc doctrina in mores & usum induceretur, gravibus esset obnoxia incommodis; quia licentiam ad cædes & homicidia infinitam daret: quia hic tutandæ vitæ modus, quantumlibet fundatus in jure videatur naturæ, ab odio, ultionis aviditate &c. sejungi vix potest. Hæc sunt rationum momenta, quibus sententiam suam confirmat num. 63. Ex quibus facile intelligas, quomodo propositio aliqua; quamlibet probabilis speculative, non continuo practice probabilis existat: Reginaldi propositio colligitur ipsa quidem ex principio omnibus probatissimo, sed in praxi maximis incommodis laboraret.

Quæro ergo nunc, an non veræ videantur propositiones hæ duæ: altera, ejusmodi respon- sionem speculative probabilem esse; altera, practice non esse probabilem: an non etiam evidentes illæ appareant. Jam si & veræ sunt & evidentes, quid aut scandali metuendum est aut periculi, quod ab iis proponendis in libro Theologico, explicandisque deterreat? An Reginaldus decidere severius potuit, quàm *cum in praxi non sequendam* hanc conclusionem asseruit?

Ipse vitæ amor, ipsa ardentis animi commotio, homini mortem sibi cum dedecore ab inimico paratam intuenti facile persuadebit, jus illud, quod habere se in ejus vitam putat, non pro-

babile modo, verum & evidens esse; idque tametsi Theologorum ratiocinationes ac disquisitiones super ea re non legerit. Hoc fretus principio inimicum, quâ poterit, non dubitabit prævertere. Quis igitur hunc sistat? Quis impetum effrenatæ cupiditatis comprimat, nisi aut Confessarius, aut amicus, qui Reginaldum docentem audiant?

Rebus ita explicatis (quæ tamen explicatio iis dumtaxat necessaria fuit, qui ne prima quidem norunt elementa Theologiæ) nonne jure merito Jesuitæ id cum Paschale expostulant palàm, quod eos propter istam distinctionem in epistola decima tertia insolenter compellet in hæc verba?

„ Ita se proferunt opiniones vestræ sub hujus
 „ distinctionis involuero, qua Religio quidem
 „ apertè violatur, Respublica autem adhuc obscurius.
 „ Satis istud ad securitatem vestram esse
 „ censetis. Nam ne a vobis Ecclesia violatæ veritatis
 „ exigat pœnas, speratis gratia & auctoritate vestra
 „ perfectum iri: ne Magistratus in vos
 „ concitentur, istis provideatis cautionibus, quibus
 „ illius doctrinæ praxim multis in locis prohibeatis.
 „ Nullum enim proprie Magistratibus in casus
 „ conscientiæ jus est, sed in externos tantum
 „ actus. Ad hunc modum quæ sententia sub præ-
 „ xeos nomine plecteretur, sub theoriæ nomine
 „ secure se prodit. Verùm hac basi semel stabilita,
 „ nihil facilius quam illi reliqua superstruere.

An quidquam potest elutius simul & malignius hoc sermone fingi? Sed nimirum cœptas primo in epistola septima calumnias Paschalis eodem tenore ac stylo in hac decima tertia, eodem

IN SPECULATIVUM, ET PRACTICUM. 343
dem afflatus spiritu, persequitur. Eas penitus
cognoscere qui voluerit, conferat modo compa-
retque citatos a Paschale locos cum ipsis Jesui-
tarum complurium, quos ibi nominat, libris.
Mibi satis est specimen aliquod in ipso illo loco
proponere, quo sum usus ad explicandam distin-
ctionem Probabilitatis speculativæ & practicæ.

En verba septimæ Provincialium. Ex Regi-
naldo nostro l. 21. c. 5. num. 57. non modo ca-
lumniatorem, sed & falsos testes ab ipso apposi-
tos interim fas est. Si hæc ipsa est Reginaldi
propositio, nã horribilis est. hæc enim propo-
sitió si statuatur vera, ita generatim sumpta, &
nullis circumscriptionibus ac temperamentis
mitigata, ut hic ponitur; nemo est calumniator,
nemo falsus testis, nemo ad inferendam innocẽ-
ti mortem adiutor ac socius, qui non possit citra
culpam interfici: atque ita anathemate merito
percellendam esse patet.

Sed quæro iterum, hæccine est Reginaldi
propositio? Ubi sunt illa, quibus tam pruden-
ter ac dilucidè ab hoc Theologo sepitur, ad-
iuncta imminentis periculi, mortis certæ & ine-
vitabilis, quam declinare vel fugiendo, vel la-
terendo, fas non sit? In quibus adiunctis alii, qui
Societatis alumni non sunt, Theologi idoneam,
etiam in praxi, justæ ac legitimæ defensionis oc-
casiónem præberi censent. Quid plura? Hæc
affingitur Reginaldo propositio: *Possunt inter-*
fici falsi testes in nos instructi: & tamen ipsius
doctrina, quod supra demonstravimus, eo tota
redit ut concludat nefas esse mortem ipsis, etiã si
præsentissimum urgeat periculum, aut manu aut
consilio moliri. Tetram, Superi, atque imma-
nem calumniam!

Potestne in Theologum, qui pensatis diligenter atque examinatis quæstionis difficultatibus, (sunt autem in utramque partem sanè gravissimæ) potestne, inquam, in Theologum qui, ita ut fecit Reginaldus, concluderit, conferri suspicio quòd faveat hominum cupiditati, quòd auctor ultionis expetendæ sit? An non Paschalis quemlibet alium, quàm Jesuitam, hoc loco putavisset partem severiorem amplexatum? Non dabitur scilicet hæc venia Theologo Societatis, ut nodos utrique sententiæ communes proponat? Dissimulare eorum gravitatem cogetur, aut laxioris doctrinæ crimine damnabitur, tametsi rigidiorem sequatur sententiam; quod eam, non sine dubitatione aliqua, sit secutus? Theologus moralis, materiam aliquam excutens, sic ratiocinari non poterit: *Si stamus principiis generalibus, si ex analogia cum his illisve quæstionibus judicamus, si in theoria sola & consideratione natura rerum acquiescimus, sententia hæc probabilis est: sin autem attendimus ad incommoda, qua vix ac ne vix quidem vitari inter agendum possunt: si spectamus, quo sit modo in tali occasione affectus hominum animus, jam probabilitate res caret; ideoque locum in praxi habere nullum debet.* Ita differere Theologo non iacebit, quamvis id sæpissimè ipsa materia potu- let, quin simul id ipsi detur crimini; quæ qui permittat quod nec faciendum unquam est nec permittendum apertè concludit?

III.

*Quanam de-
cisiones Mo-
rales sint ap-
pellanda.*

Moralis doctrina in praxi versatur tota. Hinc quæcumque conclusiones in mera contempla-
tione ita consistunt, ut ad vitam vivendam nulli
esse usui possint, non debent ex propriè inter

con-

conclusiones morales recenſeri, neque ullatenus inter deciſiones numerandæ ſunt, nec quidquam moribus proſunt obſuntve: quippe qui ad ipſarum regulam exigendi non ſint. Quod igitur Reginaldo, quod Leſſio in ſeptima & decima tertia Provincialium crimini datur, nequaquam eſt in ipſorum deciſionibus reponendum: idque non ob eam dumtaxat cauſam quod ipſorum verba ibi corruptiſſimè citantur, ſed etiam quod eæ propoſitiones, in quibus ipſorum propriè continetur deciſio, ſententiam habeant planè contrariam illi ſententiæ, quæ ipsis tribuitur.

Attamen operæ pretium eſt, intactum ac ſine reſponſo non omittere quod Societati objicit Paſchalis, ſumptum videlicet ex eo Eſcobarii loco, ubi auctor ille de diſtinctione Probabilis in ſpeculativum & practicum diſputat. Eſcobarius, ait Paſchalis, Tom. i. Theolog. Mor. docet omnem opinionem ſpeculativè probabilem, practicè item probabilem eſſe. Eſto ſanè ab aliis diſſenſerit Eſcobarius. Quid mali? At nonne hæc una eſt ex artibus machiniſque Societatis, ut aliquemè ſuis Theologis initio præmittat, qui affirmet, non omnes ſententias, quæ probabiles ſpeculativè ſint, practicè ruruſum eſſe probabiles; mox alium ſubmittat qui affirmet omnem ſpeculativè probabilem eſſe quoque practicè probabilem: quò ſenſim aſueſcant homines genio cupiditæque ſervire, & conſcientiæ frenos, vel in atrociffimis ſceleribus, laxare? Scilicet Madritum Lugduno ſcripſerit ad Eſcobarium Reginaldus, ut unà cum illo id artificii componeret; aut ipſorum Generalis tam laudabilibus, tam ſanctis rationibus adductus, has do-

Paſchal. epiſt.
13.

*Eſcobarius in
præloquio nm.*
15.

Strinx partes inter utrumque dividerit. Rem profecto subtiliter excogitatam ! Hoc illud est videlicet arcanum admirabile a Paschale in quinta Provinciali detectum, quo conscientiarum moderatores Jesuitæ ac Theologi cum suis Præpositis ita conspirant, ut alii Doctores ac Moderatores severi, alii contra faciles & commodi sint.

IV.

Locus Escobarii expenditur.

Verum perincommodè ad rationes causamque Paschalis accidit, ut in ea ipsa quæstione cum aliis Escobarius consentiat, a quibus si dissentire vel tantillum videtur, totum de verbo, non de re, dissidium est.

Ac primo quidem in eo libro quem ipse *Examen Confessariorum* inscripsit, Litteræ autem Provinciales *Excerpta ex 24. Senioribus* nuncupant, de hac quæstione eodem prorsus & sentit & loquitur modo, quo alii solent: id quod nec ipse diffidetur Paschalis. Jam vero, quod attinet ad ipsius de *Theologia Morali* librum, ubi, quod *speculativè licet, practicè quoque licere asserit*, si paginas aliquot post citatum locum legisset Paschalis, ibi mentem hujus Theologi agnovisset ac sententiam, quæ vitio certè vacat, nec aliquid habet in quo vel ipse secum, vel cum Theologis moralibus pugnet. Ejus verba recito ex libro 11. Theolog. Mor. probl. 5.

Epist. 13.

Si prævisis omnibus incommodis quæ nasci possunt ex praxi, probabiliter adhuc judicamus talem praxim licere, licet illam exercere poterimus. Fateor tamen, non omnia quæ licent expedire semper, ob extrinsecas circumstantias. Item si Princeps supremus, vel ejus suprema Curia talem stylum asseruarit, contrarium omnino prohibens:

bens: tunc opinio tali decreto contraria jam per illud desineret esse probabilis. P. G. post Tridentinum opiniones aliquot Angeli, Armilla, Sylvestri ac similium ad praxim reduci non possunt, cum antea probabiles censerentur. Quare eo ipso quod opiniones hæc aut illa dicuntur non esse practicè probabiles, consequenter nec esse speculative probabiles asseruerim; quia inconuenientia practica earum falsitatem ostendunt.

Quid aliud sibi hæc volunt, nisi nolle Escobarium illam opinionem speculative probabilem dici, quæ, licet principiis quibusdam generalibus nemini non probatis fundatissima sit, tamen, ob intercurrentia inter agendum incommoda, suam tunc temporis probabilitatem amittit: cum alii contra Theologi censeant, iis incommodis, propter quæ desinit esse probabilis practicè, non effici ut speculative probabilis appellanda non sit; ubi generalibus principiis, ex quibus probabiliter concluditur, cohærens apparet. Sed in hoc omnes cum Escobario consentiunt, illam in praxi, ob ejusmodi incommoda, normam agendi esse non posse.

Ut igitur Escobario gratificer, talem opinionem speculative probabilem non appellabo: ut aliis obsequar, hoc ipsi nomen haud negabo. Sic nemini a me inferetur injuria: nec magis officiet moribus mea hæc facilitas, quam tot varii loquendi modi his Theologis omnibus familiares. Hac posita Escobarii notione, in qua nihil inest rationi non consentaneum, asseram esse *veras in praxi sententias, quæ speculative probabiles fuerint*: quia sintne practicè probabiles ante statuum quam speculative probabiles appel-

pellem. Aliorum autem notionem secutus, *non quacumque speculativè probabiles fuerint sententia, eas omnes practicè tutas affirmabo*: quia probabilitatis speculativæ ratio non omnia ad probabilitatem practicam necessaria includit. Tum demum Paschalem provocabo ad omnium Theologorum Tribunal: neque illum, vanis licet captiosisque declamationibus instructum, in hac doctrina quicquam omnino posse reprehendere, quovis pignore contendam.

Ut ergo sub finem summatim colligam quæ dixi; si spectetur Reginaldi mens & aliorum qui eadem petiti sunt calumnia, mysterium distinctionis, quæ inter Probabile speculativè & Probabile practicè interest, universum huc devolvitur. Finis ac scopus hujus distinctionis est, ut id primò demonstretur, non sufficere in Moralibus quod ex generalibus quibusdam rationemur principiis, ex quibus multa legitimè sequi videantur; quæ si sola in agendo pro regula haberentur, effectus interdum funestissimos obtinerent. Secundò, res esse plurimas, quæ in se & ex regulis generalibus æstimatæ, culpa putentur vacare; tametsi vix ac ne vix quidem a peccato sejungi possint; quia cordis humani depravatio, vis cupiditatum rerum illecebris proritata, morus vehemens quo afficit animos mali aut boni præsentia, rarò admodum eam nostræ menti tranquillitatem concedunt, ut eos intra fines contineat sese, quos ratio, quos divina lex præscribit. Si quis igitur aliquam rem speculativè esse probabilem dixerit, negaverit practicè esse probabilem, imo illicitam affirmaverit esse practicè, non permittendam, nec suadendam practicè;

IN SPECULATIVUM, ET PRACTICUM. 349
cè; an is artificium excogitasse dicendus erit, quo
Religio Evangeliumque palam evertatur, licet
reipublicæ idē exitiū clam & obscurè afferatur?

Sed ipsi mores, tum Paschalis, tum ejus gre-
galium, tam acriter doctrinæ severioris effata,
contra laxiorem Scholam propugnantium, sa-
tis vel soli docent interesse plurimum, si univer-
sè loquamur, speculationem inter & praxim. Vo-
cem ex ambiguo dictam, restrictionem mentis,
suis in libris, in colloquiis familiaribus, inter no-
xas referunt omni supplicio dignissimas: in pra-
xi verò mendacia, librorum depravationes, sen-
sus perversos & malignos, ad quos Religioso-
rum hominum & peritorum doctrina opinio-
nesque detorquentur, inter illa numerant quæ
longè absunt ab omni culpa & nulla vetantur
omnino lege; modò hæc in solos Jesuitas ipso-
rumve amicos conferantur.

DE INTENTIONIS DIRECTIONE.

„ **M**irabile illud inventum, inquit in epi-
 „ stola septima Provinciali Jesuita in-
 „ ductus a Paschale, magna illa *diri-*
 „ *genda intentionis* methodo contine-
 „ tur; cujus tantum in nostra morum doctrina
 „ momentum est, ut eam Probabilitatis doctrinæ
 „ ferè æquiparaverim.

Hoc admirabile arcanum scrutari placet.
 Aperiamus quidquid id est mysterii, & apertius
 etiam, quàm Paschalis, oculis omnium subji-
 ce conemur.

I.
Quid sit di-
rectio inten-
tions.

In eo versatur tota dirigendæ intentionis do-
 ctrina, ut doceatur, cum res per sese indifferen-
 tes occurrunt, intentioni, prout recta est vel pra-
 va, bonitatem actionis aut malitiam adscriben-
 dam esse: actionem bonam sua bonitate priva-
 ri, cum abest recta intentio: intentionem deni-
 que, si generatim loqui volumus, tantum habe-
 re in moribus momenti, ut sæpissimè ex ea una
 capitale, quod intercedit inter actiones nostras,
 discrimen oriatur; eaque, ut verbis Theologicis
 utar, suam cuique speciem tribuat.

Possem hic Jansenistarum more, totas hujusce
 scriptiunculæ paginas, ipsosque margines infini-
 tis Sanctorum Patrum de intentione locis refer-
 circ. Sed his paucis Divi Augustini & Divi
 Thomæ sum contentus verbis, quæ propositionis
 meæ sensum omnem complectuntur. *Bonum*
opus

opus intentio facit, inquit Augustinus in Psalm. 31. *Morales actus recipiunt speciem secundum id quod intenditur*, ait Sanctus Thomas 2. 2. qu. 64. art. 7. in corp. Quem etiam in sensum hæc Christi in Evangelio verba Patres interpretantur Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*: hoc est si pura fuerit tua intentio, non erit actio tua tenebrarum opus. Itaque Theologicum illud principium nihil in se habet quod non admodum Fidei Catholicæ rationique congruat: nec in eo quidquam est tritum magis ac vulgare, magisque adeo necessarium. Illud verò mirificum appellare, in eoque caput artis politicæ Jesuitarum collocare, perquam absurdum est & ineptum.

At forte eo malè utuntur Jesuitæ, dum ad certas quæstiones illud perperam accommodant. Non est mihi animus occasionem hinc arripere diluendi fusius omnes Paschalis calumnias: satis mihi fuerit earum partem indicare aliquam, idque ostendere breviter, quando a Jesuitis ad varias quæstiones traductum est hoc principium, non impiè fuisse, non ineptè traductum.

Hanc intentionis directionem ipsis præsertim exprobrant Litteræ Provinciales, cum de simonia, de usura, de illata vi agunt. Contendit Valentia posse dari aliquando temporale pro spiritali: affirmat Escobarius aliquid sperari commodi ex data mutuò pecunia posse: asserit Reginaldus licere nonnunquam invadentem & persequi & cædere. Docent hæc fieri posse citra culpam omnia, modo probè dirigatur intentio: quin & Baunius formulam in octava Provinciali citatam, de industria confecit, in qua dirigenda

de intentionis methodus ad legitimum contractum faciendum adhibita, exempli causa proponitur.

II.

*Illius usus
varius in re-
bus ostendi-
tur.*

Omittamus hic fucum, pigmenta, & cavillationes Paschalis, de quibus modo non agitur. Nunquamne licet injustè aggredientem persequi, ferire, occidere? Sanè aliquandò; imo & semper, quandiu defensionis justæ & moderatæ non excedimus terminos: *cum moderamine inculpata tutela*. Hos intra fines si stetuerit, nonne qui propulsat injuriam, potest aut bona aut mala intentione percutientem repercutere? Nonne potest aut ulciscendi sui, aut defendendi tantum studio induci? Certè potest. Igitur est intentionis directioni suus in hac materia locus.

Nunquamne licet spirituale pro temporali dare, aut ex pecunia fructum quærere? Nihil certè licitum magis. Stipendium quotidie ob rem divinam accipiunt Sacerdotes: contractus societatis, censusque annui fiunt. Si Sacerdoti pecuniam, tanquam Sacri pretium persolvo, simoniacus sum: si, ut memor gratulusque sim, ut largiar eleemosynam; si aliqua ejusmodi causa impulsus; simoniæ nihil est.

Librarum millia viginti alicui ea lege dedi, ut pars capitis vicesima mihi quotannis penderetur. Si post annos viginti redimit ille censum, tunc pro viginti millibus semel numeratis data mihi fuerint millia quadraginta. Què hoc potest cum conscientia æquitatisque regulis conciliari; ut dimidio plus accipiam quàm dederim? Si pecuniam ea mente tradidi, ut jus emerem percipiendi quotannis mille libras ex aliquo, verbi causa, prædio huic pensioni obligato, nihil iniquè egi:

sin

sin autem plus multo accipere quàm dedissem, erat animus, scelerator sum.

Si mercatori mutuam pecuniam negotiationis causa roganti, ea condicione dederò, ut fructum ex mutuo capiam, & quinas ille mihi pro capite mercedes rependat; ejusdem usuræ fideus: si veram cum ipso inire societatem voluerò, ab recta conscientia non discedo.

Cum igitur, ut validi aut liciti contractus fiant, semper necessaria sit intentio; cumque, ubi de tuenda vita, fama, fortunis agitur, eadem intentio justam legitimamque defensionem in primis efficiat; quid erit, amabo, causæ, quin liceat Theologis Societatis Jesu, itidem ut cæteris, docere dandam esse operam his in rebus diligenter, quò fugiatur peccatum, ut rectæ intentionis norma lexque servetur?

Valentia in suo de Simonia tractatu eodem planè modo quæstionem proponit, quo Divus Thomas; eosdem in medium affert casus quos Divus Thomas; plurimos ex intentionis directione decedit, ut Divus Thomas. Cur, obsecro, quæ in Divo Thoma est ab omni labe vacua intentionis directio, eadem in Valentia politicæ Jesuitarum astutiæ mysterium appellabitur?

Exponit Baunius quæ contractus instituendi sit ratio, ut fructus pecuniæ possit legitimus percipi; quam qui rationem neglexerit, improbus scelerator evadat. Quid hic vitii subest? Ibi quidem *trium contractuum* doctrinam, ut certam, sumit: sed hujus neque auctor ipse est, neque solus defensor: hanc ante ipsum complures, iique & in Theologia & in jure ver-

fatissimi, quos Societas in suis non numerat, Doctores propugnarunt. Cujus tanta cum sit in facienda mercatura utilitas, tantusque usus, nec ibi magis contorta & accersita per vim intentionis directio, quàm in aliis multis contractibus legitimis videatur; cur ea vitio dabitur huic Theologo, quandiu eandem vetandam neque Ecclesia, neque Ecclesiastici Præsides Præpositique censent?

Damnat injustæ usuræ Escobarus, si quid ex mutuo supra sortem exigatur; at si mutuas alicui pecunias, verbi gratia, ut prædium sibi accommodatum coemat, largiaris, ea re caprans ejus benevolentiam, aut beneficii quidpiam, cum res fereat, ab eodem præstitum iri sperans, mentalem usuram hanc esse negat. Quia realem non fore affirmat, etiamsi postea beneficium commemorando, gratum ejus animum excitare tentes ad opem tibi laboranti præstandam. Quid iniquum habet hæc distinctio? quid a ratione alienum? An fœnerator habetur is qui, dum alterum prævidet ea brevi auctoritate & gratia valiturum, ut amicis operam navare non inutilem possit, in hunc quem dixi modum bene de illo mereri studet? An, si quid postmodum ab illo beneficii pro re nata accipit, id usuræ nomine donatur? An aliud quidquam præter sensum communem requiritur, ut quos hic tam nequiter, aut tam inscitè insimulari cernimus, vacare culpa videamus?

Denique cum docet Reginaldus, speculative quidem probabile esse, at practice non nisi per raro, fas esse in certis, quas apponit ipse, Paschalis autem silet, circumstantiis; fas, inquam, esse

cui-

cuipiam, in ipso dumtaxat, quo ejus fama violatur, temporis articulo, cum, a quo afficitur ignominia, persequi; simul admonet cavendum ne id faciat eo animo, ut malum malo reponat; sed tantum ut necessitati serviat, neque progrediatur ulterius, quam quantum tutandæ dignitatis ratio præcisè postulat. Hæccine aut inutilis est restrictio, aut Reginaldi responsum veneno, ut ita loquar, inficit? An ejusmodi decisione tot cancellis munita, tot vallata cautionibus, in fraudem aliquis induci facilius potest, quam Davidis factò, qui Salomoni mandavit ut, cum primum se daret occasio, Joabum & Semei de medio tolleretur? Proscribatur, ut volunt adversarii, omnis directio intentionis: quid hoc Davidis mandato fiet? Quid censendum de illo demum erit?

Ita est profecto: nihil hic novi aut Reginaldus, aut alii de dirigenda intentione protulerunt. Nec nisi post Innocentium III. ita sunt locuti: *Vim vi repellere omnia jura legesque permittunt, non ad vindictam sumendam, sed ad injuriam propulsandam.* Habent Divum Thomam quem sequantur 2. 2. q. 72. art. 3. *Illatas contumelias nonnunquam repellere homo potest propter bonum illius qui contumeliam infert, ad reprimendam illius audaciam, & ad tuendam suam dignitatem & auctoritatem.*

Cap. significasti.

Quid ergo Theologi Jesuitæ in hac causa præstiterunt? Rectam intentionem ita esse docuerunt his omnibus locis necessariâ, ut, si abesset illa, gravissimè tum peccaretur. Paschalis verò quid præstitit, quas sibi partes sumpsit? Rem totam scilicet invertit: hoc intelligi voluit, ad-

III.

Quid Paschalis de intentionis directione commentus sit.

hiberi a Jesuitis hanc intentionis directionem, ut atrocissimis sceleribus patrocinentur.

Monuerunt Jesuitæ videndum sedulò esse, ne quis, vel cum maximè suum in defensione legitima jus servat, abripi se cupiditatis æstu & ulationis impotentia patiatur; nullam tunc aliam esse mentem oportere, præterquam tutandi sui. Ipse contra Paschalis, adulterando & mutilando Jesuitarum scripta, eos ita descripsit, perinde quasi vim injustissimè illatam, modo recta foret intentio, ab omni noxa vindicarent.

Docuerunt Jesuitæ, cum qui pro spiritali temporale daret (ibi autem non de numeranda pro Beneficio pecunia, sed de orationibus, de sacrificiis, de fructibus & proventibus ædi sacræ attribuendis, de aliis id genus rebus agebatur) non ita esse affectum debere, ut temporale vellet tanquam spiritalis pretium tradi; sed aliam hanc requiri intentionem, ut, tanquam memoris & grati animi munus, preces Deo fundi, rem divinam fieri &c. postularet. Ipse verò Paschalis scribere palam non dubitat, artem hanc dirigendæ intentionis a Valentia, a Tannero, ad excusandam detestabilem, quæ nunc fit, Beneficiorum Ecclesiasticorum nundinationem, feliciter & admirabiliter adhiberi.

Idem Paschalis, postquàm exposuit, quid affectat Baunius, quo contractus evadat ab omni usuræ intentione purus ac vacuus; postquam illigavit in epistolam suam frustum è Baunio excerptum, pingui & obsoleto sermone qui risum moveat; Jesuitam suum sic loquentem seriò inducit. Vix quidquam aliud nostris est scœnus illud vitiosum, quàm voluntas accipiendæ pecuniæ tan-

tanquam ex scœnore redeuntis. Quamobrem Escobararius noster solertissimè tradit, qua ratione hoc crimen molli tantùm intentionis flexu & declinatione vitari possit.

Simul profert, seu potius citat Escobararii locum, quem commemoravi; citat autem tanquam decisionem ridiculam: quamvis aliter decidi, nisi absurdè, non possit. Huc demum recidit illa de intentionis directione criminatio. Hoc illud est *admirabile inventum, cujus tantùm in Morali Jesuitarum doctrina momentum esse predicabatur, ut ferè videretur doctrina Probabilitatis equiparandum.*

Dei esto judicium, quæ fuerit Paschalis intentio tum, cum ita inhumaniter, ita injustè Jesuitas est insectatus. Forsitan iisdem fuit causis impulsus quibus ille, quem Sancti & Oraculi sui loco factio universa veneratur, Abbas San-Cy-giranus: qui aliquando cum Prierensi Abbate sic familiariter est locutus: Jesuitarum Societatem funditus esse delendam, utpote Ecclesiæ perniciosam. Tum ita subiciebat: à Deo ipso Ecclesiam everti: desisse jam ædificandi tempus; qui nunc viverent Episcopi, Clerici, Religiosi, eos, ut plurimum, spiritu Religionis Christianæ, spiritu Ecclesiæ gratiæque Christi esse destitutos: Ordinis sui Religiosos, si veros se vel-
 lent Divi Bernardi filios probare, omnes in perniciem Theologiæ Scholasticæ operam & consilia consociaturos: ipsum Divum Thomam rationatione humana veram germanamque Theologiam devastasse, &c.

Informa-
 tion du pro-
 ces de l'Ab-
 bè de S. Cy-
 ran.

Ut hæc piè sancteque sunt dicta! Quid tandem de illa factione sentire convenit, cujus princeps ita & loquitur & sentit, qui in ea nihilo secius pro acerrimo Fidei Christianæ vindice ac viro sancto circumfertur?

DE MENTIS RESTRICTIONE,

Et ambiguarum vocum usu

DISSERTATIO.

DUcamus iterum initium ab iis vocibus, quibus in epistola nona Provincialium sic loquens Jesuita inducitur. Nunc illa in medium afferenda, quæ solenter excogitavimus, ut facilius peccata, tum in quotidiano sermone, tum in contrahendis rebus, vitentur: in quo nihil difficilius & operosius quàm mendacium effugere, præsertim si quid falsi persuadere velis. Ad hanc rem mirificas opportunitates habet nostra de æquivocis doctrina, ex qua licet ambiguis uti verbis, efficiendo, ut ea audientes alio sensu accipiant, quàm tu ipse intelligas, ut docet Sanchez *Oper. Mor. p. 2. l. 3. c. 6. n. 13.* Istiuc quidem jam novam, inquit. Tum ille: Sic nos, ait, hoc dissimulavimus, ut nemini jam sit incognitum. At, ubi verba æquivoca non suppetunt, scin' quid facto sit opus? Neutiquam, dixi. Nec miror, inquit: id enim planè novum. Hoc illud est restrictionum mentalium artificium, &c.

I.

Locus Pa-

schalis,

epist. 9.

Ut plena hæc festivitatis ac deliciarum est oratio! Nihil, nisi veritas, deest. Nam si Pa-

schalis hoc loco ambiguus verbis aut mentis restrictione usus non est, oportet illum ter aequater, minimum, ut postea videbitur, mentitum fuisse. Hæc materia digna curiosis & eruditis auribus est; ac ferè paucis, ut par est, nota. Congeram quidquid afferri in utramque partem validissimum poterit: nulli enim me addico sententiæ.

*L. de abusu
restrict. ment.
c. 12.*

Non omnium primus Provincialium auctor Jesuitis hac super re litem movit. Malderus Antuerpiæ Episcopus librum Calvinistæ cujusdam editum jam ab anno 1609. citat, & refellit, qui sic inscribitur: *Aphorismi, vel Summarium doctrinae Jesuitarum, & aliorum aliquot Ecclesie Romana Doctorum*. Quo in libro quæ hîc a nobis modo attinguntur obiter, fusius pertractantur. Quamquam nihil inde in gratiam Societatis præjudicatum velim. Abiecto quippe omni præjudicio, res, ut in se sunt, libet solas expendere; idque aperire unum, quantum difficultatis insit ut verum in hac materia dispici ac discerni a falso queat.

II.

Quid sit amphibolia; quid mentis restrictio.

I. Quamvis in præsentî negotio promiscuè accipiantur ut plurimum & ambiguitas sermonis & mentis restrictio; discrepant tamen. Ambigua propositio dicitur ea, cui subsunt varii sensus, & quæ ita effertur, ut prævideas accipiendam esse ab eo qui audit, aliter ac ipse tacitus accipis. Patet exemplum in illo Abrahami ad Ægyptios responso, quo sororem suam Saram edixit: prospiciebat quippe hanc *Sororis* appellationem alio trahendam atque in animo habebat. Vocatur *Restrictio mentis*, cum propositio falsa est, prout effertur: fieret autem vera, si restrin-

stringeretur & circumscriberetur aliquot vocibus adjectis, quas retineo mente & occulto. Puta mutuam petenti a te pecuniam respondes: *Non suppetit*; falsum dicis. Adderes, *quam tibi mutuam dem*; tunc vera existeret propositio.

2. Latet proculdubio in his sive amphiboliis, sive mentis restrictionibus alienum nescio quid, saltem prima fronte, a candore & simplicitate sermonis; imo etiam absonum & contortum. Ut ut est, ii quorum res hac in concertatione agitur, pro jure suo id exigere a Lectore possunt, suum ut judicium ne prius ferat, quam momenta rationum utrimque perpenderit. Hoc igitur illis concedamus.

3. Mendacium nulla occasione esse licitum constat apud Doctores Catholicos omnes, utpote malum per sese; quod nulla proinde ratio vindicare a peccato possit:

4. Admisso semel illo, quod sartum rectumque haberi debet, principio, ortæ sunt deinceps in Theologicis rebus difficultates plurimæ, quoad ea quæ vel agenda in certis circumstantiis forent, vel explicanda occurrerent in Sacris Litteris. Incidunt enim ea sæpe tempora, in quibus certo quodam modo loqui oporteat, qui modus conciliari cum sinceritate vix possit. Quod ad Scripturam attinet, si Deus in ea loquens inducatur aut Cælices; in iis vel mendacii umbram suspicari piaculum est. Quin, eadem Scriptura, dum virorum aliquorum verba refert quos laudat, & velut Dei servos pietate præstantes exhibet, quidquam notare in iis alienum a veritate, durum prorsus est. Tamen hujus utriusque generis loci occurrunt in quibus explican-

III.

*Vnde nata
questio de
usu amphiboli-
arum & re-
strictionum
mentis.*

dis & interpretes & Sancti Patres negotii plurimum habuerunt.

5. Hæc gemina difficultas, si abfuisset, nunquam, opinor, quæsitum foret, an ambigui & restricti sermonis usus licitus sit: eadem tamen fuit in causa, cur plurimi tū Theologi, tum Scripturæ & Canonum Interpretes cujuslibet regionis & Scholæ, usum hunc necessarium esse contenderent: quem tamen longè angustioribus terminis circumscribere, quàm volunt ii qui per calumniam adversarios hic insectantur. Quicumque enim ea fusiùs disseruere Doctores, non omittunt monere & quam proclive sitiis quæ in eo genere dicuntur, abuti, & ut evitetur error vehementius hortari.

6. Quoniam difficultates, quarum mentionem feci, præcipua sunt eorum argumenta qui stant ab illo usu; contra vero qui eundem oppugnant, non aliis ad eum labefactandum validioribus utuntur telis, quàm consecutionibus, quæ ex eo videntur deduci: id modo agimus, ut eas difficultates istis consecutionibus opponamus, & suis utraq; momentis expendamus, nulla re dissimulata, quæ robur & pretium alterutrius possit arrogare. Expendendum erit deinde, utrum Sanchez Jesuita, in quem nominatim acerbiùs invehuntur, corruptæ doctrinæ reus sit, ut jactant: utrumne agant justè cum illo ejus accusatores, an secus.

IV.

*Argumenta
quibus oppu-
gnatur ille
usus.*

Ac illi quidem qui omnem usum amphiboliarum & mentis restrictionum condemnant, his præcipuè rationibus nituntur.

Primo, mendacia planè esse, quamvis induta, rectorio quodam & larva Veritatis. Idque patet,

tet, inquiunt, si modo exponatur ipsa vocum ejusmodi ambiguarum natura, sive hanc generatim, sive singillatim in certis exemplis spectes. Hinc enim omnino planum fit meras esse cavillationes & argutias, eam ob rem consultò inventas, ut in animum inducat quispiam se minimè mentiri, vel cum maximè contra mentem loquitur.

Deinde nihil his loquendi rationibus effici aliud, quàm ut impellantur in errorem ii quibuscum colloquimur.

Tolli præterea vitæ civilis societatem. si enim qui me alloquitur persuasum habet ambiguas voces & mentis restrictiones mendacia non esse, utrum scio ego, an non tunc temporis eas usurpet, quo tempore videtur loqui ex animo & perquam sincerè?

Præterea Scripturæ & Patrum locos, quibus lingua mensque duplex ut detestabilis & execranda describitur, & virtus huic vitio diversa collaudatur, pugnare profecto contra istas dubie atque ancipitis significationis propositiones, quæ audientis in animo ingenerant cogitationem illi omnino absimilem, quam velle videor ipsi manifestam facere. Ut verbo dicam, ignotas penitus antiquis, & novas esse captiones istas atque subtilitates.

Ea ferè sunt quæcumque jactantur vulgo adversus amphibolias & mentis restrictiones. Afferamus jam earum in defensionem quæ ex altera parte opponuntur.

Ac primo quidem Theologi & Canonum Interpretes quamplurimi, qui, re diu multumque considerata, nequeunt adduci, ut sermonis ambi-

V.

*Argumenta
quibus propo-
gnatur.*

gis causa in simillimum periculum incurrisset. Cumque interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est. Timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugio, reputans ne fortè interficerent eum. Neuter ob eam rem a Deo vel castigatus verbis, vel multatus poena fuit. Idque tum accidit, cum numerosam iis Deus progeniem adpromittebat. Quid quod eosdem singulari patrocínio ac tutela foveret; tametsi vitandæ necis causa viam hanc ineant, quæ tam iniqua jactatur esse: & quæ aliena tantopere fuisset a reverentia summo vitarum nostrarum moderatori ac domino debita, tam injuria ejus bonitati & potentiae, in quibus illi Sanctissimi Patriarchæ tantum præsidii positum sibi esse non ignorabant?

Adeò non autem viros illos sanctos Augustinus vituperat, ut potius partes eorum adversus Faustum Manichæum, qui suæ se correctorem & emendatorem ætatis profitebatur, acriter propugnet. Negat Abrahamum ea occasione mentitum fuisse, licet revera ejus, quod ab ipso quærebatur, dimidiæ tantum parti, nullatenus vero ad mentem interrogantium responderit. Neque enim utrum ejus uxor esset interrogatus, non esse respondit: sed cum ab eo quareretur, quid ei esset illa mulier, indicavit sororem, non negavit uxorem. Tacuit aliquid veri, non dixit aliquid falsi.

Lib. 22. contra Faustum c. 33.

Paulo infra excusat Isaacum, sicuti & superius Abrahamum. Quid mirum, inquit, aut quid prævum, si imitatus est patrem; cum eadem justitia defendatur qua pater ejus de simili objecto inculpatus inventus est? Idem Sanctus Doctor mul-

Cap. 46.

multis scriptorum suorum locis pari modo ea de re disserit. Sed proferamus aliqua Sanctorum, qui Christianæ legis tempore floruerunt, exempla.

VII.

*Exempla SS.
Athanasii,
Felicis, Ful-
gentii, &c.*

Omitto Sanctum Franciscum, qui rogatus an hominem, qui ad necem ob homicidium factum quærebatur, prætereuntem vidisset, respondit, inferra in manicam manu: *Hac non transit*: quod fortasse viri, emunctæ scilicet naris, quales ii sunt quibuscum congregimur, aniles inter fabulas recensuerint.

Illustre est Athanasii exemplum, & notius quàm ut egeat hic fusius explicari: cum scilicet secundo Nili alveo delatus, manus eorum effugit, a quibus, Juliani iussu missis, erat comprehendendus.

Hæreo in aliis duobus non tam decantatis. Alterum est Sancti Paulini: alterum Sancti Fulgentii, qui ambo doctrinæ Augustinianæ miratores & præcones extiterunt: quorum si testimonia cum eo junxeris, quo Doctor ille Sanctissimus Abrahami & Isaaci agendi rationem in iis, quas descripsi superius, circumstantiis approbat, argumentum sanè validum constabit in gratiam Theologorum, præsertim cum eos oppugnant qui se Augustini esse discipulos ubique prædicant.

Natal. 5.

Sanctus Paulinus in brevi carmine quod conscripsit in honorem Sancti Felicis Nolani, narrat eum a Paganis, ob Fidei Christianæ confessionem & causam, ad necem ipsum deposcentibus jam jam comprehendendum, oculos eorundem fefellisse; Deo, ne agnosceretur, efficiente, non sine insigni potentie divine miraculo. Cum-
que

que ab iis interrogatus fuisset ipse, ubinam lateret Felix, ubi degeret : Illum, recognita, & intellecto miraculo, respondisse : *Quem quaritis, Felicem ignoro* : eosque sic, omisso illo, præterisse.

Perseus & ipse faventis

Consilium Christi, vidensque rogantibus inquit:

Nescio Felicem, quem quaritis. Illicet illi

Prætereunt ipsum.

Sanè si Felix mentitus tunc esset, male profectò esset meritis de Christo ita de se benemerito. At si mentitus non est, quid superat aliud, nisi ut ad ancipitem, quæ in Felicis nomine lateret, significationem recurratur, vel, si magis juvat, ad mente conceptam restrictionem ? aliter enim non videtur mendacio liberari posse.

Verum nulla potest esse pura magis putaque, amphibolia, quàm quæ a Sancto Fulgentio est usurpata. Legitur illa in ejus vita per Ferrandum Diaconum ejusdem discipulum scripta, & Episcopo Feliciano, qui Fulgentio in Episcopatu Ruspensi successit, dicata. Testatur Ferrandus Sanctum Fulgentium adhuc Monachum, cum in Africa Catholicum nomen dirè vexatum cerneret, id cõsilii cœpisse ut adiret Ægypti Solitarios, de quibus mira quædam audierat. Iter habuit per Siciliam, & Syracusas appulit, qua in Urbe Christianam rem Eulalius Episcopus, monasticum institutum adhuc aliquo pacto retinens, administrabat. Ille Fulgentium in Monasterio, sicut cæteros solebat advenas, hospitio excepit. Uno & altero congressu raram hospitis sui virtutem facile deprehendit, causasque ne celaret, propter quas decederet ex Africa, etiam atque etiam rogavit.

Ful-

Fulgentius, (ut ait vitæ ejus Scriptor) inanem gloriam veritus, si itineris sui in Ægyptum veram & germanam causam proderet, his ita verbis percunctantem elusit: *Parentes meos requiro, quos illis in oris vivere peregrinos audiui.* Cū suboluiſſet Episcopo latere obscuri aliquid in tali responſo: quin etiam perſentiſcens quid ſibi vox ambigua vellet, reſcivit ab altero Monacho, qui ſcirent illi quos Fulgentius *parentes ſuos* vocaret. Unde cum ſe deprehenſum comperiſſet Fulgentius, fateri quod res erat coactus eſt. At, inquit Historicus, *parentum nomine donare eos poterat, quorum vellet exempla imitari.*

Sanè vel nulla eſt uſquam, vel hæc mera amphibolia eſt: cum loquendo præ ſe ferret Sanctus Fulgentius, ſe nativa ac genuina ſignificatione vocem hanc, *parentes*, accipere, traducebat illam ad eos qui parentes ipſius in Chriſto futuri eſſent. Neque minus hanc vocem, *peregrinos*, in alienum a vero & proprio ſenſum accipiebat; eà ſignificans homines illos ſolitarios, quaſi qui peregrinarentur in hoc terrarum orbe, & ad cæleſtem patriam tanquam terminum, in dies ſingulos progredereſſentur.

Auguſtinum igitur videmus Abrahami & Iſaaci facta comprobantem, Paulinum Sancti Felicis. Habemus etiam Athanaſium, Sanctum Felicem ipſum, Fulgentium: quorum omnium manifeſta auctoritate vocum ancipitum uſus, ac mentis reſtrictionum fulcitur. Quo in genere nihil admodum requiri amplius videtur poſſe ad probabilem conſtandam opinionem.

Tamen Theologi illi, quorum hic ſententiam propono, validius adhuc quidpiam ad probandum

dum suppeteret sibi autumant. Negant usum ejusmodi restrictionum & ambiguitatum posse prudenter damnari, nisi attendatur prius ad certa Evangelii loca, in quibus apertè videntur cōtineri. Quid enim est, inquirunt, ambiguitas, de qua hic agitur? Nempe verbum anceps, aut propositio constans vocibus ambiguis; quam qui edit, aliter atque ipse intelligit, ab audientibus accipiendam prævidet. Porro ejusmodi propositionum exempla duo in Evangelio disertè leguntur.

Joannis cap. 11. ait Christus Discipulis: *Lazarus amicus noster dormit; sed vado ut a somno excitem eum.* Patet hanc propositionem ambiguum esse. Constat etiam ab Apostolis nativo sensu fuisse acceptam. *Dixerunt: Domine, si dormit salvus erit.* Nec minus liquet prævisum a Christo fuisse, eam ab illis hunc in sensum acceptum iri. *Dixerat autem Jesus, inquit Evangelista, de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret.* Alterum exemplum habetur capite 2. ejusdem Evangelistæ, in quo Christus Dominus ita Judæos compellat: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Ita de corpore suo Christus: Judæi vero, ut ex ipsis verbis proclive erat suspicari, de Solymæ templo dictum existimarunt. Nemo putet id Christum voluisse ut Judæos a quibus audiebatur, in malum aut errorem induceret. Sed hoc nihil ad rem. Fatemur enim, inquirunt Theologi, inesse peccatum iis vocibus ex ambiguo dictis, jē quibus oriri quidpiam in alium detrimenti posset; iisque pariter, quibus eos, qui audiunt, studeret aliquis incantōs deducere in errorem.

VIII.

Loci è novo Testamento petiti.

Quid quod in ipso Evangelio restrictiones mente conceptasprehendunt, easque non ratiocinando erutas, non collectas disputando, sed in ipsis positas verbis, ut apparet, & sponte suas oblatas.

Capite Joannis 7. *Dixerunt ad Jesum fratres ejus: Transi hinc, & vade in judæam.* Jesus respondet. *Vos ascendite ad diem festum hunc: Ego autem non ascendo ad diem festum istum.* Hæc cum dixisset, subjungit Evangelista, *ipse mansit in Galilæa.* Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifestè, sed quasi in occulto. Propositio ista: *Non ascendo ad diem festum istum*, falsa est, verba ipsa si spectes: at si vocem manifestè, quam Christus tegebat mente, adjungas, vera efficitur.

Non sum nescius quæ fuerit super hoc loco censura Criticorum, propter varietatem scilicet Græcorum manuscriptorum. At vicissim perspectas habeo rationes firmissimas & gravissimas, quibus planè veram esse Vulgatæ nostræ lectionem evincitur. Addo locos præterea duos, quibus finem probationibus imponam, quas Theologi è Sacris Codicibus ad confirmationem sententiæ suæ hauriunt.

Depromitur alterum ex cap. Marci 13. ubi Christus Dominus descripto rerum terrifico apparatu, quæ extremo Judicii die contingent, addit: *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in Cælo, neque Filius, nisi Pater.* Fide tamen cõstat Dei Filium hujus re ipsa diei conscium fuisse. Hinc a primis Ecclesiæ sæculis Agnoëtæ hæretici habiti sunt, qui hoc negarent. Quin id nominis a Græcis accepere, ut eorum error

etrorum in eo, saltem magna ex parte, situs indicaretur, quòd hanc Dei Filio ignorantiam affingerent. Conati sunt Ariani quoque hoc adversus Catholicos Scripturæ versu aburi. Sed a Patribus omni studio atque animi contentione sunt refutati.

Sic porrò Theologi ratiocinantur. Propositione ista, *De die Judicii vel hora filius Dei nescit*, si solæ voces attenderentur, falsa esset. Pendeat igitur veritas illius necesse est ab aliquo sensu quem his verbis Christus subiciat, & quem ipsa verba non efficiant: hoc est, subaudiat aliquid & mente sola complectatur. Atque istud est, ajunt, quod mentis restrictionem appellamus.

Notandum autem est Patres, & Augustinum maximè, dum locum hunc interpretantur, ejusmodi restrictionis exemplum & formulam asferre illi simillimam quæ a Theologis vulgò proponitur. Si Augustinum audis, Christus nesciri a se diem Judicii professus est, non quod illum revera ignoraret, sed quod non ita sciebat, ut eum proderet ac doceret. *Ipsi Judici*, inquit, *occultam esse dictum est, non ad cognoscendum, Psalm. 9. sed ad prodendum.* *August. in*

Proferamus in medium illud, quo utuntur vulgò Theologi, exemplum, ut explicent, quid illa demum restrictio sit. Patrem meum inimicus ad necem quærit: rogat ubi sit: ignorare me respondeo. Falsa est, si spectentur solæ voces, ista responsio: verum si, non ore, at cogitatione subjungamus, *ad prodendum*, veram effecerimus, certè ad eum modum quo veram Christi propositionem Augustinus esse docet.

Demum, pergunt Theologi, explicari nequit versus Cap. 5. è libro Tobiaë, si amphibolia & restrictiones mentis ad unam omnes proscribantur. Res legenti locum patebit. Tobias senior ab Archangelo Raphaelè sciscitatur: *Unde te habemus? Ex filiis Israel*, Angelus reponit. Tum variis ultro citroque habitis sermonibus, interrogat rursus Tobias: *De qua domo & de qua Tribu?* Cui Raphael: *Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium qui cum filio tuo eat? Sed ne fortè sollicitum te reddam, ego sum Azarias Anania magni filius. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu.*

Super hoc loco Theologi sic disputant. Si nativa vocum significatio & propositionum sensus spectetur, liquet ipsas esse falsas: necesse igitur est iis inesse mendacium, aut easdem ambiguitate vocum, ac sensus duplicis, quorum alter mente retineatur, beneficio defendere. Porro mendacii labem iis inurere impium sit. Superest igitur ut in illis aut reticentiam, aut sermonem ambiguum agnoscamus. Atque adeò fateamur, neque amphiboliam, neque mentis restrictionem per se malam esse, ut mendacium: sed utramvis absque peccato, certis tamen legibus temperatam, usurpari posse.

Istis adducti tum auctoritatibus, tum difficultatibus Theologi iudicium suum de re, quæ prima statim fronte reprobanda videbatur, sustinuerunt: deinde vero, cum eam versassent omnem in partem, ita demum statuerunt, amphibolias & mentis restrictiones neque esse mendacia, neque omnino pravas censeri oportere: quibusdam in locis eas vacare omni culpa: esse illas de

genere certarum rerum quæ fermè sunt malæ propter circumstantias, licet per sese vitio careant, fiuntque vitiosæ cum citra necessitatem ac legitimas cautiones adhibentur.

Verum, antequam ad aliud fundamentum progrediar quo nituntur Theologi, operæ pretium erit videre quid contrariæ sententiæ assertores ijs, quæ dicta sunt hætenus, opponant.

Vir perquam eruditus reperit quemadmodum scripto laborioso, in quo magnam doctrinæ vim collegit, insereret Dissertationem de mentis restrictionibus & ancipitum vocum usu. Hunc titulum Dissertationi præfixit: *Mendacium omne lege divina vetitum est, adeoque & restrictiones mentales, quæ sunt veri nominis mendacia*. Tum de ambiguis vocibus, perinde ac de mentis restrictionibus disserit. Congerit varia, quibus id, quod proposuit, efficiat, tum Scripturæ tum Patrum loca: multa sibi demum objicit; in iisque sunt nonnulla jam superiùs allata, nonnulla etiam a nobis intacta: quæ tamen excutiam hic, sed quasi urgendo, & solutiones quas attulit impugnando. Nihil est enim quod præsentis disputationi plus afferre lucis possit, simulque rei difficultatem magis aperire.

Respondet optimè Priscillianistis Pater Alexander, Abrahamum neque in Ægypto, neque apud Regem Abimelech fuisse mentitum: atque id responsi firmat, tum Divi Hieronymi, tum Augustini auctoritate. Verùm scire pervelim quo pacto Priscillianistæ cuipiam, si quis adhuc esset, responderet ira urgenti.

Auctore te restrictiones mentis & amphiboliæ mendacia sunt. Atqui purgari nequit Abra-

IX.

*Responsiones
& distinctiones
adversario-
rum solvuntur.*

*P. Alexand.
tom. 9. p. 3.
sect. 4. dist.
43. pag. 483.*

hamus de mendacio in eo loco, nisi usus dicatur fuisse aut ambigua voce aut restrictione. Ergo ex tuis principiis consequens est omnino Abrahamum fuisse mentitum. Ita vero minorem syllogismi sui probaret Priscillianista:

Amphibolia appellatur in præsentī quæstione propositio cui subest sensus multiplex; & quam ab audiente prospicimus accipiendam in eum sensum, quem nos illi tacita mente non tribuimus, cum tamen sensus hic natus obuiusque sit: præsertim ubi eo animo talem instituimus propositionem, ut veritatem illi occultemus quam percunctando inquit. Hæ sunt veluti notæ quibus affecta sermonis ambiguitas videtur a sinceritate recedere longius, & propius ad mendacium accedere. Atqui patet ea omnia convenire huic responso, quod quærentibus a se, utrum Sara esset sua uxor, Abrahamus dedit. Dicendum igitur est eum amphiboliam adhibuisse perfectam, & numeris omnibus absolutam.

Verum longè adhuc major triumphandi atque instandi Priscillianistæ daretur occasio ex ea ratione, qua idem Doctor, Augustinum secutus, cōtendit Jacobum nihil mentitum esse, cum paratam ab Isaaco fratri suo Esau benedictionem surripuit. Tria quippe dicit ibi Jacob quæ difficile admodum mendacii culpa liberaveris. 1. Pater captus oculis ab eo sciscitatur: *Quis es fili mi?* Respondet Jacob: *Ego sum primogenitus tuus Esau.* 2. Addit idem: *Feci sicut præcepisti mihi;* quamvis mandati a parente nihil omnino accepisset. *Comede,* pergit Jacob, *pater mi de venatione mea.* Atqui venatus non erat: sumptos matris iussu de grege capreolos tantummodo patri apposuerat. Ita

Ita porro hæc interpretatur Pater Alexander. Quod ad primum attinet, non mentitus est Jacob cum se primogenitum asseruit. Quid ita? quia natalium prærogativam cum lentium patina olim Esau cesserat; adeoque *primogenitus erat Jacob, si jus spectetur, non autem persona*. Ideò ergo non mentitur, arguet Priscillianista quòd ambiguit *primogeniti* nomen usurpet. Cum verò ait, *Ego sum Esau*; quoniam vox ista *Esau* perinde atque altera ista, *primogenitus*, ancipitem & geminum non habet sensum, neque indicare potest eum qui aut priore loco sit natus, aut jure præcipuo natalium & prærogativa gaudeat; necesse est ut hic mentis restrictioni sit locus: *Esau sum non re, sed privilegio: jure, non persona*.

Quod ad alteram propositionem attinet, *Feci sicut præcepisti mihi*, verum est, inquit Pater, Alexander, si spectetur primaria intentio Isaaci; etsi verum non sit, si secunda & minus præcipua attendatur. Primariò enim intendebat Isaacus, præceptum illud de quærenda venatione ad primogenitum suum dirigere, ut hocce officio suæ premam ac solennem benedictionem promereretur. Secundariò autem intendebat præceptum illud ad Esau dirigere, quem ignarus adhuc mysterii & divinæ ordinationis, primogenitum esse existimabat. Unde Jacob primariam dumtaxat patris intentionem spectans absque mendacio dixit: *Feci sicut præcepisti mihi*.

Multa profecto sunt in tam perplexa & contorta explicatione, quæ Priscillianista jure carperet. Nec ipse Pater Alexander diffiteri posset, eique non concedere, ambagibus illis & circuituibus, per quas Jacobus circumducitur, ut

falsitatem, quam præfert ejus propositio, fugiat, demonstrari saltem. si quid in ea sit veri, id non esse tribuendum obvio, quem præ se fert illa, sensui; sed cuipiam alteri quem ipsi tacitus tribuit. Ex quo, quid ad rem nostram colligatur, apparet.

„ Quoad reliqua autem verba Jacob, pergit Pa-
 „ ter Alexander, verissimum erat quod dixit: *Co-*
 „ *mede de venatione mea.* Hædos enim attulerat.
 „ Jacob in stabulo conquisitos & electos, ac nomi-
 „ ne venationis cibum a se apprehensum, a matre
 „ paratum, intellexit.

Ut missum nunc faciam Priscillianistam, Le-
 ætor responsum istorum Judex esto. Addam
 unum, bona cum auctoris venia: si id perinde in
 me, atque ille, recepissem, ut in amphibolias &
 mentis restrictiones classicum canerem, discessis-
 sem prorsus ab opinione & explicatione Augu-
 stini, Theodoret, & Gregorii. Falsus essem cum
 aliis absque tergiversatione, liberè ac libenter,
 mendacio non carere verba Jacobi plurima.
 Aut si Patrum illorum trium sententiam essem
 amplexus, ambigua verba & sensus mente con-
 clusos una cum Theologis aliis bene multis ex-
 pertes mendacii ultro admissem. Media enim,
 quam terit ille, via iniri nullatenus potest. Et
 nemo unus non fateatur loqui pugnancia qui-
 cumque asseruerit eadem cum illo & responde-
 rit; còque pacto negari simul & affirmari lici-
 tum esse ambiguas voces ac duplicem sensum
 adhibere.

• Neque feliciùs explanantur ab eo quæ Ange-
 lus Raphael Tobiaë dedit responsa. *Ex filiis*
 „ *Israel.* Verè, inquit, quia ex Urbibus filiorum
 „ Israel,

Israel, utpote fidelium, veniebat, quorum sibi cura a Deo erat demandata: vel quia *Israel* Hebraicè idem est ac *dominans Deus* ... Verè etiam dixit Raphael se esse *Azariam Anania magni filium*, quia assumpsit effigiem & formam Azariæ, ejusque personam præferebat. Præterea Azarias Hebraicè *adjutorium Dei*, Ananias vero idem est ac *Gratia Dei*. Adde quod Angeli sunt Dei filii: cum autem accessisset Raphael, Deo jubente, ut periclitanti Tobix opitulareretur, verè illud edicere potuit: *Ego sum Azarias Anania magni filius*. Ita, inquam, hunc interpretatur locum Pater Alexander.

Illud sanè non ambigitur, utrum dicta verè fuerint, quæ a Raphaele, utpote Angelo, dicta sunt. Quod autem vera fuerint illa absque amphiboliæ aut tacitæ restrictionis ope, hoc verò difficile admodum capitur. Cum enim propositiones illæ eatenus veræ estimantur, quatenus tribuitur iis sensus quem præ se non ferunt; siquidem deceperunt eum a quo sunt auditæ, neque potuerunt non fallere quemlibet, eas qui audiret; certè censendæ non sunt veritatem continere penes verborum quibus coaluerunt sonum: sed aliquid subintelligendum aliud, quod illius in mente solius inerat a quo fuerunt editæ. Quæ mera, ut jam dixi, amphibolia vel mentis restrictio est.

Juvat hic etiam referre explicationem quam alibi affert idem Pater Alexander, super Marci loco, de quo paulò superiùs mentionem feci. Respondeo tertio, inquit, Christum nescivisse diem Judicii nobis, non sibi: id est, licet absolutè sciverit, nescivit tamen illum, ut nobis revelaret.

Tom. 9. dis.

ser. 39.

pag. 279.

Hic

His nimirum omnibus Theologi, quos istæ difficultates ad verba ex ambiguo dicta & reticentiam confugere coegerunt, confirmantur in sua sententia; cum adversarios eodem demum revolvi ac recidere videant. Religiosus vir ex Ordine alio adversus ambiguae potestatis voces certamen etiam acre suscepit, inductus in speciem, pietatis & veritatis studio (ita enim in eum quem edidit libro prædicat) sed amarissimo felle opus infectum quisquis legit, videt. Is aliam inivit viam, vel potius aliis, atque Pater Alexander, utitur vocibus, ut iisdem se nodis evolvat. In primis ubi locum Marci attingit, ait verè Christum affirmasse nesciri à se diem judicii: id quippe dixit *in sensu præciso & formali*, *in quantum erat purus homo*.

Ne litem ipsi moveamus super hac locutione planè Nestoriana, ab eo quæritur. 1. An non hæc propositio, quoad voces, falsa sit: *Filius nescit diem judicii*? Secundo an non his verbis vera evadat, quibus sensus formalis & præcisus designatur: *in quantum purus est homo*? 3. An non verba ista in Christi mente inessent, dum talem propositionem institueret, abessent vero ab ipsa propositione? Hæc si ita se habeant, verba ejusmodi dicta in præciso sensu, quem non exprimunt, puram putamque efficiunt mentis restrictionem. Neque enim debet illud animo excidere, restrictionis nomine propositionem intelligi, quæ, si secundum voces accipiat, falsa sit; neque veri habeat quidquam, nisi propter vocabula quædam alia quæ loquentis in mente asservantur. Nihil eorum porro hic deest. Quid igitur agit Scriptor ille, nisi ut restrictionis no-

men

men in aliud veritat, nempe in *sensum formalem* & *præcisum*? Eodem item ferè modo ratiocinatur de exemplo Jacobi, Raphaelis, & oratione Judithæ ad Holofernem.

Occurrit vero istud perlepidum, quod, si *sensum illum formalem* & *præcisum* loco *ambiboliz* & *restrictionis* ponas, idque fatearis illum impunè posse adhiberi; omnia inde oriantur incommoda, quibus *ambiboliz* restrictionesque laborare dicuntur. Easdem quippe consecutiones indidem, veras an falsas, derivabo. Dicam figmentum illud esse novæ morum doctrinæ: ejus formalis sensus ac præcisi beneficio futurum ut omnia mendacia prætexantur. Nemo est cujus non sint dotes variæ, vel, ut in Scholis loquuntur, variæ qualitates & formalitates, in quibus sensus formalis ac præcisus fundabitur. Ita, cum mercatorem alloquar, nescio an mihi responsurus sit, ut est mercator, an ut Civis Parisinus; utrum quæ pater, an quæ homo est. Cum enim ad tollendum mendacium non minus valeat sensus formalis & præcisus quàm verbum ambigüè positum; jure dubitavero; an qui loquitur mecum, eo utatur sensu. Sic ruit omne civilis vitæ commercium; sic duplicitati ac dissimulationi jus datur; sic nemo unus reperietur cui credere, in quo cuiquam fiduciæ quidquam esse possit.

Non is sum qui Patrem Alexandrum, sive probitas morum spectetur, sive eruditio, comparem cum altero illo Scriptore qui sua improbitate iis, adversus quos debacchatus est, honori fuit. Quippe non multo post ab Ordine suo descivit, comprehensusque, & alias sanè ob cau-

fas, quàm quòd restrictiones inter loquendum adhibuisset, in custodiam datus fuit.

Verum affirmare ausim Patris Alexandri responsa nihilo plus habere virium iis quæ istæ profert; pertinere eodem utriusque principia. Quod si absque peccati labe potest quis sermonem habere qualem habuit Jacobus cum Isaaco; si citra mendacium capreoli duo Seni oculis orbatò appositì venationis nomine appellari possunt; si licet asserere captos inter venandum esse qui ex grege sumpti fuerint; si natu major dici potes, cum sis minor; si sic asseverare: *Ego sum Esau, feci quod præcepisti*; cum tamen neque sis Esau, neque iussus facere quidquam fueris: si hæc, inquam, omnia licitè, citra mendacium & peccatum, sicuti docet Pater Alexander, potuit Jacob præstare, eo quod inter respondendum alias significationes tribueret his vocibus *natu majoris, Esau, & venationis*, quàm interrogando Isaacus intelligeret, & intelligunt ii omnes quorum in ore voces illæ sunt; contendo ego ex hac semel admissa probatione eadem secutura incommoda quæ ex formali sensu & præciso; & posito eo principio, parvi admodum referre, utrum quis culpa & mendacio liberetur in gratiam sensus formalis ac præcisi, an potius ambiguitatum beneficio & mentis restrictionum, aut alterius cuiusvis rei ope ac præsidio; quocumque illam nomine donare libuerit Patri Alexandro ad systema suum ab aliis Theologorum systematis secernendum. Id argumenti non prosequar modò fusiùs: dabit se postea ejus retractandi & repetendi locus.

Progrediamur sanè ad alterum fundamentum,

tum, quo nituntur ii qui certis oblati occasio-
nibus licere contendunt uti reticentia & amphi-
bolia. Certi sunt casus in quibus solvendis
Theologi laborant. Satis erit si unus & alter à
nobis in medium proferatur.

*Alterum fun-
damentum
quo nititur
doctrina de
usu licito am-
phibolia & re-
strictionis.*

1. Admissus aliquis ad Consilia Regia, Principis arcanum fidei suæ commissum habet. Hoc si retegat, imminet dira toti Regno vastitas, ruina templis, Religioni veræ excidium. Interrogatur ille ab altero, quem partium alienarum emissarium, vel patriæ proditorem novit, homine cæteroquin vafro, sagace & acuto. Ita comparatares est, ut si tergiversari tantisper ac subterfugere videatur, nisi rem planè negarit, futurum sit ut assequatur proditor quod celatur. Quò se vertet alter? Hinc mentiri non licet, vel si orbis clades ac ruina impendat: urget inde caritas patriæ ac Principi debita fides, vetatque ne illis, arcanum prodendo, certum & immane exitium consciscat. Quid capiet igitur consilii? Sanguinem quidem & vitas, si suppetant, mille impendat potius quàm obstrictam patriæ Principique fidem fallat. Verùm aliud ab eo res præsens postulat.

2. Sceleratus quispiam amens ac furiosus, cujus coercere impetum non valeo, patrem meum ad necem, sororem ad stuprum, Principem, quem hosti tradat, quærit. Iisdem atque ille, cujus modo memini, cui regni arcanum creditum est, premor angustiis: nisi audacter pronunciavero, nescire me; nisi edixero, *Non latet hic quem quæris*; conclamatum de illis est. Quid agam?

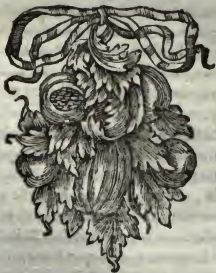
3. Aliquis alienum scelus, quod erat clam,

aperit. Nisi dictum revocet, aguntur fortunæ, vita & fama illius quem honore spoliavit: Adit Sacerdotem: peccatum confitetur. Sacerdos renunciat, non impertiendum, prius absolutionis beneficium, quam damnum illarum resarferit. At enim, instar pœnitens, quod dixi, quantumvis occultum, nihilo tamen minùs verum est: peccabo rursùs, & mentiar, si orationem retexam. Quid consilii mihi capiendum?

4. Nihil est Sacramentalis Confessionis Sigillo sacrum magis; nihil magis inviolabile. Fingamus Confessarium positum iisdem rerum in circumstantiis, quas supra memoravimus. Sorlers ac versutus quispiam extricarit ab eo, si velis, imprudente non nihil quod nullius videbatur momenti, at quod ejusmodi tamen est ut ex eo moveri suspicio sinistra possit adversus pœnitentem. Si Confessarius interrogatus hæreat; si pervagatis ac generalibus utatur responsis; nisi assermet declaratum ejusmodi peccatum sibi non esse; facit ut augeatur suspicio, atque ulterius pergendi occasio illi præbeatur, a quo paratæ Sacerdoti fuerint insidiæ. Quid ergo tali in re Confessarius constituet?

His, inquam, exemplis aliisque non absimilibus, nec non difficultate nodos istos aliter solvendi, effectum est ut Theologi plerique contenderint, licitum quibusdam in locis esse veritatem obtegere, aut illi faciem alienam inducere, adhibitis vocibus non una significatione præditis; cum aliquis verum extorquere a vobis nulla, fretus auctoritate, nullo jure nititur; cum vel nostra vel proximi refert, ut occulta veritas prematur ac lateat. Componamus jam ista inter sese

seſe omnia; revocemus citata ſuperius loca & exempla Scripturæ, Patrum explicationes, quid Sancti plurimi egerint, quid cenſuerint ſuper ea ipſa re, quemamodum accuſatores Theologorum reſpondeant; qui dum ambiguitatem omnem ac reticentiam inſectantur, ad eam, vel inviti, revolvuntur, &, quod evertere voluerunt, aliis nominibus inductis reſtituunt ac reponunt; & iiſdem ac alii, ſi qua tamen ſunt, incommodis premuntur. Si qua ſunt, inquam. Qui enim ad hæc principia, ob eas quas dixi cauſas, recurrendum ſibi eſſe putaverunt Theologi, iis incommodis mederi ſtuduerunt, varias cautiones prudenter adhibendo. Idque mihi, ut nihil ad rei difficillimæ intelligentiam deſideretur, breviter explicandum reſtat.

SECUNDA PARS

DISSERTATIONIS

De ambiguarum vocum usu, &
mentis restrictione.

QUæ benevolentia & æquitas fecit, ut Probabilitatis doctrinam Jesuitis tanquam peculiarem & propriam, ac veluti natam eorum in Scholis adversarii tribuerent, eadem quoque fuit in causa, cur in eos refunderetur si quid ex ambiguis vocibus, ac restrictionibus mentis, incommodi nasceretur. Quam autem falsò id accusationis in ipsos conjiciatur, quandoquidem de facto agitur, æquè facile demonstrari potest ac superius de Probabilitate ostensum est. Verum satis erit, ut arbitror, generatim id polliceri, nihil futurum negotii, nihil moræ, quin omnibus planum fiat, quæcumque super hoc argumento dicta sunt a Jesuitis, omnino ab iis, quæ illis affinguntur, discrepantia; ea, inquam, non solum niti rationibus auctoritatibusque hætenus prolatis, verum etiam principiis antiquissimorum ac celeberrimorum Juris Civilis & Canonici Consultorum, & cujuslibet Scholæ Theologorum. Legatur modò quod ante Jesuitarum Theologorum tempora celebris Navarrus scripsit; quod clarissimi Scholæ Thomisticæ Doctores, puta Antoninus, Sylvester, Victoria, Medina,

na, atque in primis Dominicus Bannes, docuerunt. Inde apparebit, quam vera prædicem.

At ne longius in hoc facto examinando progrediar, sciendum in primis est Theologos & alios qui voces ambiguae potestatis, & mentis restrictiones certis in occasionibus tanquam licitas admittunt, cum idoneæ suppetunt rationes; dissidere tamen inter se, dum discrimen mendacii a mentis restrictione assignant. Exemplum habeo in Confessione & Confessario.

Fatentur omnes Confessarium interrogatum, utrum pœnitens commiserit peccatum aliquod, declarative inter confitendum (si aliter factam rectamque arcani fidem servare nequeat) absque noxa posse respondere: *Ignoro an feceris; vel, Id mihi non aperuit;* licet aperuerit revera: omnesque adeo consentiunt eum tunc nequaquam mentiri. Quæritur quare ita sit, cum responsum, si verba spectes, falsum sit & a dicentis mente alienum.

Contendunt aliqui immunem esse mendacii Confessarium reticentiæ beneficio, quòd dicat intra se tacitus; Hoc non aperuit peccatum, *ita ut possim aliis prodere.* Vera est hæc propositio, inquiunt, nec ei opposita quæ exterius effertur, & quæ dimidia tantum pars illius est: unde mendacii subest nihil. Mendacium enim in sola vocis cum mente pugna situm est.

Alii nimis hoc subtile esse dicunt: & quamvis ita cogitet secum Confessarius; tamen, si nihil sit aliud, non vacare mendacio ejus responsum. Tolli autem mendacium idcirco, quia is, cui Confessarius respondet, *Non aperuit mihi tale peccatum,* prudenter potest ac debet existi-

I.

Quoniam patet restrictio mentis, mendacium non esse vulgo detectum.

mare responsi illius sensum esse istum : *Non sic aperuit, ut tibi illud edicam* . Cum ergo propositio Sacerdotis accipi hunc in sensum debeat, ut prudentia monet, ab interrogante , sicuti ab eo intelligitur qui enunciat ; nihil mendacii tegit . Ex quibus sequitur utramque explicandi rationem in praxi eandem esse, ac eodem pertinere; & quæstionem inter Thologos istos moveri merè speculativam : hanc scilicet, quid sit quod tale responsum mendacii culpa liberetur .

Quod de Confessario dico , transferas licet ad res alias, sive de arcano gravi agatur, sive de Judice , qui juxta juris leges & formulas non interrogaret , vel absque auctoritate & legitima potestate . Eademque ratione de sexcentis quæstionibus ad mores spectantibus judicandum .

Theologi è Jesuitis plerique, atque in primis Azor & Laymannus, stant ab opinione hac postrema, quæ simpliciter & rationi magis videtur esse consentanea: sed quæ morum integritati nihilò minus, quàm altera , obest prodestve.

Hanc etiam partem amplectitur eruditus Episcopus Antuerpiæ Malderus in opusculo quod eo de argumento scripsit .

II.

*Opinio P.
Condreni.*

P. Condrenus sapiens ille Oratorianæ Familiæ Generalis, aliud Systema proponit satis huic affine . Illud legere est in Enchiridio, quod de ambiguitate vocum in lucem edidit , rogatu Cardinalis Richelii; dum , ut verosimile fit, disputatio ea de re vehementius agitari cœpisset .

„ Tria statim principia ponit . Primum, inquit,
„ illud statuendum est, mendacium peccatum esse:
„ alterum, fidem commissi nobis arcani servan-
„ dam, quam qui fallit, & Deo & hominibus invi-
sum

sum esse : tertium , quædam existere , vera illa „
quidem , quorum tamen cognitio sit aliis , inter- „
dum Reipublicæ , imo etiam nobis , nocitura ; „
quæ ne aperiamus , etsi rogati , lex caritatis „
vetat . „

Nostrum est investigare (pergit ille) quonam „
pacto caritati simul & fidelitati satisfacere sic „
possimus , ut mendacium effugiamus : siquidem „
patet nullam unquam peccandi necessitatem af- „
ferri nobis posse , ac divinam voluntatem exqui- „
rentibus suppetere semper certas vitandi pecca- „
ti rationes , quas rimari diligenter nostræ sunt „
partes . „

Prima ratio est , ut responsum negemus . . . „
Hæc ratio maximè omnium est sincera : verùm „
adhiberi semper & universè nequit . Fieri enim „
potest , ut nostro silentio res , quæ tacenda est , pro- „
deretur . „

Altera ratio est , ut interroganti respondeam- „
us callidè quidpiam diversum ab eo quod pe- „
titur . Sic Divus Athanasius Juliani milites , a „
quibus quærebatur , elusit . Verùm ista ratio , uti „
superior , valere generatim , & ubique usurpari „
non potest ; quia &c. „

Tertia est , veritatem aliqua figura occultare : „
quales vulgò sunt hyperbolæ , ironiæ , amphibo- „
liæ , antiphrases , vocabula dubiæ multiplicisque „
potestatis . Hoc enim inter Doctores convenit , „
figuras immunes peccati esse ; nimirum si , ut par „
est , adhibeantur : hoc enim ita est intelligen- „
dum . „

Prudens ille Rector morum de his omnibus „
quàm sapientissimè disserit . Ex quibus colligit „
tertium istum modum nec universalem , nec vi-

iosum minus reliquis esse, eundem sæpe inutil-
lem, videri simplicitati contrarium, multis in
occasionibus non vacare culpa. Ipse, repudia-
tis omnibus iis quæ ad vitandum mendacium
fuerunt inventa, litem sic demùm secat.

„ Hinc omnis, inquit, oritur difficultas quod
„ mendacium cum fictione confundatur, & odio-
„ so mēdacii nomine comprehendantur quęcum-
„ que veri species ac similitudines usurpari jure
„ possunt, nulla justitię, caritatis, simplicitatis, aut
„ alterius virtutis cujuslibet lege violata: & quas
„ usurpare multis in locis omnino debemus, ut ju-
„ stitię ita præcipienti, ut caritati morem gera-
„ mus

„ Plenæ sunt fictionum ejusmodi Sacrę Litte-
„ ræ, quas religiosa veneratione debemus excipe-
„ re, reprehendere non possumus. Sed ne quis ra-
„ tione illa, tametsi verissima & æquissima, utatur
„ perperam, quædam sunt observandæ regulæ.

„ 1. Non licet fingere, aut speciem ullam ve-
„ ritatis præbere ad fraudem alicui objiciendam
„ vel errorem; nisi è re illius sit, aut is qui fingit
„ hominem fallere pro suo jure possit; nisi licitæ
„ cujuspiam & innocentis oblectationis causa in-
„ tercedat, aut aliqua demùm alienæ utilitatis ra-
„ tio idonea. Sic Archangelus Raphael è Tribu
„ Nephtali se finxit esse, idque Tobię persuadere
„ studuit, nominato patre suo Anania quodam;
„ quæ vera procul dubio non erant . . .

„ 2. Cum jus est fallendi alterius. Ita Iuditha
„ Holofernem decepit ac interemit: ita Jacob
„ fucum patri fecit, seque primogenitum ipsius es-
„ se finxit: erat enim jure, etsi non re.

„ 3. Cum id sit oblectandi animi causa, in lo-

co tamen . Ut enim justa sit oblectatio, conti-
nua nō debet esse, sed accommodata necessitati:
tumque fictio innocua esse debet . Multa simi-
liter alia sunt quæ fingendi jus præbent : in quo
illud semper cavendum , ut ne quid contra
æquitatem , caritatem , aut aliam virtutem pec-
cerur .

Sub hæc Pater Condrenus nonnulla sibi obji-
cit . Ut omnis, inquit, dubitationi locus præci-
datur, satisfaciendum iis est, qui contendunt, Fi-
ctionem omnem mendacii labe inquinatam es-
se . Nituntur duplici fundamento .

Primum est , Scriptionem Sacram mendacium
planissimè condemnare . Respondendum, ab ea
fisiones justas & rationi consentaneas, quarum
mentionem fecimus, mendacia non vocari, ne-
que ullo in loco vituperari ; sed eas tantum quæ
legitimæ non sunt, & quæ vulgo cum justitia, ca-
ritate, aut alia quapiam virtute pugnant.

Alterum est , veritatis quoddam quasi vecti-
gal homini ab homine deberi . Quod equidem
non diffiteor, modò justitiæ caritatisque jura sar-
ta & recta sint : item ut eatenus hoc intelliga-
tur, quatenus alicui veritas aperiri vel potest,
vel debet; quatenus eadem neque nobis, neque
aliis aliquid damni creat . Aliter enim non ma-
gis alteri veritatem noxiam detegere licet,
quàm ensen furioso tradere.

Tertium , voces cogitationum signa esse na-
turalia : itaque peccari contra naturæ legem,
cum voces a mente dissident . Respondendum,
voces signa esse voluntaria & libera , non tam
cogitationum, quàm voluntatum nostrarum :
quæ sic homini data sunt a natura, ut eadem il-

„ lius arbitrio sint permiffa, quibus, prout recta
 „ ratio monftraret, uteretur . . .

„ Concefsum eft homini jus, imo & impofita,
 „ lex tutandi fui, rei & famæ defendendæ, tum fuæ,
 „ tum alienæ; idque non manu tantum, fed etiam
 „ voce: quemadmodum vetitum illi eft nocere,
 „ verbo non minus, quàm factò &c.

His tota Patris Condreni fententia de præfenti quæftione continetur; in quam hæc tria licet animadvertere.

Primum, multa quæ funt in quotidianæ vitæ ufu commercioque falebrofa & impedita, hoc pacto complanari & expediri. Cum enim fic diftinxeris fictionem a mendacio, & ad fictionem licitam propofitiones omnes, & refpõfa revocaveris, quæ fiunt, ut jura juftitiæ, fidei & caritatis defendantur; tunc omnia evadunt prona & proclivia; evanefcunt difficultates & rationes ob quas ad mentis reftrictiones & amphibolias confugiendum fuit.

Putà, Confeffarius de pœnitentis peccato, fubditus de Principis arcano, filius de patre, qui interficiendus quæratur, interrogati, audacter fcire fe negant, aut contra, ac fciant, loquuntur. Eorum refponfum vacabit mendacio, & reduce-tur ad licitam fictionem. Licita autem aut verita erit fictio, prout ferent circumftantiæ in quibus ufurpabitur, & prout quifque tenebitur, aut pro jure fuo poterit confulere juftitiæ, fidei, & caritati, tum fuæ in re, tum in aliena.

Alterum eft, quòd noftri illi cenfores parem aut certè non levio-rem ex hoc fystemate, quàm ex tradita de vocum ambiguarum ufu & tacitis reftrictionibus doctrina, an- fam arripere-nt ex-
 cla-

clamandi, O temporal! ò mores! Favet enim ista sententia iis omnibus quibus & restrictio mentis & ambiguitas vocum favet; idque sine ulla circuitione & ambagibus. Deinde vero, quemadmodum fictionem licitam efficit, iudice Condreno, *jus, quo quisque gaudet; imo etiam im-* „
posita cuique necessitas tuenda vite, honoris, for- „
tunarum, tum suarum, tum proximi: quod si abes- „
 set, nihil causæ dicit quin verum esset menda-
 cium: ita fatetur, & quidem verè, defensores am-
 phiboliarum negare illas temerè & passim esse „
 adhibendas; earum usum faciliorem & promi- „
 scuum in vitio ab iisdem poni, ac duplicitatis „
 quoddam genus censerì probis omnibus, & pru- „
 dentibus odiosum, intolerabile, alienum a recta „
 ratione, & sæpenumero à justitia, quam aliis alii „
 præstare debemus; interdum à caritate, ac ferè „
 semper a simplicitate Christiana; futurum ut illo „
 fides tum publica, tum privata convelleretur, at- „
 que adeò societas hominum inter sese & since- „
 ritas; nisi certis legibus licentia ista frenaretur. „

Verba ipsissima Patris Condreni hæc sunt, qui-
 bus Sycophantæ illi & Religiosorum tot viro-
 rum, Theologorum eruditissimorum calumnia-
 tores, nisi frontem perfricuerint, pudore debe-
 rent suffundi. Ut ut est, tamen constat, quoad
 praxim & usum, paria saltem duplici isto in sy-
 stemate futura esse omnia.

Tertio denique animadvertendum est, quam-
 libet utilis sit ista fictionum hypothesis, nixa vi-
 ri tam sapientis ac pii auctoritate, quantumvis
 consona rationi videatur, aptaque ad explana-
 tionem locorum & factorum quæ in Scripturas
 leguntur, quaslibet demum habeat illecebras

ob illam quam præfert affinitatem cum recta ratione & communi prudentum sensu; non solvi ab ea tamen nisi partem alteram difficultatis; nullo verò pacto satisfacere ipsum alteri parti propter quam confugiendum sibi ad ambiguas voces, & mente conceptas restrictiones Theologi putaverunt.

Hæc porro difficultas in eo consistit. Nempe Augustino teste & aliis post ipsum Theologis omnibus, mendacii natura in eo sita est, quod loquatur quispiam contra mentem suam. Quis neget autem aliter, atque cogitet, eum esse locuturum, qui tali utatur fictione, si nihil aliud, præter id quod verba sonant, addat? Sive enim Confessorius neget occisum a pœnitente suo hominem; sive qui Regi est a secretioribus consiliis, affirmet certam quandam Urbem a Rege non obsidendam; uterque interim aliud sentit, aliud loquitur. Igitur fictio videtur a mendacio non discrepare. Atqui, ut illam Theologi ab hac turpi nota & appellatione vindicarent, adinvenire amphiboliarum systema & mentis restrictionum, freti exemplis, auctoritatibus, & gravissimis, quæ attulimus, rationum momentis. Neque verò hujus systematis fines protendunt longiùs quàm Pater Condrenus terminos suæ fictionis protulit. Caverunt enim diligenter, ut suum systema (quod ille in suo quoque præstitit) regulis & exceptionibus, quibus præcideretur omnia, quæ vitari aliter nequeunt, incommoda, quæcumque demum principia statuantur, quæcumque ineatur via, veluti obvallatum intra iustos limites coercerent.

Verùm constituta semel ac demonstrata syl-

ste-

stematis vocum ambiguarum, aut cujusvis alterius, cujus eadem in praxi ratio sit, necessitate, pariter videtur esse necessitatis assignare cancellos quos eidem circumdant Theologi, ut & sententiarum illius auctores purgentur, & architecti Provincialium subdola improbitas in apertam lucem proferatur.

Ut vero probem Theologos doctrinam suam nisi limitibus ac temperamentis ejusmodi circumscriptam non proposuisse, nihil opus est ut sexcenta eorum è scriptis excerpam loca, in quo negotii mihi nihil esset. Satis erit ad legendi tædium Lectori adimendum, si verba Patris Cōdreni aliqua hic repetam, qui Theologos accuratè eo de argumento antea evolverat, quàm Cardinali Richelieu, a quo consulebatur, peritissimo in Theologicis rebus viro, responderet. Defensores, inquit, amphiboliarum fatentur eas non temere ac passim usurpandas esse: illarum usum faciliorem & promiscuum in vicio ponendum; ac duplicitatis quoddam genus censi probris omnibus, & prudentibus odiosum, atque intolerabile, alienum à recta ratione, ac sæpè numero à justitia quam aliis aliis præstare debemus &c. Ne igitur in hoc facto diutius immoremur, veniamus ad bonam Paschalis fidem.

Satis, ut opinor, liquet quam ioculæ sint Scriptoris illius cavillationes & joci, cum ostenderim quantæ difficultates in hac quæstione oriantur, & quanti ipsa sit momenti, quidve operæ in ea enucleanda Theologi collocaverint. Verum quam sint eadem cavillationes flagitiosæ, intelligi ex eo modo potest quo is doctrinam hanc satagit proponere.

III.

Doctrina Theologorum certis limitibus circumscripta; quod Paschalis fides.

IV.

Thomas Sanchez a Paschalis calumnia vindicatus.

Selegit ille nimirum Thomam Sanchem, qui hodieque in quaestionibus Juris Canonici quas pertractavit, ab Italia, Germania, Hispania, Anglia ipsa, tanquam oraculum suspicitur: hunc selegit, inquam, ex turba reliqua Theologorum, quem ludos faceret in hac, de vocum ambiguarum & mentis restrictionum usu, disputatione. Satis habuero si Paschalis interpretationem cum textu ipso illius Theologi comparem. Apponam tantum breviores notas absque operosiori argumentatione. Sic loquentem inducit Paschalis suum personatum Jesuitam, quicum ineptè joculari & colloqui amat, epistola ad Provinciale nona. Nunc illa in medium afferenda, quæ solerter excogitavimus, ut facilius peccata tum in quotidiani sermonis usu, tum in contrahendis rebus vitarentur.

Num. 15.

Si Paschalem audimus miram amphibolizarum artem Jesuitis acceptam unis referre Orbis debet. Tamen, siquidem Sanchem legerat, deprehendere potuit, nihil novi admodum ab eo proferri, quippe qui se, *ex ferè omnium mente* loqui ac docere profiteatur. In eo vero, pergit Jesuita Provincialium actor, nihil difficile magis ac perplexum quàm mendacium effugere, præsertim cum aliquid falsi persuadere velis.

At disertè ait Sanchez peccaturum esse eum qui ambiguis verbis eo consilio uteretur ut falleret: quando vero iis utendi occasio datur, id spectari unum oportere, ut occultetur veritas quam sciri non expedit. Ita enim loquitur. Quoties adest justa causa his utendi æquivocationibus, animus utentis non debet esse ad fallendum proximum, sed ad occultandam veritatem quam

quam non expedit revelare. Ita ut si quis, dum,,
 arcanum, verbi gratia, sibi a Principe commis-
 sum, aut peccatum aliquod inter audiendam
 confessionem declaratum celat, spectet aliud
 utendo voce ancipiti, & fallere alium medite-
 tur, peccet.

Hanc potro distinctionem, & dirigendi animi
 rationem Augustinus Theologos docet, cum in
 libro quem de mendacio scripsit, sic habet. *Cul- „ Cap. 2.
 pa mentientis est in enunciando animo suo fallen- „
 di cupiditas. Neque enim (pergit ille) hoc est „ Cap. 103.
 occultare veritatem quod est proferre menda- „
 cium. Quamvis enim omnis qui mentitur, velit „
 celare quod verum est; non tamen omnis qui vult „
 celare quod verum est, mentitur. Non conten- „
 dit itaque Sanchez, fas esse uti voce ambiguae
 potestatis ad fidem falsæ rei faciendam; verum
 quomodo Augustinus intelligit, ad occultandam
 veritatem quam non expedit revelare. hæc
 enim concepta ipsius verba sunt. Sed pergat
 sanè Paschalis noster cum suo Jesuita.*

Ad eam rem (nempe ut falsum aliquid per-,,
 suadeas) mirabiles opportunitates habet nostra,,
 de æquivocis doctrina; qua, ut Sanchez noster,,
 tradit, licet uti verbis ambiguis, efficiendo ut ea,,
 audientes alio accipiant sensu, quam tu ipse in-,,
 telligas. „

Bona verba, mi Paschalis: nunquam asseruit
 Sanchez hoc licere: negat tantum mendacii
 quidquam in eo esse. Quoties, inquit, verba „ Num. 13.
 sunt sua significatione ambigua, pluresque sen- „
 sus admittentia, nullum est mendacium ea pro- „
 ferre in sensu quem proferens in illis vult & „
 concipit. Porro juxta Sanchis principia discre- „
 pant

pant hæc duo admodum inter se; *Nihil in eo est mendacii; &c. Nihil est in eo peccati.* inerit enim peccatum, licet mendacium absit, si legitimis absque rationibus inter loquendum usurpentur verba illa ambigua & plures sensus admittentia. Sic enim loquitur.

„ *Quarta regula fit.* Nullo modo licet uti
 „ verbis ambiguis quibuscumque, etiamsi ex sua si-
 „ gnificatione ambigua sint, id nulla causa peten-
 „ te; nisi in eo sensu usurpentur quem communi-
 „ ter audientes percipiunt.

Atque hæc de industria regulam statuit ut occurrat pravo amphiboliz usui. Hoc enim, inquit, videtur commune hominum postulat. Contra jam duplicem hunc sexum. Nullum est mendacium, &c. Nullo modo licet uti verbis ambiguis, nisi &c. cum ista Paschalis interpretatione, *Uti licet verbis ambiguis, &c.* Hæccine sinceritas, hæc illa fides bona Paschalis est? Perinde se ille gerit, ac si Casuista quispiam latinè dixisset, absque mendacio reteri proximi crimen posse, at licere tantum certis in occasionibus; Paschalis vero sine ulla exceptione dicentem fingeret, licere, & absque peccato reteri occultum proximi scelus posse.

Istud effatum, *Licet ambiguis uti verbis quæ alio intelligantur, alio intelligenda proponantur sensu*, ita generatim prolatum, sicuti a Sanchez efferri falsò Paschalis affirmat, falsum est, & merito condemnandum. Contra verò, si exceptionibus, quas mox retuli, temperetur, nihil est hac doctrinæ magis pervagatum apud Theologos; nihil habet illa in praxi, quod bono publico adversetur, nihil unde emergat in humanam

societatem damni quidquam amplius quam ex aliis systematis, quæ confingenda ideò fuere, ut quando celanda veritas esset, via iniretur variis incommodis occurrendi. Quàm immane discrimen igitur est inter Sanchis sententiam & ejusdem sententiæ speciem ementitam, quam lectorum suorum animis impressam Paschalis relinquit!

Idem Theologus parem cautionem adhibet, cum agit de restrictionibus mentis, quam adhibuerat in amphibolia explicanda: Paschalis verò ejus verba pariter adulterata refert, cum ita fingit loquentem: *Jurejurando potest aliquis affirmare, se quidpiam non fecisse, tametsi fecerit; id tacita mente intelligendo se tali die non fecisse, aut &c.*

Docet tantùm eò loci Sanchez cum Angelo, Sylvestro, Navarro, quos citat, aliisque bene multis minimè Jesuitis, non quidem absolutè fas esse uti ejusmodi restrictionibus, sed fas esse uti *absque mendacio*, cum suppetunt justæ causæ; simulque probat, si illæ desint, nefas id esse, ac peccati.

Quamvis, inquit num. 16., verba ad aliquem alienum sensum significandum in conversatione communi, non sint mendacium contra negativum non mentiendi præceptum; est tamen peccatum omissionis contra affirmativum virtutis veritatis dicendæ præceptum, quod exigente ita ratione boni communis & civilitatis, obligat quemlibet a proximo interrogatum ad respondendum determinatam veritatem de qua interrogatur, vel de qua ortus est sermo, nisi ex justa causa interrogatus jus habeat ad veritatem in-

„terroganti occultandam. Qua in occasione cellulari veritatem posse absque mendacio doceri alatis Scripturæ exemplis de quibus mentionem feci, & quæ a Patre Condreno ad stabiliendum systema suum de Fictione adhibentur: putà, exemplo Angeli Raphaelis cum Tobia loquentis, Judithæ alloquentis Holofernem, Christi Domini fratribus suis Hierosolymam iturum se negantis &c. Quibus subjungit idem Sanchez, etiamsi causa sic agendi subsit legitima, si quis tamen id spectet ut proximum fallat, *re bene inspecta esse mortale perjurium*.

Ex his paucis, quos è Sanche produxi, locis patet auctoris Provincialium mala fides. Perspicitur illud etiam aliud, nempe de Jesuitarum aliorumque complurium Theologorum doctrina ferri judicium non debere ex quibusdam propositionibus decisis a reliquo orationis corpore, atque ideò sic defectis, quòd seorsum sine suis certis limitibus ac temperamentis sumptæ habeant paradoxo affine nonnihil, quo illi offenduntur qui vel ignorant ista, vel inquirere & investigare non laborant. Quam multi ambiguarum vocum doctrinam horruerunt, quòd duas simul propositiones istas permiscerent, *Mendacii nihil est in amphibolia, &, Peccati nihil est in amphibolia*; præjudicio ducti falso, nimirum idcirco dumtaxat in amphibolia peccari, quòd mendacium ipsa sit? Tamen ex his propositionibus prima saltem est admodum probabilis, *nihil esse mendacii in amphibolia* per sese inspecta; altera, *nihil esse in amphibolia peccati*, modo vera est, modo falsa, prout ferunt circumstantiæ, in quibus illa usurpatur. Idem ferè dicas de

mentis restrictione. Si enim quæstionem merè speculativam a practica, ut feci, distinxeris, vix de quo disputetur superabit.

At quam multi, dum isthæc minus expendunt ac reputant, severioris ac puræ, vel laxioris ac solutæ disciplinæ nomina temerè impertiuntur iis sententiis, quas pugnare alteram alteri arbitrantur, licet re ipsa nullatenus differant. Jesuitæ veneratus Augustini sententiam omni labe mendacii purgat orationem Jacobi ad Isaacum, *Ego sum primogenitus tuus Esau*, &c. nemini Jesuitæ non probatur. At quia negat posse aliter excusari voces istas quàm amphiboliæ ope & occultæ restrictionis, satis hoc superque est, ut idem disciplinæ laxioris assecla prædicetur.

Contra verò Pater Alexander austerus atque orthodoxus Theologus habetur. Quid ita? Quia in Dissertatione sua sermonis ambiguitatem, & reticentiam omnem apertè impugnat. At idem quo pacto præstat immunem Jacob a mendacio? Nempe, inquit, quòd patri respondendo se esse Esau primogenitum ipsius, non persona, sed specie tenus, non nascendi conditione, sed jure, primogenitum se esse intelligebat. Amabo vos, quid discriminis sententiam inter Patris Alexandri & Jesuitæ interest; nisi quod ille res appellat suis nominibus: amphibolias dicit quæ puræ & puræ amphiboliæ sunt; quæ reticentiæ, reticentias vocat: Pater verò Alexander amphibolias illas impugnando & restrictiones, easdem, quàm fieri potest, apertissimè propugnat: iisque tantummodo appellationem demit adversus quam nunc declamitare mos est.

Mirum interim accidit, quod ex quo move-

tur hæc quæstio, quæ tãti in moralibus momenti creditur, nemo unus è bene multis, qui mentis ac sermonis ambiguitates insectati sunt, scripserit adhuc quidquam in quo liceat acquiescere; ubi quæstionis statum clarè expositum liceret cernere; ubi diversæ hypotheses evolverentur, vitarentur disputationes de nomine, secerneretur, quod est merè theoriæ ab eo quòd praxim attinget; ubi momenta rationum omnia in bono collocarentur lumine, & earum robora proponerentur, quo librari suis ponderibus posset quicquid in utramque partem affertur: ubi denique nulla præjudicata opinio valeret, nemo sive odio partium, sive studio inductus, judicaret.

Non ausim has dissertationi meæ dotes tribuere: verùm ansam fortè peritiori cuiuspiam alteri dederò aliquid scribendi in quod omnes istæ confluant. Id quidem certè præstitisse videor, ut rei totius formam ac delineationem satis commodè complexus sim, quam ad hæc pauca revocari summatim capita posse puto.

1. Amphibolia dicitur propositio, quæ varios patitur sensus, & quam intelligit qui loquitur aliter, atque intelligendam prospicit ab illo qui audit. Restrictio verò mentis vocatur propositio, quæ si æstimatur è vocibus, falsa est; nec vera potest evadere, quin adjungatur aliud quidpiam, quod propositione non expressum mente retinetur. Quæritur, utrum amphiboliis & mentis restrictionibus sic definitis uti sine mendacio peccatoque fas sit.

2. Non agitur utrum passim hoc, & quavis data occasione liceat. Negant enim id unanimi consensu omnes; ajuntque non posse usurpari eas absque

absque peccato, ubi religio, iustitia aut caritas aliquatenus læduntur: quinimo etiamsi hæ virtutes tutæ ab omni prorsus periculo essent, non debere tamen adhiberi nisi ob causam gravio-rem aliquam; cum adversentur Christianæ simplicitati, quandiu non præponderantur valentiori aliqua ratione, cujus beneficio ab istis ambiguis loquendi modis fraus & dolus amoveatur.

3. Examinandum sedulò, an exempla Scripturæ, & loca quæ hic proferuntur, magnas & legitimas non moveant difficultates.

4. An non Augustinus maximè, ut alios taceam, ambiguum verborum doctrina & mentis restrictionum usus fuerit in iis Scripturæ locis explicandis: aut certè an ex ea ratione, qua illos explicat, colligi & sumi tanquam verum possit, ipsum ea doctrina usum esse.

5. Videndum, quo exponi & purgari pacto queant dicta factaque Sanctorum Athanasii, Fulgentii, Felicis Nolani &c.

6. Utrum casus de Confessario, de arcano quod vel publicæ rei commodum, vel ipsa natura servari præcipiat, de interrogato item reo ab Iudice qui legitima auctoritate non sit prædictus, & alia ejusmodi, solvi possint absque amphibologiæ usu & restrictionum.

7. Utrum, si semel ponatur tanquam verum, ut videtur constare ex istorum casuum decisione, ac rationibus cæteris quibus ambiguum systema nititur: si ponatur, inquam, nihil in iis inesse per se mali, quemadmodum contineri in mendacio liquet; utrum, hoc semel concesso, mihi non liceat iis uti, quando commodum vel proximi vel meum iustè ac legitimè a me po-

stulat ut veri aliquid reticeam. Tum utrum tradita a Patre Condreno regula in suo illo systemate de Fictione, traduci ad amphibolias non possit.

8. Denique, an non diversa hoc in genere systemata eodem, quoad praxim, recidant, sive quod inventum est a Patre Condreno de Fictione, sive quæ ab aliis, de figuris hyperboles & ironiarum, aut *de sensu formali ac preciso*. An non contrà systema amphibolarum possit iisdem ac reliqua alia temperari modis & exceptionibus. An nō re ipsa, qui tale systema propugnant, hanc incant rationem. Utrum demum varia hæc inter se comparata systemata, præter vocum diversitatem, habeant quo inter se discrepent.

Saltem existimo, ex hac nuda difficultatum, quas eo in genere recensui, enumeratione, & angustiarum quibus Theologi, quoquo se vertent, premuntur, efficiendum esse ut æqui rerum æstimatores quotquot sunt, persuasum habeant bene multos de rebus audacter disserere quas neutiquam exploratas habent; eosque non repecturos facile quid responderent, si vel quæstionis status ab iis postularetur, cum fidentissimè pronunciant, aut liberrimè jocantur.

Paschalis hæc non medioeris dexteritas fuit; ut res delibaret tantum, nec proponeret spectandas Lectoribus, nisi qua parte ipsis facilius imponerent. Si funditus explicuisset omnia, non tam multos risores habuisset.

Verum ars ipsa illa & ratio quæstiones Theologiæ difficillimas per sanctoriè tractandi, præsertim si accedant aliundè præjudicia bene multa, nonne legitimam Theologis, quos Pascha-

schalis oppugnat, anſam præbent utendi Auguſtini verbis, quibus in occasione haud abſimili ſic loquitur. *Nihil eſt profectò temeritatis plenius quàm... librorum ſententiam requirere ab iis qui conditoribus librorum atque auctõribus acerbum, nescio qua cogente cauſa, bellum indixerunt.* Auguſt. lib. de utilit. credendi cap. 6.

An non & iſtæ alia pari jure poſſent ſubjungere, quæ idem Sanctus Manichæis ætatis ſuæ occinebat, qui ſententias Catholicis abſurdas ideò affingebant, ut ſarcaſmis eos ſuis & maledictis liberiùs proſcindere? *Deſinite, inquit, Lib. 1. de mon- errare... in has enim atque hujusmodi nugas* ribus Eccleſ. Cath. c. 10. *graviter copioſeque invehi ſoletis. Quare nos invectio veſtra non tangit, ſed aniles quaſdam vel etiam pueriles opiniones, eo ineptiore quo' vehementiore oratione, percellitis; qua quiſquis movetur & ad vos tranſit, non Eccleſia noſtra damnat diſciplinam, ſed eam ſe ignorare demonſtrat.*

SPERASTIS IN CALVMNIA
 ET TVMVLTV, ET INNI-
 XI ESTIS SVPER EO.

Isaia xxx.

Sanctiss. D. N. Innocentius Papa XI.
 quum propositiones non paucas ad mo-
 rum doctrinam pertinentes Decreto suo die
 2. Martii 1679. edito prohibuit ac damna-
 vit, eas prohibere se ac damnare professus
 est sicut jacent, hoc est, acceptas ut earam
 verba sonant, nō ut sunt in authorum, unde
 excerpta sunt, libris: siue ibi probum ex con-
 textu, siue prauum sēsum obtineāt. Quam-
 obrem horum auctor Dialogorum officii
 sui esse duxit Lectorem admonere, si quā-
 do ex iis aliquas meliorem in partem in-
 terpretatus est, ex. g. Vasquesii de eleemo-
 sya propositionem, non eas à se acceptas
 fuisse sicut jacent, sed ut sunt in ipso Theo-
 logorum textu, in quo satis scitè tempe-
 rantur. Contra verò, quæ est ipsius in San-
 ctam Sedem reverentia, propositiones om-
 nes, in quacumque versentur materia,
 damnatas, juxta Sanctiss. Pontificis men-
 tem, sicut jacent, à se pariter damnari san-
 ctè proficitur.

I N D E X.

- I. *Argumentum & occasio Dialogorum. Historia Litterarum Provincialiũ.* pag. 1.
- II. *Examen artis politicae Iesuitarum, qualem descripsit Paschalis in quinta Provinciali.* pag. 25.
- III. *De doctrina opinionum probabilium.* pag. 64.
- IV. *De eodem argumento.* pag. 115.
- V. *Examen quarte Provincialis.* p. 164.
- VI. *Examen prime Provincialis, de concinnitate sermonis, stylo, legibus Dialogorum &c. Examen sextae Provincialis.* pag. 222.
- VII. *Examen decimae Provincialis: quã verè Paschalis Iesuitas incuset, quasi dicerent amorem Dei ad salutem necessarium non esse.* pag. 295.
- Expenditur distinctio probabilitatis practica, & probabilitatis speculativa, ad septimam & decimam tertiam Provinciale.* pag. 335.
- Expenditur doctrina de directione intentionis, ad septimam Provinciale.* p. 350.
- Expenditur doctrina equivocationum, & restrictionum quae mente sunt, ad nonam Provinciale.* pag. 359.
- ER-

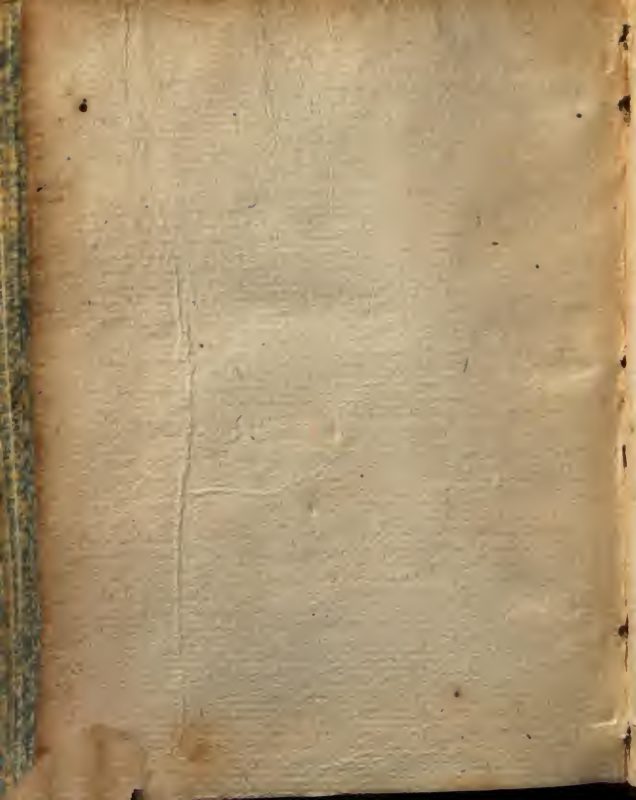
*Pagina 20. ad marg. De Morè. lege. De Merè.
 pag. 23. ad marg. De Sable. l. De Sablè. p. 60. v.
 15. Episcopus. l. Archiepiscopus. p. 80. 23. at at l.
 at at. p. 82. 15. attingunt. l. affingunt. p. 119. ad
 marg. Maldenus. l. Malderus. p. 145. 1. Wendro-
 xius. l. Wendrokius. p. 146. 19. Apostolis. l. Apo-
 stoli. p. 196. 13. Congregatione. l. Congregatio
 ne. p. 198. 1. eum. l. cum. p. 244. 26. proposira. l.
 proposita. p. 255. ult. ut. l. eo. p. 264. 32. post beni-
 gne adde adhibeant. p. 267. 1. exereendam. l.
 exercendam. p. 279. 18. principii. l. principiis.
 p. 303. 3. diverriculo. l. diverticulo. p. 314. 31. fie-
 ti. l. fieri. p. 332. 28 placet. l. patet. p. 358. 4. Chri-
 stinæ. l. Christianæ. p. 360. 23. promiscve. l. pro-
 miscue.*

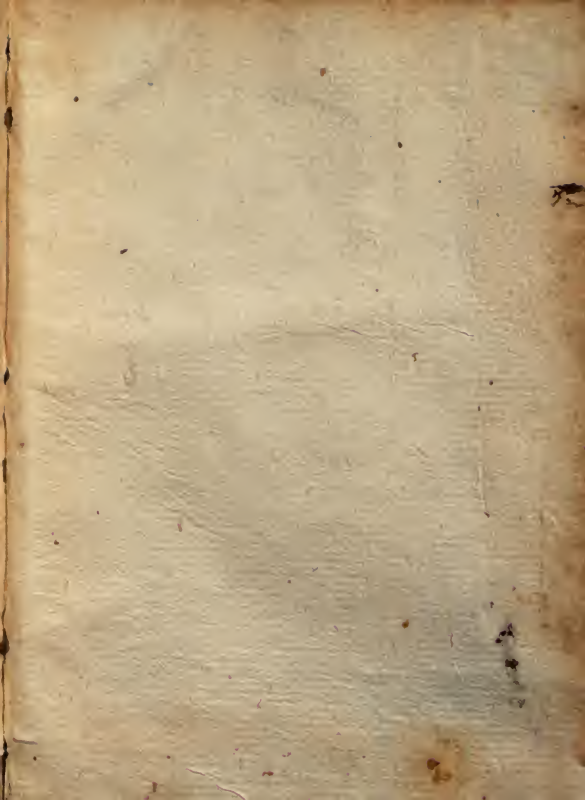
Sunt & alia non pauca, levioris tamen mo-
 menti, menda, quæ quidem pro sua æquitate, ac
 doctrina condonabit de facili Lector humanus,
 ac per se ipse restituet.

1. The first part of the book is a general introduction to the subject of the history of the United States. It discusses the early years of the country, the growth of the population, and the development of the government. It also touches upon the major events of the American Revolution and the early years of the Republic.

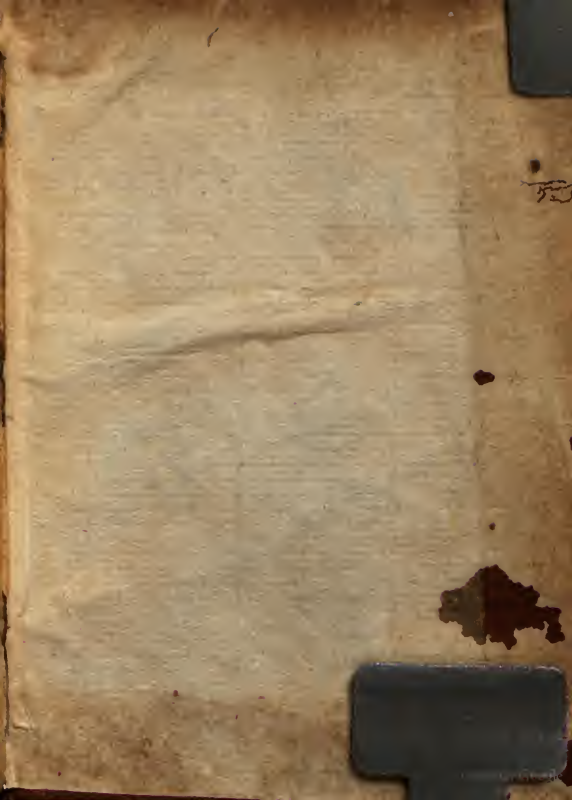
...the ... of ...

122
13-16